

A MAGYAR HONVÉDSÉG
ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SEREG SZEMLE

„FEGYVER, FEGYVER, FEGYVER KÉVÁNTATIK,
ÉS JÓ VITÉZI RESOLUTIO!”

(ZRÍNYI MIKLÓS)

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA**

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI
PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS
FOLYÓIRATA**

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévente
VII. évfolyam, 3. szám, 2009. július-szeptember

Felelős kiadó:

Benkő Tibor altábornagy
az MH Összhaderőnemi Parancsnokság
parancsnoka

Szerkesztőség:

Postacím: 8000 Székesfehérvár,
Zámolyi út 2-6,
8001. Pf 151
Telefon: 22-542811
Fax: 22-542836
E-mail: seregszemle@regiment.hu

Szerkesztőbizottság:

Elnök: Orosz Zoltán vezérőrnagy
Elnökkhelyettes:
Siposs Ernő Péter ezredes

Lapzárta: 2009. július 31.

HU ISSN: 2060-3924
Készült: 500 példányban

Tagok:

Dr. Böröndi Gábor dandártábornok
Dr. Révész Gyula mk. ezredes
Szombati Zoltán mk. ezredes
Dr. Horváth Zoltán alezredes
Koller József alezredes
Nagy Sándor mk. alezredes
Peszt Lajos alezredes
Piros Ottó mk. alezredes
Szalontai László okl. mk. alezredes
Dr. Torma Géza alezredes
Dr. Csutorás Gábor ka

Titkár:

Nagy Norbert százados

Szerkesztőség:

Főszerkesztő: Csanádi Csaba alezredes
Felelős szerkesztő: Dr. Földesi Ferenc

Nyomdai előkészítés, nyomás:

OOK-Press Kft., Veszprém
Fv.: Szathmáry Attila

A folyóirat az MH ÖHP alaprendeltetéséből adódó kérdések katonai-szakmai fóruma. A szerzők szakmai véleményét a lap hűen közli, azok tartalmáért a szerző felel! A szerkesztőség azonban fenntartja magának a jogot – egyeztetve a szerzővel – a cikkek rövidítésére, a szükséges nyelvi és formai javítások végrehajtására.

Kéziratokat a szerkesztőség nem őriz meg és nem küld vissza. A megrendelés nélkül beküldött kéziratokat a lehetőségeink szerint gondozzuk.

A közölt tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak az MH Összhaderőnemi Parancsnokság hivatalos véleményével.

HUSZÁR JÁNOS EZREDES – PESZT LAJOS ALEZREDES: A KIKÉPZÉS KORSZERŰSÍTÉSE

*„Amit az ellenség vesz el tőlünk, azt még
visszaszerezhetjük,
de amiről mi magunk mondunk le,
az örökre elveszett!”*

Deák Ferenc
A haza bölcse

A professzionális, a kor katonai kihívásainak megfelelő magyar haderőt, sok egyéb követelmény mellett a magas fokú szakmaiság is kell, hogy jellemezze. A szakmaiságát az egy időben, de gyorsan változó biztonsági, műveleti és politikai körülmények, illetve feltételek között kell, hogy bizonyítsa, sőt folyamatosan magas színvonalon tartsa. Az új fenyegetések hatására sokkal komplexebb műveleti környezetben – a missziókban – kell, hogy megfeleljen a katonai feladatokban megtestesülő kihívásoknak.

A missziókban a magyar haderő állja a sarat, pedig a nemzetközi környezetben végrehajtott missziókra a felkészülést a hétköznapok valóságában, a nemzeti szabályozás és feltételrendszerek közepette kell végrehajtani. Ez ma a Magyar Honvédség számára a legnagyobb kihívás. A szürke hétköznapok erősen próbára teszik a parancsnokok, törzsek és alakulatok elszántságát és kreativitását. A manapság oly sokszor hallott humán és anyagi erőforrás hiány, az elméleti alapvetések elavultsága, a jogi feltételek szűk határai, igénylik, sőt fenntartják a reform-kényszert, amely hatására a katonaelet minden szegmensében folyamatosak a változások. Reform-kényszer kifejezést használunk, azonban a mindennapokban ennek informális jelentése a – nem létező szabályok – szabad formáltságában, alakításában ölt testet. Ha nincsenek

meg a szükséges feltételek, akkor rugalmasan átalakítjuk a követelményeket. Mondván: „jó az úgy is!” Ez az eljárásrend csak „egy apró” dologban tér el a korrekt gondolkodásmódtól, éppen ellentétes vele. A követelményekhez kell tervezni a feltételt és nem fordítva.

A jogosan elvárt magas fokú szakmaiságot, az eredményes feladat végrehajtást átgondolt, következetes, minden tekintetben kompatibilis, kiképzési szabály-, és feltételrendszeren keresztül lehet megvalósítani. Ha pusztán csak a kiképzési rendszert nézzük, akkor megállapíthatjuk, hogy az, amit ma a honvédségben ezzel a kifejezéssel illetünk, csak árnyéka valódi önmagának. Az elmúlt évek (talán évtizedek) „létszámtakarékos” és „erőforrás-hiányos” haderő-tervezési (és vezetési) politikájának is köszönhetően eltűntek azok a szervezeti elemek, amelyek a kiképzéshez alapvetően szükséges elméleti alapvetéseket, a szabályzatokat, követelményeket, módszertani javaslatokat biztosították a végrehajtók számára.

Talán ennek is köszönhető, hogy mára a képességek fenntartása alárendelt szerepet tölt be a vezető szervek és az alakulatok hadrafoghatóságának biztosításában. Kizárólag az új képességek kialakítása lett az elsődleges (némely esetben a legfontosabb) feladat. Az új biztonságpolitikai irányelvek és a haderő feladatrendszerében megjelenő új igények a kiképzés elveinek, irányainak, módszereinek részbeni megváltozását idézték elő, amelyek a végrehajtóktól várták el az igen jelentős és időigényes kidolgozói munkát (szellemi műhelyek hiányában), miközben az elért képességek fenntartása háttérbe szorult. Az alapvető szabályzatokban, doktrínákban rögzített

eljárások és követelmények hiányában tulajdonképpen az lett a hivatalos elvárás, amit még indokolni lehetett.

Az előzőek alapján megállapítható, hogy a kiképzési tevékenység egy „még elfogadható minimum” szinten működik a „lehetséges, optimális maximum” helyett.

Az előbbiek nyomán a szimulált környezetben végrehajtott kiképzési és a harctéren elvárt teljesítmény közötti (minőségi) különbség folyamatosan növekszik. Egyrésztől (a váltózó kihívások nyomán) szigorodnak az elvárások, amíg a másik oldalon – sajnos – évről-évre csökkennek (vagy stagnálnak) a biztosított feltételek. Ez a képzeletbeli „olló” egyre jobban kinyílik. A hiányosságok megszüntetése, a feltételek előteremtése, azok nyomán az olló becsukása várhatóan még nagyon hosszú ideig jelent kihívást a jelen, de inkább a jövőbeni parancsnokok és kiképzési szakemberek számára.

Hogy végérvényesen magunk mögött tudjuk ez utóbbi kihívást, valami hasonlót kellene megvalósítani, mint amit a világ legnagyobb hadseregeitől tanulunk; „*A kiképzés olyan legyen, amilyen a küldetésed lesz!*” Szépen hangzik, de ha megfordítjuk, akkor is igaz: „*A küldetésed olyan lesz, amilyen a kiképzésed volt!*” A magyar haderőnek a történelem kisebb-nagyobb viharaiiban sajnos a többi haderőtől szerényebb háttértámogatás jutott. Talán ennek is köszönhető, hogy az utóbbi megállapítás ma is realisztikusabb, mint az első, ami inkább az ideális álmom. Bár hős elődeink bizonyították, hogy bátorsággal, túlfűtött hazafiassággal, önfeláldozással is legyőzhetőek az akadályok, és képesek lehetünk megfelelni a szigorú követelményeknek. Csak nem mindegy, hogy milyen áron!

A modern-kori hadviselés elmélete és gyakorlata folyamatosan változik. Az utóbbi években aszimmetrikussá vált, és jellemző módon egyre nagyobb arányban a lakott körzetekben, településeken zajlik, gyakran

extrém körülmények között. A különböző jelenkori hadszíntereken folytatott tevékenység tapasztalatai és az új követelmények következtében a kiképzés minden síkja komplexebb, költségesebb, esetenként hosszabb időt igénylő folyamat, amely végső soron a szervezeteket, és a katonákat is *értékesebbé, egy speciális érték hordozójává* teszi. Ezt az értéket a kiképzés gyötrelmes folyamatában „tulajdonítja”, sajátítja el mindenki.

A kiképzésben dolgozó, együttműködő szervek körében már 2007-ben (még az erre vonatkozó parancs megszületése előtt) fogalmazódott meg az a felismerés, hogy a jelen körülmények és a hadszínterek tapasztalatain alapuló követelmények (az azoknak történő megfelelés) között óriási szakadék tátong. Mostanra tovább nem halogatható, hangsúlyozottan lényegi változásokra van szükség a támogatás, illetve a feltételek biztosítása oldaláról. Tehát nem a kiképzési rendszerrel van gond, hanem annak feltételei nincsenek, vagy csak részben vannak biztosítva, illetve a támogató (al-)rendszerek nem teljesítik feladataikat, és ennek nyomán alakult ki a ma is tapasztalható diszharmonia.

Az előző három (1998, 2002, 2004-2005) kiképzési korszerűsítésben szerzett tapasztalatokat felhasználva a Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar (**a továbbiakban: HM HVK**) és az Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság (**a továbbiakban: MH ÖHP**) munkacsoportja az alábbi kettő fő kérdéskör köré gyűjtve végezte el a mostani elemzést:

- a. a kiképzés korszerűsítésének alapelvei;
- b. a korszerűsítés stratégiai irányai

Az elemző munka befejezése után a Koordináló Munkacsoport megalkotott egy elgondolást (c.) a korszerűsítés végrehajtására, ami egy később készülő Feladat- és Ütemterv alapját képezi. E terv fogja tartalmazni azokat a konkrét feladatokat, me-

lyeket a létrehozandó kidolgozó munkacsoportok végrehajtanak.

c. elgondolás a kiképzés korszerűsítésére

Jelen cikk megjelentetésével az a nyilvánvalóan elérendő cél, hogy tájékoztassuk a katonaaállományt az aktuális történésekről, valamint kérjük a javasolataikat a kidolgozó munkához.

Hangsúlyozni kell, hogy már nem a tapasztalatokra, az elmúlt években elkövetett kisebb-nagyobb hibák felsorolására van szükség, hanem a fenti témakörök közül a „c.” fejezetben (konkrétan a 4. *A korszerűsítés keretében elvégzendő főbb feladatokban*) leírt elgondolás okos, és átfogó javaslatokkal való támogatására.

A KIKÉPZÉS KORSZERŰSÍTÉSÉNEK ALAPELVEI

A kiképzés stratégiai vizsgálatának eredményeit, megállapításait rögzítő dokumentumban megfogalmazottak lehetővé teszik a kiképzési rend korszerűsítése céljainak, feladatainak meghatározását, a szemléletmód megújítását és a problémák megoldásához vezető módszerek kidolgozását. A kiképzés megújítása egy középtávú folyamat eredményként érhető el.

A korszerűsítést az alábbi alapelvek figyelembevételével célszerű/javasolt végrehajtani:

1. *A kiképzés korszerűsítése a jelenlegi rendszer fenntartásával és működtetésével párhuzamosan, valamint a kiképzés körülményeit és feltételeit befolyásoló, vagy azokra hatással lévő más szakterületek bevonásával történik.*

A jelenleg hatályos kiképzési rend (elvben) hármas feladatcsoportra fókuszál:

- az alaprendeltetésre;
- a nemzetközi békeműveleti feladatokra, valamint;
- a reagáló és a felajánlott erők felkészítésére.

Fő jellemzője a feladatorientáltság, amelynek lényege, hogy figyelembe veszi a katonai szervezetek alap-és aktuális feladatait, és azokhoz igazítja a felkészítést. Ez az elv legfőképpen a honvédség békefeladataira vonatkozik. Feltehetően, a közeljövőben ezek a feladatok lényegesen nem változnak sem mennyiségben, sem követelményekben, ezért az azokra történő felkészítés a haderő tevékenységében továbbra is fennmarad, legfeljebb hangsúly eltolódás következhet be.

A kiképzés korszerűsítésében jelentős szerep hárul azokra a szervekre, szervezetekre, amelyek alapadatokat szolgáltatnak a kiképzés korszerűsítéséhez, illetve amelyek közvetve, vagy közvetlenül részt vesznek a kiképzés körülményeinek alakításában, feltételeinek biztosításában.

Ezek közül a legfontosabbak:

- az MH feladatait, alkalmazási elveit és rendjét, hadműveleti és műveleti követelményeket megfogalmazó hadműveleti tervező rendszer;
- a tiszti- tiszthelyettesi állomány utánpótlását, valamint továbbképzését biztosító katonai tanintézetekben folyó képzési és továbbképzési rendszer;
- az erőforrás-szükségletet biztosító (erőforrás tervező, logisztikai támogató) rendszerek;
- a kiképzés korszerűsítésének fontos eleme a fenti rendszerekkel való szoros együttműködés.

2. *A kiképzés korszerűsítését az MH tervezési alapokmányokra támaszkodva és azokat felhasználva kell végrehajtani.*

A kiképzés a katonák és katonai szervezetek feladatai végrehajtásához szükséges képességek elérésének eszköze. Ebből kiindulva a kiképzés alapját a haderő alkalmazási rendje és a hadműveleti követelmények képezik, amelyek az MH hadrendjében, az alkalmazási elvekben, hadműveleti és műveleti követelményekben, doktrínákban, feladatlis-

tában, képesség-fejlesztési koncepcióban és más dokumentumokban jelennek meg.

Az MH alkalmazási és kiképzési rendjének harmonizálásához, a kiképzési rendszer korszerűsítéséhez szükség van ezen alapokmányok rendelkezésre állására.

Az MH tervezési alapokmányai készenléti állapotától függően, a kiképzési rendszer korszerűsítési folyamatával párhuzamosan, fel kell gyorsítani ezen alapokmányok kidolgozását és hatályba léptetését.

3. A kiképzés korszerűsítésének stratégiai irányai feleljenek meg egy korszerű kiképzési rendszer ismérveinek.

Egy korszerű kiképzési rendszer legfőbb ismérve, hogy feladatalapú, megbízható alapképességet teremt, kompatibilis, az újonnan jelentkező igények kielégítését illetően rugalmas, képességorientált – és akár – a specializációra is képes. Tervezhető folyamat, amely leválogatható programokon alapul, a képzési rendszerrel, az át-és továbbképzések rendszerével harmonizál, finanszírozható (humán és anyagi erőforrásokkal támogatható) és hatékony, ellenőrizhető. Ezek az ismérvek kifejezik a kiképzés célját, irányultságát, a végrehajtás szervezhetőségét, rendjét, és minőségét.

Az új kiképzési rendszernek át kell fognia, a valamennyi állománykategória (beleértve az önkéntes tartalékos állományt is) egyéni és a kötelékek kollektív kiképzésén keresztül, az alaprendeltetés, a válságkezelési műveletek, a felajánlott erők, a készenléti szolgálatok feladataira történő felkészítését.

A feladatalapú kiképzés valamennyi katonai szervezet alaprendeltetéséhez, illetve tervezett békeidőszaki alkalmazásához szükséges képességek elérését biztosítja, meghatározott felkészítési feladatok végrehajtása útján. A követendő cél tehát, az új kiképzési rend kialakítása előtt, a katonai szervezetek, műveleti kötelékek feladatainak és alkalmazási rendjének meghatározása, az azokhoz

szükséges képességek megfogalmazása, illetve a kiképzési feladatrendszer kidolgozása.

A kiképzés kompatibilitása elsősorban annak illeszthetőségét jelenti a szövetségi rendszerben végzett felkészítési programokhoz (feladatokhoz), kialakítandó képességekhez.

A képességorientált kiképzés a katonák, és a kötelékek felkészültségi szintjének pontos megfogalmazását igényli. Az új kiképzési rend kialakításakor, az alapképesség, illetve az arra alapozott alkalmazási képesség követelményeket valamennyi állománykategóriára, szervezetre, külön a felajánlott erőkre, és műveleti kötelékekre is ki kell dolgozni. Azaz, el kell végezni a képességek követelmények kidolgozását, amelyek elérendő célként és követelményként kerülnek meghatározásra minden beosztáshoz, valamennyi szervezet részére.

A feladatalapúság és képességszemlélet a korszerűsítés folyamán kidolgozandó MH szervezet/feladat/képességlistán jelenik meg.

A tervezhetőség a képességek elérése érdekében végrehajtandó feladatok kellő előrelátással végzett, projektszerű ütemezését jelenti.

A kiképzés programozása egyrészt lehetővé teszi akár a ciklikus, akár az előrehaladó kiképzés megtervezését, kellő előrelátást biztosít, másrészt a konkrét feladatokra történő felkészítés érdekében, a már meglévő egyéni, vagy kollektív képesség szintjét figyelembe véve, célprogramok alkalmazására nyit lehetőséget.

A korszerűsített rendszernek harmonizálnia kell a képzés, valamint az át-és továbbképzések rendszerével. Ezen alapelv figyelembevétele, következetes alkalmazása elengedhetetlen az egymásra épülő, egymást feltételező rendszerek hatékony együttműködéséhez.

A finanszírozható, hatékony kiképzési rendszer a fenntartására és működtetésére vo-

natkozóan határozza meg a rendelkezésre bocsátott és a benne rejlő erőforrások gazdaságos felhasználásának követelményét. Az elv alkalmazása a honvédség irányába megnyilvánuló társadalmi elvárásnak is megfelel.

Az ellenőrizhetőség elsősorban a kiképzés, mint folyamat nyomon követését és az elért képesség minősítését jelenti, ahol jelentős szerepe van a tapasztalatok gyűjtésének, feldolgozásának, valamint a javító intézkedések megfogalmazásának és gyors bevezetésének. Maga a folyamat a szövetségi rendszerben elfogadott minősítő rendszeren (CREVAL¹, TACEVAL²) alapul.

4. A korszerűsítés folyamata, időszükséglete ésszerű határok között biztosítsa a rendszer kidolgozását, bevezetését.

A korszerűsítés időgazdálkodását befolyásolja a már említett MH tervezési alpdokumentumok kidolgozása, illetve rendelkezésre bocsátása. Amellett a korszerűsítés feladatai átfogják a kiképzési rendszer teljes egészét: valamennyi állománykategória (beleértve az önkéntes tartalékos állományt is) egyéni kiképzését az alapkiképzéstől a továbbképzéséig, illetve a kötelekek kollektív kiképzésén keresztül az alaprendeltetésre, a béketámogató műveletekre, a felajánlott erők és a készenléti szolgálatok feladataira történő felkészítést.

A korszerűsítés jelentős elméleti kutató és kidolgozó munkával jár, a rendszer és a rendszer elemek kipróbálását, működésük elemzését igényli, ezért egy hosszabb folyamatra kell felkészülni. Azonban a kidolgozásra és bevezetésre szánt idő nem mehet az átgondolt és eredményes tevékenység rovására, de nem okozhatja a jelenlegi rendszer kifulladását sem.

5. A kiképzés korszerűsítésére irányuló tevékenység alapját a kollektív gondolkodás képezi.

A korszerűsítés folyamán támaszkodni kell a parancsnoki és a műveletekben részt vevő állomány felhalmozott tudására és tapasztalatára, javaslataira, azonban célszerű elkerülni a nagy létszámú, vég nélküli konferenciákat, értekezleteket. A korszerűsítés elveit, irányait, követelményeit, a feladatok megfogalmazását, a részfeladatokra vonatkozó elgondolások kidolgozását a felső- és középszintű vezető szervek állományából létrehozott közös szakértői munkacsoport véggezze. A parancsnoki állomány tájékoztatását a kidolgozott anyagokról megfelelő fórumokon kell végrehajtani, illetve folyamatos vélemény-nyilvánítási lehetőséget kell biztosítani az állomány részére.

A KORSZERŰSÍTÉS STRATÉGIAI IRÁNYAI

A kiképzés korszerűsítésének alapelveiből kiindulva, a jelenlegi rendszer működési problémáinak elemzése alapján a Munkacsoport kidolgozta a korszerűsítés stratégiai irányait, melyek iránymutatást adnak a további tevékenységhez és a kidolgozó munka alapját képezhetik.

A kiképzés korszerűsítésének stratégiai irányai az alábbiakban foglalhatók össze:

A kiképzés rendszer elemei működésének harmonizálása

Konceptió:

A kiképzési rendszer elemei működésének azonnal megkezdhető összehangolásával biztosítani a jelenlegi rendszer működőképességét, hatékonysága szükséges szinten tartását, illetve a kialakult helyzet kezelését, vagyis a rendszer átalakíthatóságát.

Feladat:

– a kiképzés felső- és középszintű irányítását végző szervek, szervezetek hatásköreinek, funkcióinak, szervezeti struktúrájuknak, működési rendjüknek összehangolása;

1 CREVAL – Combat Readiness Evaluation

2 TACEVAL – Tactical Evaluation

- a kiképzés irányításában résztvevő, illetve közreműködő HM és MH szervek közötti együttműködés javítása;
- a kiképzés és az át- és továbbképzési rendszer, valamint az egyes állománycsoportok pályamodelljéhez kapcsolódó képzettségi és kiképzettségi követelmények összehangolása (előmeneteli és szakmai tanfolyamok, beosztásra történő felkészítő tanfolyamok);
- az alapkiképzés egységesítése;
- a toborzás, bevonultatás, alapkiképzés végrehajtási rendjének a csapatok igényeihez való illesztése;
- a kiképző központok, bázisok szakkiképzési feladatkörei bővítési és fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata (módszertani kiképző központ, alegységszintű összekovácsolás képessége, mobil kiképző csoportok alkalmazása, stb.).

A kiképzési rendszer struktúrájának korrekciója

Konceptió:

A kiképzési rendszer elemeinek szükség-szerű bővítésével, a belső struktúra részbeni átalakításával a jelenlegi rendszer működése hatékonyságának növelése és az új rendszer felépítésének megalapozása.

Feladat:

- d. a kiképzés alegységszintű irányítását végző és a kiképzési feladatok végrehajtásában résztvevő állomány tevékenységi körének szabályozása (alegységparancsnokok, kiképző tiszthelyettesek, szakasz tiszthelyettesek);
- e. az alegységparancsnokok, mint a kiképzést közvetlen végrehajtó állomány, kiképzővé nevelése, képzése szakmai követelményeinek kidolgozása;
- f. a középszintű irányító szervezet belső struktúrájának átalakítása (a TACEVAL, CREVAL értékelő-minősítő programokat végző állomány átcsoportosítása az MH ÖHP kiképzési főnökséghez);

- g. szakmai műhelyek kialakítása a középszintű struktúrában (fegyvernemi és szak-kiképzési blokkok megalakítása);
- h. önálló, más szervektől független kiképzési erőforrás-szükségletet tervező és költségkeretet kezelő csoport létrehozása a HM HVK Főnök alárendeltségében, a HM Hadművellet és Kiképzési Főosztály (**a továbbiakban HM HKF**) szervezetében és megjelenítése a középszintű irányító szervezetben;
- i. a meglévő és kiképzést folytató, illetve azt támogató katonai szervezetek középszintű integrációs lehetőségeinek vizsgálata;
- j. az elvi kidolgozó, doktrinális tevékenységet végző szervezet felsőszintű szervezeti elemként történő kialakítása lehetőségének vizsgálata.

A kiképzési rend átalakítása

Konceptió:

Az egyéni és kötelékkiképzés valamennyi formájának szabályozott, egységes végrehajtási rendbe történő foglalása.

Feladat:

- a feladatalapú, megbízható alapképességet teremtő, kompatibilis, rugalmas, képesség-orientált, tervezhető, programokon alapuló, és költség-hatékony, az együttműködő rendszerekkel harmonizáló, ellenőrizhető kiképzés jellemezőinek, mutatóinak kidolgozása;
- az egyes kiképzési formák (az alapkiképzéstől az önkéntes tartalékos állomány kiképzésig; az alaprendeltetésre történő felkészítéstől a művelleti kötelékek felkészítéséig) tartalmának, programjának pontosítása, kidolgozása;
- egységes, a végrehajtók által alkalmazható MH kiképzési feladatrendszer kidolgozása és bevezetése;
- az MH alkalmazási és kiképzési rendjének összehangolása.

Képességekövetelmények kidolgozása

Konceptió

A katonák és katonai szervezetek feladatai végrehajtásához szükséges képességekvetelmények megfogalmazásával, egységes értékelési feltételek, valamint a kiképzés egyénre és kötelékre szabott tervezhetőségének és a katonai pályafutás (előmenetel) tudatos alakításának biztosítása.

Feladat:

- egységes, haderőnemtől, fegyvernemtől és szakcsoporttól független, tiszti-, tiszthelyettesi-, legénységi alapkiképzési követelmények kidolgozása;
- valamennyi (tiszti-, zászlósi-, tiszthelyettesi és legénységi) beosztáshoz az azt betöltővel szemben támasztott képességekvetelmények megfogalmazása, az alkalmazott pályamoddellel összhangban;
- a katonai szervezetek feladataihoz illesztetten az alap- és alkalmazási képességekvetelmények kidolgozása;
- egyéni és kollektív képességértékelő rendszer kialakítása és illesztése az előmeneteli rendszerhez és a pályamoddellhez.

A programalapú tervezés kialakítása

Koncepció

A kiképzés és a kiképzés erőforrás-szükséglete tervezési rendjének kialakítása és hozzáillesztése az MH hosszú- és rövidtávú tervezési rendjéhez, a költséghatékonyság követelményének érvényesítése mellett.

Feladat:

- a kiképzési feladatok tervezése egységes metodikájának kidolgozása;
- a tervokmányok rendszerének, felépítésének, tartalmi követelményeinek kidolgozása (MH 10 éves és 1+(4) éves kiképzési terv; éves kiképzési és ellenőrzési, értékelési és minősítési terv; erőforrás- és költség-szükségleti igényterv);
- az önkéntes haderő kiképzési rendjét meghatározó 65/2004 HM HKF intézkedés kiváltása;
- a kiképzési erőforrás-igények tervezési módszereinek kialakítása valamennyi

vezetési szinten és hozzáillesztése a HM TVTR-hez³.

Az MH alkalmazását meghatározó alapküldetvények kidolgozása

Koncepció

Az MH tervezési alapokmányok kidolgozásával és rendelkezésre bocsátásával létrehozni a kiképzés céljait, elvi követelményeit meghatározó, illetve alapjait képező okmányrendszer kidolgozásának alapfeltételeit.

Feladat:

- az MH alkalmazási elveit (Fehér Könyv);
- az MH Hadrendjét;
- az MH feladatlistát;
- az MH Képesség-fejlesztési Konceptiót;
- a katonai szervezetek rendeltetését, feladatait (az alapító okiratban, SZMSZ-ben, törzskönyvekben foglaltak alapján) leíró okmányok rendelkezésre bocsátása a kiképzés MH- és középszintű irányítását végző állomány részére;
- a fenti okmányok egységes szabály-, vagy intézkedés-gyűjteménybe való foglalása.

A kiképzés elvi és doktrinális alapjait tartalmazó dokumentumok kidolgozása

Koncepció

Egységes elgondolás alapján és egymásra alapozottan kidolgozott, a kiképzés elveit és szabályzóit, módszereit tartalmazó dokumentumok korszerűsítése és korszerűségük fenntartása, valamint egységes rendszerbe foglalása.

Feladat:

- az MH Kiképzési Doktrína átdolgozása;
- a MH egységes kiképzési tervező rendszer összeállítása;
- tervezési útmutató kidolgozása;
- a MH kiképzési feladatrendszer, az MH éves kiképzési feladat – és munkaterv kidolgozása;
- az MH kiképzésének éves erőforrás és költség-szükségleti igénytervének kidolgozása;

3 TVTR – Tárca Védelmi Tervező Rendszer

- kiképzési programok, célfelkészítési kiképzési programok, kézikönyvek, módszertani segédletek kidolgozása;
- a kiképzését szabályzó dokumentumok egységes gyűjteménybe foglalása.

Az ellenőrző-értékelő-, tapasztalat-feldolgozó, valamint a jelentő-nyilvántartó rendszer átalakítása

Koncepció

A képességkövetelményekkel összhangban lévő kiképzési normatívák kidolgozásával, a meglévő programokra (TACEVAL, CREVAL) alapozottan, objektív ellenőrző-értékelő, a tapasztalatok visszacsatolását biztosító, valamint az információáramlást és a kiképzési eredmények rögzítését hatékonyan támogató rendszerek létrehozása.

Feladat:

- az ellenőrzési-értékelési és a tapasztalat-feldolgozó rendszer alkalmazásának kiterjesztése;
- a katonát a szolgálat kezdetétől a kiváltság elkísérő kiképzési nyilvántartások kialakítása;
- katonai szervezetek (raj, szakasz, század, zászlóalj, illetve az ennek megfelelő szervezetek) kiképzési nyilvántartásainak kidolgozása;
- a jelenlegi IKR⁴ felülvizsgálata, kiképzésről szóló jelentési rendszer átdolgozása;
- a fizikai állapotfelmérés és a testnevelési normakövetelmények egységesítése.

A kiképzést támogató infrastruktúra korszerűsítése

Koncepció

A kiképzést támogató infrastruktúra (kiképző központok, bázisok, löterek, kiképzés-technikai eszközök, rendszerek) korszerűsítésével elérni az alkalmazási elvek szerinti felkészülés feltételeinek megteremtését, a költséghatékony működést, új és adekvát szolgáltatási képességek (módszertani,

szakkiképzési és továbbképzési) kifejlesztését.

Feladat:

- a korszerűsítés irányainak, feltételeinek kidolgozása;
- a kiképzés-technikai és szakanyag-ellátást végző szervezetek feladatkörének, struktúrájának, az adott vezetési szint kiképzési struktúrájához való illeszthetőségének vizsgálatá.

ELGONDOLÁS A KIKÉPZÉS KORSZERŰSÍTÉSÉRE

1. A korszerűsítés célja és tartalma.

A kiképzés korszerűsítésének célja egy feladatalapú, megbízható alapképességet létrehozó, a képességeket folyamatosan szintentartó és megújító (előrehaladó), a Szövetségben alkalmazott eljárásokkal kompatibilis, rendszer szemléletű és rugalmas, leválogatható programokon (modulokon) alapuló, tervezhető, költség hatékony, az együttműködő rendszerekkel harmonizáló, objektív értékelést és minősítést biztosító rendszer létrehozása.

A korszerűsítés a kiképzési rendszer valamennyi alrendszerére (irányító, végrehajtó, támogató) és azok elemeire terjed ki. A kialakítandó kiképzési rendszernek át kell fognia, a katonák egyéni és a kötelékek kollektív kiképzésén keresztül, a Magyar Köztársaság és a Szövetség fegyveres védelmének feladataira (alaprendeltetésre), a nemzetközi válságkezelésben való részvételre, valamint a békeidőben végzett honvédelmi feladatokra történő felkészítést.

2. A korszerűsített kiképzési rendszer főbb jellemzői.

A korszerűsített kiképzés filozófiáját az alaprendeltetéshez szükséges képességek (alap- és alkalmazási) kialakítása, a képességek szintentartása, fejlesztése és a műveletekre történő felkészítés (műveleti képesség)

folyamatai képezik. A folyamatok feladatai egymásra épülnek, és a szintek egymástól elválaszthatatlanok. A műveletre való felkészítés a missziós tervben az alakulat számára tervezett misszióra való felkészítést jelenti.

Az alapkiképzés célja a katonai szolgálatra történő felkészítés, annak megkezdéséhez szükséges katonai alapképességek megszerzése, a csoportos (rajkötelékben történő) tevékenység (a kisalegység harca) szabályainak megismerése és egyszerű viszonyok közötti begyakorlása. Az alapkiképzés tartalmát az általános katonai kiképzés, a szakalappozó kiképzés és a válságkezelési műveletek alapjai és a szocializálódási folyamat elindítása képezik.

A szakbeosztásra történő felkészítés célja az alapkiképzést eredményesen befejező katonai beillesztése kisalegységébe (a szocializáció folytatása) és az ott folyó tevékenység alapjainak elsajátítása. Ennek keretében a katonának megszerzik a beosztás ellátásához nélkülözhetetlen szakmai alapismereteket, megismerik szakbeosztásuk jellemző vonásait, az ott rendszeresített harc- és technikai eszközök főbb adatait, begyakorolják az egyszerűbb kezelői fogásokat, valamint felügyelet melletti alkalmazásuk, megóvásuk és karbantartásuk rendjét.

A szakkiképzés keretében a katonának folyamatosan bővítik ismereteiket (ismeretbővítés), tökéletesítik egyéni mesterségbeli tudásukat, képességeiket (képességfejlesztés, osztályba sorolás, a felkészültség szintjét jelentő besorolás), szinten tartják azokat (szinttartó kiképzés), vagy a magasabb beosztás betöltéséhez (magasabb beosztásra történő felkészítés), illetve rendfokozat eléréséhez (előmeneteli képzés) szükséges ismereteket és képességeket szerzik meg. A szakkiképzés a katonai szolgálat teljes időtartamában folytatódik.

A továbbképzések tanintézeti, vagy tanintézeteken kívüli (csapatoknál) formában kerül-

nek végrehajtásra. A továbbképzések célja a szakmai képességek növelése (mesterképzés), illetve a magasabb beosztáshoz, rendfokozat eléréséhez szükséges képességek elérése. A továbbképzésre történő kijelölés tervezetten, a szervezeti igények, az elért egyéni eredmények és képességek figyelembevételével történik.

Az alapképességre történő felkészítés a kötelek (raj, szakasz, század, zászlóalj) kiképzésének alapvető tartalma, melynek célja a katonai szervezetek alaprendeltetéséből származó feladatok végrehajtásához szükséges kollektív képességek kialakítása. Az alapképességre történő felkészítés megkezdése a kötelek azonosított (minősített) kiképzettségi fokának (egyéni alapképesség) figyelembevételével történik. Az alapképességet elért szervezetek a továbbiakban szinten tartó kötelekkiképzést folytatnak mindaddig, míg állományuk összetétele, vagy feladata, technikai eszközei jelentősen nem változik.

Az alkalmazási képességre történő felkészítés a minősített alapképességre alapozottan történik, célja a katonai szervezet számára meghatározott feladatok végrehajtásához szükséges állapot elérése. Az alkalmazási képességre történő felkészítést a Magyar Köztársaság és a Szövetség védelmére kijelölt katonai szervezetek készenlétük fokozása időszakában, illetve a NATO/EU reagáló erőkhöz kijelölt, valamint a békében készenlétű szolgálatot ellátó szervezetek végeznek.

A műveleti képességre történő felkészítés az alap- és alkalmazási képességekre alapozottan történik, célja az alkalmi műveleti kötelek, illetve az oda beosztott állomány válságkezelési feladatokra történő, művelet-specifikus egyéni felkészítése.

A kiképzési rend a különböző képességek elérését biztosító kiképzési feladatok végrehajtásának programozását, időben történő elrendezését határozza meg. A kiképzési feladatok kiképzési feladatlista formájában

jelennek meg, melyekhez értékelési- minősítési mutatók kapcsolódnak. A végrehajtott kiképzési feladatok és az elért eredmények egyéni és kötelék kiképzési nyilvántartásban kerülnek rögzítésre.

3. A korszerűsítés alapjai.

Az MH kiképzése korszerűsítésének alapját a 2008-ban végrehajtott stratégiai vizsgálat eredményeit tartalmazó „*A kiképzés helyzete 2008*” című alapdokumentum, valamint a HM HVK Főnök kiképzési értekezletén (2008. 11. 24.) jelentett és elfogadott alapelvek képezik. Az alapdokumentum, valamint a jelentés a kidolgozói tevékenység folyamán, a bennük foglalt helyzetképpel és javaslatokkal együtt, munkaokmányként kerülnek alkalmazásra. A korszerűsítés végrehajtására a HM HVK Főnök intézkedést ad ki.

4. A korszerűsítés keretében elvégzendő főbb feladatok.

A korszerűsítés a jelenlegi rendszer működtetésével és az azonnal elvégezhető feladatok végrehajtásával párhuzamosan, a meghatározott stratégiai feladatok részfeladatokra való lebontásával és kidolgozásával, továbbá a feladatot elrendelő HM HVK Főnök intézkedésben, valamint a elgondolásban és a „*Feladat- és Ütemterv az MH kiképzésének korszerűsítésére*” című okmányban meghatározottak szerint történik. Főbb stratégiai feladatok:

a. Elsőbbséget élvező feladatok végrehajtása. A jelenlegi kiképzési rendszer hatékony működésének fenntartását biztosító feltételek javítása.

- *A kiképzési rendszer elemei működésének harmonizálása.* A kiképzési rendszer elemei működésének azonnal megkezdhető összehangolásával (HM HVKF intézkedés) biztosítani a jelenlegi rendszer működőképességét, hatékonysága szükséges szinttartását, illetve a kialakult helyzet kezelését, vagyis a rendszer átalakíthatóságát.

- *A kiképzési rendszer struktúrájának korrekciója.* A kiképzési rendszer elemeinek szükségszerű bővítésével, a belső struktúra részbeni átalakításával a jelenlegi rendszer működése hatékonyságának növelése és az új rendszer felépítésének megalapozása.
 - *A kiképzés felső- és középszintű irányítási rendjének átalakítása.* A felsőszintű irányítás korszerűsítése, a vezetési és működési hatékonyság növelése, támogatása. A HM szervek közötti és a HM szerveken belüli megosztott feladatrendszer egy szervezetbe történő átcsoportosítása koncepciójának és megvalósítási tervének kidolgozása. A kiképzés irányítása jogköreinek és feladatainak szabályozása. A kiképzés felső szintű tervezését, irányítását végző szervezeti elem feladatrendszerének újragondolása, struktúrájának racionalizálása.
 - *A kiképzés támogatását végző szervezet (TRADOC⁵), struktúra létrehozására vonatkozó elgondolás és javaslat kidolgozása.* Feladatköre a kiképzéshez kapcsolódó vezetési és működési tapasztalatok feldolgozása, a doktrinális és kiképzési irodalom program kezelői és fejlesztési tevékenységének menedzselése, a kidolgozói munka végzése.
 - *A középszintű irányító szervezet belső struktúrájának átalakítása* (a TACEVAL, CREVAL értékelő-minősítő programok feladatait, valamint a tapasztalat-feldolgozást végző állomány egy, a parancsnok közvetlen alárendeltségében lévő szervezeti egységbe (osztály) történő átcsoportosítása).
- b. A képességekvetelmények kidolgozása. A feladat a katonai szervezetekre, műveleti kötelékekre, állománycsoportokra, beosztásokra vonatkozóan tartalmazza a képes-

5 TRADOC – Training and Doctrine Command

- ségkövetelmények újrafogalmazását, vagy pontosítását az alábbiak szerint:
- az alaprendeltetés feladatai (MH feladatlista);
 - az alaprendeltetés feladatai végrehajtásához szükséges képességek (kiképzettségi szint);
 - az alap-, alkalmazási- és műveleti képesség mutatói;
 - az alap-, alkalmazási- és műveleti képesség elérését biztosító kiképzési feladatok (kiképzési feladatrendszer);
 - a katonai szolgálat, illetve a pályamodell egyes szakaszaihoz kötött kiképzettségi szint követelmények (képességkövetelmények).
- c. A programalapú tervezés kialakítása. A kiképzési feladatok és a kiképzés erőforrás-szükséglete tervezési rendjének kialakítása és hozzáillesztése az MH hosszú- és rövidtávú tervezési rendjéhez.
- d. A korszerűsítés elvi alapjainak létrehozása. Az MH tervezési alapokmányok kidolgozásával és rendelkezésre bocsátásával létrejön a kiképzés céljait, elvi követelményeit meghatározó, illetve alapjait képező okmányrendszer kialakítása.
- e. A kiképzés elvi és doktrinális alapjait tartalmazó dokumentumok kidolgozása. Egységes elgondolás alapján és egymásra alapozottan kidolgozott, a kiképzés elveit és szabályait, módszereit tartalmazó dokumentumok létrehozása és rendszerbe foglalása.
- f. A kiképzési rend átalakítása. Az egyéni és kötelékkiképzés valamennyi formájának, színtereinek, tartalmának, követelményeinek, módszertanának kézikönyvben történő leírása és a kiképzési folyamatban való megjelenítése.
- g. Az ellenőrző-, értékelő-minősítő, tapasztalat-feldolgozó, valamint a jelentőnyilvántartó tevékenységek átalakítása. A képességkövetelményekkel összhangban

lévő kiképzési normatívák kidolgozásával, a meglévő programokra (TACEVAL, CREVAL) alapozottan, objektív ellenőrző-, értékelő-minősítő, a tapasztalatok visszacsatolását biztosító, valamint az információáramlást és a kiképzési eredmények rögzítését hatékonyan támogató alrendszerek létrehozása.

- h. A kiképzést támogató alrendszer korszerűsítése. A kiképzés doktrinális támogatása a megfelelő elméleti alapok létrehozását, a kiképző állomány elméleti és gyakorlati munkáját támogató oktatási és kiképzési segédanyagok kidolgozását, a kiképzési létesítmények, kiképzés-technikai eszközök fejlesztését, a kiképzés erőforrás-szükséglete tervezési és biztosítási rendjének kialakítását, illetve a felsorolt tevékenységeket végző szervezet (TRADOC) létrehozását foglalja magába.

A kiképzést támogató infrastruktúra (kiképző központok, bázisok, lőterek, kiképzés-technikai eszközök, rendszerek) korszerűsítése biztosítja az alkalmazási elvek szerinti felkészülés feltételeinek megteremtését, a költséghatékony működést, új és adekvát szolgáltatási képességek (módszertani, szakkiképzési és továbbképzési) kifejlesztését.

5. A korszerűsítés végrehajtásának rendje

A korszerűsítés eljárásrendje. Az Elgondolás 4. pontjában felsorolt feladatcsomagok feldolgozására a HM HVKF intézkedésnek megfelelően szervezetenként, szakterületenként munkacsoportok kerülnek létrehozásra. A munkacsoportok vezetői és tagjai az érintett szakterületektől kerülnek kijelölésre. A feladatok koordinálását a HM HKF és MH ÖHP állományából kijelölt koordinációs munkacsoport végzi.

A munkacsoportok állományának felkészítését a koordinációs munkacsoport hajtja végre. A munkacsoportok feldolgozzák szakterületük vonatkozásában a szükséges hely-

zetértékelést, elemzik a problémák okait, feltárják megszüntetésük feltételeit, javaslatokat dolgoznak ki a korszerűsítésre és elvégzik a szükséges kidolgozói munkát (konceptiók, elgondolások, konkrét megoldási, megvalósítási javaslatok, ütemtervek, eljárások, stb. kidolgozása).

A koordinációs munkacsoport egy-egy részfeladat kidolgozásának befejezése után végrehajtja a kidolgozott javaslatok, okmányok értékelését és javaslatot tesz azok próbára bocsátására. A tesztelés befejezése után értékeli annak eredményeit és javaslatot tesz befogadásukra és bevezetésükre.

A korszerűsítés végrehajtási rendjére vonatkozó javaslatok kidolgozásakor a Koordinációs Munkacsoport abból indult ki, hogy a jelenlegi rendszer – elsősorban a szükséges erőforrások hiánya miatt – korlátozottan működőképes, további működése korrekciók bevezetésével, a humán erőforrások biztosításával rövidtávon (1-2 évig) fenntartható. Ez a körülmény lehetőséget ad a korszerűsítés átgondolt, megalapozott, minden szükséges körülményt figyelembevevő végrehajtására.

A Koordinációs Munkacsoport (HM HKF, MH ÖHP) úgy ítéli meg, hogy a kiképzés kor-

szerűsítése felsorolt stratégiai irányai átfogják a kiképzés valamennyi olyan területét, ahol a korszerűsítés szükséges. A megfogalmazott feladatok iránymutatást adnak a korszerűsítéssel kapcsolatos tevékenységek megtervezésére és végrehajtására. A fenti témakörök feladatainak és a javaslatok kidolgozására a közeljövőben megalakításra kerülnek a szakértői csoportok, és felhasználva az összegyűjtött, illetve megszerzett ismereteket, megkezdődik az érdemi alkotó munka.

LIPPAI PÉTER ALEZREDES: A MAGABIZTOS PARANCSNOK ÉS A KIKÉPZÉS

Egy parancsnok magabiztossága elválaszthatatlan a kiképzés rendszerétől és annak működésétől. Ezen kijelentés igazolására első lépésként azt kell megvizsgáljunk, hogy általánosságban mi szükséges ahhoz, hogy valaki magabiztossá legyen. A magabiztos ember erősen hisz abban, hogy képes az előtte álló feladatokat eredményesen megoldani. A magabiztosság nem adottság, bár bizonyos alapot maga a személyiség jelent. Ugyanakkor a magabiztosság, mint tulajdonság fejleszthető, amiben kulcsszerepe van a nevelésnek. De legalább ilyen fontos szereppel bír a személyt körülvevő környezet és a személy környezethez való viszonya is. Egy katona esetében – különösen békeidőszakban – a kiképzés jelenti a fő feladatot, amelynek rendszere jelenti a katona tevékenységének fő környezetét.

A MAGABIZTOSSÁG FELTÉTELEI

A magabiztossághoz az egyénnek rendelkeznie kell a szükséges **képességekkel**, a lehető legnagyobb **ismeretanyaggal** (tudás) és a megfelelő **kreativitással**, amely révén a megszerzett tudást váratlan, új viszonyok között is képes alkalmazni. A magabiztossághoz szükséges egyik legfontosabb képesség az önállóság. Az egyént önállóságra és kezdeményezőképtiségre kell nevelni, amely leginkább a célszerűen megválasztott feladatok utáni objektív értékeléssel (visszacsatolás) és szükség szerint a megfelelő mértékű segítő szándékú kritika útján érhető el. A magabiztosság csak akkor alakul(hat) ki, ha a végrehajtó személy alapvetően pozitív értékelést (is) kap. Az elvégzett munka pozitív voltát nem csak a vezetőnek kell elismernie. A valóban megalapozott magabiztossághoz szükséges a feladatot végrehajtó személlyel azonos szinten állók, sőt az általa vezetettek pozitív elismerése is. Ez utóbbi kettő hiányában nagyon könnyen egy téves magabiztosság alakulhat ki az egyénben, amely csupán a felettes vezető elismerésének megszerzését

célozza. A két fajta elismerés megszerzése egyúttal arra is rákényszeríti az egyént, hogy kialakítsa magában a feladat-végrehajtás során szükséges **együttműködés** és **irányítás** megfelelő képességét.

Az ismeretanyag esetében nagyon fontosak a szabályok ismerete. Ahhoz, hogy valaki jól tudja megoldani az előtte álló feladatokat, ahhoz minél alaposabban ismernie kell azokat a szabályokat, amelyek alapján a feladat-végrehajtás környezete működik. Ezek közül kiemelkedik az a rendszer, amelynek az egyén is része. Az sem árt, ha minél több olyan eszközzel rendelkezik, amely révén képes ellensúlyozni a környezetének szabályellenes működését.

A kreativitás sem adottság! Megfelelő neveléssel és képzéssel szintén fejleszthető. A módszer lényege, hogy az egyént megfelelő felkészítés után minél többször állítsuk a megszokottól eltérő helyzetekbe, ahol rákényszerül a megszerzett ismeretanyag újszerű alkalmazására. Ennek a nevelésnek sok módszere van.

A katonai nevelés során az egyik bevált technika, hogy a fiatal katonákat extrémnek

látszó környezetbe helyezik, amelynek szabályait nem, vagy csak kis mértékben ismerhetik. Ennek egyik útja az úgynevezett „bátorságpróbák” teljesítése, mint amilyen az ejtőernyőzés, a magashegyi kiképzés, a nagy fizikai igénybevétellel járó teljesítménytúrák és túlélési gyakorlatok, közelharc kiképzés, rohamlövész-tanfolyam, stb. Ezek a feladatok képesek növelni az egyénben a fizikai és pszichés nehézségek elviselésének képességét és a feladat végrehajtásához szükséges akaraterőt. A fiatalokban meglévő egészséges versenyszellem és az ilyen erőpróbák katonai vezetők általi elismertsége megfelelő motivációs alapot adhat ezekben a helyzetekben ahhoz, hogy az egyén a tudása legjavát akarja nyújtani, azaz az **akaraterőt**¹. A megszokottól eltérő környezet és az átlagosnál nagyobb veszélyérzet, valamint az ezzel járó magasabb „adrenalin-szint” jól szimulálja a harc során fellépő izgalmi állapotot. Ezen feladatok pozitív megoldása komoly mérföldkő lehet a magabiztosság pszichés megalapozásában, ezért mindenképpen javasolt lenne a katonai kiképzésben és nevelésben nagyobb hangsúlyt fektetni rájuk!

Az extrém helyzetekben hozott döntések megkönnyítik a katonai vezetők döntési képes-

ségét bármely helyzetben. A gyors, de megalapozott döntési képesség ugyanis mellőzhetetlen egy parancsnok számára. A katonákkal szemben jelentkező legújabb kihívásokat a helyzetek éles és gyors változásai jellemzik még inkább, mint korábban. Ilyen helyzetben nem megengedhető egyetlen parancsnok számára sem a túl hosszan tartó morfondírozás egy-egy döntés során. A gyors döntéseknek nem utolsó sorban azt kell célozniuk, hogy a beosztottak is időben meghozhassák saját szintjük gyors döntéseit, amelyek által időt nyerhetnek. Az idő minden tevékenység egyik legfontosabb tényezője. A már említett extrém helyzetekben hozott döntések azt is segítik, hogy a gyorsaság ne legyen azonos a kapkodással, mert annak már az erőpróba során érezhető visszahatása lehet.

A magabiztosság egyik szintén nagyon fontos tényezője a **bizalom**. Kölcsönös bizalom vezető és alárendelt között, bizalom önmagunkkal szemben (önbizalom) és bizalom azok iránt a személyek és eszközök iránt, amelyekkel a feladatot meg kell oldanunk. A bizalom ezen „fajtái” hatnak egymásra. Bármelyik hiánya negatívan hat az magabiztosságra!

A vezető és az alárendelt közötti kölcsönös bizalom lényege, hogy az alárendeltben nem kérdőjeleződik meg vezetőjének alkalmasága posztjára, míg a vezető is bízik abban, hogy alárendeltje az ő szándékának megfelelően a legjobb tudása szerint fogja megoldani feladatát.² A kölcsönös bizalom alapja a katonai életben egyrészt a valós eredményeken történő előmeneteli rendszer, másrészt a problémák őszinte és kendőzetlen tisztázása. Mindkét félnek (vezető és alárendelt) biztosnak kell lennie abban, hogy a másik azért van a pozíciójában, mert arra ő a legalkalmasabb. Ez a bizalom elképzelhetetlen a vezető és be-

1 „Erős akarat minden akadályt legyőz – Erős akarat csak erős hitből fakad.” Olvas-ta hajdanán minden nap a Jutasi Altisztképző Intézet növendéke és oktatója a veszprémi altisztképző épületének magasföldszintjén elhelyezett iskolai jelmondatát. A hitnek, a bizalomnak óriási szerepe volt a fiatal hallgatók nevelésében: higgyen és bizzon önmagában, bajtársaiban, előljáróiban, hivatásában. Ehhez pedig erős akarat szükséges. Erős hit és erős akarat jellemezte nem csak az altisztképző mindenkori lakóját, de a végzett altiszteket, a parancsnokokat is. *Dr. Földesi Ferenc: ERŐS HIT – ERŐS AKARAT, in: Magyar Királyi Veszprém-Jutasi Honvéd Altisztképző Intézet 1924 – 1944., Veszprém, 2009., kézirat*

2 Oetting, W.Dirk: *Auftragstaktik, Bonn, Report Verlag GmbH, 1993 – 257-278.o.*

osztott között jól működő kétirányú kommunikáció nélkül.³

Gyakori vezetői hiba, hogy a vezető saját hibáját megpróbálja elleplezni. A nyugati vezetési felfogások szinte egyértelműen vallják, hogy egy katonai vezető soha sem mondhat valótlan. Ha ez megtörténik és kiderül, akkor az a tekintélyének csorbulásához vezet és az alárendelték vezető irányában mutató bizalmának megrendüléséhez. A vezető szavahihetősége soha sem válhat kétségessé! A kellő mértékű önkritika, a hibáinak őszinte feltárása és az okok előremutató vizsgálata a legtöbb esetben nem hogy gyengítené a vezető tekintélyét, de még növelheti is azt. Azzal ugyanis mindenki tisztában van, hogy senki sem hibátlan! (Ez nem jelentheti a hibák túl gyakori előfordulását!) Ez a fajta önkritika egyúttal egyfajta megnyilvánulása a vezető alárendeltjei irányába mutatott bizalmának! A „csalhatatlanság” látszatának fenntartása és a kritika merev elutasítása ellenérzéseket vált ki és melegágya az autokratizmusnak.

A KIKÉPZÉS NEHÉZSÉGEI ÉS A MAGABIZTOSSÁG

Ezek után nézzük az önbizalom és a kiképzés kapcsolatát! A kiképzés, mint a küldetésre történő felkészülés útja, egy hadsereg legfontosabb (!!!) feladata függetlenül attól, hogy béke- vagy háborús időszakban kerül rá sor. A parancsnoknak hármass szerepkört kell betöltenie: egy személyben beosztottjainak nevelője, azok kiképzője és egyben vezetőjük harcban (bevetés) során is. E három területnek szorosan támogatnia kell egymást.

A kiképzés jelenleg is folyó felülvizsgálata mutatja, hogy a kiképzés rendszere sajnos

nem működik tökéletesen. Szabályai különböző okok miatt nem, vagy nem úgy hatnak, ahogy szükséges lenne. A csapatoknál szolgáló „végrehajtók” körében egyre gyakrabban fogalmazódik meg, hogy „minden fontosabb, mint a kiképzés”, miközben azt hallják minden felől, hogy ez lenne a fő feladatuk. Ennek az ellentétes érzésnek az egyik oka, hogy úgy érzik: a napi „rutin” és ad hoc-feladatok elvonják az amúgy is szűkös erőforrásokat a maguk által is fontosnak tartott kiképzéstől.

A kiképzés szabályrendszere a legjobb szándék ellenére sem egészen kiismerhető, ami negatívan hat a parancsnokok magabiztosságára. A kreativitás bizonyos mértékig képes ellensúlyozni a váratlan helyzeteket, de kiegyenlítő képességeinek van határa. A parancsnokok egyre többször érzik úgy, hogy nincs kellő ráhatásuk a kiképzési rendszer rendellenességeit okozó tényezőkre. (pl: hiánygazdálkodás), azaz nincs kellő eszközük ahhoz, hogy az okokat teljesen megszüntessék. Ráadásul főként az alacsonyabb szintű parancsnokok hatáskörét (dicsérő-fenyítő jogkör) a rendszerváltás után erősen megnyirbálták, aminek következtében csak sokkal áttételesebben tudnak hatást gyakorolni beosztottjaikra, mint korábban. A hatáskörök bármiféle megnyirbálása az érintettekben azt az érzést erősíti, hogy az előljáróik nem bíznak bennük és vezetői képességeikben. (Bizalom hiánya!) Így a dicsérő – fenyítő jogkör megkurtítása is hozzájárult ahhoz, hogy csökkenjen az alegységparancsnokok önbizalma.

Szintén érdekes jelenség, hogy a jogi előírásaink miatt, amikor valakinek helyettesítenie kell a parancsnokát, akkor a helyettesítéshez szükséges jogköröket csak erősen korlátozva kapja meg. Ennek következtében esetenként nem tud olyan hatékonyan eljárni ideiglenes szerepkörében, ami ahhoz lenne szükséges, hogy jól oldja meg a feladatát. A feladathoz minden esetben a legteljesebben delegálni kell a szükséges jogköröket is! Ez nem csak a helyet-

3 *Benkő Tibor: A szolgálati kultúra a haderőreform tükrében (továbbiakban: Benkő), in: Szegreg Szemle VII. évfolyam, 2. szám, 2009 április – június, Székesfehérvár, 2009 – 22.o.*

tesítések esetén kell, hogy működjön, hanem általános alapelvnek kell lennie, amely nélkül magabiztos parancsnokról nem beszélhetünk. Minden parancsnoknak tisztán kell látnia, hogy hol van a saját döntési jogkörének az alsó határa. Az ugyanis nem fordulhat elő, hogy valaki indokolatlanul beavatkozik a beosztottja jogkörébe. Egy ilyen lépés minden esetben csökkenti a beosztottak tekintélyét a mellette és alatta álló kollégákban, ami rontja az önbecsülését is.

Ugyancsak az magabiztosságra tett negatív hatás mondható el a kiképzés rendkívül nagy adminisztrációs terheltségéről is. A kiképzés során még mindig nem az a lényeg, hogy mi a „végeredmény”, hanem sokkal inkább az, hogy „mi van a papíron”. Azaz az alegységparancsnokoknak a legkülönbözőbb nyilvántartásokkal és jelentésekkel kell igazolniuk, hogy mit tettek, és amit tettek, azt jól tették. A túlzott adminisztrációs kényszer megint csak úgy csapódik le az alárendeltre, mint az előjáró bizalmatlanságának megnyilvánulása! A parancsnokok önbizalmának növeléséhez a lehető legnagyobb mértékben célszerű csökkenteni az adminisztrációs feladataikat. Már csak azért is, mert a parancsnokok ezáltal nagyon sok értékes időt töltenek papírmunkával, ahelyett, hogy valódi feladatokra koncentrálnak, ami nem más, mint a beosztottakkal való tényleges foglalkozás.

Egyre gyakrabban rémlik fel a parancsnokokban, hogy az eléjük állított feladat „túlmeretezett” a rendelkezésre álló erőkhöz és eszközökhöz viszonyítva. A kiképzés emberi tényezője egyre inkább „túlfeszített”, minek következtében hajlamosabbá válik a hibák elkövetésére, ami megint csak nem tesz jót az magabiztosságnak, hiszen hibák esetén általában elmarad a pozitív visszacsatolás. Éppen ezért nagyon oda kell figyelni arra, hogy a kiszabott feladat és a végrehajtására kijelölt erőforrások egymással arányban álljanak!

A megoldást az a folyamat jelentheti, amelyet jelenleg a „kiképzés felülvizsgálata”-ként emlegetünk leggyakrabban. Nagyon fontos, hogy a folyamat kendőzetlenül feltár-

ja a kiképzést akadályozó tényezőket és megfelelő – ugyanakkor gyors!!!! - utat találjon a kiküszöbölésükre. Ez minden parancsnok felelőssége és az említett kétoldalú bizalom sarokköve lesz a jövőben!

A KIKÉPZÉS NEHÉZSÉGEINEK MEGSZÜNTETÉSE

Mivel a kiképzés a hadsereg legfőbb feladata, ezért annak rendbe tétele nélkül elképzelhetetlen, hogy eredményesen tudnánk hatni a parancsnokok magabiztosságának fejlesztése területén. A kiképzési rendszer kell, hogy legyen a parancsnokok magabiztosságára ható legerősebb környezet, tehát szabályozottsága és működőképessége tétele elengedhetetlen és égetően sürgető feladat!

A csapatoknál folyó kiképzés szintjén az említett problémák megszüntetését az következő főbb feladatok mentén kell végrehajtani:

- *Túlzott misszió-centrikusság megszüntetése:* A túlzott missziócentrikusság következtében az alaprendeltetésből adódó feladatokra történő felkészülés a háttérbe szorult. Ez a katonák számára kissé értelmetlen, ami megint egy ellentmondásos környezetet eredményez az ő szemszögükből. A missziók fontosságát senki sem kérdőjelezi meg, de meg kell találni azt a módszert, amely révén katonáink nem csak békefenntartásra „szakosodhatnak”! Az alaprendeltetésre történő alapos felkészítés elengedhetetlen előfeltétele mindenféle missziós felkészülésnek. Amíg az alaprendeltetéseire felkészült kötelékek viszonylag kis erő és energiaráfordítással képesek ellátni missziós feladatokat is, addig a csak misszióra felkészített kötelékek képességei nem elegendőek a hagyományos kihívások hatékony kezelésére! A túlzott missziócentrikusság könnyen képességvesztéshez vezethet!
- *Fogalmi kavalkád és doktrinális elmarádások felszámolása:* Ennek elmaradása

esetén a bármely jól felépített és kiszámítható környezet bizonytalanná válik. Szabályzók hiányában gyakran még az is előfordul, hogy azonos nyelvet beszélő katonák csak nehezen és sok-sok magyarázkodás után értik meg egymást. Ehhez még hozzájárul, hogy az egységes szabályzók hiányában nem lehet objektív semmilyen értékelés sem. Ez a hiányosság a haderővel szemben elvárható egységes tevékenységek és eljárások rendszerét is felborítja.

- *Törvényi szabályozás és erőforrások rendezése:* A kiképzést érintő és a bizonytalanság érzését erősítő problémát jelent, hogy a jelenlegi jogi szabályozás és a rendelkezésre álló anyagi források nem teszik lehetővé a valóban intenzív kiképzést. A jogszabályok úgy alakultak, hogy jelenleg a katonák intenzív kiképzését vagy pénzben, vagy szabadidőben kell ellentételezni. Az amúgy is feszített kiképzési tempó miatt a szabadidős megváltás nagyon nehézkes. Jelenleg a csapatoknál sok helyen még az éves szabadságok időben történő maradéktalan kiadásával is küzdenek! Sok esetben azt halljuk, hogy a túlmunka pénzbeli megváltáshoz nem áll rendelkezésre elegendő pénzforrás.

- *A felszerelés fejlesztése:* Az elmúlt évek pozitív előrelépései ellenére sem érzik azt a katonák, hogy a kiképzés során nagyon fontos egyéni felszerelésük és technikai eszközeik valóban a kor színvonalán állnának. Pár felszerelési tárgytól és eszköztől eltekintve nem bíznak tökéletesen azokban az eszközökben, amelyekkel a feladatot kell megoldaniuk. Sajnos még mindig nem megoldott az egyén éjszakai tevékenységének ma elvárható képessége, az extrém időjárási viszonyok közötti feladatvégrehajtás feltétele, de még az általános védőeszközök (térd- és könyökvédők, védőszemüvegek) kérdése sem. Arról nem is szólva, hogy gyakran még a rendszeresített

eszközeikhez sem tudnak hozzájutni a katonák, mert a ruházati ellátási rendszerünk (KRB) sem működik elvárható módon. Pedig csak arról van szó, hogy a katona meg tudja venni azt a felszerelési tárgyát, amire szüksége van. Ennek a témának idegesítően hosszúra nyúló megoldatlansága nincs jó hatással az előjáróval szembeni bizalomra sem. Az a tény, hogy a misszióban lévő katonáknál valamivel jobb a helyzet még mindig csak csepp a tengerben, mert a katonának a felkészülés során – elvileg! – ugyanazt a felszerelést és technikai eszközöket kéne használnia, mint a műveleti területen. Ez viszont megint csak anyagi források hiánya miatt nem megoldott!

- *A kiképzés-technikai eszközök korszerűsítése:* Az éles helyzetben is jól alkalmazható tudás feltételezi, hogy a kiképzés során a kiképzendő katona alaposan felkészült a valós helyzetekre. Miközben a korábbi időszak kiképzési eszközei típusváltás és elvi változások miatt nagy részben kikoptak a rendszerből, addig csak kevés és nem túl korszerű kiképzés-technikai eszköz került rendszerbeállításra. Elodázhatatlanul szükségessé vált a számítógépek lehetőségeit is ötvöző – gyakorlati kiképzést célzó – gyakorló eszközök, trenázsörök és szimulátorok széleskörű alkalmazása a leggyorsabb kiképzési feladatoktól egészen a legmagasabb kötelék-szintig. A lényeg a minél élethűbb kiképzés. (*Gyakorolj, mint ha harcolnál! Harcolj, mint ha gyakorolnál!*)

GYAKORLATI ALAPELVEK

A kiképzési rendszer működőképességének helyreállítására – a kiszámítható és szabályozott környezet megteremtésére - nagyon következetesen érvényt kell szerezni bizonyos alapelveknek, amelyek igazságtartalmát nem szabad megkérdőjelezni.

Ezen alapelvek közül a legfontosabbak a következők:

A kötelék-missziós feladatok zöme (MH PRT, MH ÖBZ, MH KFOR Z, MH EUFOR SZD) alapvetően lövészfeladatot jelentenek, minek következtében a missziók bázisát a műveleti lövészzászlóaljnak kell, hogy jelentsék. Ezeket a zászlóaljakat egyszerre és egy időben – akár több műveleti területen! - kell alkalmazni misszióban, hogy hazai feladataikat is zárt kötelékben tudják megoldani. Ez segíthet a katonák magabiztossága szempontjából fontos katonai közösségek visszaállításához és ahhoz, hogy a parancsnokok vállalni tudják a felelősséget alegységük felkészítéséért és a kapott feladat végrehajtásáért! Nem szabad megengedni, hogy a műveleti lövészzászlóalj egymást pótolgassák missziókba és feladatokra. Ez ugyanis a zászlóalj szétaprózódásához és lassú „felmorzsolódásához” vezet, miközben a parancsnokok is elvesztik ráhatásukat az állományukból hosszabb-rövidebb időre kikerülő beosztottjaikra. Ez a jelenség negatívan hat a kisebb katonai közösségekre is, mert indokolatlanul nagy fluktuációt eredményez, ami csökkenti a közösség megtartóerejét, hiszen az állomány állandó változásai miatt nincs lehetőség biztosítani a stabilitást, ami alapja közös értékrend megszilárdulásának.⁴

Az alegységek egy kötelékben történő alkalmazásához el kell érni, hogy a katonáink folyamatosan rendelkezzenek a missziókhoz szükséges adminisztratív és fizikai feltételekkel. Ezek érvényességét a tervezhetőség és kiszámíthatóság érdekében a missziós váltásokhoz igazodó periodikussággal összhangban kell módosítani! Ugyancsak el kellene érniük, hogy a katonák hazai felszerelése alapjaiban megegyezzen a missziós felszerelésükkel!

A vállalt nemzetközi feladatoknak összhangban kell állniuk a rendelkezésre álló erővel, hogy megakadályozzuk az emberi

tényező túlfeszítettségét. Ehhez biztosítani kell, hogy a misszióban és hazai földön töltött idő minimum 1:2 arányú legyen. Itt rögtön meg kell jegyezni, hogy más hadseregek tapasztalatai alapján, hosszú távon ez az arány is egészségtelen, ami a magánélet kárára mehet. (A magánéleti kudarc nagyon erősen képes rombolni a magabiztosságot!)

ÖSSZEFOGLALÁS

Ezen alapelvek mentén úgy kell összeállítani a kiképzés rendszerét, hogy az áttekinthető, szabályos és tervezhető legyen ne csak a feladatot megszabó, de a feladatot végrehajtók számára is! Nem utolsó sorban a kiképzés rendszerének ember-centrikusnak kell lennie, mert az emberi tényező elhanyagolása olyan következményekkel járhat, amelyek egyenesen vezethetnek a magabiztosság csorbulásához minden szinten.

A végrehajtóknak azt kell érezniük, hogy parancsnokaik nem csak következetesen és szigorúan követelnek tőlük, de a tőlük telhető legmagasabb színvonalon biztosítják a végrehajtás feltételeit is - legyen szó időről, dologi feltételekről, vagy akár stabil szabályokról.

A magabiztos parancsnokok kinevelése során katalizátorként hathat a küldetésorientált vezetésszemlélet, ahol az előljáró csak a célt jelöli ki, de az oda vezető utat már a végrehajtó maga választhatja meg. Ez csak úgy kivitelezhető, ha a jól felkészített és objektíven előrejutó alárendelt megkapja a szükséges döntési jogkört és erőforrásokat is.

A hatalom és döntési jogkör túlzott koncentrációja hátráltatja a magabiztosság kialakulását a beosztottakban. Márpedig a MH-ben ez a jelenség „nehéz örökség”-ként még mindig él. Felszámolása csak felülről kezdeményezve és példamutatás útján lehet eredményes! Ennek felismerése és elismerése nagy felelősség.

⁴ Benkő – 27.o.

SÁRI GÁBOR MK. ALEZREDES: GONDOLATOK A LOGISZTIKAI TISZTHELYETTES ÉS ZÁSZLÓSI KÉPZÉS JÖVŐBENI IRÁNYAIRÓL

Az eltelt időszak tapasztalatai azt mutatják, hogy a tiszthelyettesi utánpótlás eddigi lehetőségei sem mennyiségi, sem pedig minőségi szempontból nem biztosítják a professzionális haderő kiképzési-képzési célkitűzéseinek megvalósítását. Belátható, hogy a jelenlegi, alig egy éves időtartamú hivatásos tiszthelyettes képzés keretében képtelenség színvonalasan felkészíteni a 18-19 éves fiatalokat alegységek vezetésére, a beosztottak kiképzésére, a napi tevékenységek operatív irányítására, az alárendeltek motiválására, a harci szellem kialakítására és egyéb – nagy gyakorlatot, tapasztalatokat igénylő feladatokra. A kiképzési-képzési visszacsatoló rendszer, és a szakkiképzést értékelő IKR jelentések szerint – főleg a haditechnikai szakterületeken – a frissen végzett, és első beosztásba került logisztikai tiszthelyetteseknél jelentős szakmai hiányosságok mutatkoznak, ugyanakkor a kibocsátott állomány általános katonai ismeretei sem a megfelelő szintűek, a szakharcászati alapfelkészítés pedig – alakulataink eltérő feladatrendszere és struktúrája miatt – szinte teljes mértékben az adott katonai szervezetre hárul.

Az egyéves tiszthelyettesi képzés a jelenlegi rendszerben nem képes megadni azt a szocializációs háttérrel, amely szükséges a civil életből beérkező személy katonává - kisalegység-parancsnokká - történő alakításához, mivel a „honvédelmi” nevelés, felkészítés már évek óta nem érvényesül, a toborzás rendszere is átalakult, a hadkötelezettség békeidőszaki szüneteltetése miatt teljes egészében hiányzik az össztársadalmi szinten végrehajtott „alapkiképzés” és a közösségi összekovácsolás összetartó, szocializáló ereje.

A megfogalmazott tapasztalatok és a kiképzés-képzés reformjának keretében indított fórumokon elhangzottak alapján felmerült a logisztikai tiszthelyettesi képzés – az erőforrásoknak és a létszámkereteknek megfelelő - átalakítási igénye, melynek realizálása túlmutat a képzési követelmények újbóli megfogalmazásán, az esetleges intézményi korszerűsítés problematikáján. Figyelembe kell venni a civil szféra képzési filozófiája által megfogalmazottakat, a tiszthelyettesi képzési létszámokat, szinkronizálni szükséges a beiskolázásból eredő személyi hiányt és a beosztási követelmények által determinált beiskolázási létszámot.

Az MH Kinizsi Pál Tiszthelyettesképző Iskolával (**a továbbiakban: MH KPTSZI**) egyeztetve a jelenlegi képzés az adott Honvéd tiszthelyettes I. (logisztikai) ágazatokon **nappali képzési formában**, 10 hónapos időtartamban mindaddig indokolt, amíg meg nem teremtnék a feltételei és lehetőségei egy differenciált, átfogó jellegű, moduláris felépítésénél fogva megfelelő átjárhatóságot biztosítható, rugalmas és mindemellett előrehaladó felkészítést tartalmazó tiszthelyettes képzési rendszernek. A differenciálás tényét:

- a) a jövőben kialakítandó pályamodell;
- b) a legénységi és tiszthelyettesi állomány kapcsolódási rendszerének megfelelőség-

ge, és az ehhez kapcsolódó toborzási rendszer felülvizsgálata;

- c) valamint a logisztikai ágazatok szakmai – tartalmi része határozza meg.

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság által preferált tervezett pályamodell szerint a tiszthelyettesi állomány kiválasztási bázisa a legénységi „karrierutat” már megjárt, az általános katonai ismereteket elsajátított, gyakorlati (missziós) tapasztalatokkal rendelkező tisztes állomány lenne. Ebben az esetben a már megszerzett képességekre épülő, az azokat továbbfejlesztő tiszthelyettesi képzés egy éves intervallumát a logisztikai szakágak többségénél elegendőnek tartjuk.¹

Ez a változat természetesen akkor működik, ha a tiszthelyettesi karrierút kezdetére valóban azok a szakaszvezetők kerülnek, akik addigi szolgálati idejük alatt bizonyították rátermettségüket a magasabb szint elsajátításához. Ennek megvalósításához szükséges egy objektív mérő-teljesítményértékelő rendszer kidolgozása, melynek alapja a logisztikai beosztások esetében az osztályos besorolás, illetve a szakmai vizsga lehet.²

Mindezek mellett a logisztikai szakterületek egy részénél ez a modell nem alkalmazható. Repülőműszaki szakterületen nincsen legénységi állomány, így ez esetben

a szakiskola nem tud „építeni” a legénységi „szakaszban” elsajátított ismeretekre, a polgári szférában működő szakmai középiskolában végzetekre vonatkozó munkaerőpiaci versenyben a honvédség nem képes partner lenni a külföldi, vagy hazai cégek által kínált anyagi-és karrierlehetőségekben.

A kamarai jogkört gyakorló MH ÖHP Repülő Mérnök-műszaki Főnökség a vizsgálatok kiindulópontjaként a követelmények komplexitása miatt a kétéves képzés igényét fogalmazta meg, az alábbi időrend szerint:

- első félévben: **alapkiképzés** mellett a még hiányzó (felvételi) képességek megszerzése („B” típusú gépjárművezetői engedély, fizikai állóképesség megalapozása, a szükséges követelmény szerinti ECDL modulvizsgák megszerzése);
- második félévben **általános** (műszaki és katonai), valamint kisleadség-vezetői **alapo- zó tantárgyak és nyelvi felkészítés**;
- harmadik és negyedik félévben **szakalapo- zó, és az erre épülő további szakmai ismeretek**.

A kétéves képzés lehetőségeinek vizsgálata, illetve a jelenlegi rendszer módosítási javaslata – mely a repülő mérnök – műszaki szakterület mellett a szintén komplex felkészítést igénylő radar-technikusi állomány esetében is felmerült – egy olyan szakmai fórum összehívását eredményezte, ahol a katonai képzést folytató intézményi szervek mellett (MH KPTSZI, ZMNE) a logisztikai szakterületekre vonatkozó kamarai jogkört gyakorlók, logisztikai alegységparancsnokok, és a képzés gyakorlati eredményességét életközélemből érzékelő vezénylő zászlósi állomány képviseltette magát.

A megbeszélés az alábbi vizsgálati szempontok szerint zajlott:

- a. Milyen létszámú állományt érintene a kétéves képzés bevezetése?
- b. Módosítani lehetne-e a jelenlegi egyéves rendszerben történő képzést úgy, hogy a

1 Abban az esetben, ha ez az egy év a tényleges szakmai ismeretek elsajátításáról szól, a szakmai tevékenységhez kapcsolódó szakhar- cászati ismeretekkel és vezetői felkészítéssel kiegészítve. Mindehhez hozzátartozik, hogy a logisztikai tiszthelyettesi beosztások jelentős része – főleg haditechnikai szakterületen – nem a „klasszikus” raj-szakaszparancsnoki szerveződésekben működik, a technikai állomány részére pedig nem biztos, hogy megfelelő a lövész mintára megalkotott rajparancsnoki felkészítési módszer.

2 A tervek szerint az összes logisztikai beosztású katona – a hadtáp szakágakat is beleértve – osztályba lesz sorolva.

csapatok logisztikai tiszthelyettesi állománya a valós követelményeknek megfelelő ismeretekkel rendelkezzen?

c. Milyen formában történhetne az egyéves képzést kiegészítő ismeretbővítés?

A vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a releváns képzési igény ÖHP szinten is évente maximum három-négy fő, – a szintén komplex műszaki ismereteket kívánó lokátor-technikai szakállomány esetében nem az intézményi képzés formájában merült fel a változtatás szükséglete – ez a létszám alapján határozza meg a vizsgálat további irányát. A kétéves képzés az erőforrás problémák mellett strukturális és humán menedzseri kérdéseket is felvet: a kétéves képzésbe hogyan kapcsolható az ilyen időintervallumot nem igénylő fegyvernemi, szakcsapat képzés, illetve hogyan lenne biztosított a jelenleg is oktatói hiányokkal küzdő szakiskolai „mentális erőforrás” igénye.

A NATO szövetségi rendszer több tagállamában kialakult képzési stratégiát szem előtt tartva olyan tanfolyami rendszer kialakítása lenne a célszerű, mely az egyéves tiszthelyettes képzésre alapozva egyrészt megvalósítaná az „életen keresztüli folyamatos tanulás” elvét, másrészt rugalmasan illeszthető lenne a folyamatosan változó követelményekhez. Ezzel együtt átgondolásra javasolt a kamarai jogkört gyakorlók által a bemeneti követelmények felülvizsgálata, illetve a toborzási stratégia célközpontúságának megerősítése. Megoldási javaslatként merült fel az MH KPTSZI tematikájába bedolgozott alapki képzés modul kiemelése, melynek rendszerét a 62/2009 (HK 6.) HM HVKF-i intézkedés határozza meg: ennek szellemében nem a képzési, hanem a kiképzési rendszerben a helye.³

A célirányos ismeretbővítő tanfolyamok helye lehetne tanintézet (elméleti oktatás), amely a csapatoknál konkrét típusismerteti (kezelői + szakharcászati ismeretek), gyakorlati felkészítéssel egészülne ki, de – abban az esetben, ha a csapatok ki tudnának állítani elegendő számú felkészítő állományt – a tanfolyam helye lehetne a célalakulat is.⁴ Ebben az esetben a tanfolyam a készenléti szolgáltatások rendszerén belül, gyakorlati tevékenység keretében valósulna meg, és a csapat szakembereinek, illetve az MH KPTSZI, valamint az MH ÖHP jogosult személyeinek bevonásával történő vizsgával zárulna. A tanintézeti képzés lehetőségét nehezíti, hogy a repülő- és légvédelmi katonai szervezetek logisztikai tiszthelyettesi állománya (repülő mérnök – műszaki, radar, légvédelmi rakéta) rendkívül differenciált, és az alakulatok több, specifikus beosztása Magyar Honvédség szinten is csupán néhány főre rendszeresített.

A honvéd zászlósi képzést, mint felnőttképzést a már kialakított ágazati képzési rendszerben kisebb módosítással, de célszerű megtartani, ám sürgősen szükséges a hiányzó ágazatok (közlekedés, általános hadtáp) szakmai és vizsgakövetelményeit közösen a képző szervezettel, és a HM Személyzeti Főosztály segítségével kidolgozni, teljessé tenni.⁵

Figyelembe kell venni, hogy a zászlósi szakmai előmenetelhez elsődlegesen vezetői-katonai, illetve integrált szakmai, és csak másodsorban ágazati-szakmai katonai ismeretek szükségesek Ezred-dandár szinten a logisztikai szakágak „egyszemélyesek”, sok esetben zászlósi rendfokozathoz kötöttek. Ezekben a beosztásokban a feladatkörből adódóan elengedhetetlen a vezetői, illetve a szakágakon túlnyúló, integrált szakmai ismeretek elsajá-

3 Ehhez kapcsolódóan régóta esedékes a képzés és kiképzés fogalmi rendszerének pontos meghatározása.

4 Természetesen megvizsgálandó a tanfolyam certifikálása jogi követelményeinek megfeleltetése.

5 A kidolgozási folyamat már megindult.

títása. A logisztikai ágazatok területén nem a rendfokozatokhoz, hanem a beosztásokhoz kötött szakmai követelménytámasztás az érvényesíthető.

A képzést a csapatkiképzés rendszerében megvalósuló szakmai foglalkozásokkal, a harcászati (szakharcászati) gyakorlások, gyakorlatok anyagi lehetőségekhez mért előterbe helyezésével szükséges kiegészíteni.

A megfogalmazott gondolatok megvalósítása komplex, erőforrás és rendszerszemléleti vizsgálatot igényel, melynek feladatai az elkövetkező időszakra várnak, szorosan kapcsolódva a HM HVKF Úr által elrendelt, a kiképzés rendszerének és végrehajtásának reformját célzó project-folyamathoz. Meggyőződésem, hogy rendszerszemléletű vizsgálat kulcsfontja – és az újítás sikerének egyik

fő eleme – a kiképzés és a tanintézeti képzés kapcsolatának egységes rendszerben történő analizálása: ennek keretében pedig a tiszteltyettes képzés mind az igénytámasztó, mind a szolgáltató általi célok és lehetőségek szerinti, reális mértékű megváltoztatása.

FARKASNÉ DR. ZÁDECZKY IBOLYA: A TISZTKÉPZÉSRŐL OLDALNÉZETBEN (GONDOLATOK A MAGYAR TISZTKÉPZÉS MÚLTJÁRÓL, JELENÉRŐL, JÖVŐJÉRŐL)

*„Jövönk a múltunkban
és jelenünkben gyökerezik.
A nemzeti hagyományok
ápolása nélkül nem lehet
korszerű szellemiségű haderőt építeni.”
(Tömböl László mk. vezérezredes)*

2008-ban ünnepeltük a magyar tisztképzés törvényi feltételei megteremtésének 200. évfordulóját. De 2009 sem szűkölködik évfordulókban. 10 éve vagyunk tagjai a NATO-nak, mely szövetség idén ünnepli megalakulásának 60. évfordulóját. Hazánk öt éve tartozik az Európai Unió tagállamai közé. 2004 novemberében szerelt le az utolsó sorkatona. Végül, de nem utolsó sorban emlékezhetünk 1989-re, a rendszerváltozás sorsfordító évére. E röpké felsorolás is mutatja, hogy az elmúlt időszakban gyökeresen megváltoztak a tisztképzést befolyásoló körülmények. Írásomban a magyar katonai tisztképzés vázlatos áttekintésével meg szeretnék emlékezni az elődökről, valamint helyzetképet adni a mai állapotról.

Miért akarom ezt „oldalnézetből” megtenni? Cikkem megírásának ötlete Lippai Péter alezredes úrnak „A kiképzésről alulnézetben” című, e folyóirat 2008. évi decemberi számában megjelent munkájának olvasásakor merült fel bennem. Az oldalnézetben meghatározás kifejezi a tisztképzéshez viszonyított jelenlegi helyzetem. Mint nyugdíjas, nem vagyok a rendszer része, az eseményeket „oldalról” figyelem, követem.

A MAGYAR TISZTKÉPZÉS TÖRTÉNETE VÁZLATOS ÁTTEKINTÉSE

A magyar történelem, hadtörténelem, neveléstörténet iránt érdeklődő olvasó a magyar tisztképzés gyökereit kutatva érdekes és tanulságos megállapításokat tehet. Napjainkban, amikor a tisztképző intézmény (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem – ZMNE) az ország felsőoktatási rendszerének szerves részét képezi, inkább a specifikumokról, az egyedi jellegzetességeiről olvashatunk. (Itt jegyzem meg, hogy jelenleg, a hallgatókért folytatott verseny során minden felsőoktatási intézmény igyekszik kiemelni azokat a jellemzőit, specialitásait, amelyekről úgy gondolja, hogy vonzónak találják leendő diákjaik.) E cikk terjedelmi korlátai miatt a különböző korok tisztképzésének általános vonásait, közös jellemzőit igyekszem kiemelni. Vizsgálom, hogy a jelenlegi képzési rendszer és a kibocsátott hallgatók ismeretszintje megfelel-e a mai kor követelményeinek?

Annak ellenére, hogy a hadtudomány története több évezredet ölel át, hiszen már az ókori államok is rendelkeztek hadseregekkel, amelyek kiképzést folytattak, csatáztak, háborúkat vívtak, a tisztképzést folytató tanintézetek megnyitására viszonylag későn került sor. Az első tisztképző intézmény Sedanban, 1606-ban nyitotta meg kapuit. Ezt követően, a XVII. századi Európában sorra kezdték meg működésüket a katonatisztek képző intézmények.

A három részre szakadt, majd Habsburg fennhatóság alá került Magyarországon nem alakult ki állandó hadsereg, az önálló államiságát elvesztő országnak így saját tisztképző intézménye sem lehetett.¹ A kapuit végül 1872-ben megnyitó Ludovika Akadémia hosszú harc eredményeként jött létre. Az intézményes magyar tisztképzés megteremtése összekapcsolódott népünk önállósodási és függetlenségi törekvéseivel. Az első kísérletet tisztképző intézmény működtetésére II. Rákóczi Ferenc fejedelem tette, aki szabadságharca idején megszervezte a Nemes Ifjak Társaságát, amely a kolozsvári Bánffy palotában működött 1707 és 1711 között.

Az 1792. évi országgyűlésen merült fel újra a magyar tisztképzés ügye. *„Az önálló magyar tisztképző intézmény felállításáról az 1808. évi országgyűlés intézkedett, melyet a király szentesített is. Az intézmény létesítésére I. Ferenc a váci Theresianum épületét bocsátotta rendelkezésre. Felesége, Ludovika királynő 50 ezer forintnyi koronázási ajándékát ajánlotta fel e célra, ezért az országgyűlés róla nevezte el az intézményt.”*² A váci Ludoviceumban a képzés soha nem indult be. A napóleoni háborúk után a devalváció az alapítványok értékét ötödére csökkentette.

Az 1827. évi országgyűlés határozott az intézet Pesten történő felállításáról. Ehhez újabb adakozásra volt szükség. Az intézmény 1836-ra épült fel. A magyar rendek

még ugyanebben az évben állást foglaltak a magyar oktatási nyelv bevezetése mellett, de a király ezt elutasította. Az oktatás így nem kezdődött meg. Fordulatot ebben a kérdésben csak az 1848/49-es forradalom és szabadságharc hozott. 1849. január 7-én annak ellenére megtartották az ünnepélyes tanévnyitót, hogy Windischgrätz január 5-én bevonult Pestre.³ Így a „Magyar hadi főtanoda” néven 50 növendékkel megnyitott tanintézet pár nap után be is fejezte működését, mivel Windischgrätz herceg az intézetet felosztotta, az épületet „Ludoviceum” néven katonai kórházzá alakította át.

Az önkényuralom időszakában az önálló magyar tisztképzés gondolata, a Ludovika Akadémia megnyitása fel sem vetődhetett. A katonai pályát választó fiataloknak a Habsburg birodalom más tartományaiban működő, német tannyelvű intézményeiben kellett tanulmányaikat folytatniuk, és önálló magyar hadsereg nem lévén, a birodalmi haderőben szolgálatot teljesíteniük.

A kiegyezés idején a honvédség felállításával együtt kellett megteremteni az önálló magyar tisztképzést. Az első lépés a kinevezett tisztek tanfolyami képzésének megszervezése, a második pedig a tisztképző tanfolyamok megindítása volt.

1872. augusztus 31-én a közös hadsereg a honvédségnek átadta a Ludovika Akadémia épületét, amely még abban az évben a tisztképzés szolgálatába állt. Az 1872/73-as tanévben a tisztképző tanfolyam és felsőbb tiszti tanfolyam helyszíne lett, majd a következő tanévben előkészítő tanfolyammal bővült a képzés.

A Ludovika nem volt egyenlő értékű az osztrák tisztképző intézetekkel, mivel csak a már besorozottak tanfolyamrendszerű képzését végezte. Ebből adódóan nem illeszkedett a magyar iskolarendszerbe sem.

1 Miklós Zoltán: Katonai nevelés és képzés az osztrák-magyar kiegyezésig (Történeti és neveléstörténeti háttér). In: Honvédségi Szemle, 2009. január, 36-38. old.

2 Gonda András alezredes: A magyar tisztképzés története a napóleoni háborúktól a II. világháború végéig. In: A katonai felsőoktatás korszerűsítése (Tanulmánygyűjtemény) A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások, Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Budapest, 1995. 15. old.

3 Uo. 16. old.

A magyar iskolarendszer jelentős fejlődésen ment át a XIX. század második felében. Az 1851-ben bevezetett érettségi, mely az egyetemekre való beiratkozás előfeltétele is lett, az egységes nyolcosztályos gimnázium meghonosítása, a reáliskolák létrejötte, az elemi iskolai tankötelezettség kimondása a társadalom általános műveltségi szintjének emelését jelentette, s ez a fejlődés a kiegyezéssel új lendületet kapott. A magyar felsőoktatás addig soha nem látott fejlődésen ment keresztül.

De nem marad változatlan a közös hadsereg tisztképzése sem, amelynek reformja 1874-ben – a kiegyezés után – lépett életbe. Kialakultak azok az iskolatípusok, amelyek – változásokkal ugyan, de lényegében – a II. világháborúig működtek. Ezek a következők:

- katonai alreáliskolák (4 éves oktatási idővel),
- katonai főreáliskolák (3 éves oktatási idővel),
- hadapródiskolák (4 éves oktatási idővel),
- katonai akadémiák (3 éves időtartammal).

1874-ben magyar honvéd katonaiskola még csak egy volt, a Ludovika Akadémia.⁴

Gróf Ráday Gedeon honvédelmi miniszter erőfeszítéseinek köszönhetően 1883-ban a Ludovika Akadémia számára igen jelentős törvényt fogadtak el. Az 1883. évi XXXIV. törvénycikk a tényleges és a szabadságolt állományú tisztek képzésére külön tanfolyam indítását írta elő. Óriási változást jelentett az, hogy a tényleges állományú tisztképző tanfolyamra a hadköteles kort még el nem ért 14-16 éves fiatalokat vettek fel, ezzel a **Ludovika Akadémiai** képzőintézetből **katonai nevelő-**

intézeté vált, s betagozódott a magyar oktatási rendszerbe.

Az 1897. évi XXIII. törvénycikk a Ludovika Akadémiát a bécsújhelyi császári és királyi Mária Terézia Akadémia mintájára szervezte át. A Ludovika Akadémia rendeltetése ezután az volt, „*hogy oly tudományos alapot nyújtson növendékeinek, mely őket az elméletileg magasabb képzettségű és gyakorlatilag kiválóan használható gyalogsági és lovassági tisztek sorába emeli.*”⁵ A főreáliskolát Sopronban, a hadapródiskolákat Pécsen és Nagyváradon állították fel.

A Ludovika Akadémia azonban sokkal több volt a nemzetnek, mint egy tanintézet. Az akadémia tanári kara 1873-tól „Ludovika Academia Közlönye” címmel katonai folyóiratot indított. A folyóirat számait lapozgatva csak elismeréssel adózhatunk a szerkesztőknek, a cikkek szerzőinek. A kiadvány foglalkozott a honvédség problémáival; a kiképzés kérdéseivel; a hadtudomány elméletével és gyakorlatával; az új technikai és haditechnikai eszközökkel, alkalmazásuk lehetőségeivel; a hadseregszervezés kérdéseivel, a világ hadseregeivel. Folyóiratszemléje jó áttekintést adott nemcsak a nemzetközi katonai sajtóról, de a hazai tudományos kiadványokról is.

Értesülhetett az olvasó a hadtudományi tárgyú könyvek megjelenéséről, tartalmukról is. Nagy erőfeszítéseket tett a szerkesztőbizottság a magyar katonai szaknyelv megteremtése érdekében. A századfordulóra kialakult a magyar katonai szakterminológia, melyet a tisztikar publikáló része egységesen használt, erre épültek a szabályzatok is.⁶

4 Martinkó József: A magyar középfokú katonai nevelő és képző intézmények 1874-től 1918-ig. In: A magyar katonai vezető- és tisztképzés története Tanulmánygyűjtemény, HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 1996.

5 A Magyar Királyi Honvédség története 1868-1918. Szerk.: Berkó István, Budapest, 1928. 152. old.

6 A szabályzatokat polgári nyomdában állították elő, polgári könyvkereskedés forgalmazta, a honvédség alakulatai pedig nagyobb példányszám vásárlása esetén árkedvezményt kaptak.

Az akadémia a magyar katonai tudományos és társadalmi élet központjává vált. A tanintézet gyűjteményei, szertára és könyvtárai hosszú időn át a hadimúzeum és hadilevéltár szerepét is betöltötték. A hadtudomány művelése és a tisztképzés összefonódása a magas színvonalú képzés biztosítékát jelentette. Ezért válhatott az intézet egyenrangúvá nemcsak a bécsújhelyi Mária Terézia Akadémiával, de a magyar felsőoktatási intézményekkel is.⁷

Az általános védkötelezettség bevezetése, a hadtudomány fejlődése ugyancsak megkövetelte a tisztképzés szintjének emelését, a továbbképző tanfolyamok rendszerének kialakítását. A katonatiszt egyrészt szakember, másrészt egy alkotmányos monarchia polgára volt, akire törvények vonatkoztak rá, melyeket be kellett tartania. Voltak bizonyos kiváltságai, ugyanakkor feltétlen engedelmességgel tartozott parancsnokainak és bizonyos állampolgári jogai gyakorlásában (politikai jogok) korlátozva volt. A honvédség működését, a tisztképzést, a katonák jogállását törvények szabályozták, melyek betartása felett az uralkodó, a Legfőbb Hadúr örködött.

A meghatározott iskolázottsági szint; rendszeres katonai képzésben való részvétel, a professzionalitás követelményeinek elsődlegessé válása; az állandó tanulás, a továbbképzés megjelenése, a pályán való előrehaladás feltételévé válása az arisztokrata és nemesi származásúak arányának visszaesését hozta. A zöm a középosztályból, de inkább az alsó osztályból származott, a pályára lépés a társadalmi felemelkedést jelentette számukra. Így a fizetésükből éltek, amelyet immár a köz-tisztviselői karéhoz viszonyítottak.

A társadalom a katonatiszti pályát **hivatásnak tekintette**, a tiszttól elvárta az uralkodó, a dinasztia és a haza áldozatos szolgálatát, a katonaeényeknek való megfelelést. A Monarchia katonai tanintézeteiben az uralkodó, a birodalom szolgálatára, a tisztikar egységének, egységes értékrendnek az elfogadására nevelték a tisztjelölteket. A tisztnek kötelessége volt a testületi szellemet erősítenie, mind saját, mind a tisztikar becsületét meg kellett védenie. Emiatt a tisztikar esetében szintén fennállt egy kettősség: a szakember tiszt bizonyos mértékig elkülönült a társadalomtól. A pálya hivatásjellegéből adódóan a képzés során nagy fontosságot tulajdonítottak a nevelésnek. A tiszttel szemben támasztott magas követelményeknek való megfelelést a társadalom számon kérte, a negatív esetek a sajtó hasábjain nagy nyilvánosságot kaptak.⁸

Az I. világháború végén a Monarchia szét hullott, és felbomlott a Történelmi Magyarország is. A nemzetgyűlés, amely 1920. február 16-án ült össze, úgy döntött, hogy Magyarország államformája továbbra is királyság, de míg a király személyében megegyezésre nem jutnak, államfőként kormányzót iktatnak be. Horthy Miklóst 1920. március 01-jén a nemzetgyűlés titkos szavazással az ország kormányzójává választotta.

A trianoni békeszerződést 1920. június 4-én a magyar kormány kényszerhelyzetben írta alá, mert ez volt a feltétele a végleges elismerésnek és konszolidálásnak. A tényleges nemzeti sérelmeket tartalmazó békével szemben azonban az aláírás pillanatától kezdve annak felülvizsgálatát, revízióját hirdette.

A trianoni békeszerződés csak egy tisztképző intézmény megtartását engedélyezte az országnak, a Ludovika Akadémián folytatható a képzés. Ezért a csonka ország területén az előző korszakból fennmaradt hadapródiskolák helyén – Budapest-Hűvösvölgy,

7 Farkasné Zádeczky Ibolya őrnagy: Tiszti követelményváltozás a kiegyezéstől napjainkig, prognózis a XXI. századra. PhD értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001. 23. old.

8 Uo. 33.old.

Pécs, Sopron, Kőszeg – már a békeszerződés megkötése előtt ún. állami reáliskolai nevelőintézetek létesültek: Sopronban és Kőszegen alreál, Budapesten és Pécsen főreál.

A Ludovika Akadémia, mint alapfokú tisztképző intézmény működött. Nemcsak a honvédség részére képeztek itt tiszteket, de a csendőrség és a folyamerők számára is. A honvédelmi miniszter 1919. szeptember 18-án rendelte el a képzés folytatását és az akadémikusok igazoló eljárás alá kerülését. Az Akadémia ellenforradalmi szereplésének elismeréseként az 1919/1920-as tanév III. évfolyamának hallgatóit alhadnagy-akadémikusokká nevezték ki.

A tisztképzésről szóló törvényjavaslatot 1921 augusztusában Belitska Sándor honvédelmi miniszter terjesztette a nemzetgyűlés elé. A tiszti utánpótlásnál **a minőségi szempont lett a döntő, vagyis az, hogy az egyetlen katonai főiskoláról teljesen modern képzettségű és hivatásuknak kiválóan megfelelő tisztek kerüljenek ki.** A javaslatot az 1922. évi X. törvénycikként fogadták el. Ez a törvény ismerte el először főiskolának a Ludovikát és emelte négy évfolyamúvá.⁹

Az 1920-as években a Ludovika Akadémia szervesen beépült a magyar felsőoktatásba, ezt bizonyítja, hogy a műszaki és a tüzér szakos akadémikusok a Műegyetemen folytathatták tanulmányaikat. A műszaki akadémikusok az általános mérnöki szak III. évfolyamára iratkozhattak be, a tüzérek pedig a gépészmérnöki kar III. évfolyamára, de az első két év egyes tárgyaiból vizsgáznuk kellett.¹⁰

A tiszti alapképzés során az akadémikusokat felkészítették az önképzésre, önálló tanulásra és a hadtudomány művelésére. A katonai tanintézetek a magyar katonai tudományok

művelésének színtereiként is funkcionáltak, így a kutatás és az oktatás összefonódott. A Horthy-korszakban nagy gondot fordítottak a tisztképzésre, jó tárgyi és személyi feltételeket teremtettek. A szervezeti keretek, a tanintézetek életének formai oldala jól szolgálták a nevelési célok megvalósítását. A katonai tanintézetek eredményesen neveltek hazaszeregetre, hivatástudatra, áldozatkészségre, önfeláldozásra, becsületességre, kötelességtudatra, bajtársiasságra.¹¹

A háborús események, a honvédség fejlesztése, korszerűsítése miatt egyre **több tisztre volt szükség.** Ennek megoldására a két akadémia felállításán túl különböző intézkedéseket tettek: négy évről háromra csökkentették a képzés idejét; a Ludovikán alantostiszti tanfolyamokat szerveztek (alantos tiszt- beosztott tiszt); hadapródiskolákat állítottak fel; az 1938/39-es tanévben végzők avatását előrehozták.

A **hadapródiskolák** felállítását 1941. augusztus elsejével rendelte el a kormányzó határozat. A szervezési elv az volt, hogy a felállítandó hat hadapródiskola az V. középiskolai évfolyamtól kezdődően vette fel a felsőbb évfolyambeli növendékeket, kiegészítve a polgári életből pályázó iskolásokkal. Kőszegen megmaradt az alreáliskola. A hadapródiskolák a négy éves középiskolai felső tagozat – érettségi – megtoldásával, még egy ötödik évfolyam beiktatásával, melyet tisztán katonainak, gyakorlatinak terveztek, képesítették volna a növendékeket tiszti (zászlósi) rendfokozat elnyerésére. A növendékek szakaszpáncsokká képzése volt a cél. A háborús események miatt végül csak egy évfolyam került avatásra.

A Monarchia szétesése után meg kellett teremteni a **magyar nemzeti felsőfokú tisztképzést.** A trianoni tiltások miatt ez nem volt egyszerű. Az oktatás 1920. szeptember 27-

9 A m.kir. honvéd Ludovika Akadémia története. Budapest, 1930. 769. old.

10 Farkasné: PhD értekezés 42. old.

11 Uo. 66.old

én indult meg. Bár az intézet hivatalos neve „magyar királyi honvéd Hadiakadémia” volt, a rejtés miatt egészen 1939 márciusáig különböző fedőneveket használtak. A képzési idő 6 hónap, 12 hónap, két év, majd 1924-től három év volt. Felvételre a meghatározott évfolyamok állománya jelentkezhetett. A tanulmányok befejeztével egy év vezérkari próbaszolgálatra került sor és csak a gyakorlatban igazolt alkalmasság után nyertek felvételt a vezérkari testületbe. A vezérkari tiszteket őrnaggyá történő előléptetés előtt ún. vezérkari törzstiszti vizsga letételére kötelezték. 1926-tól lehetővé tették, hogy az azonos évfolyamhoz tartozó csapattisztek is vizsgázhassanak. Sikeres vizsga kiváló eredménnyel, több éves csapatgyakorlat és igen kedvező parancsnoki elbírálás esetén kerülhettek be a pályázók a testületbe.

1944 végén a háborús események miatt a katonai tanintézetek, köztük a Ludovika Akadémia nyugatra távoztak. 1945-ben és később, a beállt társadalmi változások miatt újjászervezésük nem történt meg. A kor szellemének megfelelően a „Ludovika Akadémia” neve, a „ludovikás tiszt” szóösszetétel csak negatív szövegkörnyezetben fordulhatott elő sokáig. Kivételt jelentett **Gutheil Jenő** alezredes 1966-ban elkészült doktori értekezése, melyben a szerző tárgyilagosan elemezte a Horthy korszak tisztképzését, **kimondta**, hogy a Ludovika Akadémián folytatott **képzés** mindenkor **magas színvonalú** volt és megfelelt az adott kor követelményeinek.¹²

A fegyverszüneti megállapodás aláírása után hazánkban működő Szövetséges Ellenőrző Bizottság nem engedélyezte a katonai képzés megindítását, amely így 1947-ig tanfolyamokon valamint egyéni feladatszabás formájában történt. 1946-47 folyamán két nevelőtiszti tanfolyamon 62 fő végzett. De szer-

veztek az 1. és a 6. hadosztálynál ún. demokratikus átképző tanfolyamokat is. Ezen kívül határvasdász, hadbiztosi, gazdász-számvevő tanfolyamok is működtek.¹³

A békeszerződés aláírása után az alapfokú tisztképzés 1947 őszén a Honvéd Kossuth Akadémián indult meg. A Kossuth Akadémia, mint főiskola indult, képzési idejét 3 évre tervezték, továbbá 1 éves tiszti tanfolyamokat is szerveztek tiszthelyettesek számára.

Megindult a közép és felsősztintű képzés is. A közép szintű képzést a törzstiszti és személyügyi tanfolyamok, valamint a polgári egyetemeken és főiskolákon tanulmányok folytatása jelentette. A Honvéd Hadiakadémia és a Honvéd Hadbiztosi Akadémia voltak 1947-től a felső szintű képzés intézményei. A tervezett képzési idő 2 év, az évfolyamok létszáma 18-20 fő volt.

Ez a képzési szisztéma az erőltetett haderőfejlesztés által támasztott igényeket nem tudta kielégíteni, ezért át kellett alakítani. Az 1948/49-es tanévben új katonai tanintézet kezdte meg működését, a Honvéd Petőfi Akadémia, melynek feladata a nevelőtisztek képzése volt. Az átalakítás első lépése a kiképzési idő csökkentése volt, így a Kossuth Akadémián 1949. március 15-én felavatták a 2. évfolyamot, 1949. július 17-én pedig az 1948. november 01-jén bevonultakat. 1949 augusztusában a Kossuth Akadémia helyébe 15 fegyvernemi tiszti iskolát szerveztek. A tiszti iskolák négy típust képviseltek: politikai tiszti-, fegyvernemi-, hadtáp- és szakiskolák voltak. A képzés időtartama eltérő volt, volt rá eset, amikor menetközben csökkenték. Volt 6 hónapos, 8 hónapos, egyéves (1951/52-ig), kétéves képzés és az 1952/53-

13 Takács János: A tisztképzés újjászervezése, fő vonásai, irányítása és szervezeti változásai (1945-1989). In: Hadtudományi Tájékoztató, 1994/2. 12. old.

as tanévtől ismert a 3 éves is. A tiszti iskolák mellett az alapfokú tisztképzés folyt a tolmács tiszti, vegyvédelmi tiszti és a tiszthelyettesek számára szervezett tiszti vizsgára előkészítő tanfolyamokon is.

A közép szintű tisztképzés szinterei voltak: a Honvéd Akadémia (1952-ig 2 éves, majd 3 éves képzés); a Sztálin Katonai - Politikai Akadémia (2 éves képzés); az ezredparancsnoki, törzstiszti, zászlóaljparancsnoki, századparancsnoki, alosztály-parancsnoki tanfolyamok; a Honvéd Katonai Kollégium; a BME Hadmérnöki Kar és a Szovjetunió 13 tanintézte.¹⁴

„A felsőszintű képzés részben a Szovjetunióban, részben idehaza folyt. A szovjet mintájú vezérkari képzés a Szovjetunióban volt, ezen kívül magyar hallgatók részt vettek úgynevezett magasabb parancsnoki tanfolyamokon is. A Honvéd Akadémián különleges (tábornoki tanfolyamot és magasabb parancsnoki) tanfolyamokat szerveztek. Ezen nem csak magasabb beosztásra tervezett tisztek továbbképzése folyt, hanem állami és pártvezetők katonai felkészítése is.”¹⁵

Az új társadalmi-politikai rend (pártállam) új követelményeket határozott meg a hivatásos tisztekkel szemben. A politikai harcban a szakmai szempontok háttérbe szorultak. **Elsődleges volt a politikai megbízhatóság**, melynek kifejezője a származás, mégpedig a munkás- vagy parasztszármazás és a pártállás. A tisztnak a kommunista párt politikáját el kellett fogadnia, képviselnie kellett szolgálati és közéleti tevékenysége során.

Az erőltetett haderőfejlesztés kapcsán a tiszti pálya diplomás pályák közül való kiemelése, a beiskolázáshoz szükséges előképzettség csökkentése (érettségi helyett 3-4 ele-

mi), a politikai szempontok elsődlegessége a felvételnél, a képzés színvonalának rendkívül alacsony volta, a rövid képzési idő, a rettenetesen nehéz szolgálati és életkörülmények, a permanens átszervezések, idegen érdekek szolgálata, az önkéntesség elvének megsértése a beiskolázáskor, stb. a pálya presztízsének gyors csökkenését eredményezte. Az 50-es évek haderőcsökkentéseinek lélektelen végrehajtása, az 1956-os forradalmat követő megtorlások a pálya iránti tartózkodást erősítették.¹⁶

Az 1953-ban megkezdett haderőcsökkentés természetesen a tisztképzést sem hagyta érintetlenül. Csökkent az intézmények száma, előbb 12-re, majd 1954-ben 10-re, melyből 1956-ban az összevonások következtében már csak 4 volt. A hallgatói létszámot is jelentősen csökkentették, 1953-ban 60%-kal, majd újabb 60%-kal 1956-ban. Nőtt a képzési idő, a hároméves képzésre tértek át. Egyre magasabb polgári iskolai végzettség meglétét követelték meg a felételhez. 1953-ban kiteljesedett a tisztképzés intézményrendszere, a „II. Rákóczi Ferenc” Katonai Középfiskola létrehozásával megereméltődött a tiszti előképzés.¹⁷

Dr. Münnich Ferenc 1957. február 5-én írta alá azt a rendeletet, amelynek értelmében a megszűnő fegyvernemi iskolákból felállították az „Egyesített Fegyvernemi Tiszti Iskolát” (továbbiakban ETI). Az iskola feladatát a rendelet így határozta meg: „*Biztosítja a Magyar Néphadsereg tiszti állományának utánpótlását, továbbá a szakasz-, század- és zászlóaljparancsnokok továbbképzését.*”¹⁸

Az oktatás 1957. március 01-jén indult meg, szakaszparancsnoki, illetve technikus

14 uo. 17. old.

15 Felhőlovagok, A magyar repülőtisztképzés fél évszázados története 1949-1999. Honvéd Kiadó, Budapest, 1999. 18. old.

16 Farkasné: PhD értekezés 101. old.

17 Takács J: i.m. 18-19. old.

18 Juhász Sándor ny. alez.: IV/3. Az Egyesített Tiszti Iskola története. MN történetkutatás, II. FKB. HL, TGY-II. V/E-3/a, 15. old.

képzési céllal. Az 1959/60-as tanévig a képzési idő 3 év volt, majd áttértek az egyéves csapatszolgálat utáni 2 éves képzésre.

A középszintű tisztképzés fő színtere a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) volt. Az akadémiai diploma formailag egyenrangú volt az egyetemi diplomával, de a valóságban a hallgatók és a tanárok alacsony képzettsége miatt ez nem így volt. A Budapesti Műszaki Egyetem Hadmérnöki Kar 1957-ben megszűnt, szerepét részben a ZMKA, részben a polgári felsőoktatás más intézményei vették át. A katonai felsőszintű képzés 1957-60 között a Szovjetunió iskoláira korlátozódott.¹⁹

1958 szeptemberében megszűnt a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola és ezzel a tiszti előképzés intézménye.

1961. augusztus 01-jével állt fel és kezdte meg működését a Killián György Repülő Műszaki Tiszti Iskola. Feladata a honi légvédelem repülőtisztai szükségletének kielégítése volt.

Az ETI-n fokozták a hallgatókkal szembeni követelményeket, a tanulmányok megkezdéséhez érettségi volt szükséges, bevezették a felvételi alkalmassági vizsgát.²⁰ Az 1961/62-es tanévtől indult el a polgári végzettséget is adó képzés, amelynek szakirányítását a Művelődési Minisztérium látta el. A képzési idő is változott, az egy év csapatgyakorlat utáni 2 év helyett 3 év képzési időt vezettek be, majd ezt négy évre emelték. (1964 szeptemberében, az 1963/64-es tanév végén kerül avatásra az első olyan évfolyam, mely már a négyéves, kétszakos tisztképzési rendszerben tanult.)²¹

1967 óriási jelentőséggel bír a tisztképzés történetében. Három katonai főiskola kezdte meg működését 1967. szeptember 01-én: a Kossuth Lajos Katonai Főiskola (KLKF),

a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola (ZMKMF) és a Killián György Repülő Műszaki Főiskola (KGYRMF). Emellett a Szovjetunióban is képeztek magyar hallgatókat.

A képzési idő 4 év volt. A cél a hallgatók harczvetővé, kiképzővé és politikai vezetővé képzése. A „hallgató” megnevezést az 1971/72-es tanév kezdetén vezették be, ezzel is kifejezve a képzés főiskolai szintjét.

A katonai főiskolák létrejötte azt jelentette, hogy **a tiszti alapképzés intézményei ismét betagozódtak a magyar felsőoktatásba.**

1973-ban a haderő fejlesztési koncepcióban felvetődött a képzés gyakorlatiasabbá tétele és a hatékonyságra törekvés. A törvényi háttér megteremtésével, a képzési cél és tartalom megváltoztatásának eredményeként 1973-tól a katonai főiskolák is üzememléki (a képzési szaktól függően üzembetartási, üzemeltetői, vagy üzemgazdászai, parancsnoki szakon nevelőtanári) diplomát adtak a 4 éves képzés végén. A katonai főiskolára jelentkezők gyenge tanulmányi eredménye és csökkenő száma arra inspirálta a katonai vezetést, hogy keressék a tiszti előképzés lehetőségét. Ezért kezdődött meg a katonai kollégiumok hálózatának kiépítése, mely a következő időszakban is folytatódott.

Az 1980-as években a jelentkezők száma, felkészültségi szintjük tovább csökkent, nagy volt a képzés folyamán a lemorzsolódás, ami 35% körül mozgott. Ezzel párhuzamosan a néphadseregben, különösen csapatoknál egyre több volt a betöltetlen beosztás, egyre nagyobb volt a tiszthiány. Két évfolyam egyidejű avatásának a lehetősége arra indította a vezetést, hogy a képzési időt 4 évről 3-ra csökkentse. Így 1987. augusztus 20-án megtörtént a kettős avatás. A képzési idő csökkentése, a polgári képesítés helyett bevezetett „katonai üzememléki” végzettség a jelentkezők számának további csökkenéséhez, presztízvesztéshez vezetett.

19 Felhőlovagok 20. old.

20 Uo. 21. old.

21 Juhász S: i.m. 75. old.

1960 és 1990 között a középszintű tisztképzésben alapvető változás nem történt, továbbra is a ZMKA látta el ezt a feladatot. 1983-ban vált teljessé a ZMKA egyetemként való elismerése, amikor megkapta az egyetemi doktori minősítés jogát. Magyar tisztek, illetve hallgatók tanultak szovjet és lengyel katonai tanintézetekben középfokú katonai vezetővé való képzés érdekében, valamint hazai polgári felsőoktatásban is.²² A felsőfokú katonai vezetőképzés részben a szovjet Vorosilov Vezérkari Akadémián történt, részben pedig a ZMKA-n szervezett hadművelési tanfolyamokon.²³

A 60-as, 70-es években a tisztképzés tárgyi feltételeinek minőségében jelentős előrelépés történt. A hallgatók elhelyezése immár összevethető volt a polgári egyetemek, főiskolák kollégiumainak körülményeivel. Pl. Szentendrén, a rekonstrukció során 6-10 fős hálószobákat alakítottak ki, rekamiékkal, beépített szekrényekkel, egyéni íróasztalokkal, megfelelő tisztálkodási feltételekkel, állandó melegvíz-szolgáltatással. A főiskolák egyéb objektumai is jó feltételeket biztosítottak a tanuláshoz, sportoláshoz, művelődéshez.

A kialakult nemzetközi és magyar hagyományok szerint a katonai főiskolák bentlakásos tanintézetként működtek, a hallgatók a katonai szabályzatok szerint éltek, életrendjük, környezetük a tisztté válást, szocializálást, nevelést szolgálta. A hallgatókat al egységekbe szervezték, melyek a választott fegyvernemnek megfelelő szaktanszékek alárendeltségében voltak. A szaktanszékek tanáraiból kerültek ki az osztályfőnökök. A századparancsnok, az osztályfőnök és a század politikai főtanára együttműködve szervezték és végezték a tanórán kívüli nevelést. Ez volt

az ún. „nevelői hármás” a kor katonapedagógiai terminológiája szerint. A képzés során a hallgatók gyakorló alegységparancsnoki szolgálatot láttak el, a rajparancsnokok a szakasz állományából kerültek ki, félévenként volt a váltás, a felsőbb évesek pedig fél vagy egy évig töltötték be szakaszparancsnoki funkciót az alsóbb évfolyamoknál.²⁴

Az elhelyezési körülmények, a főiskolák tárgyi és személyi feltételei jó lehetőséget biztosítottak a hivatásra, az értelmiségi életmódra való felkészülésre. Az ingyenes kollégiumi elhelyezés, étkezés; egyenruhával, tanzserekekkel való ellátás; a hallgatói illetmény eredményeként ebben a korban is a **katonai pályára lépés a társadalmi mobilitás egyik útja** volt.

A **katonatiszti pálya hivatás** volt a szocialista társadalmi rendszerben is, nagyfokú odaadást, önfeláldozást, lemondást követelt meg nemcsak a tiszttől, de családjától is. A pálya hivatásjellemzői fennálltak, és a tisztnek ügyelnie kellett a saját és a testület becsületének védelmére. Ezen túlmenően, a mindennapi életben számos olyan kööttséggel kellett megbirkóznia, mely teljesen ellentétes volt a polgári szférában bekövetkező változásokkal (pl. a munkaidő rövidülése, utazási lehetőségek kibővülése).

A tanintézetekben, e korban is nagy jelentőséget tulajdonítottak a **nevelésnek**, az idő előrehaladásával egyre csökkenő mértékben másolva a szovjet példát. A hallgatókat az általános emberi és katonaevényekre nevelték, szocialista hazaszeretetre, melynek része volt a proletár internacionalizmus és a Szovjetunió iránti elkötelezettség. Nem szabad elfelejtenünk, hogy hazánk a Varsói Szerződés tagja volt annak megalakulásától megszűnéséig. A tisztképzés intézményrendszerének stabilizálódásával javultak a

22 Takács J: i.m. 29. old.

23 Takács J: i.m. 24. és 28. old.

24 Farkasné: PhD értekezés 88. old.

hagyományörzés, hagyományápolás lehetőségei.²⁵

A kor pedagógiai áramlatai hatottak az oktatásra-nevelésre. Az oktatás színvonalának emelését, hatékonyságának növelését nagyban segítette az oktatástechnikai eszközök széles körű alkalmazása. A polgári felsőoktatáshoz hasonlóan találkoztak a hallgatók a programozott oktatással, a különböző oktatógépekkel, a gépi vizsgáztatás kísérleteivel.

Az oktatásban természetes dolog a tantervek, képzési célok megváltoztatása, felülvizsgálata, korrigálása, a tananyag átdolgozása, korszerűsítése. A katonai főiskolák esetében erre a polgári felsőoktatáshoz képest gyakrabban került sor. Ennek magyarázata, hogy a tárcának, mint fenntartónak erre a lehetősége megvolt. A katonai tanintézetek esetében gyakorlatilag intézményi autonómiáról nem beszélhetünk ebben a korban, a megrendelő (Magyar Néphadsereg) igényeit közvetlenül érvényesíteni tudta. A gyakori változtatások, a szükséges kísérletek lerövidítése vagy elhagyása azonban növeli a téves döntés kockázatát.

Ilyen téves döntés volt a 80-as évek közepén a hároméves képzésre való áttérés. A képzés célja alapvetően nem változott, de a rendelkezésre álló óraszám igen. Ezért az elméleti óraszámok csökkentek, rontva az általános műveltség bővítésének, a kognitív képességek fejlesztésének lehetőségét. A csapatgyakorlatok idejének jelentős csökkenése eredményeként a katonai mesteriség gyakorlati fogásait is alacsonyabb szinten tudták elsajátítani, mint a 4 éves képzés idején tanulók, és első tiszti beosztásuk ellátására sem tudtak a kívánt mértékben felkészülni. A képzés presztízsének romlása nemcsak a jelentkezők számának csökkenésében mutatkozott meg, hanem abban is,

hogy a polgári egyetemeken történő továbbtanulás megnehezedett.²⁶

A nyolcvanas években az ellenmondások felerősödtek. A tisztikar hivatása gyakorlása, katonai-szakmai munkája végzése során egyre inkább a professzionális értékek érvényesülését tartotta volna kívánatosnak. A problémák ellenére is a tisztképzés teljesítette a vele szemben támasztott követelményeket.

Az 1988-1990-es időszakban a bipoláris világrend összeomlásával együtt zajlottak a hazai rendszerváltozás eseményei. A szovjet csapatok kivonulásával, a Varsói Szerződés felbomlásával Magyarország visszanyerte szuverenitását, elhárult az akadály euroatlanti integrációs törekvéseink elől. Ez a változás szükségessé tette a Magyar Honvédség (1990. március 15-étől) feladatának, szervezetének, létszámának újragondolását is. Folytatódtak a Németh-kormány által megkezdett átszervezések, létszámcsökkentések. 1994-ben hazánk elsők között csatlakozott a NATO „Partnerség a békéért (Partnership for Peace - PfP)” programjához. **A Magyar Köztársaság 1999. március 12-én vált a NATO tagjává.**

A rendszerváltás megváltoztatta a köz- és felsőoktatást, az oktatás tartalmát és a nevelési célokat. A fegyveres erők szerepének megváltozása a tisztképzés céljának, feladatának felülvizsgálatát, tantervmódosítást kívánt. A honvédelmi miniszter jóváhagyásával és a művelődésügyi és közoktatásügyi

²⁵ Uo. 102. old.

²⁶ Uo. 84. old. Pl. az Eötvös Lorán Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar pedagógia kiegészítő szakára a négy éves képzésben részesülő tisztek jelentkezettek, felvételt nyerhettek, a három éves képzésben részesülők nem.

miniszter egyetértésével 1991. április 4-én életbelépett „A képzés megszerzésének feltételei a katonai főiskolákon” című dokumentum, mely az általános képzési célt így határozta meg:

1.) „*A Magyar Honvédség részére olyan hivatásos tisztek képzése, akik a Magyar Köztársaság Alkotmányára tett fogadalmuk alapján a nemzet ügye iránt elkötelezettek, az ország kormányához lojális, hazájukat szerető, mély hivatástudattal és szilárd erkölcsi tartással bíró, becsületos életvitelű, értelmiségi szakemberek. Olyan pozitív személyiségjegyekkel, tulajdonságokkal rendelkeznek, mint: (1) az erkölcsi és jellembeli szilárdság, az igazságosság és becsületesség, a szerénység és udvariasság; (2) kultúrált megjelenés, ápoltság, kiegyensúlyozott életvitel, határozott, de erőszakosságtól mentes fellépés; (3) igényesség és magas követelménytámasztás önmagával és a környezetével szemben; (4) jó kapcsolatteremtő és kommunikációs készség, beszédkultúra, érthető, logikus és tömör gondolat-kifejező képesség; (5) fizikai és pszichikai edzettség, jó kondíció és fejlett stressztűrőképesség.*”²⁷

A képzési idő ismét 4 év (8 szemeszter) lett. Ezzel egy időben az akadémiai képzés egyéves törzstiszti és kétéves akadémiai képzésre változott (a korábbi egybefüggő 3 éves tanulmányi idő helyett), valamint megindult a hazai egyéves felső szintű vezetőképzés: **1993. szeptember 1-jén újraindult a hazai vezérkari tisztképzés.**

Változás történt a tiszti előképzésben is. A honvéd kollégiumok bázisán honvéd gimnáziumok létesítését, az intézmények számának csökkentését rendelte el 1992-ben a honvédelmi miniszter, amelynek végkifejlete a tiszti előképzés megszüntetése lett.

Az átmenet sok nehézséggel járt, a tananyagot folyamatosan módosítani kellett, át kellett dolgozni a képzési dokumentumokat. Az oktatói karnak meg kellett felelnie az egyre növekvő követelményeknek (nyelvtudás, fokozatszerzés), miközben a létszám csökkent, a feltételek romlottak.

1989-ben visszakerült a főiskolai képzésbe a hadtörténelem, 1993-ban már 70 óra volt az időkerete a katonai főiskolákon. A katonai tanintézetek a nemzeti múlt felvállalását azal is kifejezték, hogy hivatalosan is jogutódai lettek az 1945-ben megszünt tisztképző intézeteknek.

1989-ben visszakerült a főiskolai képzésbe a hadtörténelem, 1993-ban már 70 óra volt az időkerete a katonai főiskolákon. A katonai tanintézetek a nemzeti múlt felvállalását azal is kifejezték, hogy hivatalosan is jogutódai lettek az 1945-ben megszünt tisztképző intézeteknek.

Az 1990-es évek nagyon sok erőfeszítést kívántak az akadémia, majd egyetem polgáraitól. Zajlottak a társadalmi-gazdasági változások, folyamatosan csökkent a magyar haderő létszáma, s felmerültek olyan gondolatok is, hogy a tisztképző intézmény ne legyen a magyar felsőoktatás része, hanem a polgári életben már diplomát szerettek tanfolyamrendszerű képzés, vizsga után kerüljenek kinevezésre első tiszti rendfokozatukba. Nem kevés vita után született meg az a döntés, miszerint a honvédelmi tárca vállalja a **felsőoktatási törvény (az 1993. évi LXXX-as törvény, továbbiakban Ftv.)** végrehajtását. Az átalakulás természetesen nem volt problémamentes. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémiának egyetemmi válásához „két tudományág, illetve képzési terület” oktatását kellett vállalni. A két képzési terület a hadtudományi, illetve a vezetési és szervezéstudományi képzés lett. További feltétel volt a legalább 4 éves alap- és továbbképzés, a doktori képzés megléte, habilitációs

27 Farkas Tivadar: A katonai műszaki (mérnök és közgazdász) – logisztikai tiszti alapképzés fejlesztése érdekében kifejlesztett tudományos tevékenységek és eredmények bemutatása – több tudományos munka és alkotás tézis-szerű összefoglalásával. Doktori (PhD) értekezés, Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola, Budapest, 1999. 25. old.

eljárások lefolytatása, ezen kívül megfelelő infrastruktúra, oktatói kar.²⁸

1994-ben jelentős előrelépés történt a professzionalizmus irányában: ekkor **nyerhettek először felvételt nők katonai főiskola nappali tagozatára**. A honvédségben (és korábban a néphadseregben) szolgáló tiszt nők polgári iskolai végzettségük (főiskola, egyetem) alapján kaptak tiszti kinevezést.²⁹

1996. szeptember 1-jén a katonai felsőoktatási intézmények kiváltak a Magyar Honvédség hadrendjéből. **Megalakult a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem**, amely magában foglalta a korábbi Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát, a Kossuth Lajos Katonai Főiskolát és a Szolnoki Repülőtiszt Főiskolát. Az Akadémia bázisán egyetemi karok - Hadtudományi, valamint Vezetés- és Szervezéstudományi Kar - kezdtek meg működésüket, míg a korábbi főiskolák önálló főiskolai karokká alakultak át. Az Egyetem a jogelőd intézmények kampuszain (Budapest, Szentendre, Szolnok) állt fel. A Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola (BJKMF) ekkor még megőrizte önállóságát.

1997. szeptember 1-jei hatállyal az önálló főiskolai karok beolvadtak az egyetemi karok szervezetébe. 2000. január 1-jével a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem és a Bolyai

János Katonai Műszaki Főiskola integrálódott, s ez utóbbi, mint önálló főiskolai kar működött tovább. E lépéssel a **ZMNE a katonai felsőoktatás egyetlen intézményévé vált**.

2004. szeptember 1-jétől két karon folyik a képzés. A Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar és a Vezetés- és Szervezéstudományi Kar egyesüléséből létrejött Bolyai János Katonai Műszaki Karon, amelyen műszaki, gazdasági és logisztikai, valamint védelmi igazgatási, katasztrófavédelmi szakembereket bocsátanak ki, valamint a Kossuth Lajos Hadtudományi Karon, amely a katonai-vezetői, a biztonság-, és védelempolitikai-szakértői, büntetés- végrehajtási, valamint nemzetbiztonsági képzésnek ad otthont.

A katonai felsőoktatás átalakításának szükségessége magával hozta a bolognai folyamat-hoz való csatlakozás igényét, a magyar felsőoktatás fejlesztési irányaihoz való kapcsolódás lehetőségét és kényszerét. Megtörténtek a szakalapítások, az elsők között indultak az integrált katonai alapképzési szakok, valamint a mesterképzés a műszaki képzés területén.

A 2006-tól indított és a 2008/2009-es tanév kezdetéig lezáruló átalakítási folyamat során ismét jelentősen változott a struktúra. A magasabb vezetői körben gyakorlatilag teljes vezetőváltás következett be, átalakult az igazgatási rendszer, és egy telephelyre (kampuszra) költözött az egyetem.

A honvédség létszámának csökkenésével együtt járt a beiskolázási létszám csökkenése is. Jelen ismereteink szerint e területen lényeges változás nem várható. Ez az egyetemet a polgári felsőoktatási piac felé történő nyitásra készítette. Ennek eredményeképpen a 2000-es évek elejétől nőtt – elsősorban a Bolyai János Katonai Műszaki Karon – a költségterítéses képzésre beiratkozott hallgatóink száma.³⁰

28 Farkasné: PhD értekezés 112. old.

29 Uo. 120. old. A katonai képzés nők előtti megnyitása megfelelt a magyar törvényeknek - amelyek tiltják a nemi diszkriminációt - és a Szövetség ajánlásainak is. Ezen túl egybeesik a honvédség érdekeivel is, amely nem mondhat le jól motivált, jó képességű jelentkezőkről, csupán azért, mert nőnek születtek. Az ezt megelőző időszakban a nők a katonai pályára léphettek ugyan, de a nappali tagozatos katonai képzés el volt zárva előlük. Nemcsak nőket, férfiakat is kineveztek tiszti, tiszthelyettesi rendfokozatba polgári szakképzettségük alapján, megfelelő szintű igazolt katonai ismeretek nélkül.

30 2002-ben 1339 fő, 2003-ban 1954 fő, 2004-ben 2177 fő, 2005-ben 2865 fő, 2006-ban 2834 fő, 2007-ben 2602 fő, 2008-ban 2720

Jelenleg (2009 első fele) a ZMNE fontos megmértetésen, az akkreditáción esik át. Ennek keretében március közepén fogadták a Magyar Akkreditációs Bizottság Látogató Bizottságát, amelynek tagjai személyesen is meggyőződtek az egyetemen folyó kutató- és oktató tevékenységekről, összevetették tapasztalataikat az intézmény által elkészített önértékeléssel. Az elkészített okmányok – több mint ezer oldal, közel kétfélmillió leütés – pontosan és hitelesen mutatják be az egyetemet és jelenlegi helyzetét.³¹

A látogatás az intézmény honlapján (<http://portal.zmne.hu/>) olvasható beszámoló szerint sikeres volt. Prof. Dr. Szabó János DSc rektor gondolataiból a várható döntésre vonatkozót emelem ki: „Ezek alapján megelőzve, de nem megelőlegezve a MAB majdan – mintegy két-három hónap múlva megszületendő végleges, hivatalos döntését – amit írásban és ünnepélyes keretek között kap meg az egyetem, most annyit tudok mondani, hogy a Látogató Bizottság jó benyomásokkal távozott. Maximálisan értékelték az állomány közreműködését a Látogató Bizottság munkájának segítésében. Kifejezték, hogy az egyetem az utóbbi években rendkívül dinamikus változásokat vállalt, és ezek a változások a kihívások megoldásai irányába mutatnak. Az egyetem menedzsmentjének – amely szoros kooperációban dolgozik a tanárokkal, kutatókkal, a hallgatókkal, tehát az egyetem minden polgárával – világos képe és határozott elköte-

lezettsége van a feladatok megoldását illetően, amely ugyanakkor igen szerencsés módon egybeesik a fenntartó és a legfontosabb megrendelők elgondolásaival.”³²

Napjainkban a ZMNE nem egyszerűen egy a hazai felsőoktatási intézmények sorában, hanem az egyetlen nemzeti tisztképző intézményünk, amely a hadtudományok³³ fontos kutatóhelye, művelésének színtere. Az egyetem oktatóira vár az a feladat, hogy megőrizze azokat a képességeket, azt a tudást, anyagot, amely a jelenleg alacsony létszámmal működtetett fegyvernemek, szakcsapatok fenntartásához, indokolt esetben bővítéséhez szükségesek.

A magyar nemzeti tisztképzés történetének évszázadai alatt a kor követelményeinek és a hazai lehetőségeknek megfelelően képezte a növendékeket, akadémikusokat, hallgatókat. Ez nem jelentette azonban azt, hogy ne lettek volna problémák, viták, véleménykülönbségek a képzéssel, a tananyaggal, az alkalmazott módszerekkel kapcsolatban. Nincs ez másként ma sem. Nem is lehet, hisz a tapasztalatok átadása, a véleménycsere, a vita nélkülözhetetlen a fejlődéshez. Vannak kérdések (pl. kinek, mikor, mennyit tanítsunk?) amelyek minden korban felvetődnek, s minden kor katonai vezetőjének, tanárának, katonapedagógusának meg kell rá adni a választ.

Villantsunk fel az elmúlt évekből néhány véleményt a képzésről, vizsgáljuk, adott-e, és ha igen, milyen választ erre az egyetem! Megfelel-e a képzés a kor követelményeinek?

A magyar újságolvasó megszokta, hogy a sajtó a magyar katonák missziós tevékenységével kapcsolatban rendre idézi a partnerek értékelését, akik elismeréssel szólnak katoná-

fő. Forrás: Mozaikok a ZMNE intézményi akkreditációs önértékeléséből 8. http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,62125&_dad=portal&_schema=PORTAL

31 Kiss Dezső: Akkreditáció előtt a Nemzetvédelmi Egyetem. Beszélgetés Padányi József rektorhellyel. http://www.honvedelem.hu/cikk/3/14129/zmne_akkreditacio_elott.html

32 Látogatás után – Döntés előtt http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,70091&_dad=portal&_schema=PORTAL

33 Hadtudományok: hadtudomány és katonai műszaki tudomány

ink szakmai munkájáról, odaadásáról, elhivatottságáról. A szakember azonban a dicséret mellett a jobbítás szándékával fogalmazza meg észrevételeit, tesz javaslatokat. Mint tette ezt Lippai Péter alezredes, az MH 5. Bocsikai Lövészdandár kiképzési főnöke e folyóirat előző két számában. 2008 decemberében a kiképzés fontosságáról, a kiképzési rendszer problémáiról írt, a 2009. évi 1. számban pedig új módszert, az airsoft felhasználását ajánlja kislegrészek harcászati szimulációjához társ-szerzőjével.³⁴ Cikkét elolvasva a katonai kiképzéssel, felkészítéssel, felsőoktatással foglalkozó levonhatja/levonja azt a következtetést, hogy a képzésben továbbra is hangsúlyosan jelen kell lennie a katonapedagógiának.

E gondolat fajsúlyosan vetődött fel a 2005-2006 években levezényelt Párbeszéd folyamatban is. Juhász István vezérőrnagy e témáról így nyilatkozott: „A jövőben hangsúlyosabban szerepel majd a képzési tananyagban a kiképzés módszertanának oktatása, a továbbképzési rendszerbe beépítjük a kiképző tisztek, tiszthelyettesek szakmai tanfolyamait.”³⁵

A Párbeszéd rendezvényein a honvédség hivatásos, szerződéses és polgári állományú tagjai többek között a kiképzésről, felkészítésről is elmondták véleményüket, álláspontjukat. Történt-e reagálás a felvetésekre? Vizsgáljuk meg! A „Magabiztos parancsnok” összesítésben kritikákat és javaslatokat is olvashatunk tisztképzésről³⁶:

„A **katonai főiskolán** történő oktatás elméleti síkú, elmarad a napi élet igényeitől, nem gyakorlatias, szárazföld orientált, nem veszik figyelembe szakirányokat, a haderőnevek és az alakulatok sajátosságait. A főiskolán lévő **oktatók** szakmai tapasztalata, csapatoknál szolgált idejük nem elegendő ahhoz, hogy egy magas szintű, részletekre lebontott, új, érdekes és hasznos információkkal tűzdelt előadást tudjanak tartani.

Az **egyetemen tanító tanárok** kiestek a katonaelet körforgásából, nem tapasztalják az alakulatoknál bekövetkezett változásokat, mik a mindennapi élet követelményei, nem ismerik a missziókat, a NATO működését. Ezen hiányosságot gyakran úgy hidalják át, hogy a missziókat megjárta, csapattapasztalattal rendelkező hallgató tartja meg az előadást. ...

Az **iskolák és a csapatok közötti kommunikációnak** semmilyen dokumentált, megtervezett és gyakorlatban is alkalmazható lehetősége nincs.”³⁷

A konzultációk, beszélgetések során a csapatok képviselői javaslatokat tettek az általuk negatívnak ítélt megváltoztatására. Ajánlották azt, hogy az oktatás legyen rendszer-szemléletű, azaz a hallgatók ne csak egyetlen szakterülettel ismerkedjenek meg, mivel egy parancsnoknak át kell látnia döntéseinek más területekre gyakorolt hatásait. Indítványozták az első évben egy általános, ún. parancsnoki képzés végrehajtását, az e beosztásra alkalmazott kiválasztása érdekében. Javasolták a problémamegoldó, a konfliktuskezelői képességek fejlesztését, ennek érdekében pszichológiai, szociológiai ismeretek oktatását, kommunikációs és vezetői tréningek végrehajtását.

Ajánlották a hozzászólók egyrészt a csapatgyakorlatok időtartamának növelését,

34 Kazup Tamás törzsőrmester – Lippai Péter alezredes: A kislegrészek harcászati szimulációjának egy új útja: az airsoft. In: Sereg Szemle 2009. január-március, 39-44. old.

35 A kiképzésről felelősséggel, érdemi válaszokkal. https://www.parbeszed.hm.gov.hu/portal/server.pt?open=512&objID=338&parentname=CommunityPage&parentid=7&mode=2&in_hi_userid=356469&cached=true

36 Az anyag foglalkozik a tiszthelyettesképzéssel is, mely nem tárgya írásomnak.

37 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság: „Magabiztos parancsnok” Összefoglaló a csapatrendezvények keretében megtartott konferenciák megállapításairól. 8-10.

másrészt olyan időpontokban történő végrehajtását, amikor a hallgató hasznosan tud az alakulatnál ténykedni. Kiemelték a napi életre, a szakasz vezetésére történő felkészítés fontosságát. Javasolták, hogy az egyetem iktasson be a tantervbe olyan órákat, amelyeket legfeljebb századosi rendfokozattal bíró, gyakorló parancsnokok tartanának. Indítványozták továbbá a végzett hallgatók egy év múlva történő visszahívását tapasztalataik elmondása céljából.

Kiemelték annak a fontosságát, hogy az első tiszti (tiszthelyettesi) beosztásba kerülőket speciális bánásmódban kell részesíteni. Felügyelettel, segítséggel be kell őket azonnal vonni a komolyabb feladatokba is, munkájukat segíteni, hibáikat javítani, a végrehajtást értékelni kell. A szakbeosztásokhoz szükséges gyakorlat megszerzéséhez a pályakezdekők segítése érdekében mentori rendszer kidolgozását tartották szükségesnek a hozzászólók. Mivel a pályakezdekők segítése minden tapasztaltabb kollégának erkölcsi kötelessége, ezért e munkáért külön térítés adását nem javasolták.³⁸

A felvetések, javaslatok nagy része az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazásának kérdéskörét járta körül. E problémakör mondhatni örökzöld, koronként újra és újra felvetődik, és minden korban meg kell adni rá a választ.

Az elmúlt három évben az egyetemen zajló folyamatok, átalakítások, szervezeti változások, tantervmódosítások a kor követelményeinek való megfelelést, a hallgatók jobb felkészítését szolgálták. A gyakorlatorientált képzésről így vall dr. Felházi Sándor mk. ezredes, a Kossuth Lajos Hadtudományi Kar dékánja: „*A Kar alapszakain az elméleti képzés folyamatában nagy hangsúlyt helyezünk a gyakorlatias (jártasság és készség szintű), problémamegoldó gondolkodás kialakítására. ...*

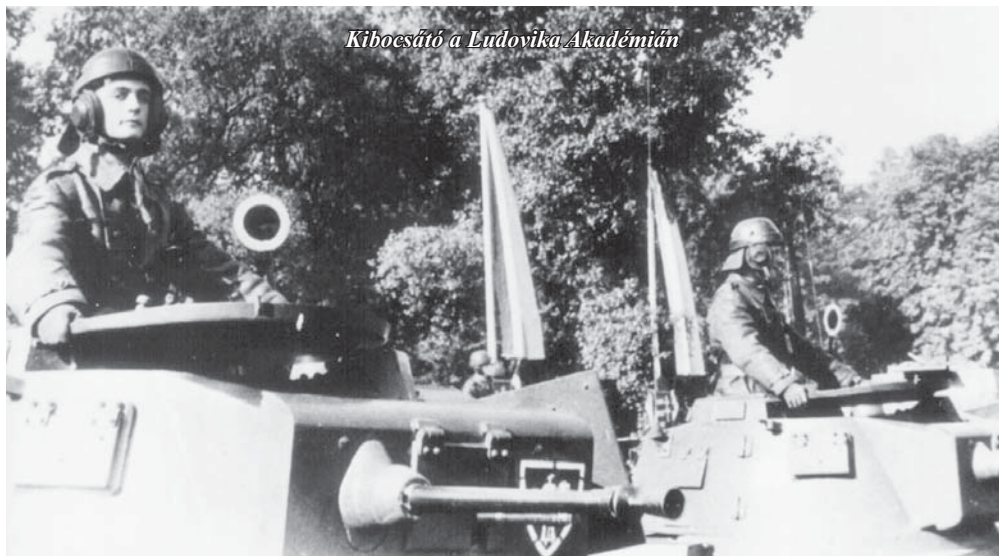
A jövőben a magyar haderő missziós feladataiban a lehetőségekhez mérten nagyobb szerepet kell a Karnak vállalni. Az akkreditált szakok/szakirányok belső tartalmával a szélesebb körű megrendelői igényeknek is meg kell felelnünk. ...”³⁹

A pszichológiai tréningekről is olvashatunk az akkreditáció kapcsán, „*Szakcsoportunk külön gondot fordít arra is, hogy a felsőoktatás kereteit és lehetőségeit figyelembe véve minél több gyakorlatias, saját élményen alapuló pszichológiai ismeretet adjon át a hallgatóknak. Oktatott tantárgyaink közül így széles választékát kínáljuk a különböző pszichológiai tréningeknek, illetve speciális pszichológiai tantárgyaknak, amelyeknek a színvonalas oktatásához esetenként jól felkészült külső szakembereket is bevonunk. Kicsiny, de lelkes csapatunk tudományos kutatómunkával és a külső szakmai kapcsolatok ápolásával is törekszik az oktatás színvonalának fejlesztésére, gyakorlati ismeretek közvetítésével és a hallgatók választott hivatásához szükséges szociális kompetenciáknak a pszichológia eszközeivel történő kialakítására.*” – szögezte le Prof. Dr. Bolgár Judit nyá. ezredes, egyetemi tanár, szakfelelős oktató.⁴⁰

A gyakorlatias képzést szolgálják a hallgatók és oktatók részvétele külföldi gyakorlatokon. A hallgatói csereprogramok, a nemzetközi rendezvények (pl. Tudományos Diákköri Konferencia hazai és külföldi partner intézeteknél) jó lehetőséget adnak a megmérettetésre, tapasztalatszerzésre, nyelvygyakorlásra.

39 Dr. Felházi Sándor mk. ezredes, a Kossuth Lajos Hadtudományi Kar dékánja, http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,58339&_dad=portal&_schema=PORTAL

40 Prof. Dr. Bolgár Judit nyá. ezredes, egyetemi tanár, szakfelelős oktató http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,58408&_dad=portal&_schema=PORTAL

Kibocsátó a Ludovika Akadémián

Komoly lehetőséget jelent egyetem bekapcsolódása az ERASMUS programba, melynek során hallgatókat és oktatókat küld és fogad külföldi intézményekbe.⁴¹

Az akarat, a szándék megvan. A ZMNE infrastruktúrája, személyi és tárgyi feltételei megfelelnek a követelményeknek, lehetővé teszik a színvonalas oktató-nevelő munkát.

Mi a fejlődés iránya, milyen tisztekre van szüksége a XXI. század magyar haderejének? Tömböl László mk. vezérezredes, a HM Honvéd Vezérkar főnöke így foglalta össze a tisztekkel szembeni elvárásokat:

„A tisztí szaktudás, szakismeret és képesség az erőszak kezelésére olyan komplex intellektuális szaktudást, katonai mesterségbeli tudást és jártasságot, szélessen megalapozott általános műveltséget foglal magába (elemzőképesség, felismerő képesség, képzelőerő, ítélőképesség, stb.), melyek

képessé teszik katonai szervezet irányítására harcban és harcon kívül egyaránt.

A tiszt felelőssége: sajátos társadalmi felelősség. Felelős, hogy szaktudását társadalmilag jóváhagyott célokra, a biztonság fokozására használja föl. A szakismeretek elsajátítása azzal jár, hogy elvállalja ezt a felelősséget.

A tiszt felelőssége: értékeket és eszményeket rögzítő erkölcsi egység. Motivációja a hivatása iránt érzet szakmai szeretet, a társadalmi kötelesség tudat és szaktudásának a társadalom javára fordítása.”⁴²

A magyar tisztképzés történetét áttekintve, ha feltesszük magunknak a kérdést, hogy meg tud-e, meg fog-e felelni a ZMNE a kor követelményeinek, kihívásainak, akkor válaszunk IGEN. Igen, az immáron újra egyetlen tisztképző intézmény a magyar felsőoktatás részeként elkötelezetten, a hagyományokat ápolva oktatja, képz, neveli hallgatóit, továbbképz a hivatásos állományt, műveli a hadtudományokat.

41 Mozaikok a ZMNE intézményi akkreditációs önértékeléséből 11. http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,50131,34_60736&_dad=portal&_schema=PORTAL

42 Tömböl László mk. vezérezredes: Elvárások a jövő katonáival szemben. In: Sereg Szemle 2009. 1. szám, 7. old.

OROSZ ZOLTÁN VEZÉRŐRNAGY: HELIKOPTEREK – KULCS A MOBILITÁSHOZ (EMLÉKEK, GONDOLATOK EGY KONFERENCIÁRÓL)

Az Európai Védelmi Ügynökség, az EDA³⁷ (a továbbiakban: Ügynökség) minden évben konferenciát szervez, mely az adott évben az Európai Védelmi Ügynökség által a legfontosabbnak ítélt témákat dolgozza fel. A 2009. évi „EDA Konferencia” – melyet március 10-én tartottak Brüsszelben – a „Helikopterek – Kulcs a Mobilitáshoz” címet viselte. A konferencia megrendezését az a tény tette szükségessé, hogy az Európai Unióban és a NATO-ban megnőtt az igény a helikopterek által megjelenített képességek növelésére. Emellett feladata volt még, hogy megfogalmazza azokat a teendőket, amelyek végrehajtásához a szükséges döntéseket az Ügynökség támogatásával előkészítik és meghatározzák.

A konferencia feltárta azt a működési közeget, mely a helikopterképesség iránti igényt jelenti, és megfogalmazta azokat a kihívásokat – a szükséges kapacitási nagyság biztosítása érdekében – melyekre rövid, közép és hosszú távon választ kell adni.

A konferencián huszonöt országból, a helikopterek alkalmazásában tapasztalattal rendelkező, a katonai és polgári szférát képviselő szakemberek, valamint a különböző helikopter gyártó cégek képviselői vettek részt. A konferencia levezető elnöke Alexander Weis, az Ügynökség ügyvezető igazgatója volt. Megjelent és a plenáris ülés indító előadását Javier Solana az Európa Tanács főtitkára tartotta, de az elnökségben foglalt helyet Henri Bentégeat tábornok, az Európai Unió Katonai Tanácsának elnöke, valamint Allan Cook, az Európai Repülő és Védelmi Ipari Szövetség elnöke is.

AZ EURÓPAI UNIÓ, EURÓPAI ORSZÁGOK RÉSZVÉTELE A KÜLÖNBÖZŐ MISSZIÓKBAN

Az Európai Unió missziós szerepvállalása a Balkánon 1999-ben kezdődött, az egykori Jugoszlávia szétesése alatti és utáni béke fenntartó, béke teremtő műveletekben. Napjainkban már négy különböző földrészen folynak műveletek az Európai Unió irányítása mellett. Az EU műveletek vagy illeszkednek és részei a NATO műveleteknek – például Afganisztánban, ahol az afgán rendőrség kialakításában segédkezik az EUPOL² – vagy teljesen önálló katonai művelet, mint az EUFOR³ Csádban. Ott van az Unió Grúziában a megfigyelő misszióban, de részt vesz a kalózok elleni harcban az Adeni Öbölben is.

1 EDA – European Defence Agency- Európai Védelmi Ügynökség: Az Európa Tanács által 2004. július 12-én alapított szervezet. A szervezet feladata, hogy az Európai Unió tagországai érdekeinek megfelelően fejlessze az európai védelmi képességeket a jelen és a jövő kihívásainak megfelelően.

2 EUPOL – European Police (Európai Rendőrség)

3 EUFOR – European Force (Európai Haderő)

Valamennyi misszióra jellemző, hogy a műveletekben – a siker érdekében – széles körben alkalmazásra kerülnek a helikopterek. Elsősorban azért, mert korlátlan rugalmassággal, mobilitással és gyors reagáló képességgel rendelkeznek, mely képességek nélkülözhetetlenek az extrém időjárási és földrajzi környezetben egyaránt. Például a hadműveleti terület nagysága Csádban akkora, hogy lefedi Franciaország felét. Ezen a területen, ahol az esős évszakban az utak hiánya – állapota miatt a közlekedés, egyáltalán a helyváltoztatás lehetetlenné válik, csak a helikopterek tudják biztosítani a csapatok tevékenységét, túlélését, ellátását. Szintén kiemelt szerepük van a helikoptereknek a MEDEVAC⁴ biztosításában. A Közép Afrikai Köztársaságból elűdözött emberek, menekültek megóvása Csád déli részén csak a helikopterek bevetésével volt lehetséges, hiszen a terület lezárása, a csapatok kijuttatása a körzetbe a helikopterek alkalmazásával volt csak megvalósítható.

A kalózkodó elleni műveletben, ahol több ezer négyzet kilométeres területet kell rendszeresen átfésülnie a hajónak, a helikopterek alkalmazása a hajók fedélzetéről megsokszorozta a felderítés hatékonyságát, a gyors reagáló képességet, ez egyfajta mérhető elrettentést eredményezett a térségben.

Ezek a példák is azt bizonyítják, hogy a helikopterek alkalmazása többszörösen megtérül a missziók alkalmazása során. Ennek ellenére jelenleg úgy az EU, mint a NATO műveletekben jelentős hiányt élünk meg a rendelkezésre álló helikopter kapacitás terén. Ez egy meghatározó probléma úgy a NATO, mint az EU részére.

Az Ügynökség, érzékelve ezt az élő problémát, gyorsan reagált, keresve a megoldás lehetőségét. Ennek kapcsán született meg

2008. év elején⁵ az ismert „*Brit-Francia Helikopter Kezdeményezés*”.

Az Európai Védelmi Kezdeményezés jelenleg is ajánl rövid és hosszabb távú projekteket. Ilyen rövid távú terv például a cseh helikopter pilóták kiképzése magashegyi és sivatagi viszonyok között, felkészítve őket az afganisztáni alkalmazásra. Ez a lehetőség más országok pilótái részére is biztosított, amennyiben helikopter személyzeteket kívánnak telepíteni Afganisztánba.

Az Ügynökség középtávú terve a „MI” típusú helikopterek tervezett közös felújítása, modernizációja az afganisztáni telepítéshez. Itt mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a rendszerben tartott helikopterek száma alapján nem lenne indokolt, hogy hiány legyen repülő eszközökből Európában. Azonban a valóság az, hogy ezeknek a helikoptereknek a zöme alkalmatlan arra, hogy az Európán kí-

4 MEDEVAC – Medical Evacuation (Légi Egészségügyi Kiürítés)

5 Brit-Francia Helikopter Kezdeményezés: a hadműveleti területeken meglévő helikopter hiány pótlására a kelet európai szövetségesek helikoptereinek felújítása, modernizációja egy közös pénzügyi alap segítségével.

vüli térségbe telepítsék, illetve alkalmatlan arra, hogy a mai kor követelményei szerint, harci körülmények között, harcfelelősséget hajtsonak végre vele.

Az Ügynökség hosszú távú – 2020 utáni – tervei között szerepel a francia-német FTH⁶ projekt, mely kiváló lehetőséget kínál az ipari együttműködésre nem csak a kezdeményező két ország számára. A közeljövőben az Ügynökség elindítja ezt a fejlesztési tervet, mely lehetőséget fog teremteni nem csak az európai, de a tengeren túli gazdasági együttműködés kiterjesztésére is. Ezt az is indokolja, hogy egy ilyen típusú nehéz szállító helikopter elhelyezésére az európai piac kicsi, tehát a gazdaságos gyártás és értékesítés érdekében szükséges az amerikai piac számba vétele is, ez pedig csak a fejlesztés és gyártás transzatlanti keretein belül lehetséges.

A konferencia időzítése igen előnyös volt abból a szempontból is, mert megállapítást nyert: jelentős tartalékok vannak az európai gyártási együttműködésben; még szorosabbá kell tenni az EU-NATO közötti és a transzatlanti együttműködést. Az EU és a NATO például kiváló együttműködést alakított ki úgy politikai, mint katonai téren, ugyanakkor az Ügynökség és a NATO segíti a tagországok képesség kapacitásának fejlesztését. Erre az együttműködésre kiváló példa a helikopter igény kielégítése. A NATO megfogalmazta az igényét a helikopter képesség-kapacitás növelésére, az Ügynökség pedig törekszik a legkonstruktívabb megoldás kialakítására.

HELIKOPTEREK KATONAI ALKALMAZÁSA

A konferencián többször elhangzott, hogy az európai helikopter flotta mintegy 1700

gépből áll, melynek 70%-át a tagországok negyede üzemelteti. Erre a nagy létszámú helikopter flottára azonban az a jellemző, hogy a gépek öregek, lerepültek 30 év feletti naptári üzemidőt, zömében extrém üzemeltetési körülmények, igénybe vétel mellett, az alkatrész ellátás nem biztosított, és a gépek zöme nagyjavításra, felújításra vár. Átlagosan egy időben a gépek mintegy 50%-a áll rendelkezésre, azonban a gépek többségét a hajózó állomány karbantartó és előre haladó kiképzésére, illetve a pilóta jelöltek felkészítésére kell igénybe venni. Ebből adódik, hogy a műveletben tartásra már nem jut elegendő helikopter. Ezzel a ténnyel szembesült az Unió, amikor az EUFOR-Csád erőgenerálása készült, illetve hatványozottan került ez a probléma a felszínre a NATO afganisztáni missziója kapcsán. De sorolhatnám az „*Althea*” műveletet Boszniában, vagy a Grúziában működő megfigyelő missziót is.

A katonai vezetők jól tudják, hogy a helikopterek alkalmazása a különböző hadműveleti területeken igen sokrétűek lehetnek. Legyen szó anyag-, vagy személyutánpótlás gyors szállításáról, felderítésről, oltalmazási vagy közvetlen tűztámogatási feladatról, vagy – végül de nem utolsó sorban – sürgős és azonnali evakuálásról.

A helikopterek hadműveleti alkalmazási képessége természetesen ennél sokkal szélesebb körű, de jól érzékelteti ennek a repülő eszköznek az alkalmazási fejlődését néhány, a történelemből vett adat is. Az ötvenes években a franciák algériai műveleteinek az elején a szárazföldi erők 35 helikopterrel rendelkeztek, öt évvel később már 400 helikoptert tartottak a műveleti területen. A Vietnam elleni háborúban az amerikaiak több tízezer helikoptert üzemeltettek, melyek több milliárd bevetést hajtottak végre.

Ez az alkalmazási szükség napjainkban is fennáll, hiszen erről szólt ez a konferencia is. Az idők változásával új körülmények, felada-

6 FTH – Future Transport Helicopter: a „Jövő Szállító Helikoptere” terv, mely egy új nehéz szállító helikopter kifejlesztését célozza meg.

tok jelentek meg. Ahogy Henri Bentégeat tábornok, az Európai Unió Katonai Tanácsának Elnöke említette, napjaink műveleteiben fokozottan kell számolni a területen élő lakosság érzéseivel is, hatnunk kell a „szívükre és a gondolkodásukra” is. Ezért adott esetben nem mindegy, hogy az éjszakai égbolton nagy magasságban elrepül néhány helikopter, vagy pedig ugyanarra a feladatra egy felfegyverzett katonai menetoszlop vonul végig egy nagy forgalmú útvonalon. Különösen igaz ez napjaink aszimmetrikus műveleteiben, amikor nincsenek frontvonalak, az ellenség sokszor nem is látható, és a rögtönzött robbanó szerkezetek⁷ széles körben elterjedtek.

A sokrétű feladatrendszer igényli a többfeladatú helikopterek meglétét, melyeknek egy időben biztosítani kell a manőver-mobilitást, valamint a saját erők védelmét, láthatóságát. A katonai műveletek parancsnokai részéről az adott hadműveleti területen belüli mobilitás biztosítására vonatkozó igény - legyen szó a korszerű hadműveletekben végrehajtandó logisztikai utánszállításról, vagy a csapatok átcsoportosításáról – nem csökken,

hanem folyamatosan nőni fog. Ezek az igények generálják az új helikopter fejlesztéseket, mint például a már említett francia-német „Nehéz Szállító Helikopter” projekt. A megcélzott kapacitás igény ezer kilométeres hatótávolság esetén: 13 tonna hasznos teher, vagy 70 fegyveres katona.

Ugyanilyen fontos azonban a helikopterek alkalmazása közvetlen harctámogató feladatok során is. Ebbe tartozik a precíz felderítés, a csapatok oltalmazása és közvetlen tűztámogatása. Ez elsősorban a speciális harci-támadó helikopterek feladata.

Nagyon körültekintően kell elemezni a harc megvívásának feltételeit, mert „automatikusan” ezek a nagy tüzerőt képviselő helikopterek sem hatékonyak. Például Irakban, 1991-ben az amerikai „Apache” helikopterek nagy hatékonysággal hajtották végre harcadataikat, ugyanez a fegyverrendszer 1999-ben nem volt hatékony Albániában a szétszóródott, jól álcázott, a civil lakossággal elvegyült ellenséggel szemben. Ugyanakkor egy ellenséges környezetben, a szállító helikopterek védelme, vagy egy menet végrehajtó gépkocsi oszlop oltalmazása elképzelhetetlen kettő-négy harci helikopter al-

7 IED: Improvised Explosive Device

kalmazása nélkül. A szárazföldön művelet végrehajtó csoportok, alegységek tűztámogatása; tranzit utak, ellenőrző áteresztő pontok felügyelete; deszantolási körletek biztosítása hatékonyan, csak a gépágyúval, géppuskával, rakétákkal felfegyverzett repülő eszközökkel lehetséges. Ez különösen igaz napjainkban, amikor az aszimmetrikus – vagy az utóbbi időben megjelent új kifejezéssel élve – a hibrid hadviselés szabályai, esetenként szabálytalanságai közepette kell megvívni a harcot.

Nagyon fontos, hogy a rendelkezésre álló helikopterek képesek legyenek különböző konfigurációnak megfelelő feladatot végrehajtani. Nézetem szerint optimális esetben egy szállító helikopternek, vagy akár harci helikopternek is képesnek kell lennie MEDEVAC feladat végrehajtására. De megfordítva a kérdést: a harc feladatok jellegétől függően elegendő mennyiségű helikoptert kell biztosítani MEDEVAC funkcióval, ugyanis ez a képesség rendkívüli mértékben erősíti a harcmezőn feladatot teljesítő alegységek, csoportok, a katonák harci morálját. Ezt erősíti az a tudat, hogy sebesülés esetén gyors, operatív és hatékony segítséget kap, rövid időn belül a sérült katona biztos egészségügyi ellátásban részesül. Mindez csak egy módon: helikopter alkalmazásával biztosítható.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a helikopterek alkalmazhatóságának tendenciája az elmúlt időszakban alapvetően módosult. Miközben a „közelmúltig” a helikopterek alkalmazása alapvetően katonai alkalmazást jelentett, az elmúlt évtizedben a polgári helikopter piac folyamatos bővülését figyelhetjük meg. Míg korábban a civil piac és igény egyet jelentett az olyan állami megrendelésekkel, alkalmazásokkal, mint például Rendőrség, Vám és Pénzügyőrség, addig napjainkban az a jellemző, hogy általános gazdasági-vállalati-termelői igényeket kell kielégíteni, sőt egyre inkább terjed a pusztán pihenést, szórakozást kielégítő helikopter típus variációk megjelené-

se. Ezért is nagy kihívás a hadseregek számára a piac bővülése, hiszen a „jó szakemberek” a hadseregben nőnek fel, sajátítják el a szakma „csínját-bínját”, majd ezek az emberek a polgári életben kamatoztatják tudásukat, gyakorlatukat. Sajnos általános és jellemző tendencia, hogy a hadsereg anyagi elismerése nem versenyképes a gazdasági élet szereplői által kínált anyagi juttatásokkal.

Ezek a tényezők is hatással vannak a hadművelési alkalmazási képességekre, melyekre alapvetően kihatnak az ún. egyszerű kérdések, illetve az arra adódó válaszok. Vajon a rendelkezésünkre álló helikopterek felszereltsége, műszerezettsége megfelel-e azoknak a körülményeknek, amelyek között majd alkalmazni akarjuk a helikoptereket? Vajon biztosítható-e megfelelő alkatrész utánpótlás; és végül, de nem utolsó sorban van-e és lesz-e elég megfelelő módon kiképzett és felkészített pilótánk, üzemeltető műszaki állományunk? Ezek mind olyan kérdések, melyek alapján sok NATO/EU tagállam visszalép és visszatartja helikoptereit a hadművelési alkalmazástól. Ezek a kérdések foglalkoztatták a konferencián részt vevő nemzetek közül többet, és mivel az Ügynökség a válaszok megadásában is kíván segíteni, így egyértelmű, hogy a konferencia fő szervezője, támogatója volt.

Természetesen a helikopter probléma egyik megoldása lehetne az is, hogy türelmesen kivárjuk, amíg a szállító helikoptereinket kicseréljük olyan modern gépekre, mint az NH90 vagy a harci helikoptereket „Tigris”-re. Azonban ez a megoldás nem lehetséges, hiszen a konferencia éppen arra a problémára fókuszált, hogy jelenleg nem áll rendelkezésre megfelelő helikopter kapacitás a hadművelési területen. A konferencia célja az volt, hogy feltárja a lehetőségeket és megoldásokat, amelyek ezt a hadművelési kapacitás hiányt kezelik. Egyfajta megoldást jelent a probléma kezelésére a brit-francia helikopter-kezdeményezés, mely lehetőséget teremt a bevethető

helikopterek számának növelésére, a helikopter személyzetek kiképzésének egységesítésére, a kiképzés minőségének növelésére. Ez lehet a jövő, melyre építhetjük a közös európai haderőt, erősíthetjük a NATO szerepvállalás hatékonyságát Afganisztánban.

A konferencián megfogalmazódott az az egységes vélemény, hogy csak az együttműködés, a kooperáció hozhat eredményt. Az európai országoknak együtt kell működni a fejlesztésben, a gyártásban és az üzemeltetésben. Ennek az együttműködésnek az Egyesült Államok és Európa együttműködéseként kell kezdődnie. Ezt az együttműködést az élet kényszeríti ki, a közös értékek és érdekek és az az igény, hogy megfelelő bevethető katonai képességgel rendelkezünk. A rövid távú együttműködést az Afganisztánban meglévő szállítási és harctámogató kapacitás hiány indokolja. Ott, ahol a NATO által vezetett misszióban az Egyesült Államok és európai szövetségei együtt harcolnak.

Afganisztánban úgy a földrajzi, mint a klimatikus viszonyok jelentősen különböznek a megszokottól. Ez azt jelenti, hogy az ott alkalmazásra kerülő helikopter típusok rendkívül szélsőséges viszonyok között működnek. Az eddigi üzemeltetési tapasztalatok azt az alkalmazási módot támasztják alá, hogy inkább a hadszíntéren kell megteremteni az időszakos javítások, karbantartások elvégzéséhez szükséges javító bázist, mint honi területre hazaszállítani a gépet. Így a hadműveleti területen is több lesz a bevethető helikopter.

A NATO-n belül lehetőség körvonalazódik a szükséges helikopter darabszám biztosítására. Azon szervezetek részére, akik amerikai gyártmányú helikoptereket üzemeltetnek, az Egyesült Államok ajánl megoldást a hadműveleti területen történő logisztikai, repülőműszaki biztosításra. Ugyanezt a megoldást ajánlja Franciaország az EUROCOPTER típusokat üzemeltető országok részére. Végül a „MI” típusú helikoptereket üzemeltető orszá-

gok részére a NAMSA⁸ vezetésével és koordinációja mellett Csehország vezető nemzeti szerepvállalásával formálódik a hadszíntéri logisztikai repülőműszaki biztosítás kialakítása.

Ez a jelen. Azonban hosszútávú együttműködésben kell gondolkodni, hiszen a jövőben olyan helikopterre lesz szükségünk, melynek nagyobb a teheremelő képessége, a hatótávolsága, és a repülési sebessége, a teher be- és kirakodása gyors és lehetőség van légi utántöltésre is. A mai kor hadműveleti követelményei kényszerítik ki, hogy ilyen irányba haladjon a fejlesztés.

A konferencián beszámoltak arról is, hogy az Egyesült Államokban a Pentagon megrendelésére már fut a FVL⁹ program, melyben a forgószárnyas és merevszárnyú repülő eszközök előnyös tulajdonságait próbálják ötvözni. Az Amerikai Kongresszus utasítására készül egy tanulmány a helikopterek túlélő képességének javítása érdekében, mely nem csak a gépek túlélő képességének javításáról szól, hanem elsősorban a helikopter személyzet és a fedélzeten tartózkodó, szállítandó katonák biztonságának növelését célozza. Az Egyesült Államok Szárazföldi Erők Parancsnoksága szintén vezet egy programot, mely egy

8 NAMSA – NATO Maintenance and Supply Agency (NATO Fenntartási és Ellátási Ügynökség)

9 FVL – Future Vertical Lift

többfeladatú repülőeszköz megalkotását célozza. Az említett tanulmányok jelzik azt a fejlesztési irányt, melyet az Egyesült Államok követ és lehetőséget biztosít az együttműködésre. Az európai helikopter gyártás erős, gazdag tapasztalatokkal rendelkezik, melyek eredményesen hasznosíthatók a közös gondolkodásban.

HELIKOPTEREK ALKALMAZÁSÁNAK TAPASZTALATAI A BRIT KIRÁLYI HADSEREGBEN

A Brit Királyi Haderőt érintő 1998-as stratégiai felülvizsgálat eredményeképpen hozták létre az Összhaderőnemi Helikopter Parancsnokságot, melyben egyesítették a Szárazföldi Haderő, a Légierő és a Haditengerészet helikopter egységeit. Brit értékelés alapján a helikopter szerepe a XXI. században még tovább növekszik. Napjaink hadviselésére egyre inkább jellemző lesz a „*Hibrid Hadviselés-, vagy Háború*”¹⁰, melyre a sűrűn beépített és lakott városi környezet és a manőver szabadság lesz meghatározó. Ebben a környezetben a siker záloga lehet a helikopterek nagyfokú mobilitása, rugalmassága; gyors reagáló képessége; a csapatoknak (harcoló csapatoknak) nyújtott tűztámogatása, védelme.

A hibrid háborúban a sikert csak az biztosítja, ha a képességet jelentő négy tényezőt egyformán fontosnak tartjuk és ennek megfelelően kezeljük. Ezek a tényezők a következők:

- személyi állomány összetétele, morális állapota, feltöltöttsége;
- a személyi állomány kiképzettsége; a kiképzettségi szint karbantartottsága;
- a helikopter park összetétele, technikai képességei;

– a logisztikai támogatás szervezettsége; a helikopterek rendelkezésre állása.

A személyi állomány rendelkezésre állása érdekében át kell gondolni a feltöltöttségi szintet, a gépszám/személyzetszám arányt. Folyamatos utánpótlást, toborzást kell biztosítani a személyi állomány rendelkezésre állás biztosítása érdekében.

A kiképzés biztosítása érdekében a harci területeken ugyanolyan modifikációjú helikoptert kell biztosítani, mint amilyen a hadművelleti területen feladatot hajtunk végre. Napjainkban kiemelt jelentősége van a hadművelleti területre történő kihelyezést megelőző felkészülésnek/felkészítésnek. Ezt a felkészítést a hadművelleti területre jellemző földrajzi és időjárási körülmények között kell végrehajtani.

A hadművelleti területen a hadművelleti rendelkezésre állás érdekében tartalék helikoptereket kell tárolni, biztosítani. Ez azért szükséges, hogy műszaki meghibásodás, vagy hadművelleti veszteség esetén is folyamatosan biztosított legyen a hadműveletek helikopteres támogatása. Át kell gondolni és törekedni kell arra, hogy a műveletekhez azonos típusú és a típuson belül azonos modifikációjú helikopter legyen, illetve törekedni kell arra, hogy a hadművelleti területeken is a lehető legkevesebb típus és a típuson belüli változat legyen.

A logisztikai támogatást is ennek az elvnek kell alárendelni. Vagyis biztosítani kell, hogy a kiképzési és a hadművelleti biztosítás azonos művelleti háttérrel valósuljon meg. A logisztikai és ezen belül a repülőműszaki állományt is a hadművelleti területekhez megközelítő feltételek mellett kell felkészíteni.

A vázolt feltételek és a kívánt követelmények biztosítása érdekében Európában kívánatos a védelmi kritériumok és a védelmi ipar együttműködését újra végiggondolni. Csak az új alapokra helyezett együttműködés hozhat megoldást a jövő háborús kihívásainak kezelésére.

10 Hybrid War

HELIKOPTEREK ALKALMAZÁSA AZ ISAF-BAN

A helikopterek alkalmazása az ISAF¹¹ eddigi műveleti során sok tapasztalatot hozott. Ezek a tapasztalatok részben megerősítették a hadművelet tervezése során prognosztizáltakat, részben új körülményeket tártak fel.

Az afganisztáni hadszíntéren extrém, szélsőséges földrajzi és meteorológiai körülmények találhatók. Ez a biztonság érdekében kikényszerített bizonyos üzemeltetési korlátozásokat. A műveletek tervezésére és végrehajtására meghatározó a terep és repülési magasság, mely körülményeket a harcászati eljárások tervezésénél is figyelembe kell venni. A helikopter műveletek jelentős hányadát a különböző szállítási feladatok teszik ki. A szállítások tervezése és végrehajtása során jellemző, hogy a kapacitás egy-egy feladat alkalmával jelentősen csökken, viszonyítva a más hadszíntereken megszokotthoz. Át kell gondolni a különböző terhek kiszerezését, szállításra történő előkészítését is. Visszatérő – és minden előadó kihangsúlyozta – a személyzetek felkészítésének fontosságát, figyelemmel az afganisztáni hadszíntér sajátosságaira. Végül, de nem utolsó sorban, jelentős korlátozó tényező a különböző nemzetek által bejelentett Nemzeti Korlátozások (National Caveats) figyelembe vétele.

ISAF CSAPATREPÜLŐ KÖVETELMÉNYEK

A műveletek légi támogatását jelentősen befolyásolja, hogy a kiadott CJSOR¹² tartalmát a nemzetek még nem töltötték fel. Ez

azt jelenti, hogy a műveleti területen jelentős hiány tapasztalható a rendelkezésre álló helikopterekből. A CJSOR folyamatosan áttekintésre kerül a helyzet/szükségletek függvényében. A műveleti tapasztalatok feldolgozása után rendszeresen pontosításra kerül, az igények újra fogalmazódnak. Ennek megfelelően az ISAF parancsnoka meghatározta a súlypontokat, ezek alapján a jelenben is égető szükség van a szállító helikopter és a MEDEVAC kapacitás növelésére.

A megfelelő képességihiányok áthidalására a hadműveleti területeken – elsősorban logisztikai szállítási feladatokra – nagy számban található bérelt szállító helikopterek. Ezzel a meglévő kapacitás hiányt próbálja az ISAF, illetve a résztvevő nemzetek kezelni, így biztosítva a katonai műveletek manőver képességét, végrehajtását.

Összességében megállapítást nyert, hogy a helikopterek rendkívül értékes technikai eszközei a hadműveleti területnek. Az alkalmazás fő területei a logisztikai szállítások, MEDEVAC feladatok, tüztámogatási feladatok és a bérelt, civil helikopterek által végrehajtott nagyszámú teherszállítási feladatok.

A helikopter kapacitás növelése érdekében sürgősen be kell fejezni a CJSOR feltöltését, tovább kell lépni a HIP Helicopter Task Force¹³ kialakításában, kihelyezésében. Az ANAAC¹⁴ felkészítésnek felgyorsításában.

11 ISAF – International Security Assistance Force

12 CJSOR – Combined Joint Status of Requirement: Műveleti Erő - Eszköz Igény, Műveleti Állomány Tábla

13 HIP – Helicopter Task Force (Helikopter Harci Kötelék)

14 ANAAC – Afghan National Aircorp

MAGYAR HONVÉDSÉG
DR. RADÓ GYÖRGY HONVÉD EGÉSZSÉGÜGYI KÖZPONT¹

**MISSZIÓS SZOLGÁLATOT TELJESÍTŐ KATONÁK
ALKALMASSÁG-VIZSGÁLATI RENDSZERE**

DR. SZILÁGYI ZSUZSANNA PH.D. ORVOS EZREDES¹

DR. VENDREI GÁBOR ORVOS ALEZREDES¹

JUHÁSZ ZSOLT ŐRNAGY¹

KOVÁCS GABRIELLA PSZICHOLOGUS ALEZREDES¹

DR. NÉMETH ANDRÁS ORVOS DANDÁRTÁBORNOK¹

BEVEZETÉS

A Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának fő célja, hogy elősegítse a nemzetközi béke fennmaradását, az euro-atlanti térség, Európa és szűkebb régiója biztonságának, stabilitásának erősítését. A Magyar Köztársaság biztonságát két alapvető pillérré építi: egyfelől nemzeti önerejére, másfelől az euro-atlanti integrációra és a nemzetközi együttműködésre.

A honvédelemről szóló 2004. évi CV. törvény 70. § (1) bek. b) c) pont szerint a honvédség feladata a szövetségi és nemzetközi szerződésekből eredő egyéb katonai kötelezettségek teljesítése. Ezért Magyarország feladata, hogy hozzájáruljon más, közösen vállalt szövetségi küldetéshez, részt vegyen a nemzetközi szervezetek égisze alatt zajló nemzetközi békétámogató és humanitárius akciókban. A Magyar Köztársaság egyre aktívabb bekapcsolódása a nemzetközi békefenntartó tevékenységekbe bizonyítja hazánk elkötelezettségét a problémák nemzetközi normák szerinti megoldása iránt.

1995-ben minőségi változás következett be a békefenntartás történetében. Az Országgyűlés első ízben adta hozzájárulását ahhoz, hogy egy fegyveres, katonai rendészeti funkciókat ellátó magyar kontingens teljesítsen szolgálatot a Sínai-félszigeten az MFO (Multinational Force and Observers) misszió keretein belül. Ezzel szinte egyidőben, 1995. november 14-én kezdte meg a szolgálatot egy békefenntartó szakaszunk az ENSZ égisze alatt működő UNFICYP misszióban Cipruson. 2001. végén az Országgyűlés elfogadta a „NATO irányítása alatt végrehajtott katonai békefenntartó műveletekhez történő magyar hozzájárulásról” szóló 94/2001. (XII. 21.) sz. határozatát. Az OGY határozat 4. pontjában felhatalmazta a Kormányt a balkáni békefenntartó műveletekhez – a NATO igényeinek megfelelően –, hogy meghatározza az egyes magyar kontingensek összetételét, feladatait, valamint a települési helyeket.

Mikor az első magyar zászlóalj megkezdte működését háborús övezetben, (1996, Okucani) a katonai alkalmazás alkalmassági specifikumai alapján új elvárások merültek fel a katonai ve-

zetés részéről. Megteremtődött az igény az új kihívásoknak megfelelő követelmény rendszer kidolgozására, mely rendszer a mai napig hatékonyan működik. Elsősorban célunk az, hogy a missziós szolgálat ellátására alkalmas katonák szolgálatteljesítése a nagyobb hatékonyság felé mozduljon el anélkül, hogy bármilyen egészségkárosodást szenvedjenek szolgálatteljesítés közben. Az előzővel párhuzamosan a koncepció magában foglalja azon preventív faktorok kialakítását, fejlesztését mely alapvetően a hadműveleti területen, harci helyzetben jelentkező stresszorokkal szemben szükséges az egészségi állapot megőrzéséhez.

Az MC 326/2 – a NATO Katonai Tanács dokumentuma, mely a NATO egészségügyi biztosításának elveit és politikáját határozza meg -, AJP 4.10 - a NATO összhaderőnemi egészségügyi biztosítás doktrínája -, valamint a NATO MEDICAL Handbook a NATO Egészségügyi Bizottsága (COMEDS) által előírt feladatrendszerből kiindulva, a honvéd egészségügyi is kiemelten kezeli a személyi állomány testi-lelki-fizikai állapotának, illetve annak épségének megőrzését, valamint lelki teherbíró képességének fejlesztését. Ezen belül a honvéd egészségügyi fő feladatai közé tartozik a missziós szolgálatot teljesítő állomány missziós feladatokra történő pszichológiai felkészítése. Ennek a felkészítésnek a célja: a katonák azon személyiség tényezőinek pszichológiai módszerekkel történő felerősítése, amely a missziós szolgálat ideje alatt segíti az alkalmazkodást a speciális helyzetekhez. Az említett cél elérése érdekében, a szakmai módszertan és a missziós szolgálat alatti terheléses tényezők alakulásának még hatékonyabb megismeréséhez, illetve megtervezéséhez végeztünk kutatásokat a missziós szolgálatot teljesítő katonák körében.

Egészségügyi alkalmasság

A MISSZIÓS SZŰRÉSEK HELYZETE AZ ALKALMASSÁG-VIZSGÁLÓ INTÉZETBEN

A Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ Preventív Igazgatóság Alkalmasság Vizsgáló Intézet évente átlagosan 10000 katonai alkalmasság-vizsgálatot végez. 2008-ban a 10000 alkalmasság-vizsgálatból 3011 volt a missziók előtti teljes körű vizsgálat, és 1501 volt a missziók utáni visszaszűrés. A külföldi szolgálatokkal kapcsolatos vizsgálatok száma a teljes 18000 fő/év vizsgálati kapacitás közel 25 %-át teszi ki. A missziós vizsgálatok a szerződéses katonai állományba jelentkezők alkalmasság-vizsgálatát megelőzve az első helyen állnak. A vizsgálatok tervezése szempontjából fontos tényező, hogy míg a szerződéses állományba jelentkezők egyenletesen elosztva heti két alkalommal 50-50 fős létszámban érkeznek vizsgálatra, addig a missziós vizsgálatok esetén a misszióra való felkészülési tervet követve általában 1 hét alatt kell 350-400 főt megvizsgálni. Hasonló a helyzet a misszióból visszaérkezők vizsgálatánál is, mivel a hatályos jogszabály szerint a hazatérést követő 1 héten belül kell a vizsgálatokat elvégezni.

A MISSZIÓS ALKALMASSÁG-VIZSGÁLATOKAT SZABÁLYZÓ JOGSZABÁLYOK

Jelenleg a missziós egészségügyi alkalmasság-vizsgálatokat két rendelet a 20/2002. (IV.10.) HM rendelet a Magyar Honvédség egyes beosztásaihoz kapcsolódó munkaköri követelmé-

nyekről, és a 7/2006. (III. 21.) HM rendelet a hivatásos és szerződéses katonai szolgálatra, valamint a katonai oktatási intézményi tanulmányokra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasság elbírálásáról, továbbá az egészségügyi szabadság, a szolgálatmentesség és a csökkentett napi szolgálati idő engedélyezésének szabályairól szóló rendelet szabályozza.

A katonai alkalmasság-vizsgálati rendszer, így a külszolgálatok alkalmasság-vizsgálati rendszere is alapvető változáson ment keresztül az elmúlt néhány évben. Korábban általános katonai alkalmasságot vizsgáltunk, míg a jelenlegi rendszerben a katona alkalmasságát konkrét beosztásra vizsgáljuk. Minden egyes katonai beosztáshoz egyénileg van hozzárendelve a fizikai, pszichikai és az egészségi követelmény. A korábbi vizsgálati rendszer megváltoztatásához több ok is vezetett, amelyek közül a legfontosabbak az alábbiak voltak:

- Az addigi alkalmasság-vizsgálati rendszer nem felelt meg a szakmai elvárásoknak.
- A katonai vezetés új elvárásokat és elveket fogalmazott meg a honvédség humán erőforrás fejlesztésével és a katonai kiválasztással kapcsolatban.
- Az alkalmasság-vizsgálatok száma és típusa jelentősen megnövekedett és 2002. után tartósan 10000 fő/év szinten maradt. A vizsgálati létszám ilyen nagyarányú emelkedéséért elsősorban a szerződéses és a külföldi szolgálattal kapcsolatos vizsgálatok voltak felelősek.

Az elgondolás az új alkalmasság-vizsgálati rendszer kialakításánál az volt, hogy minden egyes beosztáshoz speciális, a beosztásnak megfelelő követelményeket rendeljünk hozzá. Korábban ez az elv csak néhány beosztásnál érvényesült (ejtőernyős, tüzserész, harckocsizó). Az új követelmények felállításához, azonban ismerni kellett a szolgálatteljesítés közben a katonára ható kémiai, fizikai, biológiai és pszichés kóros tényezőket. Ezeket az adatokat az elődintézménye MH EVI munkahigiénés osztálya szolgáltatta. Mérési eredményeik alapján meg lehetett becsülni, hogy az egyes beosztásokban ható fizikai, kémiai, biológiai, és pszichés kóros tényezők mekkora megterheléssel hatnak a beosztást ellátó katona szervezetre. Az így kapott eredmények alapján már meg lehetett állapítani, az egyes beosztásokhoz tartozó fizikai, egészségi és pszichikai követelményeket is.

Az alkalmasság-vizsgálati rendszer a külszolgálatok esetén is változott. A korábbi sokszor nagyon szigorú rendszer megváltozott és a külföldi szolgálatok különbözőségét jobban figyelembe vevő differenciált rendszer került kidolgozásra.

Jelenleg a külföldi katonai szolgálatra való alkalmasság a szolgálat jellegétől függően eltérő követelményeket támaszt az alkalmasság mindhárom összetevőjét illetően. Ennek megfelelően az egészségi alkalmasság követelményszintjei a teljesítendő feladattól függően négy csoportra oszthatók. [legszigorúbb az *a*), legenyhébb a *d*) pont]:

a) fegyveres béketeremtő, illetve békefenntartó vagy különleges megterhelést jelentő katonai szakfeladat végrehajtása, annak időtartamától függetlenül a Táblázat A2a rovata szerint,

b) béketeremtő, illetve békefenntartói szolgálat törzsbeosztásban vagy nem fegyveres szolgálat saját szakmájában, nemzeti, illetve NATO beosztás ellátása, [amennyiben annak tartama alatt nem kerülhet sor az *a*) pont szerinti alkalmazásra] annak időtartamától függetlenül a Táblázat A2b rovata szerint,

c) egy évet meghaladó tanulmány (pl. katonai oktatási intézményben) vagy kutatómunka végzése a Táblázat A2c rovata szerint,

d) egy évnél rövidebb ideig tartó tanulmányi vagy kutatói tevékenység végzése a Táblázat A2d rovata szerint minősül, de nem lehet alacsonyabb a beosztásának megfelelő besorolási szintnél.

(2) A fizikai alkalmassági követelmény az 2.2 bekezdés

a) pontja szerinti feladat esetében T4 követelményszint (260 pontos teljesítmény),

b) pontja szerinti feladat esetében T3 követelményszint (240 pontos teljesítmény),

c) pontja szerinti feladat esetében T2 követelményszint (220 pontos teljesítmény),

d) pontja szerinti feladat esetében T1 követelményszint (200 pontos teljesítmény).

(3) A pszichikai követelmény az 2.2 bekezdés a) és b) pontja szerinti feladatok esetében az átlagos megterheléstől lényegesen eltérő speciális pszichikai teljesítmény (Pk), az 2.2 bekezdés c) és d) pontja szerinti feladatok esetében a pszichikai alapkövetelményeknek való megfelelés (Pa), illetve a beosztásának megfelelő követelményeknek való megfelelés.

Az új katonai alkalmasság-vizsgálati rendszer alapelveinek elfogadása után több lépésben zajlott le az alkalmasság-vizsgálatok átalakítása. Első lépésben a vizsgálatokat szabályozó rendeletek kerültek kiadásra. Ezzel párhuzamosan zajlott az orvosi műszerek, berendezések modernizálása és az épületnek az új igények szerinti átalakítása, a rendelők bővítése. A fentiekben vázolt átalakítás eredményeként az osztályok létszámát, felszereltségét és szakmai felkészültségét tekintve is teljes mértékben alkalmassá vált a kor színvonalának megfelelő katonai alkalmasság-vizsgálati és foglalkozás-egészségügyi feladatok ellátására.

A MISSZIÓS ÉS A HAZAI BEOSZTÁSOK ELTÉRŐ KÖVETELMÉNYEINEK OKAI

A jelenleg érvényben lévő az alkalmasság-vizsgálatot szabályozó rendeletekben, az egyes beosztások egészségi, fizikai, pszichikai követelményei és a külföldi szolgálatok követelményei eltérnek egymástól. A MH dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ szakembereinek álláspontja szerint a külföldi szolgálatok szigorúbb követelmény rendszere továbbra is fenntartandó az alábbi indokok miatt. A katona a külföldi szolgálat során fokozottan ki van téve egészségkárosító tényezőknek. Sokszor az egészséges szervezet számára is megterhelők lehetnek a hazai éghajlati viszonyoktól eltérő klimatikus viszonyok (magas hőmérséklet, páratartalom, eltérő tengerszint feletti magasság). A megszokottól eltérő higiénés viszonyok, és a hadműveleti területen a megszokott egészségügyi alapellátástól eltérő ellátási rendszer miatt a krónikus betegségben szenvedő katona hadműveleti területre való kihelyezése nem javasolt.

A külföldi szolgálat során a pszichikailag nem megfelelően felkészített katona önmagára és társaira is fokozott veszélyt jelenthet, még akkor is, ha ugyan azt a beosztást látja el, mint a külföldi vezénylés előtti beosztásban. A fizikai megterhelés is nagyobb, hiszen nap mint nap fegyverrel, repeszálló mellényben végzi feladatát.

A KÜLFÖLDI SZOLGÁLATRA JELENTKEZŐK ALKALMASSÁG- VIZSGÁLATÁNAK MENETE

A külföldi szolgálatra jelentkezők alkalmasság –vizsgálata során egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasság vizsgálatot végzünk. A alkalmasság-vizsgálat elsődleges célja, hogy a külföldi beosztásra úgy válasszuk ki a katonát, hogy a külföldi misszió során, a magyarországitól eltérő szolgálati viszonyok között a katona egészséges maradjon, szolgálati feladatát a legmagasabb szinten tudja elvégezni. A szakorvosi vizsgálatok során törekszünk arra, hogy minden

olyan betegséget diagnosztizáljunk, illetve a vizsgálatok során kizárjunk, amelyek a külszolgálat során jelentkezve a katona hadrafoghatóságát csökkentik, vagy következtében egészségkárosodás léphet fel. Az egészségi alkalmasság-vizsgálat során a szakorvosok részére modern diagnosztikus műszerpark áll rendelkezésre. Az orvosi diagnosztikai műszerek bővítése során célunk az volt, hogy az egyes diagnózisok felállításához szükséges vizsgálatokat helyben, az intézetben tudjuk elvégezni, evvel is lerövidítve a vizsgálati lapok lezárásának idejét. Jelenleg a mellkas Rtg., a fogászati panoráma Rtg. és a drog vizsgálat elvégzése az MH HEK alárendeltségébe tartozó, intézmények valamelyikében, de nem az AVI-ban kerül végrehajtásra. 2009. második negyedévétől a fejlesztések következtében a mellkas és fogászati panoráma Rtg. vizsgálatot is intézetünk fogja végezni.

Az orvosi vizsgálatok két alapvető részre oszthatók, az egészségi alkalmasság elbírálása és a fizikai terhelhetőség megállapítása. A szakorvosi vizsgálatok során a misszióra jelölt személyeket belgyógyász, sebész, gégeész, fogszakorvos, ideggyógyász és szemész szakorvos vizsgálja. 2007-től lehetőség van arra, hogy a nőgyógyászati vizsgálatot is az intézetben végeztessék el a berendelt személyek. A szakorvosok a vizsgálatok, és a kiegészítő műszeres vizsgálatok esetén olyan betegségeket, állapotokat keresnek, melyek a külszolgálat során a megváltozott munkakörülmények miatt betegséghez vezethetnek.

A belgyógyász szakorvos elsősorban a szív-érrendszert, a légzőrendszert a májat és az emésztőrendszert vizsgálja. A belgyógyász szakorvos rendelkezésére állnak a modern laboratóriumi eljárásokkal nyert eredmények. A laboreredmények tájékoztatnak a máj működéséről (SGOT, SGPT, GGT, bilirubin, ALP) a vese működéséről (vizelet, kreatinin) a vérképző rendszer működéséről (kvalitatív vérkép), a vérsírok szintjéről (cholesterin, triglicerid). A vizsgálat során a belgyógyász értékeli az EKG esetleges eltéréseit és a vérnyomás aktuális mérési eredményét. A külföldi szolgálatnál alkalmatlansághoz vezető magasvérnyomás (hypertonia) diagnózisának felállításához rendelkezésre áll a 24 órás vérnyomásmérő monitor (ABPM).

A leggyakoribb alkalmatlansághoz vezető belgyógyászati jellegű megbetegedések a magasvérnyomás betegség, az elhízás, a különböző szív ritmus és vezetési zavarok, a cukorbetegség és a máj működési zavarai. A felsorolt krónikus megbetegedések sok esetben az alkalmasság-vizsgálat során kerülnek felismerésre. A szakorvosok a külföldi szolgálatra alkalmatlan döntés kimondása mellett intézkednek a csapatorvos felé a fenti betegek gondozásba vételéről is. Ha az alkalmasság-vizsgálat során felismert megbetegedés az eredeti beosztás ellátását is gátolja, lehetőség van a beteg FÜV bizottság elé állítására.

A sebész szakorvos elsősorban a váz és izomrendszer funkcionális működését, a gerinc és a végtagok, a kéz és a láb működését vizsgálja és keresi az esetleges deformitásokat, funkció zavarokat. Vizsgálja hogy a korábbi balesetek, műtétek után a szervezet működésében van-e olyan elváltozás, maradvány tünet, mely befolyásolhatja a külföldi szolgálat ellátását.

Legtöbbször a zárójelentések, műtéti leírások mellett a csontrendszer deformitását, illetve a csontsérülések maradványtüneteit megmutató röntgenfelvételek elemzése segít az alkalmasság megítélésében. A röntgen felvételek elkészítésére 2009-től az intézet területén is lehetőség van.

A fül-orr-gégész szakorvos elsősorban a külső fül, a dobhártya, és a belső fül épségét, a hallást, a labirintusz szerv működését (egyensúlyozás), az orr- és melléküregek funkcionális működését vizsgálja. Fontos feladata a gége és a szájüreg onkológiai szűrésének elvégzése is.

A hallásvizsgálat számítógépes audiométerrel történik. A hallásgörbékét az audiológiai szakasszisztens a kiutazás előtt, és a missziós visszaszűrésen is elkészíti. Fül-orr-gégészeti szempontból a legtöbb alkalmatlan minősítés a halláscsökkenések, illetve az allergiás megbetegedések miatt születik. Az allergiák esetében fontos vizsgálni azt is, hogy az allergiát kiváltó tényező jelen van-e azon a területen ahová a kiutazó missziós szolgálatát tervezik. Sok esetben születik alkalmas minősítés (pl. parlagfű allergia esetén) ha a célterületen nincs jelen az allergiát kiváltó pollen. A szakorvosok halláscsökkenés észlelése esetén minden esetben kivizsgálják, hogy idegi vagy vezetési halláscsökkenésről van-e szó. Zajártalom esetén felkérjük az alakulat orvosát a foglalkozási betegség bejelentésére és a munkakörülmények vizsgálatára.

A fogorvosi szűrés jelentősége az, hogy a külföldi szolgálatra csak az a katona engedhető, akinek a fogazata megfelel a NATO STANAG 2466 1. vagy 2. csoportjának. Ez azt jelenti, hogy a fogazat teljesen szanált. Az alkalmasság-vizsgálatokat szabályozó korábbi rendeletek nem voltak ennyire szigorúak a fogászati státusszal szemben, ami oda vezetett, hogy nagyon sok akut fogászati probléma adódott a külszolgálatokban. A NATO STANAG 2466 előírásainak bevezetése után nehéz volt elfogadtatni a szigorú fogászati előírásokat. Jelenleg a szerződéses állományba vételnek is feltételévé vált a szanált fogazat így az elmúlt 2-3 évben kevesebb probléma adódott a fogászati minősítések téren. Megfigyelhető, hogy azon alakulatok katonáinak, akik folyamatosan kerülnek külszolgálatba vezénylésre jobb a fogászati státuszuk, mint azoknak, akik nem adnak külföldi szolgálatot.

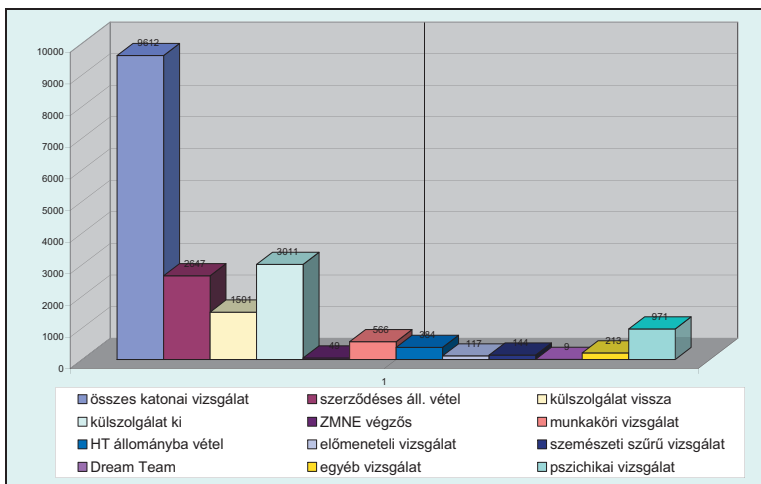
A szemészeti alkalmasság-vizsgálat során a szakorvos elsősorban a visust és a színlátást vizsgálja. Természetesen fontos vizsgálati szempont a szemfenék és a törő közegek épsége is. A leggyakoribb alkalmatlansági ok a rövidlátás és a színlátás zavara. A szintévesztés esetén az alkalmasság megítélésakor fontos szempont a szintévesztés fokának ismerete, és az, hogy milyen beosztást fog ellátni a vizsgált személy a külszolgálat során. Egyes katonai beosztásokban nagyon fontos a két szemmel való látás és a térbeli látás megléte.

Az ideggyógyász szakorvos a központi idegrendszert az agyidegek és a perifériás idegek működését, a reflexköröket és az érzékszerveket vizsgálja. Szorosan együttműködik a szemész és fül-orr-gégész szakorvossal az érzékszervi vizsgálatokban, illetve a sebész szakorvossal az ideggyöki tünetek megítélésében. Az intézet pszichológusai a neurológus és a pszichiáter közösen térképezik fel a különböző értelmi zavarokat, az olvasási és a számolási nehézségeket. Leggyakoribb alkalmatlansági okok a gerinc degeneratív folyamatai, vagy ritkábban baleset miatt kialakult, gyöki tünetek, illetve gerinc sérvek. Az alkohol függőség megállapításában a neurológus szakorvos szorosan együttműködik a belgyógyással és a klinikai laboratóriummal.

2007-től elérhető az intézetben a nőgyógyászati szűrővizsgálat, amely bevezetése a vizsgálati lapok lezárását nagymértékben meggyorsította. Természetesen a jelentkező nőgyógyász által kiállított vizsgálati lapot és cytológiai eredményt is elfogadjuk.

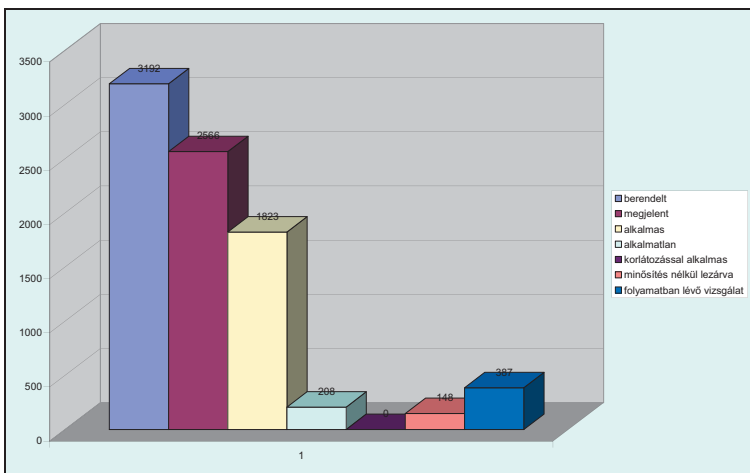
A KÜLFÖLDI SZOLGÁLATRA JELENTKEZŐK ÉS A KÜLFÖLDI SZOLGÁLATRÓL HAZATÉRŐ KATONÁK ALKALMASSÁG-VIZSGÁLATÁNAK STATISZTIKAI ADATAI

A katonai alkalmasság-vizsgálatok száma 2008. január 01-től 2008. december 31-ig 9612 volt (1. sz. ábra), ami közel azonos az előző évben elvégzett vizsgálatok számával. Az összes katonai alkalmasság-vizsgálat 48 százalékát tették ki a külföldi szolgálattal kapcsolatos vizsgálatok (külszolgálat ki, külszolgálat vissza).

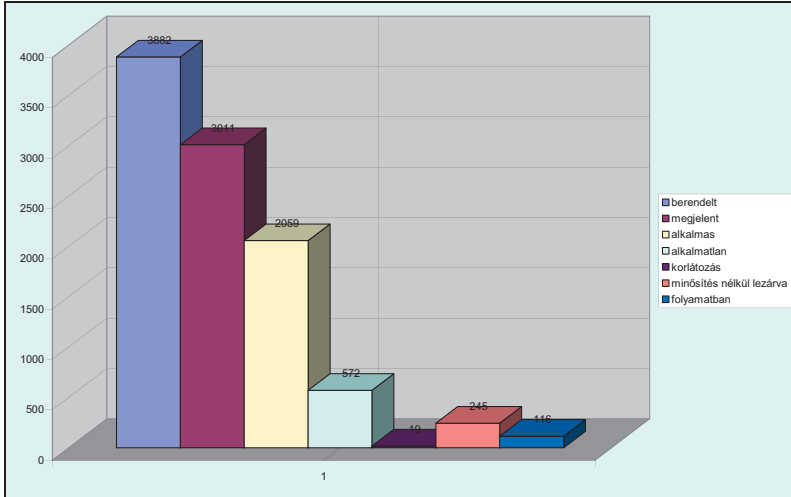

1.sz. ábra 2008. évi katonai vizsgálatok megoszlása

2007-hez (2. sz. ábra) képest 2008-ban (3. sz. ábra) 445 fővel több külszolgálatra jelentkező alkalmasság-vizsgálatát végeztük el. A 2007-ben 208 fő vált egészségi okok miatt alkalmatlanná szemben a 2008-as adatokkal, amikor 284 fő esetén született egészségileg alkalmatlan minősítés. A 2008. évi adatokat tartalmazó ábrán az 572 fő adata már tartalmazza a fizikai és pszichikai okok miatt alkalmatlanná vált személyek adatait is. Az egészségi okból alkalmatlan döntések száma a 2007-es 8,1 százalékról 9,4 százalékra emelkedett.

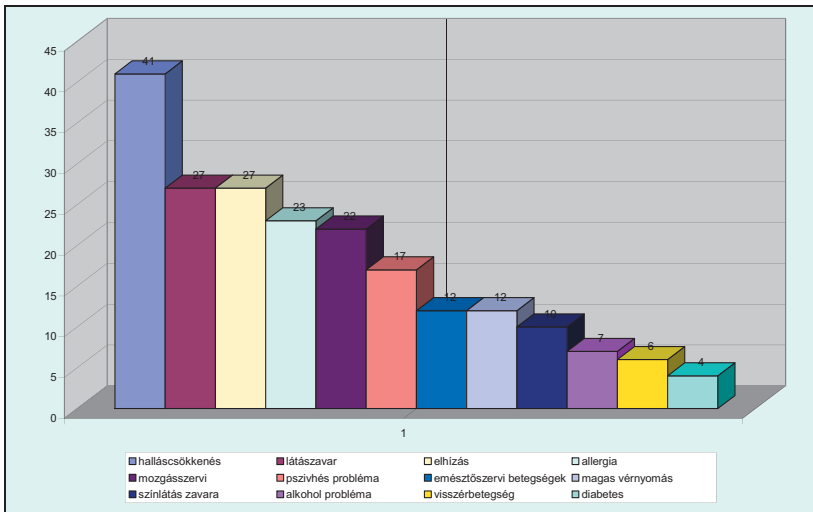

2. sz. ábra Külföldi szolgálattal ki 2007. évi eredményei

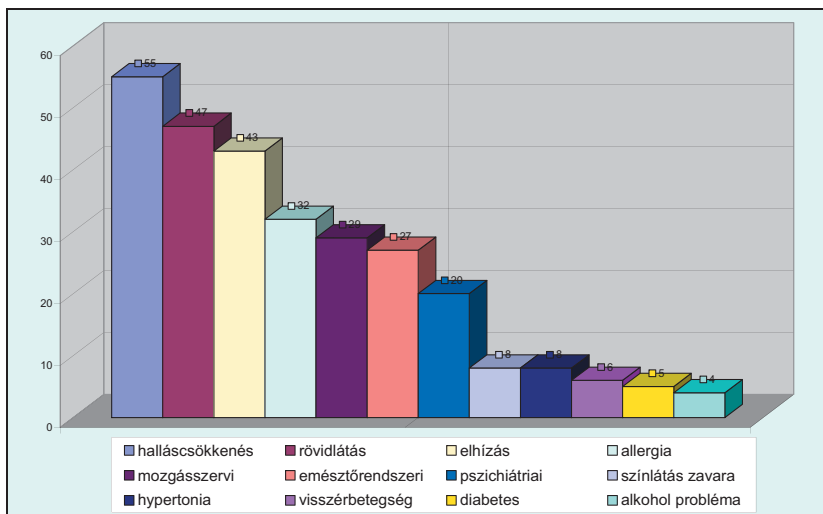

3. sz. ábra külföldi szolgálatok ki 2008. évi eredményei

Ha az egészségi alkalmatlansághoz vezető okokat vizsgáljuk az látható, hogy az alkalmatlansághoz vezető betegcsoportok megoszlása százalékosan alig változott. A legjellemzőbb alkalmatlansági okok 2007-ben (4. sz. ábra) és 2008-ban (5. sz. ábra) is a halláscsökkenés, a látászavar, az elhízás, és az allergia. Ha az alkalmatlansághoz vezető okok utolsó néhány elemét tekintjük a hypertoniát, az elhízást, a visszérbetegséget, az alkohol problémákat, a diabetes mellitust, viszonylag alacsony esetszámmal találkozunk. Azonban ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a külszolgálatra jelentkezők többsége fiatal, az átlagéletkor 30 év alatti, illetve azt hogy pl. a hypertonia és a diabetes mellitus felismerése a szűrés alatt történt, tehát új megbetegedések, az adatok elgondolkoztatóak. Az alkalmasság-vizsgálaton kiszűrésre került új megbetegedések esetén a Pályaalkalmasság-vizsgáló Bizottság javasolja a beteg FÜV Bizottság elé állítását abból a szempontból is, hogy a katona a jelenlegi beosztására alkalmas-e.

4. sz. ábra Külföldi szolgálatok egészségi alkalmatlan minősítésének okai 2007-ben (208 fő, 8,1%)

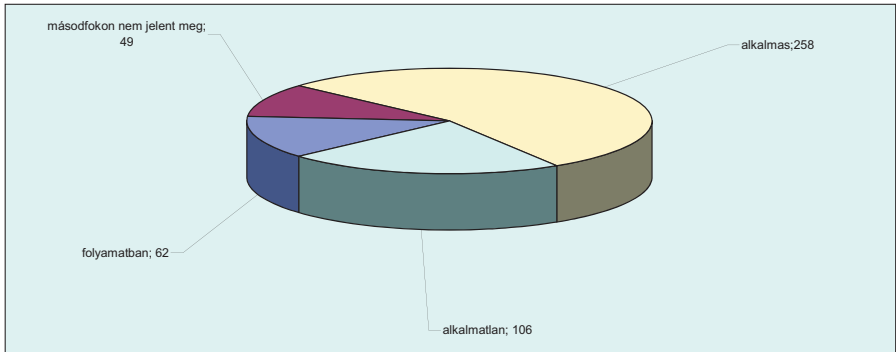

5. sz. ábra Külföldi szolgáltatók ki 2008. évi egészségi alkalmatlan minősítések okai 284 fő (9,4%)

A 2007-ben a külföldi szolgáltatóra jelentkező és egészségi, pszichikai, vagy fizikai okból alkalmatlanná vált 475 fő esetén azt is megvizsgáltuk, hogy hány fő vált alkalmassá a másodfokú eljárás során. Az adatok azt mutatják, hogy viszonylag magas számban (258 fő 54,3 %) kaptak alkalmas minősítést. Az első fokon alkalmatlant kapott személyek közül 106 fő 22,3% vált másodfokon is alkalmatlanná, és viszonylag nagy számban nem jelentek meg a másodfokú eljáráson (50 fő 10%).

A magas másodfokon alkalmas minősítések száma azzal magyarázható, hogy ezek a személyek elsősorban első fokon, a fizikai alkalmasság-vizsgálaton kaptak alkalmatlan minősítést. Megfelelő fizikai felkészítéssel és edzésprogram biztosításával a külszolgáltatóra jelentkezők a második fizikai felmérés során el tudták érni a T4 szinthez rendelt 260, illetve törzsbeosztások esetén a T3 szinthez rendelt 240 pontot.

A másik ok, hogy a másodfokú döntések után sokan váltak alkalmassá az, hogy a II. fokú FÜV Bizottság megfelelő indoklással eltérhet a jogszabályban leírt minősítésektől. (6. sz. ábra)

6. sz. ábra Alkalmatlan minősítések változása a másodfokú eljárás után (475 fő)

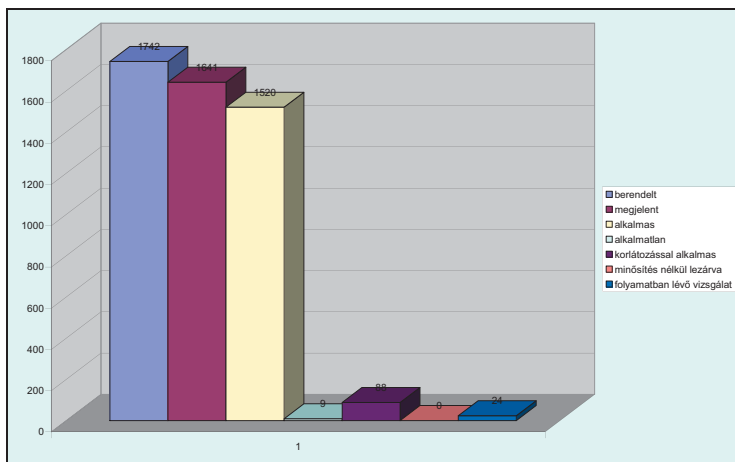
A KÜLFÖLDI ALKALMASSÁG-VIZSGÁLATOK ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGYI OKBÓL TÖRTÉNŐ REPATRIÁLÁSOK KAPCSOLATA

A külföldi szolgálatra jelentkezők esetén az alkalmasság-vizsgálat és a kiválasztás egyik minősítő tényezője lehet az az adat, hogy a külszolgálat során milyen megbetegedésekkel és hány főt kellett repatriálni, azaz a szolgálatot idő előtt megszakítva hazaküldeni. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy az egészségi okból történő repatriálások száma alacsony, és általában akut megbetegedés miatt történik. Az alkalmasság-vizsgálatok során a veszélyeztető tényezők és betegségek felismerésének hatékonyságát az is mutatja, hogy a külszolgálatok során fel nem ismert betegségből adódó haláleset nem történt.

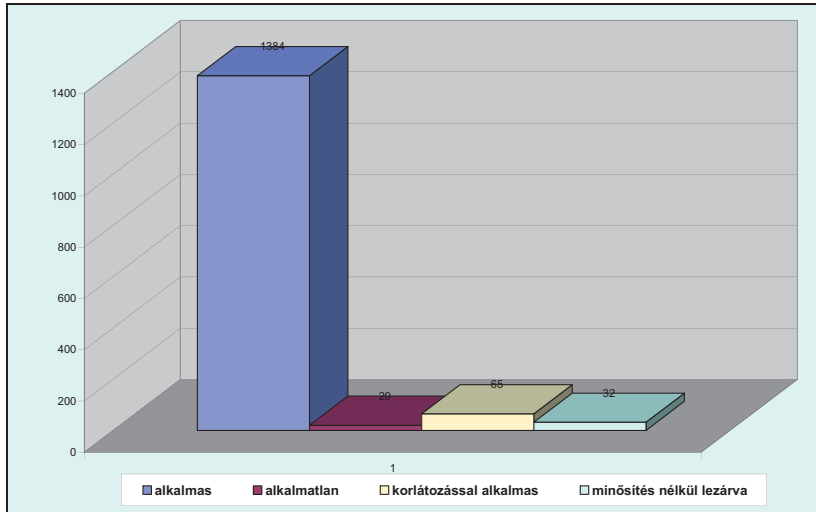
A KÜLSZOLGÁLATRÓL VISSZATÉRŐ KATONÁK ZÁRÓVIZSGÁLATA

A külföldi szolgálatról visszatért katonáknak a honvédelmi miniszter 7/2006. (III.21.) HM rendelet 21. § (6) pontja alapján szakorvosi és pszichológiai záróvizsgálaton kell részt venniük. A járványügyi szempontból veszélyeztetett területről hazaérkező katonák esetén a veszélyeztetett területre jellemző mikrobiológiai vizsgálatot is el kell végezni. A rendelet 21. § (7) pontja kimondja, hogy a katona szolgálati tevékenységet csak a negatív záróvizsgálati eredmény után végezhet. A záróvizsgálat szerepe tehát kettős, egyrészt a szakorvosi vizsgálaton azt kell megállapítani, hogy a külföldi szolgálat végzés során érte-e a katona szervezetét valamilyen a hazaitól eltérő kóroki tényező, és ez okozott-e valamilyen elváltozást vagy betegséget a szervezetben. Másrészt azt kell eldönteni, hogy a katona megfelel-e az eredeti beosztásának követelményeinek, azaz visszahelyezhető-e az eredeti beosztásába. Fontos még azt is eldönteni, hogy nem hordoz-e olyan fertőző betegséget, mellyel veszélyezteti a családi környezete vagy a munkahelyi környezete egészségét.

A 2007. évi (7. sz. ábra) és a 2008. évi (8. sz. ábra) adatokat tartalmazó ábrákban az is látható, hogy a visszaszűrések során alkalmatlan minősítések is születtek. Ezek a minősítések nem „Katonai szolgálatra” alkalmatlan minősítést jelentenek, hanem arra a beosztásra alkalmatlan minősítést ahová a katonát vissza kívánjuk helyezni. Az alkalmatlan minősítések érdekessége, hogy mindegyik a külszolgálat alatti elhízás miatt született. A korlátozással alkalmas minősítések elsősorban a visszaszűrésen észlelt szemészeti problémák, elsősorban töréshibák miatt, illetve halláskárosodás miatt születtek.

7. sz. ábra Külföldi szolgálatok visszaszűrési adatai (2007.)

8. sz. ábra Külföldi szolgálatok visszaszűrési eredményei (2008.)

A külszolgálatra jelentkezők pszichológiai alkalmasság-vizsgálata

A hivatásos és szerződéses katonák egyaránt keresik a lehetőséget arra, hogy külföldön teljesíthessenek szolgálatot, azonban legtöbb esetben igen eltérő motivációs bázisról indul a jelentkezésük. A szerződéses katonák döntő többsége fiatal és egzisztenciális lehetőségei messze elmaradnak vágyaitól. Számukra az így megszerezhető plusz jövedelem igen vonzó. A hivatásos állományú katonák elsősorban a tapasztalatszerzés, nyelvtanulás és a honvédség által elvárt szakmai út teljesítése miatt pályáznak meg missziós beosztásokat, ugyanakkor a hazainál lényegesen magasabb illetmény természetesen az ő motivációjukat is tovább erősíti.

A békefenntartásban résztvevők magas színvonalú pszichológiai támogatását jól kidolgozott szakmai protokoll biztosítja, amely részletesen előírja a kiválasztás, a pszichológiai felkészítő tréning, a hazaérkezéskor elvégzett szűrővizsgálat és a visszailleszkedést segítő pszichológiai tréningek levezetésének menetét, a pszichológiai alkalmasság kritériumait. A katonai vezetés részéről a pszichológusi tevékenység fontosságának elismerését jelentette, hogy az egyik legnehezebb szerepvállalásunkban, az afganisztáni misszióban pszichológusi beosztást létesített.

A különböző missziókba való jelentkezés pályázati felhívás alapján történik. A feladat jellegétől függően itt határozzák meg azokat a jogi feltételeket, amelyek teljesülése esetén jelentkezhet a katona külszolgálatra. Ilyenek például a kifogástalan egészségi, fizikai és pszichikai állapot, a nyelvtudás, megfelelő kategóriára szóló vezetői engedély, számítógép felhasználói szintű ismerete, parancsnoki gyakorlat stb. Természetesen a követelmények az egyes beosztásokban különbözőek.

A PSZICHOLÓGIAI ALKALMASSÁG-VIZSGÁLAT SZAKMAI HÁTTERE

Az alkalmasság-vizsgálat megtervezésekor abból kell kiindulnunk, hogy a külszolgálatra jelentkezők valamennyien alkalmasak saját szakmai feladataik ellátására békeidőben, hazai körülmények között. Már a szervezetbe való bekerüléskor átestek alkalmassági vizsgálaton, és ott alkalmas minősítést kaptak. A hazaitól jelentősen eltérő viszonyok azonban szükségessé teszik újbóli szűrővizsgálat végzését. Célunk kiválasztani azokat a jelentkezőket, akik várhatóan tábori körülmények között, hosszan tartó fizikai és megnövekedett pszichés terhelés mellett képesek a tervezett feladat végrehajtására, illetve a fokozott igénybevétel nem okoz számukra egészségkárosodást.

A vizsgálatok szükségességét az is adja, hogy rendelkezünk egy kiinduló státusszal, amely a misszióból való hazatéréskor tapasztalt állapottal összevethető.

A szakmailag korrekten előkészített kiválasztási eljárásokat minden esetben munkakör-elemzés előzi meg. A munkakörelemzés fontos része a munkát végző környezeti feltételeinek, kockázati tényezőinek feltárása. Ezt követi a környezeti feltételek, a munkában rejlő lehetőségek és az egyén képességeinek, készségeinek, elvárásainak összevetése.

Az a katona - legyen hivatásos vagy szerződéses -, aki hadműveleti területre készül, tudatában van annak, hogy háborús veszélyeknek teszi ki magát, ahol megsérülhet, tartós, maradandó károsodást szenvedhet, sőt életét is elvesztheti, mint ahogy ez tragikus módon Irakban és Afganisztánban is megtörtént.

Figyelemmel az előző megállapításokra fontos, hogy a missziós beosztásokra tervezett állomány pszichológiai állapotfelmérése megtörténjen, kifejezetten a missziós szolgálat során fellépő stressz-helyzetek megélésére, hatásának feltárására.

A missziós beosztásokban lévő állomány pszichológiai vizsgálatának céljai voltak: a missziós szolgálatot ellátó katonák (OIF, MFOR, SFOR, KFOR) pszichés állapotának tesztbatterias és interjúval támogatott felmérését követően az eredményekben megjelenő eltérések és azonosítottság beazonosítása. Az eredményeink felhasználásával a missziós szolgálatra jelentkező állomány kiválasztásához egy korszerűbb pszichológiai alkalmasság vizsgálati tesztbatteria került kidolgozásra, valamint az állomány pszichológiai felkészítésére és visszaillesztésére vonatkozó tematika és módszertanát tettük célorientálttá.

Beazonosítottuk azokat a főbb pszichológiai háttértényezőket, amelyeknek szerepe van a missziós tünetek megjelenésében és a stressz terhelés megélésében.

A kutatásunkat megelőző főbb kérdéseink az alábbiak voltak:

1. Milyen személyiségtényezők a legmeghatározóbbak a missziós katonai szolgálatra való alkalmasságot illetően?
2. Milyen pszichológiai eszközökkel (tesztbatteria és strukturált interjú) tesztelhetőek legmegbízhatóbban ezek a személyiségtényezők?
3. A beazonosított pszichológiai háttértényezőknél milyen szerepe van a missziós tünetek megjelenésében és a stressz terhelés alakulásában?

Az interjú eredmények alapján elmondhatjuk, hogy a missziós tünetek (pl. fáradékonyság, ingerültség, alvászavar, szorongás stb) megjelenését nagymértékben befolyásolja a katonák pszichológiai felkészültsége és állapota. E hatás igen jól nyomon követhető olyan szignifikánsnak mutakozó pszichológiai tényezőkön keresztül, mint az érzelmek és indulatok kontrollálására való képesség, illetve az együttműködési készség, melyek védőfaktoroként jelentkeznek a missziós tünetek ellen. A katonák fejlesztendő együttműködési készségével összefüggésben a kielégítő és stabil emberi kapcsolatok (támaszkeresés, szociális támasz) kialakítása is védőfaktoroként hat a missziós tünetek megjelenése ellen. A feszültség elviselése és annak hatására keletkező indulatok megfelelő kezelése, illetve produktív módon történő levezetésének képessége is jelentős protektív szerepet játszik a missziós tünetekkel szemben. Eredményeink alapján elmondhatjuk, hogy minél inkább elégedett a katona a teljesítményével, annál alacsonyabb szintű stresszorok okozta feszültségről számol be. Ez azt jelenti, hogy a szolgálat alatt folyamatos teljesítményértékelés elősegítheti a katonákban a terhelések eredményes kezelését. Továbbá azt találtuk, hogy az eltérő kultúrák okozta különbségek kezelésének problémája emelte a stressz terhelés szintjét. A mintában leginkább feszültségcsökkentő módszernek a társas kapcsolatok keresése bizonyult. Ezt követte a dohányzás, mint feszültség csökkentő módszer.

A vizsgálat eredményei alapján választ kaptunk a kutatásunkat megelőző kérdéseinkre, azaz beazonosítottuk azokat a főbb pszichológiai háttértényezőket, amelyeknek szerepe van a missziós tünetek megjelenésében és a stressz terhelés alakulásában.

A beazonosított pszichológiai tényezők az érzelmek és indulatok jobb kontrollálása és kezelése, a magasabb szintű együttműködési készség, az erősebben jelentkező támaszkereső magatartás, a magas feszültség kontroll, az erősebb kompetenciaérzés, a teljesítménnyel való nagyobb fokú elégedettség és a pozitív emberi kapcsolatok magasabban megélt szintje .

Arra törekedtünk, hogy a vizsgálat tapasztalatai sikeresen felhasználhatóak legyenek a missziós szolgálatra jelentkező állomány pszichológiai alkalmasság és beválás vizsgálatának megalapozásához és elvégzéséhez a pszichológiai felkészítésük, illetve visszaillesztésük eredményes lefolytatásához. A vizsgálatunk eredményei tükrében elmondhatjuk, hogy sikeresen meghatároztuk azokat a személyiségtényezőket, amelyek előrejelzik a missziós katonai szolgálatra való alkalmasságot. A fenti megállapítások fényében a missziós szolgálatra jelentkező állomány pszichológiai kiválasztásának módszertana a személyes kompetenciákat illetően átdolgozásra került. A katonák missziós felkészítésének tematikájába a védő pszichológiai tényezők hangsúlyos fejlesztését integráltuk: konfliktuskezelési, csapatépítési és érzelmi intelligencia tréningeket fókusz orientáltan végezzük. Mindezek alkalmazásával azt várjuk, hogy a missziós szolgálat alatt a magyar katona a követelmények magas szintű teljesítése mellett, lelki egészségét megőrizhesse, mindezzel elősegítve az egészséges visszailleszkedésüket a katonai szervezetbe, illetve családjukba.

A MISSZIÓS TEVÉKENYSÉGRE JELLEMZŐ PSZICHOLÓGIAI TÉNYEZŐK

A különböző missziókat vizsgálva találunk olyan általános munkafeltételeket, melyek minden misszióra jellemzőek, és amelyek egyben stresszkeltő tényezők is.

Ilyenek például: a családtól való távollét, az idegen kulturális környezet, az intim szféra korlátozottsága, új, többnyire nemzetközi környezetben történő feladatvégzés, a háború sújtotta területeken átélt traumatikus események megtapasztalása (a háborús pusztítás nyomai, szegénység, nyomor, éhezés. stb.), infrastrukturális hiányosságok eltérő étkezési szokásokhoz való alkalmazkodás kényszere, szélsőséges éghajlati tényezők.

A felsorolt stresszorokkal való megküzdés módjára a katonákat a pszichológiai felkészítő tréningeken megtanítják, azonban minden misszióban kiemelt szerepe van a parancsnoknak, aki szakmai tudásán és hozzáértésén kívül az emberekkel való bánás tudományából is vizsgázik. Személyisége kulcsszerepet játszik a beosztottak lelki jólléte alakulásában. A parancsnok személye mellett a másik alapvető tényező a csoportkohézió, a csoport összetartó, támogató ereje.

A PSZICHOLÓGIAI ALKALMASSÁG VIZSGÁLATA

Az egyes missziók jellegzetességeink megismerése után ki kell a szakmának „választani” azokat a pszichológiai eszközöket, melyekkel mérhetővé válnak azok a képességek, készségek, személyiségegyek, melyeknek megléte valószínűsíti a külszolgálatra pályázó katona missziós szolgálatra való pszichológiai alkalmasságát, illetve azt, hogy pszichés károsodás nélkül visszailleszthető lesz a missziót követően. Az alkalmazott tesztek mindegyike tudományos kutatás során került kiválasztásra.

A személyiség vizsgálata

A kutatás során beazonosításra kerültek azok a pszichológiai háttértényezők, melyek megléte biztosítják a katonák lelki egészségének megőrzését:

az érzelmek és indulatok kontrollálása, kezelése, pszichés terhelhetőség, együttműködési készség, a társak által nyújtott támasz elfogadása, saját teljesítményével való elégedettség, kihívás keresése, rugalmasság, magabiztosság, pozitív énkép...

Intelligencia vizsgálata

A megfelelő intellektus a változó körülményekhez való alkalmazkodáshoz és az új információk elsajátításához elengedhetetlen feltétel.

Figyelem vizsgálat

A figyelem koncentráció minősége jelzi a személy kognitív funkcióinak színvonalát, a feladathelyzetben várható viselkedést.

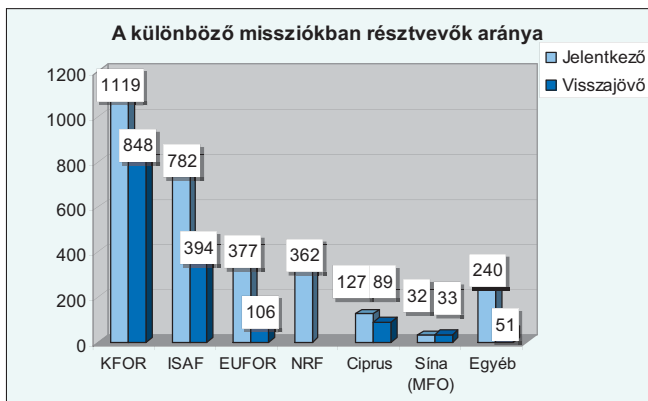
Exploráció

A vizsgálatokat pszichológusi exploráció zárja le, ami a vizsgálat legfontosabb részét képezi, hiszen ekkor van lehetőségünk megismerni a jelölt legfontosabb életrajzi, élettörténeti adatait, felvilágosítást kapni szakmai múltjáról, esetleges missziós tapasztalatairól, motivációjáról, családi háttéréről stb. Az előzetes vizsgálatok eredményeinek értékelése után a beszélgetés központi témája a missziós tevékenység.

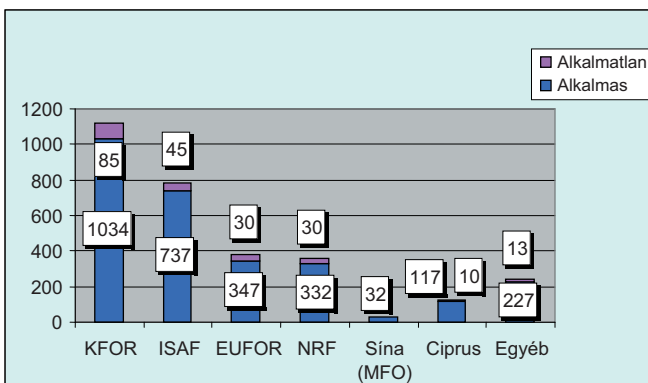
A részletes exploráció során képet kaphatunk a katona kommunikációs és együttműködési készségéről, a feladathoz való hozzáállásáról, kontrollfunkcióinak működéséről, bajtársiaságáról és még számos olyan készségről, ami jó előrejelzést adhat arra vonatkozóan, hogy a megfelelő felkészítés után képes lesz-e a várható feladatok eredményes végzésére. Az alkalmasság megítélésénél döntő szerepet kap a parancsnoki vélemény, melyben a külszolgálatra pályázó parancsnoka nyilatkozik az eddigi munkavégzésről, a feladathoz való hozzáállásról, a társakkal való kapcsolatról, a szakmai felkészültségről, az általa megfigyelt alapvető viselkedési formákról, esetleges problémákról stb.

A 2008-BAN ELVÉGZETT PSZICHOLÓGIAI ALKALMASSÁG-VIZSGÁLATOK

2008-ban 3040 külszolgálatra pályázó (9. sz. ábra) és 1522 külszolgálatról visszaérkező katona vizsgálatát hajtottuk végre. Ez az összesen 4562 fős vizsgálat az éves pszichológiai alkalmasság-vizsgálati létszámnak több mint felét teszi ki. A pályázók létszáma érthetően sokkal magasabb, mint a hazaérkezőké, mivel misszióként jelentős tartalékról kell gondoskodni, illetve az NRF esetében pillanatnyilag nem kell „visszaszűrővel” számolni.

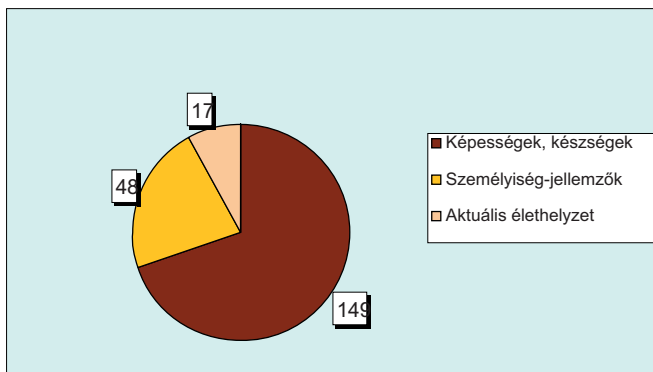

9. sz. ábra

10. sz. ábra Alkalmatlansági arány a külszolgálatra jelentkezők körében 2008. évben

A jelentkezők 7 %-a az első fokú pszichikai alkalmasság-vizsgálaton nem felelt meg a követelményeknek. (10. sz. ábra) Az alkalmatlanság oka döntő többségében a képességek, készségek területén mutatott alacsonyabb teljesítmény volt. Azokban az esetekben azonban, mikor beigazolódott, hogy a katona hazai körülmények között alkalmas ugyan az eredményes feladatvégzésre, de a fokozott pszichés terheléssel járó külszolgálat esetleg kockázatot jelenthetne saját vagy társai lelki egészségére nézve, a jelentkezőt elutasítottuk.

11. sz. ábra Alkalmatlansági okok megoszlása a külszolgálatra jelentkezők körében 2008. évben

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a jelenlegi kiválasztási rendszer hatékonyan működik. Bár több 10 ezer fő vizsgálatát végeztük el, mindössze 8-10 főt kellett pszichés okok miatt visszarendelni. A beválási arányt tovább növeli az a körülmény, hogy az egyes missziókra a kiutazó létszámnál több katona kerül kiválasztásra, illetve többen vesznek részt a felkészítésen, így a parancsnokoknak lehetőségük van figyelemmel kísérniük a pályázók szakmai teljesítményét, a speciális körülményekhez való alkalmazkodás képességét, így valóban a legjobbak kapnak lehetőséget a missziós feladatok ellátására.

Esetenként a jelentkező aktuális élethelyzete alapján nem javasolt a külszolgálat vállalása, ilyen pl. a pártkapcsolati krízis, közeli hozzátartozó súlyos betegsége, rendezetlen családi kapcsolatok. Családosok esetében különös gonddal kell vizsgálni az itthon maradó helyzetét. Pl. ha több kisgyermek van a családban, illetve a közeljövőben gyermek születik, tisztázni kell, milyen támogatásra számíthatnak a bővebb család részéről. (11. sz. ábra)

Kiemelt figyelmet érdemel az a tény, hogy egyre több az a katona aki már 4-5 alkalommal teljesített külföldön katonai szolgálatot. Az ő esetükben fokozottan oda kell figyelni a családi kapcsolatok alakulására és a hazai szolgálatba, az itthoni életkörülményekbe való visszaillesztésre. A többszöri külszolgálat vállalása azért is speciális kihívásként jelentkezik, mert tapasztalatok szerint az általában 6 hónapra szóló megbízatás első harmadát az új körülmények megszokása, az újdonság élménye fémjelzi, ezt követi a megszokás fázisa. Általában a misszió közepén kapnak lehetőséget a katonák a szabadságra való hazautazásra, majd a szabadságról történő visszaérkezés után folytatják a szolgálatot. Ezt követően, kb. a 4. hónapban jut el a

katonára az állapotra, mikor az új feladat nem jelent különösebb kihívást, azonban a misszió vége még igen távolinak tűnik.

Ezt a mélypontot a parancsnokok már jól ismerik, és mindent megtesznek azért, hogy átsegítsék katonáikat a nehézségeken. Ez az ismert ciklus azonban megváltozik akkor, amikor egy veterán katona sokadik alkalommal teljesít ugyanabban a misszióban szolgálatot, hiszen ilyenkor már nem igen lehet újdonságról beszélni. Pozitív esetben a veterán katona több energiát fordít a kevesebb tapasztalattal rendelkező társai beilleszkedésének a segítésére, negatív esetben azonban a kritikai érzék kóros felerősödése figyelhető meg. A tapasztaltabb missziós esetenként úgy kritizálja előljárói tevékenységét, hogy nem állnak rendelkezésére a döntéshozatalhoz szükséges információk, csupán korábbi tapasztalataira alapozva, saját nézőpontjából elemezve véleményez döntéseket. Ez a torzítás a pszichológiai felkészítő tréningeken elsajátított ismeretek alkalmazásával kivédhető, illetve jól kezelhető.

Ennél nagyobb problémát jelent, hogy a hosszabb időn át külföldön szolgáló katonák nehezen találják meg a helyüket ismét hazai körülmények között. A családi szerepek fellazulnak, a házastárs veszi át a távollévő szerepét. A gyakori szerepváltás nagyfokú rugalmasságot és stabil érzelmi háttérrel feltételez, amely sajnálatos módon nem minden családban figyelhető meg. A kisgyermek különösen nehezen viselik az egyik szülő tartós, többszöri távollétét (hiszen nemcsak a férfi, hanem a női katonák is gyakran vállalnak külszolgálatot).

2008-ban az 1522 külszolgálatból hazaérkező katona pszichológiai vizsgálata során 4 esetben fordult elő, hogy a katona aktuális pszichés állapotában nem volt képes a szerződéses katonai szolgálat folytatására. Az alkalmatlanság háttérében motivációvesztés, illetve családi problémák álltak. A katonáknak ebben az esetben is lehetőségük van az MH Honvéd Egészségügyi Központban működő Mentálhigiénés Osztály szakembereinek segítségét kérni, így a későbbiekben ismét alkalmassá válhatnak a katonai szolgálat folytatására.

A negatív hatások kivédését segítené a családsegítő szolgálat tervezett működtetése, illetve a két misszió között kötelezően eltöltött hosszabb pihenő (legalább egy év) betartása. A misszió ideje alatti szakértői pszichológiai támogatás tehetné teljesebbé a prevenciót, ezért törekszünk arra, hogy az afganisztáni misszió mellett a nagy létszámú balkáni missziókban is rendszeresítésre kerüljön pszichológusi beosztás.

A missziós állomány fizikai alkalmasság-vizsgálata és tapasztalatai

A háromirányú szűrővizsgálati rendszeren belül a fizikai alkalmasság-vizsgálat, az egészségügyi és pszichológiai szakterületekhez hasonlóan rendkívül fontos területet képvisel. A külföldi feladatok sikeres végrehajtásához ugyanis nélkülözhetetlen számos olyan alap és speciálisnak mondható fizikai motoros képesség, melynek nem megfelelő fejlettsége veszélybe sodorhatja a katonák egészségi állapotát és azon keresztül természetesen akár a küldetés vagy küldetések sikerességét is.

Az úgynevezett pszicho-motoros szervrendszer és annak fizikai motoros részéért felelős képességek mérése elengedhetetlen a missziós állományok kiutaztatása előtt. Nem mindegy,

hogyan edzett, testileg és lelkileg kellőképpen felkészült katonák utaznak ki, vagy edzetlen, beteg és lelkileg labilisak.

Ezért mind a pszichés, mind pedig a testi fizikai képességeket fejleszteni kell, és aztán azokat szinten is tartani. Valójában a cél nem más, mint a testi-lelki harmónia megteremtése és aztán annak folyamatos szinten tartása.

A fizikai alkalmasság-vizsgálat, ezért egyre inkább afelé halad, hogy az alap kondicionális képességek (az erő, a gyorsaság és az állóképesség) mérésén túlmenően más speciális a missziós tevékenységre leginkább jellemző és ahhoz szorosan is köthető, kevert képességformákat is górcső alá helyezzen.

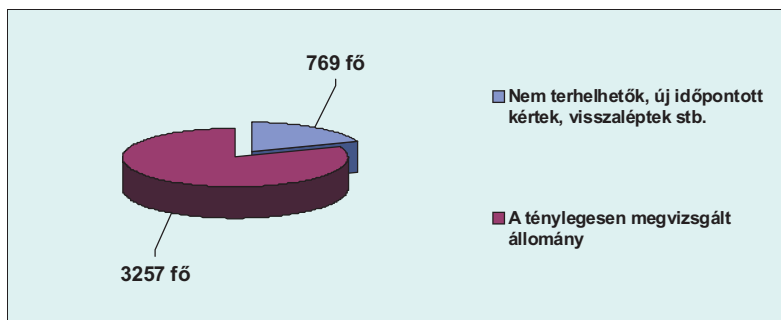
Jelenleg a 7/2006-os (III. 31.) HM rendelet alapján történnek a mérések, melyek a vállöv és a törzs részleges helyi izomerő-állóképességét és a hosszú távú állóképességet hivatottak vizsgálni. A katonai mesterség jellegeből fakadóan elsősorban pályakörülmények között történnek a vizsgálatok, még akkor is, ha időnként az időjárás viszonyok meglehetősen szélsőségesek.

Nem szabad ugyanis figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a különböző missziós küldetések során a hazaitól jóval eltérőbb körülmények veszik körül katonáinkat, miközben a munkateljesítményüknek számottevően nem szabad csökkennie.

Nemcsak a fizikai, de a pszichés terhelés is jelentősen magas, mely nélkülözhetlenné teszi az emelt szintű fizikai motoros képességek birtoklását. Ezért nem elég csak az alap edzettségi szinthez szükséges teljesítménnyel rendelkezni, hanem az emelt, és afölötti, speciálisnak tekintendő edzettségi szint elérésére kell törekedni.

Ha a fokozatosság elvét szem előtt tartjuk, és a felkészülési időszak bizonyos részeiben a szélsőséges időjárás viszonyok között is fejlesztjük a már említett motoros képességeket, akkor tovább növekedhet annak az esélye, hogy katonáink teljesítménye odakint is töretlen maradjon, vagy csak minimálisan csökkenjen. Összességében így kevesebb lesz az egészségügyi problémákkal küzdő beteg katona.

Mindig a mozgásos tevékenység jellege és a környezeti feltételek együttese határozza meg, hogy milyen kondicionális képességekről beszélhetünk és hogy azok fejlettségi szintje elegendő-e vagy sem. A legoptimálisabb ezért az, ha a felkészítés utolsó részében már, a missziós viszonyokhoz leginkább közelálló körülmények között folytatjuk a kiképzést, az edzéseket, a felkészítést.

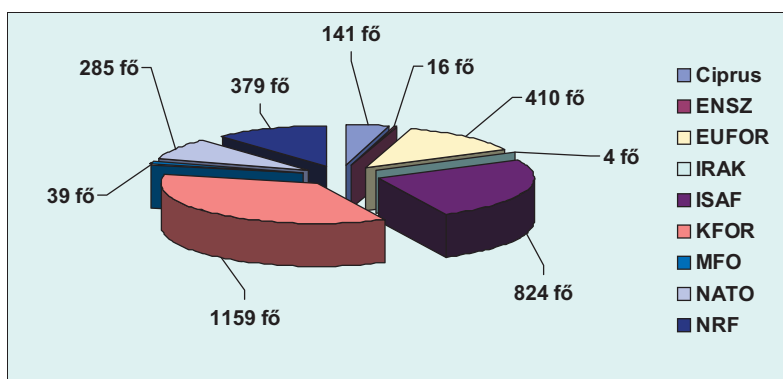

12. sz. ábra Külszolgálatra jelentkező állomány létszámmegoszlása 2008. évben

Az állomány így fokozatosan és célirányosan adaptálódhat az őket ért ingerhatásokhoz, melynek hatására aztán edzettségük lelkileg is és fizikailag is egyre magasabb szintre emelkedik, szilárdabbá válik.

A lehetőségektől függően mindig az adott missziós tevékenység jellegét és az ottani klimatikus körülményeket kell figyelembe venni, és ahhoz kell aztán kiválasztani a megfelelő képességfejlesztő módszereket, gyakorlatokat, eszközöket stb..

2008-ban is több ezer berendelttel számolt intézetünk, melyből ténylegesen aztán fizikailag 3257 fő került felmérésre. 769 fő vagy nem volt terhelhető a különböző egészségügyi problémák miatt, vagy visszalépett, vagy egyszerűen csak egyéb indokok miatt új vizsgálati időpontot kért. (12. sz. ábra)

13. sz. ábra Külszolgálatra jelentkező állomány létszámegoszlása a különböző missziók szempontjából 2008. évben

Haderőnk missziós szerepvállalásait tekintve legnagyobb létszámmal a koszovói (KFOR), az afganisztáni (ISAF), a ciprusi, az EUFOR, valamint a NATO kontingensek rendelkeztek. (13. sz. ábra)

Az MH Honvéd Egészségügyi Központ, Alkalmasság-vizsgáló Intézete fizikai szempontból 3257 főt vizsgált, melyből 231 fő nő és 3026 fő férfi volt.

		Férfiak	Nők
Életkor	Legidősebb	54	54
	Átlag	32	30
	Legfiatalabb	18	20
Testmagasság	Legmagasabb	198	182
	Átlag	178	163
	Legalacsonyabb	158	151
Testsúly	Legnehezebb	136	95
	Átlag	82	65
	Legkönnyebb	46	42

		Férfiak	Nők
BMI	Legnagyobb	43,41	38,63
	Átlag	25,95	23,54
	Legkisebb	11,4	17,71
Test-zsír százalék	Legnagyobb	32,8	39,8
	Átlag	16,05	23,72
	Legkisebb	4	3,6

1. sz. táblázat Külszolgálatra jelentkező állomány antropometriai adatai 2008. évben

Az antropometriai vizsgálatok nemenkénti bontásban jól tükrözik, hogy hazánk haderejének 2008-as missziós küldetésben résztvevő állományának átlag életkora meglehetősen alacsony, azaz fiatal volt. Ebből sokan arra következtethetnének, hogy az emberek nagy része kimagasló fizikai teljesítménnyel rendelkezett. Sajnálatos módon a vizsgálatok ezt a hipotézist nem erősítették meg, pontosabban csak részben. (1. sz. táblázat)

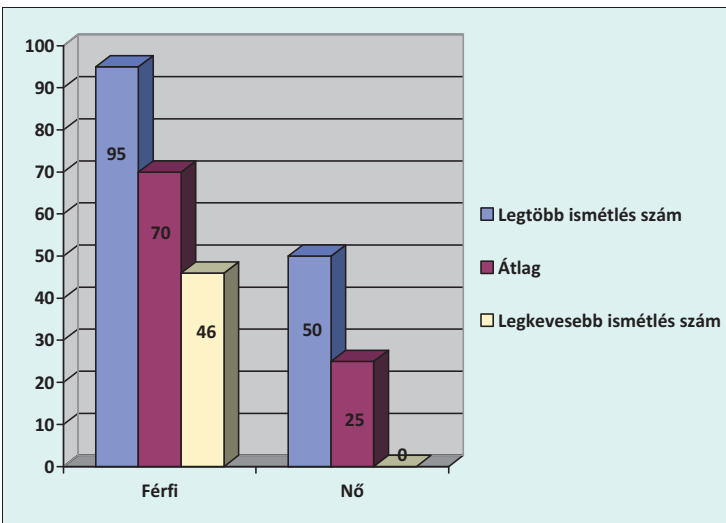
A munkahelyi ártalmak, a mozgásszegény életmód, a helytelen táplálkozási szokások miatt katonáink között egyre több betegség diagnosztizálható, mint pl.: magas vérnyomás, érmezsedés, magas koleszterin és vércukor szint.

Köztudott és lassan már közhelyszámba megy, hogy a magyar populációra jellemző mozgásszegény és stresszel teli életmód, illetve azok negatív hatásai miatt nem túl jó egészségügyi értékmutatókkal rendelkezik, mely a fizikai teljesítő képességre is negatív hatással van. Haderőnk sem kivétel ez alól.

Az 1. számú táblázatból kitűnik, hogy az állomány túlsúlyos, de a szomorú tények ellenére azért nem annyira aggasztóak az adatok. Mind a BMI, mind a test-zsír százalék értékek elfogadhatónak mondhatóak, ugyanis csak minimálisan lépik túl a határértékeket. Önmagában viszont az, hogy meghaladták, vagy csak megközelítették a határértékeket aggodalomra adhat okot. A szélső értékek továbbra is arra hívják fel a figyel-

met, hogy a túlsúly, mely gyakran nem az izomtömegeből ered, egyre nagyobb mértéket ölt.

A fiatal átlagéletkor miatt arra következtethetnénk, hogy az állomány nagy valószínűséggel átlagon felüli teljesítmény értékekre képes, de a felmérések

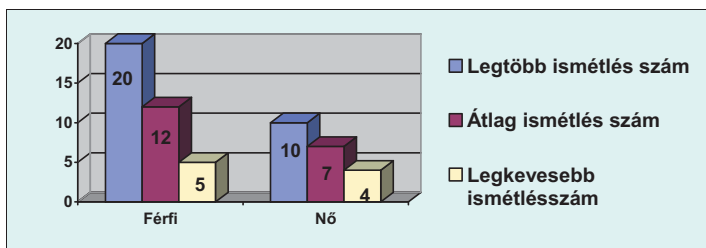

14. sz. ábra Külszolgálatra jelentkező állomány fekvőtámasz eredményei 2008. évben

többnyire nem erről tettek tanúbizonyságot, sőt sajnálatos módon az ellenkezőjéről. Természetesen voltak kimagasló és egyben átlagon felüli eredmények, melyek példaértékűek lehetnek mindenki számára, mégis nem ez volt a jellemző. Az igazság - és egyben a szomorú valóság - a következő táblázatban jól látható.

A nemi és életkori sajátosságokból adódóan nem meglepő, hogy a férfiak között volt, aki 2 perc alatt közel 100 karhajlítás-nyújtást is képes volt végrehajtani mellső fekvőtámaszban. A legkevesebb 46, és az átlag 70 ismétlés szám viszont összességében egész elfogadható volt. Természetesen az igazi példaérték az lett volna, ha az átlag is közel 80-90-re emelkedik, de sajnos a nagy létszám, a rövid felkészülési idő, és az eltérő fizikai beállítódások miatt ez nehezen megvalósíthatónak bizonyult. (14. sz. ábra)

Figyelemreméltó a nők teljesítménye is, ami a nemi sajátosságukból fakadó hátrányukhoz képest igen jó volt.

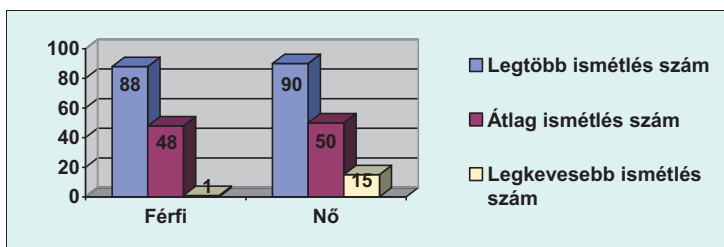

15. sz. ábra Külszolgálatra jelentkező állomány húzózkodás eredményei 2008. évben

A karhajlítás-nyújtás függésben, azaz a közismertebb nevén húzózkodás soha nem mondható népszerű gyakorlatnak. Akik viszont mégis azt választották, viszonylag szépen és magas ismétlés számokat produkáltak. (15. sz. ábra)

A 2 percet ritkán használták ki és 20 fölött gyakorlatilag senki nem teljesített. Ez részben azért volt, mert köztudott volt, hogy a maximálisan adható 100 ponthoz elegendő a 20 ismétlés. A másik ok pedig a teljes mozgáskiterjedéssel történő végrehajtás megkövetelése volt, ami tovább nehezített a feltételeken. A minőségen viszont annál többet javított.

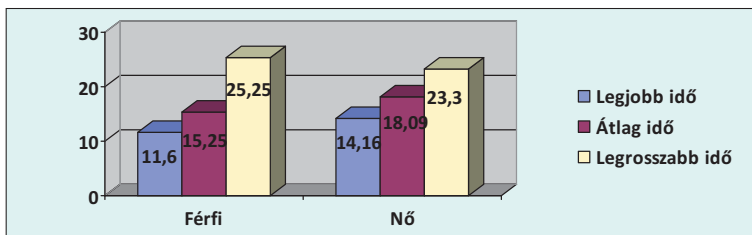
Nagyon ritka viszont - de rendkívül becsülendő - amikor katona nők választják a húzózkodást. Ők egyébként nap, mint nap, rendszeresen sportolnak és nem jellemző rájuk, hogy súlyproblémákkal küzdenének, ami viszont tény, hogy rájuk büszkék lehetünk.

16. sz. ábra Külszolgálatra jelentkező állomány módosított felülés eredményei 2008. évben

A módosított felülés sokak számára egy nehezen megtanulható és bemutatható gyakorlat. A nők a nemi sajátosságaik miatt nagy átlagban több felülést képesek végrehajtani, mint a férfiak, de természetesen vannak közöttük is rendkívül gyengék. Az átlag 48 és 50 ismétlés számok egy kicsit alulmaradnak az elvárt értékektől, aminek tényét később a hazautazó állomány, jelentős derék táji panaszai is alátámasztanak. Az úgynevezett izomfűző részeként, ugyanis a hasizom rendkívül fontos szerepet tölt be és annak gyengesége az eltolódott gerincerhelés következtében alsóháti gerincproblémákat is okozhat. (16. sz. ábra)

A 16. sz. ábrán látható feltűnően kevés 1 ismétlés szám valószínűleg abból adódhatott, hogy az illető személy egy általa eltitkolt sérüléssel küszködhetett, ami miatt taktikusan kénytelen volt a komolyabb sérülés elkerülése érdekében csak 1 felülést bemutatni.

17. sz. ábra Külszolgálatra jelentkező állomány 3200 m-es síkfutás eredményei 2008. évben

A síkfutás sem kevésbé népszerűbb feladat, mint a húzódzkodás. A rendszer, csak bizonyos esetekben enged választási lehetőséget, ha pl. a pályakörülmények balesetveszélyesek, vagy ha a futás komoly egészség károsodást okozna az adott katonának. (17. sz. ábra)

Olyankor a felmérést laboratóriumban kell lebonyolítani. A túlsúly és az ahhoz szorosan köthető egészségügyi problémák, mint például az alsóháti gerincszakasz fájdalmai, a boka és térdízületi fájdalmak, valamint az edzetlenség nagymértékben visszaköszönnek a saját súllyal végzett mozgásos cselekvések során. Nincs ez másként a futással sem. Gyakori, hogy a katonák nem képesek folyamatosan futva teljesíteni a távot. Inkább iramjáték-szerűen hol belegyorsítanak, hol meg nem, és gyakran annyira nem, hogy már gyalogolnak, sőt időnként meg is állnak.

Összességében tehát a 2008-as missziós állomány fizikai erőnléti állapota az előző évekhez képest biztató javulást mutatott. A katona életmódra is egyre inkább jellemző lesz a rendszeres sportmozgásos tevékenység és minden olyan pozitív irányú változás, mely jótékony hatással van katonáink egészségi, pszichikai és fizikai állapotára.

ÖSSZEGZÉS

A Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ Preventív Igazgatóság Alkalmasság Vizsgáló Intézete által végzett alkalmasság-vizsgálatok között kiemelkedő szerepe van a külföldi szolgálatra jelentkezők és a külföldi szolgálatból visszatérők vizsgálatának. A külföldön szolgálatot teljesítő katonáknak számos, itthon nem tapasztalt nehézséggel kell szembenéznük. A missziós élet gyakorlatilag minden tekintetben nehezített, a békefenntartóként dolgozó katonáknak nem csupán a munkájukat kell új, adott esetben mostohább körülmények között végezniük, hanem a munkaidőn kívüli tevékenységük (pihenés, étkezés, szabadidő eltöltése,

családdal való kapcsolattartás) is szabályozva, sok tekintetben korlátozva van, alkalmazkodást kíván a misszió valamennyi résztvevőjétől.

Az alkalmasság-vizsgálatok célja egyrészt, hogy azok a személyek legyenek kiválasztva a külszolgálatra jelentkezők közül, akiknél várhatóan a szolgálat teljesítésből, és a környezeti kóroki tényezőkből a szervezetre ható megterhelések a szervezetet optimális igénybevételnek teszik ki. A szervezet optimális igénybevétele pedig az egyik fontos feltétele annak, hogy a szolgálat ellátásával kapcsolatosan ne alakuljon ki betegség vagy egészségkárosodás.

A külszolgálattal kapcsolatos vizsgálatok másik fontos eleme, a külszolgálatról hazatérő személyek vizsgálata, amely első lépése a külszolgálatot ellátó személy eredeti beosztásába való visszahelyezésének.

A szakorvosi vizsgálatok során folyamatosan bővítésre kerültek a helyben elérhető diagnosztikus eszközök, melyek használatával gyorsabban és pontosabban lehet az egyes betegségeket felismerni (ABPM, Röntgen, Ultrahang, Doppler vizsgálat). Újabb orvosi szakterületek bevonásával (pl. nőgyógyászat) csökkenteni lehetett a vizsgálati lapok zárásának idejét.

A külszolgálatra jelentkező katonák pszichológiai szűrővizsgálatokor alapvető feladatunk azoknak a katonáknak a kiválasztása, akik előreláthatólag jól megbirkóznak majd a tábori körülményekkel, képesek lesznek a külföldi szolgálatból adódó stresszorokat eredményesen kezelni.

A misszióra történő kiválasztásnál a stresszel szembeni ellenállóképesség mellett szükség van az intelligencia, a személyiség, a motiváció és a figyelem vizsgálatára is. Ezeket a területeket vizsgáljuk az állományba vételnél is, azonban a külszolgálati kiválasztásnál magasabb kritériumszinteknek, illetve az állományba vételtől némileg eltérő szempontoknak kell megfelelni. A cél ez esetben is annak megállapítása, hogy a jelentkező képes lesz-e helyállni, eredményesen és hatékonyan végezni a feladatát a külföldi misszió során.

A fizikai erőnléti állapot következetes vizsgálata a számtalan külföldi beosztások eltérő sajátosságaiból adódóan, és azok a szervezetre gyakorolt eltérő jellegű és mértékű negatív hatásai miatt, egyre nagyobb jelentőséggel bír. Ez a speciális szakterület továbbra is a mennyiségi mutatók megtartása mellett a minőségi mutatók emelésére törekszik.

Ezért a fizikai alkalmasság-vizsgálat - különösen a külszolgálatra és a szerződéses állományba jelentkezők esetében -, a háromirányú alkalmasság-vizsgálati rendszeren belül továbbra is nagy jelentőséggel bír, és megkülönböztetett figyelmet szentel azoknak a vizsgálati eljárásoknak a kidolgozására, majd azok rendszerbe állítására, mely a minőségi mutatók emelését szolgálják.

Az előző évek tapasztalatai alapján az ez irányú törekvések és az azok hatására bekövetkező változások pozitív eredményeket hoztak, és így összességében az érintett állomány fizikai erőnléti állapota, ha nem is nagymértékben, de javuló tendenciát mutatott.

A jelenlegi vizsgálatait rendszer alapjait, mely a fenti vizsgálati elveket tartalmazza, az intézet a 2002-ben és 2003-ban kiadott az új vizsgálati elveket már tartalmazó alkalmasság-vizsgálati rendelettel alapozta meg. Az ezt követő években az intézet szervezeti és szakmai megújulása során kialakult egy a mai Magyarországon a honvédségi és a fegyveres szervek alkalmasság-vizsgálata terén egyedülálló szakmai tudást felhalmozó, és kiemelkedő vizsgálati kapacitással bíró intézet.

Visszatekintve az elmúlt, most már több mint egy évtizedes időszakra, megállapíthatjuk, hogy a missziós szolgálatra jelentkező katonák alkalmasság-vizsgálata számos katonai és katonaegészségügyi tapasztalat szerzését tette lehetővé.

Ezek a tapasztalatok részben segítették az alkalmasság-vizsgálat rendszerének NATO követelményeknek megfelelő átalakítását, részben rávilágítottak arra a tényre is, hogy a nemzeti beosztásra való alkalmasság – sajnos – nem jelenti automatikusan a missziós (vagy NATO) beosztásra való alkalmasságot.

Szakmai szempontból rendkívül jó alkalmat teremtett a már rendszerben lévő – hivatásos és szerződéses katona – állomány egészségi, pszichikai és fizikai állapotának nyomon követésére és azok megbetegedési mintázatára, regisztrálására, illetve az adatok feldolgozását követően preventív intézkedések meghozatalára.

A missziós alkalmasság-vizsgálati rend egy „új elemmel” is bővítette a már meglévő rendszert, nevezetesen a honi területre történt visszatérést követő úgynevezett „visszaszűrés”-sel. Ez a vizsgálat rendkívül jó alkalom arra is, hogy a különböző járványügyi, higiénés, klimatikus, földrajzi és műveleti körülmények között szolgálatot teljesítő állomány körében jelentkező, a katonai szolgálatra való alkalmasságot befolyásoló megbetegedések ok- és járványtanát tanulmányozva megfelelő megelőző intézkedési rendszert (Force Health Protection) dolgozhassunk ki.

Mindent egybevéve, a misszióba jelentkező illetve azt teljesített katonák alkalmasság-vizsgálatának rendszeréről elmondhatjuk, hogy megfelel a kor és a NATO szakmai követelményeinek, de sosem lehet „végleges”. Minden misszió más és más követelményeket támaszt az alkalmasság tekintetében. Az egészségügyi szolgálat legfőbb feladata az, hogy a külföldi szolgálatot teljesítő állomány egészségkárosodását megelőzze, és ennek a megelőzésnek egyik eleme az alkalmasság-vizsgálat, hiszen ennek révén szűrhető ki az az állomány, amely számára a küldetés – egészségi, pszichikai vagy fizikai ok miatt – aránytalanul nagy egészségi kockázatot jelentene.

BESENYŐ JÁNOS ŐRNAGY – JAGADICS PÉTER FŐHADNAGY: A MAGYAR HONVÉDSÉG VÍZTISZTÍTÓ SZÁZADÁNAK LEHETSÉGES SZEREPVÁLLALÁSA AZ AFRIKAI KONTINENSEN

A közelmúltban megtartott, a Magyar Honvédség (a továbbiakban: MH) Műveleti Központ által szervezett konferencián elhangzott: a Magyar Köztársaság 2011-ben – az EU soros elnökeként – nagyobb szerepet kell, hogy vállaljon az afrikai kontinensen folyó EU béketámogató műveletekben. Egyelőre ennek a mékértjét még senki sem látja, de a műveletek lehetséges színhelyeként elhangzott Szomália, a Kongói Demokratikus Köztársaság, Szudán - Darfur és végül Csád. Ezekben az országokban az EU már hajtott végre műveleteket, illetve Szomáliában és Kongóban most is ott vannak európai katonai megfigyelők.

Azóta több elképzelés is felmerült, mint pld: milyen erővel kellene részt vennünk az afrikai műveletekben, de mivel eléggé korlátozottak a lehetőségeink (a Balkánon felszabaduló erők létszáma, a nemzeti ambíció szint, anyagi korlátok, stb.), véleményünk szerint maximum egy századnyi erővel képzelhető el az afrikai tevékenységünk. A konferencián elhangzottak és az eddigi víztisztítási tapasztalatok alapján egy esetleges – az előbbieken felsorolt országok közül kiemelve – csádi szerepvállalás lehetőségét vizsgáljuk meg, ahová víztisztító képességet ajánlhatna fel a Magyar Köztársaság. De mindenképpen ki kell hangsúlyoznunk, hogy az MH afrikai szerepvállalásáról sem kormányzati, sem katonai döntés nem született. Tanulmányunk is egyfajta hipotézis a lehetséges helyszínről és szerepünkről. Publikációnkban elsősorban a MH víztisztító képességét kívánjuk kiemelni, a térség megjelölése csak elvi, a jobb megértés érdekében.

*Írásunkban megvizsgáljuk, hogy Afrikában, azon belül például Csádban, hogyan tudnánk kama-
toztatni a NATO számára már közel négy éve rendszeresen felajánlott víztisztító képességünket. Az írásunk első részében a konferencián is megjelölt egyik országgal kapcsolatos általános, föld-
rajzi és vízrajzi információkat oszтанánk meg, majd pedig egy, a feladat végrehajtására alkalmas
víztisztító alegység állománytábláját, eszközeit, valamint tevékenységét mutatnánk be. Amennyiben
kormányzati döntés születik az afrikai szerepvállalásról, akkor célszerű – már a kijelölt régióval,
országgal kapcsolatban – részletes, az írásunkban is bemutatott országtanulmányt, valamint a
feladatnak megfelelő célzott vizsgálatot végrehajtani.*

FÖLDRAJZ, KLÍMA ÉS NÉPESSÉG

Csád Afrika szívében elhelyezkedő, száraz-
földdel körülvárt ország. Területe 1 284 000

km². A megművelhető földek területe 19 mil-
lió hektárt tesz ki. Az összes megművelt ter-
ület 2002-ben 3,63 millió hektár volt, ami
az ország teljes területének kevesebb, mint
3 százaléka és az összes megművelhető föld
alig 15 százalékat jelentette. Ebből 3,6 millió
hektár forgóvetésű, míg 0,03 millió állandó
vetésű terület. Az erdőállomány 32,4 millió

1 A tanulmány első részét Besenyő János őrnagy, míg a második részét Jagadics Péter főhadnagy készítette.

hektárt tesz ki, vagyis az ország területének csaknem egynegyedét. Növényzeti besorolása 0,6 millió hektár osztályozott erdőből, 0,4 millió hektár nemzeti parkból és 11,1 millió hektár erdőgazdálkodási területből áll.²

Csád területe egy hatalmas síkságon helyezkedik el, amelynek keleti és északi szélei a magasba emelkednek. Az ország legmagasabb csúcsa a 3145 méter magas Tibesti hegy. Délnyugatra található az ún. „vertisolak”, agyagos, foszfátgazdag földek, kiválóak rizs- és búzafélék termesztésére. Az északi homokdűnékkel tarkított sivatagos táj – az oázisokat leszámítva – nem teszi lehetővé a mezőgazdasági tevékenységet. A Csád-tó kiszáradt ágainak talaja különösen gazdag tápanyagban és kiválóan alkalmas a földművelésre.³

Az átlagos éves csapadékmennyiség (322 milliméter) nem árul el sokat az esőzések erős földrajzi illetve évszakonkénti változásáról. Az aszályok gyakoriak, főleg az ország északi részein. Csád kontinentális klímája három különálló agroklimatikus területre tagolja az országot, északról délre. A területenként fellelhető víz-, föld- és biomassza erőforrások mennyiségileg jelentős eltéréseket mutatnak:

- Az éves átlagban 300 milliméternél is kevesebb csapadékot kapó szaharai zóna az ország északi részét foglalja magába. Ez a terület az ország 47 százalékát adja, ennek ellenére a lakosság kevesebb, mint 2 százaléka lakja. Az esőzések időszakosak a területen.
- A szaheli zóna 300–600 milliméter éves csapadékmennyiséget kap és az ország középső részén található. Az állam területének 28 százalékát adja és a lakosság 51 százaléka itt él.
- Az ország területének egynegyedét kitevő szudáni zónában évente 600 milliméternél

is több csapadék esik (a déli sarokban helyenként az 1 200 millimétert is meghaladja ez a mutató).⁴

A legcsapadékosabb hónapok július és augusztus. Két évszakot különböztetünk meg a szaheli- és a szudáni-zónákban:

- esős évszak: júniustól szeptemberig;
- száraz évszak: októbertől májusig.

A vízpárolgás a 3000 millimétert is elérheti az egyes régiókban. Az éves átlaghőmérséklet – a hónaptól függően – nappal 28°C és 42°C között ingadozik. Mindazonáltal éjszákanként 14°C-ra is lehülhet a levegő. Északon a hőmérséklet januárban 13°C–29°C, májusban 25°C–44°C között váltakozik. Délen januárban 15°C–34°C, míg májusban 23°C–35°C a jellemző.

Az össznépességszám 10,3 millió lakos (2009),⁵ az átlagos népsűrűség kevesebb, mint 7 fő/km². Ez a mutató jelentős eltéréseket mutat északról délre haladva: 0,2 fő/km²-től egészen 9 fő/km²-ig. A vidéki lakosság a teljes népesség háromnegyedét jelenti. A népességnövekedési mutató becslött értéke 2009-ben 2,069 százalék. A lakosság 45 százaléka aktív munkavállaló, jöllehet 60 százalékuk a szegénységi küszöb alatt él. A 2002-es emberi fejlődési index (angolul: Human Development Index, rövidítése: HDI) kimutatásai szerint Csád a 166. helyet foglalja el a 177 országot összesítő listán.⁶ Az ivásra alkalmas víz a városi lakosság 40 százalékához jut el. A vidéki zónákban ez a mutató 32

2 Regional Survey of the World: Africa South of the Sahara 2003. 203.o.

3 Martha Kneib: Chad. 7-8. o.

4 Regional Survey of the World: Africa South of the Sahara 2003. 203.o.

5 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/CD.html> (letöltés ideje: 2009.06.20.)

6 African Development Bank: African Economic Outlooks, 2006. 194. o.

százalékra csökken. Az egészségügyi ellátás feltételei rendkívül hiányosak mind a városokban, mind azokon kívül. Az egészségügyi infrastruktúra állapota nem kielégítő és nagyon rossz minőségű. A HIV pozitív és AIDS betegek aránya 2004-ben meghaladta a 3,5 százalékot.

GAZDASÁG, MEZŐGAZDASÁG ÉS AZ ÉLELMISZERELLÁTÁS BIZTONSÁGA

2008-ban a földművelés és az állattenyésztés az aktív lakosság 80 százalékát foglalkoztatta és a nemzetgazdasági mutató (GDP) 20,5 százalékát adta.⁷ Ez a két tevékenység jelentette az ország exportbevételének 85 százalékát. Ennek ellenére az élelmiszerellátás még messziről sincs biztosítva a teljes lakosság körében. Krónikus hiány figyelhető meg a búzaféléknél és a megművelt területek száma is nagyban függ a csapadékhullás mennyiségétől. A csádiak nagy többségének a mai napig nem biztosított a minőségi élelmiszerekhez való hozzáférés.⁸

A csádi mezőgazdaságnak – a kiváló termőföld és vízi erőforrások nyújtotta potenciálok ellenére – a következő komoly kihívásokkal kell szembenéznie:

- A szakértelmet nélkülöző vízgazdálkodás miatt az ország túlzottan ki van téve az időjárási kockázatoknak (a búzafélék 80 százaléka, valamint a teljes pamuttermesztés vízbő gazdálkodást igényel).
- Alacsony produktivitási mutató.
- Egyes zónák termékenységének elvesztése.
- A közlekedési infrastruktúra fejletlensége

a termékek piacra jutását megnehezíti.

- A korszerű termelési módszerek ismeretének hiánya a lakosság széles körében. A gazdálkodási módszerek időjárási zónánként eltérőek. A saharai zóna korlátozott mezőgazdasági potenciával rendelkezik, de jó lehetőségekkel bír pálmafélék tekintetében. A sahel-i övezet gazdasága a búzafélék (köles) és az olajos növények (mogyorófélék) termesztésében jár élen. Mindazonáltal, az utóbbi évtizedekben tapasztalható szárazság a mogyorófélék erős visszahúzódását vonta magával. Ebben a zónában a termelési módszert leginkább az állattenyésztő-pásztorok életmódja jellemzi, míg a szudáni zónában található majdnem a hagyományos növénygazdálkodás és az ország teljes pamuttermelése.⁹

A legjelentősebb vízgyűjtőterületek a következők:

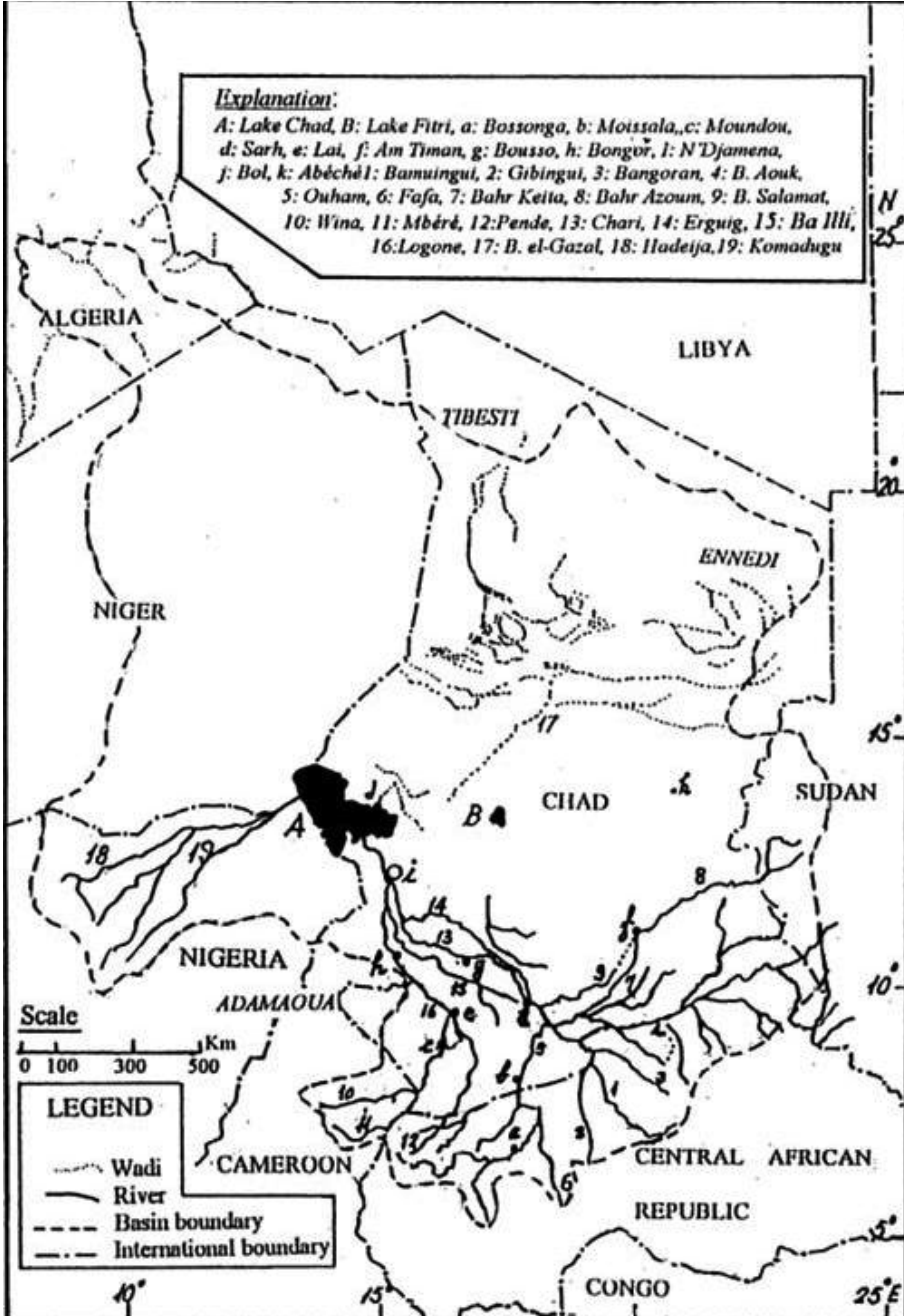
- Chari-Logone-medence:
 - A Chari a Közép-Afrikai Köztársaság területén három folyó (a Bamingui, a Gribingui, és a Bangoran) összefolyásából ered. Vízgyűjtőmedencéje 80 000 km² a Közép-Afrikai Köztársaságban. A Bahr Aouk (100 000 km² vízgyűjtőterület) később csatlakozik a Charihoz. 1950 és 1971 között a Chari éves átlagos vízhozama N'Djaména-nál 39.1 km³ volt, 1972 és 2000 között ugyanott 21.8 köbmétert mértek. A vízhozam csökkenése az 1960-as évektől 1984-1985-ig tartó megfigyelések szerint a vízszint apadásával magyarázható.¹⁰
 - A Logone forrása Kamerunban található, a Vina és a Mbéré összefolyásai-

7 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/CD.html> (letöltés ideje: 2009.06.20.)

8 Segun Adelana, Alan MacDonald: Applied Groundwater Studies in Africa. 66. o.

9 Regional Survey of the World: Africa South of the Sahara 2003. 212-213.o.

10 Regional Survey of the World: Africa South of the Sahara 2003. 203.o.

A következő képen a Chari és Logone folyók vízgyűjtő területe látható:
 Forrás: Mamdouh Shahin: Hydrology and water resources of Africa, 327. o.

nál. Vízyűjtőmedencéje a Lim (45 000 km²), a Nya (3 000 km²) és a Pendé (15 000 km²) területeket kapcsolja össze.

- A Mayo-Kébbi-medence a Bénoué mellékfolyót veszi körül és a Csád-, valamint a Niger-medencéket köti össze.
- A Batha-medence időszakos folyója évente átlagosan három hónapon keresztül 1-2 km³ vizet szállít a Fitri-tóhoz, de ez a vízmennyiség nagyfokú rendszertelenséget mutat évről évre.¹¹
- A legfontosabb tó az országban a Csád-tó.¹² Az 1960-as években a felülete 19 000 km²-t tett ki és partszakasza 281,5 kilométert. A tó négy szomszédos ország területén fekszik: Csád, Niger, Nigéria és Kamerun. Napjainkban egyes részeit láp és mocsári növényzet borítja, amelyek időszakosan vagy helyenként állandóan víz alatt állnak. A tó teljesen kiszáradt 1985-ben, vízfelülete 0 (1985, 1987, 1988) és 7 000 km² (1979, 1989 és 2000) között ingadozik. A Fitri-, Léré-, Iro- és Toupouris-tavak jóval kisebbek.¹³

A felszíni vizek a csapadékosság és a területi-időbeli tényezők függvényében váltakoznak. A felszíni vizek belső megújulása becslések szerint 13,5 km³ évente. Csád gazdag földalatti víztartalékokban is: a hatalmas kiterjedésű üledékes területek (homok, homokkő) alatt összefüggő víztározók, nyíltvízi, illetve mély zárt vagy félig zárt artézi kutak rejlenek. Ezek a víztartalmú rétegek csaknem az ország területének háromnegyedét teszik ki; mind a három geoklimatikus zónában megtalálhatók, de főleg Csád északi, nyugati

és déli részein gyakoriak. A felszín alatti megújuló Vízerőforrások éves szinten közel 11,5 km³ becsülhetők. Ha figyelembe vesszük azt, hogy a felszíni és a felszín alatt megbújó vizek egy része közös, (kb. 10 km³/év), a teljes megújuló belső erőforrások kapacitása 15 km³. A Chari folyó átlagos éves vízhozama Csádban 28 km³, ami összesen 43 km³ megújuló Vízerőforrást jelent éves szinten.¹⁴

A legcsapadékosabb zónák a déli részeken, valamint a két legfontosabb folyó medreiben helyezkednek el. A Csádi-tó környékét – a vízfelületének állandó változásai ellenére – szintén a nedves területekhez lehet sorolni. Kijelenthető, hogy e régiók megőrzésére nem fordítanak kellő figyelmet és jelentős pusztulás figyelhető meg a vizek minőségében.¹⁵

VÍZGAZDÁLKODÁS

A vízgazdálkodásban érintett legfontosabb szektorok a következők: állattenyésztés, földművelés, ipari termelés, háztartásbeli felhasználás, a vízi ökoszisztéma és a hajózás. A listát a mezőgazdaság vezeti, évi 190 millió köbméter víz felhasználásával magasan a legnagyobb felhasználója a felszíni vizeknek (folyó-, tó- és esővíznek) (lásd 2. táblázat és 1. ábra). Az állattenyésztés úgyszintén a felszíni víz nagy felhasználója, de a földalatti víztartalékokat is igénybe veszi. Az ipari cégek gyakran saját kúttal rendelkeznek; egyedül a Csádi Cukoripari Társaság (CST) használja felszíni vizet öntözésre, valamint üzei működtetésére. Néha a vízlelőhelyek birtoklására tett erőfeszítések konfliktushoz vezetnek az állattenyésztők és földművelők

11 Segun Adelana, Alan MacDonald: Applied Groundwater Studies in Africa. 67-68. o

12 Peter Hagggett: Encyclopedia of World Geography. 2186. o.

13 Martha Kneib: Chad. 14. o.

14 Mámduh Shahin: Hydrology and water resources of Africa. 324-326. o

15 Peter Hagggett: Encyclopedia of World Geography. 2186. o.

között.¹⁶ Helytelen vízhasznosítási munkálatok is hozzájárulnak a feszültség növekedéséhez a víz körül.

A mezőgazdaság évenként körülbelül 190 millió köbméter vizet emészt fel. Ezt követi a háztartásban történő hasznosítás, 40 millió köbméterrel, harmadik helyen az ipari célú felhasználás található, környezeti viszonylatban jelentéktelen mennyiséggel. Az előrejelzések azt sugallják, hogy a jövőben előreláthatólag felgyorsuló olajkitermelés növeli a Vízforrásokra nehezedő nyomást. Mindezek ellenére a legelterjedtebb forgatókönyv szerint a mezőgazdaság dominanciája a többi szektor felett a vízgazdálkodásban 2020-ig nagy valószínűséggel nem változik.¹⁷

A NEMZETKÖZI VIZEK

A nemzetközileg megosztott vizek – a Csád-tó és a Logone-folyó – a Niger- és a Csád-medencéket érintik. A Niamey-ben székelő Niger-medence Hatóság (ABN) képviselteti magát Csádban is, a Vízforrások és meteorológiai igazgatóságban. A Csád-tó medencéjének természeti kiterjedése 2 381 635 km²-t fed le, hét ország területét érintve: Csádot, Kamerunt, Nigert, Nigériát, a Közép-Afrikai Köztársaságot, Szudánt és Algériát. A “hagyományos medence” elnevezés öt tagország hidrológiai hálózatát jelenti: Kamerunét, a Közép-Afrikai Köztársaságét, Nigerét, Nigériát és Csádot. Az érintett országok alkotják az 1964-ben alapított Csád-tó Medence Bizottságot (CBLT) is.¹⁸ Az 1998-ban elfogadott akcióterv (PAS) alapján a tagországok a

megosztott erőforrások feletti közös koordinálást szorgalmazzák.¹⁹

Másrészről, a Csád és Kamerun között 1970-ben megkötött kétoldali szerződés korlátozza a két ország közös hidrográfiai rendszerébe tartozó vízforrások (pontosabban a Logone folyó és mellékfolyói) igénybevételének mértékét: 10 m³ másodpercenkénti mennyiséget használhatnak fel az egyes országok május és december között, és másodpercenként 5 köbmétert januártól áprilisig. Az egyezmény értelmében, a holt szezonban a folyóból nyert vízmennyiség országonként maximum 3 000 hektárnyi rizsföld öntözésére elegendő.

AZ ÖNTÖZŐ- ÉS CSATORNARENDSZER FEJLŐDÉSE

Az öntözőrendszer kialakulása

A földtani elemzések kimutatásai alapján az országban 1,2–5 millió hektárnyi öntözéses módszerrel megművelhető terület található. Mindazonáltal, ezt a számot illik óvatossággal kezelni, mert nem tér ki a környezeti tényezőkre (pontosabban a Csád-tó vízszintjének csökkenésére), valamint a tó és a Logone-folyó vízkészletének több szomszédos országgal történő igénybevételére.²⁰ Ezeket a tényezőket is figyelembe véve a száheli szárazság elleni küzdelem jegyében felállított államközi bizottság (CILSS) az öntözhető területeket 335 000 hektárban határozta meg, amelyből 200 000 a száheli zónában, 135 000 pedig a szudáni övezetben található.

A modern értelemben vett öntözéses módszer afrikai viszonylatban is későn érkezett Csádba, főleg miután az észak-afrikai orszá-

16 Peter Haggert: *Encyclopedia of World Geography*. 2237. o.

17 African Development Bank: *African Economic Outlooks*, 2006. 194. o.

18 Segun Adelana, Alan MacDonald: *Applied Groundwater Studies in Africa*. 78-79. o.

19 Mamdouh Shahin: *Hydrology and water resources of Africa*. 322-323. o.

20 Peter Haggert: *Encyclopedia of World Geography*. 2186. o.

gok meglehetősen hamar átálltak a korszerűbb módszerekre. Azonban a hagyományos öntözés a szaharai és szaheli zónákban ősrégi gyökerekhez nyúlik vissza. A csapadék majdnem teljes hiányának következtében a földalatti kutakban, aknában felgyülemlett víz felszínre hozatalát már a gyarmati időszak előtt is jól ismerték. A víz kiemelésére az ún. «chadouf» (afrikai gémeskút) szolgált. Az ily módon kinyert vizet a rendkívül korlátozott területeken folytatott zöldségtermesztés öntözésére használták. A modern irrigációs technológiát a gyarmatosítás során ismerték meg a csádiak, azonban az 1973-as nagy aszályig nem került széleskörű bevezetésre. A fő öntözési területek a Chari-Logone völgye, a Csád-tó környéke, a Kanem és Ouaddaï melletti vidék, a Batha és a Fitri-tó vidéke, valamint a B.E.T. pálmáültetvényei.

Az öntözőberendezésekkel felszerelt földek 79 százaléka 100 hektáryi területen található. A teljes megművelhető területből (30 273 hektár) 3 754 hektáron a Csádi Cukoripari Társaság (CST) cukornádültetvényein folyik permetezési öntözés, míg a többi területen felszíni öntözést végeznek (lásd 3. táblázat és 4. ábra). 2002-ben 26 200 hektár föld (vagyis a teljes terület 86 százaléka) állt gazdálkodás alatt, ennek 18 százalékát felszín alatti vizekből locsolták.²¹

Az öntözési gazdálkodás szerepe a mezőgazdasági termelésben, a gazdasági tevékenységben, valamint a társadalomban

A szaharai zónában a mezőgazdasági termelés teljes egészében az öntözési gazdálkodástól függ, a locsolást nem igénylő datolyapálmákat leszámítva. Ezáltal az öntözési földművelés – az állattenyésztéssel együtt – életfontosságú szerepet tölt be a régió gazda-

ságában, jóllehet a megművelhető területek száma igen korlátozott.²² A szaheli zónában az elenyésző öntözési gazdálkodás az állattenyésztéssel és az esős földműveléssel párhuzamban zajlik. Emellett az öntözés fontossága a megművelt földek kihasználtságától is függ.²³ Jóllehet a szudáni zónában a búzafélék termesztése több mint 80 százalékban az esőzésektől függ, csaknem a teljes lakosság kizárólag az árasztási módszerekből (természetes vagy ellenőrzött árasztás) él. Ezek főleg a Bongor és Laï között elterülő rizsföldekre vonatkoznak. A városi illetve elővárosi öntözést illetően több ezer család jövedelmét az önálló konyhakertészet, valamint a városi ellátást biztosító zöldségek, gyümölcsök termesztése adja.²⁴

A teljes vízgazdálkodás alatt álló területek befektetéseinek költségei gyakran igen magasak, 6 500–13 000 dollár között változnak hektáronként. A szivattyúrendszerek karbantartása és megfelelő használata is gyakran okoz gondot a termelőknek. Az öntözőrendszerek megtérülési rátája területenként változó, mindenekelőtt azonban a falusi környezetben okoz nehézséget a kiépítése. A hatékonysági mutatók is hagynak némi kívánnivalót maguk után: a hálózati hibák nagymennyiségű vízvesztéseket okoznak, főleg a víz szállítása és szétválasztása alatt.

A leggyakoribb öntözési módszerrel termesztett növény a rizs, a kukorica és a gabona. A folyók kiáradásakor a ciroktermesztés dominál az előntött területek apadásnak indult mezein. A városi és elővárosi öntözést főként a városi ellátást biztosító zöldségtermesztés használja ki. A terméshozam erős eltéréseket mutat: a rizsnél 1,6–6 tonna között

21 Segun Adelana, Alan MacDonald: Applied Groundwater Studies in Africa. 74-77. o

22 Martha Kneib: Chad. 8. o.

23 Martha Kneib: Chad. 10. o.

24 African Development Bank: African Economic Outlooks, 2006. 184. o.

mozog hektáronként. Egy 500 hektáros területen kettős rizstermesztést is alkalmaznak.

VÍZGAZDÁLKODÁS, VÍZPOLITIKA ÉS SZABÁLYOZÁS A MEZŐGAZDASÁGBAN

Intézmények

A Környezet- és Vízvédelmi Minisztérium meteorológiai és Vízerőforrások osztálya (DREM) felelős a Vízerőforrások felhasználásának szabályozásáért. Ugyanezen minisztérium vízenergia osztálya – a regionális szolgálatokkal karöltve – felügyeli a vizekkel kapcsolatos adminisztratív ügyeket.

Az öntözéses gazdálkodásért felelős kormányzati és közintézmények a következők:

- A Földművelésügyi Minisztérium mezőgazdasági műszaki és vízenergia osztálya (DGRHA) felelős az öntözéses módszerek fejlesztéséért, a kis kiterjedésű övezetek, gátak, töltések és szivattyúrendszerek kiépítéséért;
- a Nemzeti Vidékfejlesztési Hivatal (ONDR) a felelős kormányzati intézmény a mezőgazdaság fejlesztési programjait illetően. Fő feladatai közé tartoznak az ismeretterjesztés, a programokba újonnan belépők kiszolgálása, valamint hitelek nyújtása a kormányzati programokban részt nem vevő földművelőknek;²⁵
- a Csád-tó Fejlesztéséért Társaság (SODELAC);²⁶
- az Állatgazdálkodási Minisztérium az állatállomány vízellátását érintő projektekben dönt.

A fent említett intézmények mindegyike eszközhiányban szenved, ezáltal a programok és projektek megvalósítása gyakran külső finanszírozástól függ.

A privátszférában az egykori állami kézben lévő Állami Cukortársaság (SONASUT), a jelenlegi nevén Csádi Cukoripari Társaság (CST) 3 754 hektár öntözéses földet művel, permetezős eljárással.²⁷

Vízgazdálkodás

A 70-es években kidolgozott öntözéspolitikát a nagy kiterjedésű ültetvényekre találták ki, de azok időközben olyannyira leamortizálódtak, hogy a 90-es évek elején felújításra szorultak. A jelenlegi öntözéspolitika e területek rehabilitációját tűzte ki célul, valamint kisebb kiterjedésű területek kialakítását, ahol a földművesek hozzáadott értéke hangsúlyosabb szerepet kap. A hangsúly a gazdálkodásban érdekelt felek bevonásával az egyéni felelősség növelésén van. A gazdálkodásért és a vízenergiáért felelős bizottságok felállításáról az Állam dönt mind a nagy kiterjedésű, mind a falusi telepeket illetően. Úgyszintén az Állam irányítja a nagyobb beruházásokat és az irrigációs projekteket és módszereket bemutató ismeretterjesztést.

Finanszírozás

Nem létező vagy jelentéktelen finanszírozási struktúra figyelhető meg az öntözéspolitika területén. A szolgáltatás a kijelölt területeken gyakran részesen állami támogatásban, de a díjképzés esetleges, nincs önálló díjrendszer.

25 Samuel Decalo: Historical Dictionary of Chad. 238. o.

26 Samuel Decalo: Historical Dictionary of Chad. 7. o.

27 African Development Bank: African Economic Outlooks, 2006. 186-187. o.

Politikai és törvényi intézkedések

A vízenergia szektor az 1999-es Országgyűlésben megszavazott 016/PR/99 számú törvényjavaslat (Víz törvény) óta szabályozott formában működik. A törvényhozók célkitűzése az iparág pontos szabályozása, s ezzel párhuzamosan a szektor decentralizációja, a magánszféra és PPP (Public Private Partnership) konstrukciók bevonása az iparágba. A mezőgazdaságban használatos vízgazdálkodási szabályok érvényben vannak, de gyakorlati megvalósításuk nem megoldott.

Környezetvédelem és egészségügy

Az ország jelenleg nem rendelkezik fejlett iparral, aminek pozitív hatása a folyóvizek alacsony szennyezettsége. Problémát a városi, illetve elővárosi vizek öntözésre használása jelenti, mivel a víz gyakran kétes forrásokból (újrahasznált, ipari telepekről) származik. A rovarirtó szerek használta továbbra sem elterjedt, ezért ezek káros hatása sem figyelhető meg a környezetben. A Csád-tó vidékét a kiszáradás és az ezzel egybefüggő elvasodás veszélyezteti.

Perspektívák a mezőgazdaságban végzett vízgazdálkodásról

A falusi és magánkézen lévő öntözéses módszerek az ország egész területén terjedőben vannak. A berendezések iránti kereslet a falusi közösségekben gyorsan növekszik. Úgyszintén terjeszkednek a nagykiterjedésű ültetvények, jóllehet műszaki és szervezeti akadályok még fennállnak ezek esetében. Szárazság esetén kizárólag az irrigációs eljárás fejlődése tudja biztosítani a termelést és az élelmiszerellátást. A kormányzat jelenlegi legfontosabb stratégiája a termelők bevonása a termelési folyamatba és az egyéni felelős-

ség növelése a vízügyekben. Tanulmányozzák az öntözőberendezések kezelésének decentralizálását is, valamint az Állam kisebb szerepvállalását a projektekben, hogy ezzel is javítsák a karbantartás és fejlesztések színvonalát.

Napjainkban az öntözéses berendezések ugyan finanszírozása csökkenést mutat, de a kormány próbálja meggyőzni a hitellezőket, hogy megéri befektetni ebben az alszektorban.²⁸

A előzőekben olvasott föld-, vízrajzi és mezőgazdasági adatokat, jellemzést átböngészve egy általános, de egy ilyen jellegű, az afrikai kontinensen végrehajtandó szakfeladat tervezéshez elengethetetlen alapadatokhoz jutunk hozzá. A legfontosabb alapinformáció, amit azonban a sorok közül ki kell olvasnunk, azonban az, hogy van-e igény egy víztisztítási szakfeladatot végrehajtó erő alkalmazására. Véleményünk szerint egy olyan országban, ahol a lakosság 40 illetve 32 %-a jut ivóvízhez, egy ilyen képességgel mint a víztisztítás, nem csak Csádban, de irásunk bevezetőjében említett országokban is mindenképpen lenne keresnivalója a MH-nek. Miért gondoljuk ezt így? Valójában ezt egy olyan feladatnak tartjuk, amely viszonylag kis anyagi, technikai és humán erőforrás ráfordításával rendkívül nagy presztízs értékkel bírna. Kamatostul visszahozná a befektetett munkát, időt és pénzt külföldön, de idehaza is egyaránt. Ugyanis nem egy harcoló aleggységgel hajtának végre feladatot, hanem szakalegységgel, ami nem hagyományos értelemben vett katonai feladatot, hanem szaktudással, speciális képességgel végzett katonai feladatot jelent. Ez valószínűen magasabb társadalmi támogatottsága ré-

28 African Development Bank: African Economic Outlooks, 2006. 194. o.

*vén tovább segítene javítani a MH-ről kialakult képet.*²⁹

A magyar katonai víztisztításról pár szóban

A MH modernizációjának, valamint a prágai csúcs felajánlásainak köszönhetően a MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Dandár kötelékében 2004-ben hivatalosan is megalakult egy NATO felajánlásokra specializálódott víztisztító század. A MH régebben is rendelkezett ilyen képességgel, ami az akkori kor színvonalának megfelelt. Csak ahogy sok más, idővel ez is „kikopott” a rendszerből, azonban napjainkban ez a képesség újra felértékelődött. Az új alegység már koncepciójában és állománytáblájában (személyi követelmények, állomány létszáma, rendszeresített gépjárművek, technikai eszközök típusa, darabszáma) is azt sugallta, hogy a világ élvonalába tartozni képes szervezeti elemmé vált. 2004 és 2008 között, amikor különböző beosztásokban az említett dandár állományában teljesítettem szolgálatot, számos, „elsőkézből” származó tapasztalatot szereztem. Az állománynak több külföldi gyakorlaton volt lehetősége részt venni, törzsvezetési, valamint harcászati gyakorlatokon egyaránt, amely során két alkalommal szakasz erővel is bizonyíthatott.

Első alkalommal Hollandiában, ahol hadijátékok részese volt, másodsor pedig az afrikai kontinenshez tartozó Zöldfoki-szigeteken, ahol a valós biztosítás részeként tengervízből állítottunk elő ivóvizet. Abban a négy évben mind a katonai mind a szakmai (víztisztítás) területen olyan ismeretekre, tapasztalatokra tettünk

szert, amellyel nem csak a meglévő eszközeinket, eljárásainkat, de vezetési rendszerünket is képesek voltunk fejleszteni és képessé váltunk beintegrálni azt egy többnemzeti katonai erő hadrendjébe (Pl.: NRF; EU Battlegroup).

Egy szerencsésnek is mondható közbeszerzés során a legújabb beszerzésekből kaptunk technikai eszközöket, úgy, mint az MB G270 terepjáró, a Rába H 14-es, 18-as tehergépkocsik, vagy a MAN HX 32 konténerszállító, amelyek mára már általánosan előfordulnak a MH kötelékében. De vannak olyan eszközeink is, amelyek már a saját gyakorlati tapasztalataink felhasználásával és a század bevonásával készült. Ilyen a speciálisan a víztisztító századnak gyártott vegyszerszállító anyagos konténer (VAK). Ezen felszerelések mellett alkalmazzuk a szintén hazai gyártású (Tatabányán, a Zenon Systems-nél készült) víztisztító berendezést, amely egyszerre alkalmaz ultraszűrést és reverz ozmózist. A berendezés azonban nem csak a katonai eszközök, de a civil életben is a hasonló kategóriájú berendezések között az élvonalba tartozik. Az azt kiegészítő zacskozó berendezés pedig tovább növeli a használati és gyakorlati értékét is.

Általánosságban, ha csak az alkalmazott vízkezelési és víztisztítási eljárásokat vesszük számba, a száraz adatokból is megállapítható, hogy miért lenne szükséges alkalmaznunk ezt az eszköz-parkot a műveleti feladatokban. Ez egy élvonalbeli felszerelés, amely méltó módon reprezentálja hazánkat, akár Afrikában is.

A vízkezelési és víztisztítási eljárások alatt értjük az egyszerű forralástól, az UV fénnel történő csírátlantításon és a sólepárlásos eljáráson keresztül, a szűrés és reverz ozmózisig minden eljárást, amellyel valamilyen módon a nyersvíz állapotát a kívánt szintre hozzuk. Az alábbi ábrát megvizsgálva kitűnik, hogy a technológiák sorában hol helyezkedik el a MH víztisztító eszköze.

29 Kollégámmal Jagadics Péter főhadnaggyal, aki korábban a szentesi víztisztító század parancsnokhelyettese volt, illetve szakaszparancsnokként részt vett a „Steadfast Jaguar” gyakorlaton (Zöld-foki szigeteken tartott NATO – NRF gyakorlat), ahol a magyar víztisztítók debütáltak.

	ST Mikroszkóp		Elektron mikroszkóp		Optikai mikroszkóp		Szabad szemmel látható			
	Ionok tartománya		Molekuláris tartomány		Makromolekuláris tartomány		Mikro részecskék tartománya		Makro részecskék tartománya	
Mikrométer (log skála)	0.001		0.01		0.1		1.0		10	
Angstrom egységek	1.0E+01		1.0E+02		1.0E+03		1.0E+04		1.0E+05	
Megközelítő molekulásúly	100		200 1000 10.000 20.000		100.000		500.000		1.0E+06	
Általánosan ismert anyagok relatív méretei	Vizes sók		Fekete szén		Festék pigment		Giardia ciszta		Emberi haj	
	Fémion		Endotoxin / pirogén		Vírus		Élesztő sejt		Homok	
	Szintetikus festék		Zselatin		Dohányfüst		Baktérium		Pára	
	Cukor		Szilícium kolloid		Kék indigó festék		Vörös vérsajt		Tühegy	
	Atom sugár		Fehérje		A.C. finom test por		Pollen		Granulált aktív szén	
	Latex / emulzió		Aszbeszt		Órölt liszt					
Szeparációs eljárás	Fordított ozmózis		Ultraszűrés		Részecske szűrés					
	Nanoszűrés		Mikroszűrés							

1. ábra: Szeparációs vizkezelési eljárások³⁰

A víztisztító berendezés³¹

A víztisztító század állományába 8 ZENON ADROWPU tábori víztisztító állomás található. Ez egy szabványos 20 láb (~ 6 méter) méretű konténerbe épített speciális katonai igényekre kialakított technikai eszköz. Érdekessége, hogy az utolsó két berendezés már az időközben részünkről jelentkező speciális szakmai igények figyelembevételével készült és eltértek az első példányoktól. Az azt megelőzően legyártott, általunk a „harctéren” is felhasznált eszközöket pedig ezeknek a tapasztalatoknak megfelelően frissítették. Egy-egy ilyen víztisztító állomás kiegészítő tartozéka a vegyszerszállító anyagok konténer is, valamint egy zacskózó berendezés, ami képes a tisztított ivóvizet élelmiszeripari fóliá-

ból készített fél, illetve egy literes zacskókba tölteni. Célszerűnek látom a továbbiakban a tábori víztisztító állomás bővebb ismertetését, rávilágítva arra, hogy ez az eszköz könnyedén képes végrehajtani bármilyen afrikai művelet során jelentkező szakfeladatot.

Mint azt már említettem, az eszköz egy tengeri, légi, és vízi szállításra alkalmas „20 lábas” C1-es konténerben helyezkedik el. Ebben található az üzemeltetéshez szükséges áramot előállító beépített aggregátor, és a 2 lépcsős szűrés eljárását biztosító filterek, membránok szivattyúk és csövezetékek, valamint az ezek üzemeltetését biztosító vezérlőelektronika. Az eszköz a beépített Ultraszűrőknek (Zeeweed) illetve RO (Reverse Osmosis) membránoknak köszönhetően alkalmas arra, hogy édesvízből, barakkvízből, tengervízből és vegyi-, sugár- vagy biológiailag szennyezett vízből viszonylag nagy kihazatali mennyiségű ivóvizet állítson elő. Az így előállított ivóvíz alkalmas ivásra, főzésre, élelmiszer-készítésre vagy egyéb háztartási célra. A feladott nyersvíz mennyisége nem függ a szennyezés mértékétől, az ultraszűrő

30 Kiviteli tervdokumentáció, Általános rész, Műszaki leírás 7. oldal 1. ábra; Zenon Systems Kft 2003.

31 Technikai adatok, leírás: Kiviteli tervdokumentáció Zenon Systems Kft 2003.

egység optimális kihasználásához óránként 13,5 m³ nyersvíz szükséges. A víztisztító állomásban 16 ultraszűrést végző ZeeWeed kazetta, illetve a 4 csőben, (2 cső édesvíz tisztításra, 2 cső pedig sós víz tisztítására alkalmas) csővenként 4 RO membrán egység végzi az nyersvíz tisztítását az alábbi teljesítménnyel:

Vízforrás típusa	Kihozatal (1 óra)	Alkalmazott technológia
Természetes felszíni víz (kevésbé szennyezett)	10 m ³	Csak ultraszűrés
Folyók, tavak, csatornák	5 m ³	Ultraszűrés + RO B egység
Tengervíz	2,8 m ³	Ultraszűrés + RO A egység
ABV szennyezett	2,5 m ³	Ultraszűrés + RO A és B egység

2. táblázat: 1 ADROWPU víztisztító állomás tisztítási kapacitása³²

Az előállított ivóvíz minősége megfelel a magyar szabványokban, illetve a szövetségi előírásokban lefektetett követelményeknek. Az alkalmazott vízkezelő technológia egyik jellemzője a minimális vegyszer felhasználás, ami az alacsony környezeti terhelést is jelenti. A szerkezet víztisztítási eljárásához nem használ fel vegyszert, pusztán szűréssel tisztítja meg a nyersvizet. Csak a szűrők meghatározott időközönkénti tisztításához (pl. koaguláló szerek) illetve a vízkezeléshez (klór, só) használatosak kémiai anyagok.

Az előállított termékvizet – ami a szűrési eljárás végén a még nem kezelt vizet jelen-

ti- automata vegyszeradagolók segítségével klór és kalcium klorid hozzáadásával teszi a rendszer ivóvízzé. A folyamat végeztével az így előállított ivóvizet szállításig a gépenként rendelkezésre álló 3 darab 20m³ flexibilis tartályokban (60m³ tárolókapacitás/ADROWPU jelent) tároljuk. Meg kell említeni azonban, hogy a rendszer nyersvíz feladástól az ivóvíz kiadásáig teljesen zárt, kizárva ezzel a szennyeződés veszélyét.

A víztisztító állomás beüzemeléséhez 5 órára van szükség, míg az ivóvíz előállításának és legkorábbi kiadásának időpontja a telepítés befelyezését követő 39. órára tehető.

Az előállított ivóvíz tartályokban történő tárolásán túl gépenként rendelkezésre áll egy szintén konténerben elhelyezett csomagoló egység (TTR-18), amely a táp- és vízellátást az ADROWPU-ról kapja. Egy UV fényes csíratlanítást követően az élelmiszeriparban is alkalmazott tömlőtasakos csomagoló berendezés fél, illetve egy literes kiszerezésben képes zacskóban letárolt ivóvíz előállítására, napi 18m³ mennyiségben.

A vízrajzi adatok valamint a tábori víztisztító állomás technikai paramétereinek ismeretében a továbbiakban felvázolunk egy szakfeladat lehetséges végrehajtásának kivitelezését. Írásunk bevezetőjében említettünk több országot is, – mint lehetséges helyszínt – melyből Csádot kiemelve boncolgatnánk tovább ezt a témakört. Célunk ezzel az, hogy egy esetleges művelet tervezésének alapját szolgáljon, vagy csak egyszerűen egy célirányos gondolkodást megindítson.

Egy lehetséges víztisztítási szakfeladat

Csád földrajzi adottságait vizsgálva számos olyan helyet találunk, amely alkalmas lenne egy szakfeladat végrehajtására. Azonban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy elsősorban a nyílt felszíni vízforrásokat, tavakat, folyókat, öntözőcsatornákat kell

32 Adatok, tartalom: Kiviteli tervdokumentáció Zenon Systems Kft 2003.

előnyben részesítenünk a települési körlet megválasztásakor. Ha szükséges, az ország kétharmada alatt húzódó felszín alatti vízkészlet is használható, de ebben az esetben a műszaki előkészítő munkákról sem szabad megfeledkezni (kutak, vízgyűjtők, vízelvezetők kialakítása stb.).

Vegyünk például egy olyan alapesetet, amikor a feladat végrehajtásakor egy öntözőcsatornára vagy mellékfolyóra települnék rá. Ahogy az országjellemzésben is olvasható, a mezőgazdaság és az ipar tevékenysége nem okozta a vízkészletek nagyarányú szennyezettségét, ezért a nyersvízben valószínűsíthetően nem kell nagyarányú vegyi szennyezéssel számolnunk, annál inkább kell tartanunk viszont biológiai eredetű „fertőzéstől”. Pontosan azonban csak egy esetleges helyszíni felderítés és mintavételezés, valamint a minták laboratóriumi elemzése adhatja meg ezekre a kérdésekre a választ.

A nagybani számvetéshez azonban ezek az adatok is elegendők. Elképzelhető, hogy elegendő az ultraszűrés alkalmazása is, amely 10m^3 óránkénti kihozatalt jelentene, de véleményem szerint a pontos adatok hiányában a biztosabb ultraszűrés és fordított ozmózis együttes alkalmazását tartom megfelelőnek, amely esetben üzemelő gépenként 5m^3 ivóvíz előállítására válik lehetővé.

Figyelemmel a nagy távolságra és a huzamosabb időtartamra (több, mint 12 hónap), a század jelenlegi felépítési struktúrájára alapozva egy megerősített víztisztító szakasz alkalmazását tartom elképzelhetőnek az alábbiak szerint:

Személyi állomány

A víztisztító század állománya egy négy szakaszos, szakaszonként két rajos alegységbe van szervezve. Egy víztisztító szakasz két nagyteljesítményű víztisztító berendezéssel, két zacskózó berendezéssel van felszerelve,

továbbá rendelkezik a szükséges szállítójárművekkel. Egy szakasz létszáma 22 fő, (1 szakaszparancsnok, 1 szakasztiszthelyettes, illetve 2-2 rajparancsnok és helyettesek, valamint rajonként 8-8 kezelő).

Erre az alapra építve szükségesnek tartom a nemzetközi művelet jellemzői miatt egy összekötő tisztet, vagy összekötő csoportot (max 2 fő, 1 főtiszt, 1 tiszt vagy tiszthelyettes) hozzárendelni az alegységhez. Azért is szükséges – a zöldfoki szigeteki tapasztalatok alapján –, hogy a speciális szakmai igények, amelyek a vízellátó pont üzemeltetése körül, valamint a vízszállítás során jelentkeznek, megfelelő szinten legyenek képviselve és koordinálva. A fentiek alatt értem például a vízminőség vizsgálatát, a vízkiosztási engedélyek kiadását, a szállítás koordinálását, a szállítóeszközök bevizsgálását, továbbá minden olyan dolgot és körülményt, amely az ivóvíz tisztaságát szavatolja a tisztítás megkezdésétől a fogyasztóhoz történő kiszállításig.

Célszerűnek látszik a szakasz szakállományát megerősítést további egy víztisztító rajjal (10 fő), hogy a huzamosabb időn keresztül végzett megerőltető fizikai munka miatt a megfelelő teljesítmény az aktív és kiszolgáló váltásokkal megőrizhető legyen. A három rajból két raj – aktív váltás – 12 órás váltásos rendszerben dolgozna, míg a harmadik raj állománya – kiszolgáló váltás – 12-12 órás váltásban (5-5 fős forgással) látná el a rábizott feladatokat. A munka monotonitását megtörve 5 naponta a rajokat egymás között is váltani szükséges, így minden raj részt venne aktív és kiszolgáló állományként is. Az aktív váltás alatt értem azt az állományt, aki a víztisztító gép körül tevékenykedik, kiszolgálja az eszközt, illetve a zacskózó berendezésnél tevékenykedik. A kiszolgáló váltás lenne az, amelyik a víztisztító pont körüli könnyebb feladatokat látná el, szabályozná a beléptetést, vízkiosztást stb. A kiszolgáló váltás azonban egyfajta helyszínen meglévő tartalékként is működne, így az aktív váltásból

esetleges egészségügyi, vagy más problémák miatt kieső katoná cseréje a helyszínen megoldható lenne.

A víztisztítást végrehajtó állományon felül egy logisztikai és javítórajjal lenne ajánlatos bővíteni az alegységet, amely az apróbb, a szakasz ellátásával kapcsolatos feladatokat hajtaná végre (élelmiszer, üzemanyag, vegyszer vételezése, szállítása).

Az őrzésvédelemmel, biztosítással, ivóvízszállítással kapcsolatos tevékenységek szakalegységhez kapcsolását szakmailag indokoltnak tekinthetnénk, de ezek a tevékenységi körök jelentősen megnövelik a személyi állomány igényét, annak logisztikai ellátását, rotálását.

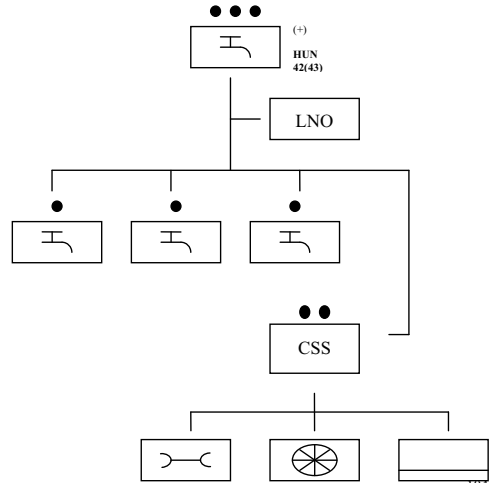
Személyes tapasztalatom alapján úgy ítélem meg, hogy a papíron meghatározott munkarendtől el kell (lehet) térni. A vízszállítás, a klíma mind-mind befolyásolhatja, hogy melyek azok az órák, amelyben kell, vagy éppen lehet munkát végezni, és melyek azok, amelyben a környezeti tényezők nem teszik lehetővé a megfelelő színvonalú munkavégzést.

A víztisztító állomány külszolgálaton eltöltött idejét az új „trendekhez” igazodva 4-4 hónapos rotációban látom megvalósíthatónak. A 4 hónapos váltással az egy évben egy friss állománnyal nyolc hónapos időszakban hajtható végre szakfeladat az eddigi hattal szemben.

A fentiek alapján – számvetésem szerint – egy többnemzeti erőbe, egy váltásba kijelölt erő felépítése, létszáma az alábbiak szerint nézne ki (zárójelben szereplő adatok az összekötő csoporttal rendelkező létszámot jelzik):

	Ti.	Tts.	Legs.	Össz.
Törzs	2	1 (1)	2	5(6)
Víztisztító raj				
1.-3. raj	-	6	24	30
Logisztikai raj	-	2	5	7
TOTAL	2	9(10)	24	42 (43)

4. táblázat: Személyi harcérték³³

3. ábra: tervezett alegység összetétele³⁴

Víztisztító berendezések üzemeltetésével kapcsolatos számvetés

Mint azt már a bevezetőben említettem, kihozatali értéként gépenként óránként 5m³ előállított ivóvízzel számolhatunk, ami jelen esetben két géppel óránként 10 m³. Így a napi folyamatos üzemeltetés mellett 240 m³ ivóvíz előállítása lehetséges. Figyelembe kell vennünk azonban azt a tényezőt, hogy a vízminőség szempontjából a gép folyamatos üzemeltetése adja azt a kelendő biztonságot, amellyel 100%-ban tartható az ivóvíz minősége. Az üzemeltetés során azonban számolnunk kell gázolajfogyasztással, az aggregátor 300 üzemóránkénti karbantartásával, valamint a vegyszerek pótlásával is.

Azonban ha zacskózott víz előállítására is szükség, igény van, abban az esetben napi 36m³ legyártására van lehetőség, fél vagy egy literes kiszerezésben.

33 A táblázatot Jagadics Péter fhdgy készítette.

34 Ágrajzot szerkesztette Jagadics Péter fhdgy.

A víztisztító és zacskózó berendezés üzemanyag, vegyszer és fólia felhasználása nagyban függ egy konkrét helyszín által biztosított körülményektől, de általánosságban kiindulási adatnak tekinthetjük az eszközök harminc napra vetített javadalmazását. A vegyszerek esetében meg kell azonban jegyeznünk, hogy a vízkezeléshez alkalmazott vegyszerek (pl: kalcium-klorid) nagyobb mértékben fogynak, mint például azok, amelyeket konzerváláshoz, vagy egy nagyobb karbantartás alkalmával kell felhasználni (Pl.: RMF)

Fsz.	Megnevezés	Me. egység	30 napos klt.
1	Hypó 90 g/l	l	720
2	RMF	kg	540
3	MC-1	kg	160
4	MP-4	kg	140
5	Sósav	kg	360
6	MC-4	kg	16
7	Kálium-permanganát	kg	16
8	ZenoFlo 300 antiscalm	kg	80
9	DeCl	kg	16
10	CaC12	kg	384
11	NaOH 40%	kg	208
12	BOPAC	kg	256
13	Glicerín	l.	1680
14	Zacskozó fólia	tekercs	270
Üzemanyagfogyasztás maximum 18 liter/üzemóra			

5. táblázat: 1 klt. ADROWPU és 1 klt. TTR-18 berendezés 30 napos javadalmazása³⁵

Technikai eszközök:

A szakasz technikai eszközeinek számát csak az összekötő csoport részére kiutalt te-

repjáró személygépkocsival javasolt meg erősíteni. Továbbá biztonsági tartalékként javasolt egy plussz ADROWPU és TTR-18 berendezés kiszállítása. Utóbbi eszközöket azért tartom fontosnak kiszállítani (szintén személyes tapasztalat alapján), mert ha bármilyen technikai probléma merül fel – ami rövid időn belül nem javítható – a komplett eszköz cseréjével zökkenőmentesen biztosítható az ivóvíz ellátás.

Az alábbi táblázatban szeretném bemutatni az általam felvázolt szakasz technikai eszközeit, illetve azok alapadatait, amelyek adott esetben a szállítás tervezéséhez is segítséget nyújthatnak (lásd a következő oldalon).

Vízellátó pont kialakítása

Mint minden más katonai feladatnál, ennél a szakfeladatnál is elengedhetetlen egy megfelelő, a feladatvégrehajtást maximálisan kiszolgáló tábor, amely elhelyezést biztosít az előző oldalakon említett személyi állománynak és technikai eszközeiknek. A tábor vízellátó pontnak nevezzük, amely három elkülöníthető részből áll:

- víztisztító pont, ahol az ivóvíz előállítás, ideiglenes tárolása, zacskózása illetve tartálygépkocsikba töltése történik;
- a telephely és raktár zóna, ahol a technikai eszközök, üzemanyag, vegyszer stb. tárolása történik;
- illetve a személyi állomány elhelyezését biztosító körlet.

Helyi tiszttségviselők fogadása

35 Forrás: Víztisztító felszerelések vegyszer-szükségletének kialakításáról szóló ügyszer (Nytsz:75/11/2005) valamint ADROWPU üzemóralap

Fsz.	Megnevezés	Típus	Mennyiség	Méret				Üzemi fogyasztás
				Hossz	Szélesség	Magasság	Súly	
1	Tábori Víz tisztító állomás	ZENON ADROWPU	3	6600	2450	2450	14 t	18 l/h
2	Zacskózó berendezés	TTR-18	3	4600	2450	2500	5 t	N/A
3	Terepjáró szgk.	MB G270	2	4644	1960	2050	3 t	14 l / 100 km
4	Terepjáró thgk.	Rába H 14	5	7285	2550	3049	16,5 t	35 l / 100 km
5		Rába H 18 (15 lábas konténer szállító)	2	7750	2550	3090	20,5 t	35 l / 100 km
6		MAN HX 32 (H kerete konténer szállító)	2	8283	2550	3426	22 t	50 l / 100 km
7		Rába H 25 (Műhelygépkocsi)	1	8600	2550	3090	13,5 t	35 l / 100 km
8	Tábori térvilágító berendezés	TÁTISZ	2	4040	2440	2150	1,3 t	1 l/h
9	Nehézpótkocsi	HL 6002	3	7100	2600	3220	10 t	N/A
10	20 lábas ISO konténer	Vegyszerszállító konténer	2	6600	2450	2450		
12	Híradó eszközök			Megjegyzés				
		GSM telefon	2	Szpk/ Összekötő tiszt				
		IRIDIUM műholdas telefon	2	Szpk/ Összekötő tiszt				
		FM kézi rádió	12	Szakasz belső híradása				
		MV-300 Kronsberg rádió	2	FM / FF/ FH				

6. táblázat: Technikai harcérték és alapadatok³⁶

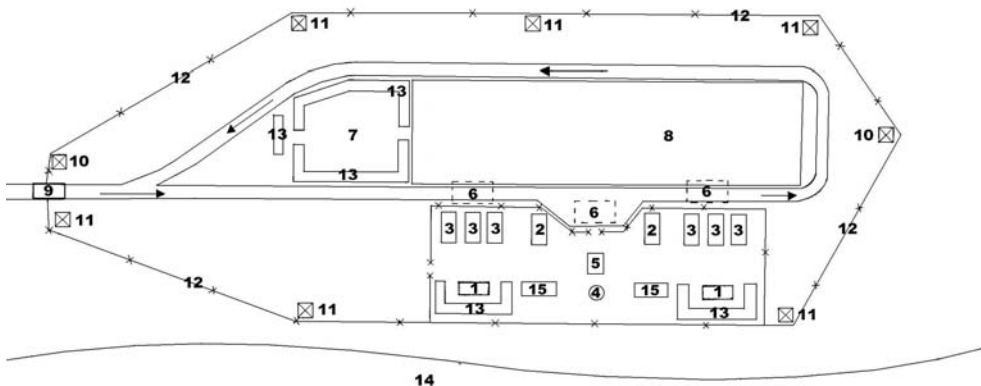
36 Adatok forrása: Víz tisztító Század Állomány-tábla, Gépkönyvek; Készítette Jagadics Péter fhdy.

VÍZTISZTÍTÓ SZAKASZ TELEPÜLÉSI VÁZLATA
(önálló tábor létesítésekör)

JELMAGYARÁZAT

1 -ADROWPU	10 -Gpu. tüzelőállás
2 -Csomagoló berendezés	11 -Gk. tüzelőállás
3 -Párna tartály	12 -GYODA (2 sorban, piramis alakban)
4 -Fertőtlenítő tartály	13 -HESCO bástya (3 sorban, piramis alakban)
5 -Vegyszerkeverő sátor	14 -Vízforrás
6 -Vízkiadási pont	15 -Raktár konténer
7 -Elhelyezési körlet	
8 -Telephely	
9 -EÁP	

Az alábbi ábrával szeretném szemléltetni, hogy is épülhet fel a vízellátó pont egy változat szerint.

4 ábra: Települési vázlat³⁷

A fentiekben felvázolt alegység, illetve celország csak egy, a lehetséges megoldások és helyszínek közül. De véleményünk szerint, mind a víztisztító század, mind pedig az afrikai kontinensen korábban megfordult katonák eddigi tapasztalatai megfelelő alapot biztosítanak bármilyen jellegű, a víztisztítás körébe tartozó művelet végrehajtására, a művelet megtervezésére és kivitelezésére.

Csak reméljük, hogy az előzőekben felvázolt módszer jó alapot ad az esetleges szerepvállalásunk vizsgálatához, tervezéséhez.

Felhasznált Irodalom:

African Development Bank /OECD: African Economic Outlooks, OECD

Publishing, 2006. 5. kiadás, 588 oldal. ISBN: 9264022430

Europa Publications Staff, Europa Publications Limited, Katharine Muri-son: Africa South of the Sahara 2003, 32. kiadás, Routledge, 2002, 1305 oldal, ISBN: 1857431316

Mamdouh Shahin: Hydrology and Water resources of Africa, Springer, 2002, 659 oldal- ISBN: 140200866X

Peter Haggett: Encyclopedia of World Geography, 23. kötet. Cavendish, Marshall Corporation, 2001. 3456 oldal. ISBN: 0761472894

Samuel Decalo: Historical Dictionary of Chad, Scarecrow Press, 1987. 2. kiadás, 532 oldal, ISBN: 0810819376

Segun Adelana, Alan MacDonald: Applied Groundwater Studies in Africa (International Association of Hydrogeologists

37 Víztisztító Század Művelési Szakutasítása; 2 számú melléklet; MH ÖHP 2008

selected papers), CRC Press, 2008, 502 oldal, ISBN: 0415452732

ZENON SYSTEMS KFT: Kiviteli tervdokumentáció Kf 2003.

MH ÖHP kiadvány: A Vízisztító Század Műveleti Szakutasítása 2008.

Vízellátó pont

Vízminőség ellenőrzés

Vízisztító berebekezés

Vízkiadás a Zöldfoki szigeteken

KOÓS GÁBOR – SZTERNÁK GYÖRGY: GONDOLATOK A HATÁSALAPÚ- ÉS A HÁLÓZATKÖZPONTÚ KATONAI MŰVELETEKRŐL

A tudomány, a technológia – ezt világosan és erősen akarom mondani – nem old meg minden problémát. De tudomány és technológia nélkül semmiféle problémát nem lehet megoldani.

Teller Ede

A 21. század katonai műveleteiben továbbra is a jól felkészült katonáké és parancsnokoké lesz a főszerep. Ugyanakkor, a technikai eszközök gyors fejlődése lehetővé tette az információ megszerzés-, a döntés meghozatala- és a csapás kiváltása idejének lerövidítését, amely megváltoztatta a katonai műveletek végrehajtásának módját, formáját és felgyorsította azok ütemét.

Másképpen kifejezve, a technikai eszközök fejlődésének következtében folyamatosan növekszik a hadszíntéri (műveleti) parancsnokok lehetősége az információ mennyisége, a csapásmérés pontossága és a döntéshez szükséges idő rövidítése területén. A parancsnoki munkavégzésnek ez a körülménye és tartalma ugyanakkor együttműködésre képes, fegyelmetezett törzset és törzsmunkát is feltételez.

A katonai műveletek vezetéséhez továbbra is szükség lesz műveleti tervekre, de ezek állandó elemei mellett kiemelt szerepet kap a parancsnokoknál a rugalmasság, az önállóság, a kezdeményező készség, a gyors alkalmazkodás képessége. Más szóval, a katonai műveletek sikeres végrehajtása érdekében, a parancsnokoknak és a katonáknak képesnek kell lenniük arra, hogy gyorsan és pontosan feldolgozzák a hadszíntér, a hadműveleti terület időbeni és térbeni változásait. A kor-

szzerű katonai műveleteknek ezek a körülményei arra készítetik a hadtudomány művelőit, a szakembereket, hogy a fegyveres küzdelem törvényeit folyamatosan vizsgálják, elemezzék a katonai műveletek megvívása formáinak és módszereinek változásait és feldolgozzák a tapasztalatokat.¹

A katonai műveletek hatásalapú- és hálózatközpontú megközelítése, mint hadtudományi kutatás több éve folyik a külföldi és a hazai tanintézetekben, tudományos műhelyekben. Számos, jól hasznosítható hazai és külföldi irodalom áll a témával bővebben foglalkozni kívánók rendelkezésére. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, elsősorban a Bolyai kar tanszékein dolgozó tanárok munkái nyújtanak hasznos információt számunkra.

A tanulmány elkészítésével mi is erre vállalkoztunk, felhasználva az említett hazai és külföldi írásokban megfogalmazott eredményeket.

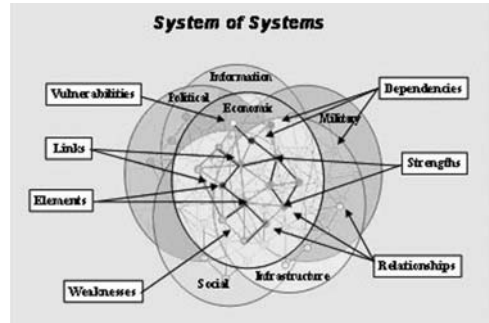
A műveletek hatásalapú- és hálózatközpontú megközelítésének gondolata és az azt rendszerbe foglaló terv mind gyakrabban és mind magasabb szinten vetődik fel a NATO

1 Napjainkban a fegyveres erők által végrehajtandó feladatok megváltoztak mind formájukban, mind módszerükben, és a fegyveres erőknek olyan ellenséggel szemben kell felvenniük a harcot, amelyek települési körzete földrajzilag nem, vagy nehezen meghatározható, amelyek szabadon, minden korlátozás nélkül mozognak nemcsak egy adott országon belül, de az államhatárokon keresztül is.

különböző parancsnoki értekezletein.² A válságreagáló műveletek végrehajtásakor – a nem várt hatások minimálisra csökkentése érdekében – szükség van a műveletek hatásalapú-, hálózatközpontú megközelítésére és vizsgálatára. A kérdésben nincs egységes álláspont a tagállamok katonai vezetői és szakemberei között, mert hét tagállam nem fogadja el az amerikai megközelítést a hatásalapra vonatkozóan.³ Ugyanakkor, az ellenvéleményen lévő tagállamok az alapgondolat további tudományos igényű vizsgálatát szükségesnek tartják, a jövő katonai műveletei sikeres végrehajtása érdekében.

A mértékadó hazai és külföldi szakirodalom szerint: a többnemzeti, összhaderőnemi katonai műveletek hatásalapú megközelítése azt jelenti, hogy a rendelkezésre álló katonai és más erőket, eszközöket átfogó, egymást kiegészítő módon alkalmazzuk a kitűzött célok (súlypontok, végállapot) megvalósítása érdekében. Ez a megközelítés filozófiai változást jelent a katonai műveletek végrehajtásának formájában és módszerében. A katonai műveletek végrehajtása során a fegyveres erővel való ráhatás az ellenségre, csupán egy meghatározó tényező, de a siker a rendelkezésre álló valamennyi erő és eszköz megfelelő összehangolt alkalmazásától, a hatások összességéből ered.

A szövetség határaitól távol zajló számos válságkezelő- és újjáépítő katonai művelet kudarca, vagy korlátozott sikere, a NATO katonai és civil veszteségei arra ösztönözték a

Hálózatközpontú katonai műveletek

szövetség politikai és katonai vezetőit, hogy a nem várt hatások csökkentése érdekében olyan stratégiai (hadműveleti) elveket tartalmazó dokumentum kidolgozásába fogjanak, amelynek gyakorlatba való átültetése után a szövetség szerepvállalásának katonai sikerei biztosabbak lesznek.

2006. június 6-án az Észak-atlanti Szövetség Katonai Tanácsa elfogadta az MCM-0052-2006 számú dokumentumot, amelyben a Szövetség katonai vezetői megfogalmazták a katonai műveletek hatásalapú megközelítésével kapcsolatos alapelveket. Az anyag bevezetőjében hivatkozik a korábban kiadott „Átfogó Politikai Irány-mutatásra,” amely kimondja, hogy adott „napjaink fejlődő komplex és globális biztonsági környezetben alapvető fontossággal bír a Nemzetközi Szervezetekkel folytatott gyakorlati együttműködés és koordináció, mivel ezek lényeges és egymással szorosan összefonódó szerepet játszanak a különböző térségekben keletkező válságok megelőzésében, illetve azok kezelésében.”⁴

2 A hatásalapú- és hálózatközpontú katonai műveletek általános angol nyelvű változata és rövidítése a következő: Effects Based Approach to Operation – EBAO; Network Centric Warfare – NCW.

3 Talla István – Babos Tibor: A műveletek hatásalapú megközelítése koncepció a rigai NATO-csúcsértekezlet tükrében. Új Honvédségi Szemle 2006. április 6-10. oldalak.

4 Átfogó Politikai Iránymutatás (Comprehensive Political Guidance). A Szövetség állam- és kormányfőinek 2006-os Rigai Csúcstalálkozója döntött a katonai műveletek tervező folyamatának korszerűsítéséről a folyó és jövőbeni műveletek rugalmasabb támogatása érdekében. Ez az Átfogó Politikai Iránymutatás lefedi

A 2006. november 28–29. között megrendezett rigai NATO-csúcsértekezlet döntése és annak nyomán megjelenő állam- és kormányfői határozatok a politikai (elméleti) alapját adják meg a Szövetség transzformációs átalakításában meghatározó szereppel rendelkező hatásalapú- és hálózatközpontú katonai műveletek elméleti és gyakorlati kidolgozásának.

A szövetség jövőbeni összhaderőnemi műveleteinek elgondolása (Concept for Alliance Future Joint Operations – CAFJO)⁵ egy elvi keretet fogalmaz meg az elkövetkező 15 évre vonatkozóan, amely körvonalazza a stratégiák, a doktrínák és a képességek jövőbeni fejlesztését annak érdekében, hogy lehetővé váljon a szövetség számára a műveletek hatásalapú megközelítését megvalósító képességek fejlesztése. Az elgondolás vázolja azokat a stratégiai körülményeket, amelyben a szövetség működni fog a jövőben, és összegző iránymutatást nyújt a stratégiák (elgondolások) és a képességek fejlesztéséhez. A kulcskérdés a béke, a biztonság és az általános fejlődés (lehetőleg demokratikus) közötti kapcsolatrendszer a válságövezetben.

Az elgondolás megvalósítása érdekében a szövetségnek egy jobban körülhatárolt biztonsági megközelítés elfogadására van szüksége, amely lehetővé teszi a szövetség különböző katonai harccsoportjainak együttes és átfogó felhasználását, valamint a tagországok, a partnerországok, a nemzetközi szervezetek és a nem kormányzati szervezetek közötti elméleti és gyakorlati együttműködés továbbfejlesztését.

A hatásalapú megközelítés elmélete és gyakorlata magában foglalja a Szövetség rendelkezésére álló katonai és nem katonai erőinek, eszközeinek átfogó, integrált alkalmazását a kitűzött hadművelési célok megvalósítása érdekében. Ez a megközelítés filozófiai változást jelent, amennyiben nem bizonyos célpontok megsemmisítésére, hanem a célul tűzött összetett hatások (végállapot) elérésére helyezi a hangsúlyt.

A hatásalapú megközelítés átfogó gondolkodást igényel a hadszíntér parancsnokától és beosztottaitól, megkövetelve a stratégiai végcél pontos ismeretét és mindenkor szem előtt tartását a műveletben részt vevő valamennyi erőtől. Másképpen, a hatásalapú megközelítésnek valamennyi parancsnoki szintet és a konfliktuskezelés teljes spektrumát át kell hatnia, mert csak így lehet sikeres a válságreagáló-, békeépítő művelet.

A katonai műveletek hatásalapú megközelítése elgondolás szerint a tagállamok feladatai a következők lesznek: gyorsítani kell a hírszerzési, illetve egyéb információk cseréjét és elemzését; emelni kell a gyorsan telepíthető haderő létszámát; javítani kell a szövetséges haderő koordinációját és együttműködési képességét a konfliktus-övezetek (a hadművelési terület, a hadszíntér) polgári hatóságaival; a fegyveres erők egyes részeit ki kell képezni a konfliktus aktív szakaszát követő műveletek (békefenntartás, békeépítés) végrehajtására; fejleszteni kell a logisztikai rendszerek együttes működését.

A katonai műveletek hatásalapú megközelítése a biztonság elérésének és fenntartásának olyan tudományos igényű elemzése, értelmezése, amelyben a különböző egymásra épülő és egymást erősítő – politikai, diplomáciai, gazdasági, szociális, közrendi, katonai és más egyéb lehetséges – hatások együttes alkalmazása vezet egy adott válsághelyzet megoldásához. Más megközelítésben, a katonai és a nem katonai elemek és eszközök közötti összehangoltság elérésével, valamint

a Szövetség képességeit, Stratégiai Koncepcióját, tervezési elveit és felderítési képességeit. http://www.hm.gov.hu/files/9/8137/a_hatas_alapu_muveletek-keszthelyi_gyula_mk._ddtbc.pdf 2008-11-09

5 http://www.mil.no/multimedia/archive/00098/CAFJO_FINAL_DRAFT__2_98119a.pdf 2008-11-03

a résztvevő szereplők egymástól való kölcsönös függőségének megértésével a szövetség katonai szervezete eredményesebben képes összehangolni a katonai szervezetek és más polgári szereplők közötti tevékenységet a korszerű többnemzeti, összhaderőnemi műveletek végrehajtásakor.

A témáról bővebben nyilatkozott néhány évvel korábban J. Jones tábornok, a NATO főparancsnoka: *„napjaink tapasztalatai alapján bizonyosan állítható, hogy a jövő lehetséges katonai műveletei többnemzeti, összhaderőnemi együttműködés keretében, a hatásalapú műveletek súlyának, szerepének növekedésével kerülnek végrehajtásra. A hatásalapú műveletek követelményei diktálják számunkra az állomány – különösen a missziós alegységek – hatékony felkészítését.”* J. Jones tábornok a NATO főparancsnokának szándéka az volt, hogy a hatásalapú katonai műveletek elveit és rendszerét zászlóalj szintig mindenki megismerje 2007 kezdetéig valamennyi tagállam fegyveres erejében.

„A második dolog a műveletekkel kapcsolatban – mert elsősorban ezzel foglalkozunk – az, hogy a NATO-ban, az ENSZ-ben és az Európai Unió országainak fővárosaiban hatásalapú műveletekről, átfogó megközelítésről vagy globális megközelítésről beszélünk. Lényegtelen, hogy minek nevezzük, az elvet azonosan értjük. Én azt hiszem, mindannyian nagyjából tudjuk, miről beszélünk: a katonai, gazdasági, politikai és igazságszolgáltatási, rendvédelmi összetevőkről, valamint a rendőrség tevékenységi körének integrációjáról. Sikeresek, pedig a világ bármely instabil zónájában csak akkor lehetünk, ha megfelelő integrációs hatást tudunk elérni” – fejtette ki véleményét az elgondolásról Jones tábornok.

A műveletek hatásalapú megközelítése ösztönzi az olyan hálózati megoldásokat, amelyek integrált összhaderőnemi katonai képességeket bocsátanak a parancsnok rendelkezésére egy adott katonai művelet végre-

hajtásához. Másképpen, ez egy, a kiváltandó hatás által meghatározott folyamat, amelynek lényege, hogy meghatározzuk a hadszíntér parancsnoknak, milyen hatást akarunk elérni a hadművelet végére. Az világos, hogy csak katonai erővel ezt nem tudjuk elérni – mondta a főparancsnok.⁶

A képességek fejlesztésének biztosítása érdekében a NATO három transzformációs célt fogalmazott meg, amelyek kulcsfontosságúak a jövőbeni hatásalapú katonai műveletek sikeres végrehajtásához: *döntési fölény* (Decision Superiority), *következetes hatások* (Coherent Effects), *összhaderőnemi alkalmazás és a működő képesség fenntartása* (Joint Deployment and Sustainment).⁷

Az említett három területen elért képességfejlesztés az, ami végeredményében elvezet egy átalakított szövetségi haderő megteremtéséhez, ezáltal a hatásalapú katonai műveletek sikeres végrehajtásához.

Döntési fölény az a helyzet, amikor a szövetséges hadszíntér parancsnok az ellenségénél értékelhetőbb információkkal rendelkezik és képes hathatósabb döntéseket hozni a katonai műveletre, a csapás kiváltására és az erők megóvására vonatkozóan.

Következetes hatások olyan műveleti helyzet, amikor a szövetséges erők integrált képességeket alkalmaznak azért, hogy hadműveleti előnyt (kezdeményezést) hozzanak létre és terjesszenek ki a hadszíntér, a hadműveleti terület egészén, ezzel kedvező műveleti hatást idéznek elő, továbbá, hogy felmérjék a kezdeményezés eredményét, és megfelelő gyorsasággal reagáljanak arra.

6 <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/hungarian/interview.html> 2008-11-03

7 Szép László: A NATO transzformációjának helyzete és a folyamat hatása a hazai átalakításra. Előadás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, 2008.

Közös alkalmazás és a működő képesség fenntartása lehetővé teszi, hogy a szövetség a feladathoz szabott erőket bárhol gyorsan bevesse, és folyamatosan fenntartsa a bevetett erők harcképességét a hadművelet sikeres befejezése eléréséig.

Kutatási tapasztalatok alapján igazolt, hogy a katonai műveletek időszakai, szintjei közötti határok elmosódtak, nem olyan jellegzetesek, mint korábban. Ezért kiemelt jelentősége van az erők-, eszközök- és a katonai-polgári szervezetek közötti együttműködésnek, amely alapja a hatásalapú megközelítés elméletének és gyakorlatának.⁸

A NATO műveleti képességszintjének meghatározása a haderő- és képesség-tervezés kiindulási alapja. A képességszintek rögzítése több tervezési időszakra bontva határozza meg a tagállamok fejlesztési célkitűzéseit, illetve védelmi erőforrásainak elosztását. A NATO-képességszint érinti az Európai Unió céljaira tervezhető/felajánlható nemzeti képességeket is. A tagállamok között formálódó egyetértés nyomán a NATO műveleti képességszintje kettő nagyobb (Major Joint Operations, MJO), illetve hat kisebb (Smaller Joint Operations, SJO) összhaderőnemi művelet egyidejű végrehajtásában határozható meg. Mindez azonban nem a mennyiségi szemlélet, hanem a képesség-követelmények emelkedését jelenti, jelentheti.

A nagyobb összhaderőnemi művelet általánosan elfogadott fogalma szerint hadtest méretű műveletet jelöl. Összetétele az adott misszió jellegétől függ, így a haderőnemek aránya a legtöbb esetben eltérő képet mutat. Megjegyezzük, hogy a NATO eddigi nagyobb összhaderő-nemi műveletei főként szárazföldi jellegűek voltak.

Várhatóan emelkednek a követelmények a vezetés-irányítási és az erők megóvását biztosító telepíthető képességek területén. A magasabb követelmények teljesítése érdekében a szövetség szorgalmazza a többnemzeti együttműködést.

A jövőre vonatkozó végcél a szövetségben olyan haderő kialakítása, amely egy kölcsönösen egymástól függő, együttműködő és hálózat által biztosított képességekkel rendelkező haderő. Más megközelítésben, a tér egy pontjában egy meghatározott időben a szükséges képességek összegeződnek és ez egy új képesség szintet hozhat létre. Erről Lance L. Smith tábornok, a NATO Transzformációs Parancsnokság főparancsnoka a következőképpen nyilatkozott: *„a katonai műveletek megindítása előtt pontosan tudunk kell a műveletre vonatkozó képességeinket. A politikai, gazdasági, információs, katonai és más képességek (eszközök, lehetőségek) összekapcsolása, hogy hatást gyakorolhassunk bármiféle helyzetre, amelyet befolyásolni, megváltoztatni akarunk.”*⁹

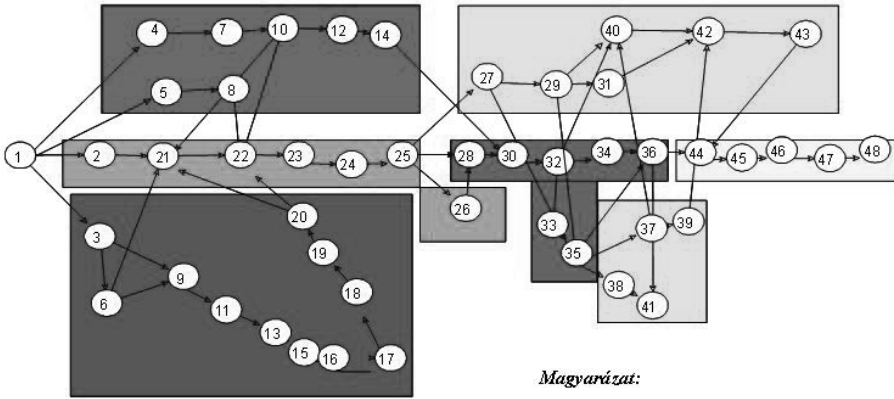
A megszokottól eltérő körülmények új megoldási módokat követelnek. Az információs műveletek, az aszimmetrikus katonai műveletek, a hatásalapú-, a hálózatközpontú katonai műveletek elméleti és gyakorlati eljárásai mind-mind az új biztonsági és katonai-műveleti helyzetre történő válaszadás jegyében születtek.

A hatásalapú műveletekről jól hasznosítható tanulmányokat olvashatunk a *Hadmérnök* című folyóirat korábbi számaiban, ahol a szerzők elsősorban informatikai és kommu-

8 Talla István – Babos Tibor: A műveletek hatásalapú megközelítése koncepció a rigai NATO-csúcsértekezlet tükrében. Új Honvédségi Szemle 2006. április 6-10. oldalak.

9 Vastagh László: Interjú Lance L. Smith tábornokkal. Magyar Honvéd 2007. április 6. 14-16. oldalak.
http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/magyar_honved/telepithetoseg_interoperabilitas_fenntarthatosag

A katonai műveletek tartalma (hatásalap)

Magyarázat:

Politikai
Katonai
Gazdasági **HATÁSOK**
Infrastrukturális
Humánitárius
Civil-katonai

Szerkesztette: Szternák György

nikációs szempontból vizsgálják a kérdést.¹⁰ Röviden szólunk a folyóirat különböző számaiban megjelent véleményekről, a tanulmány bevezetőjében vállalt feladat tükrében.

„A hatásalapú műveletek tulajdonképpen egy olyan folyamat, mely során a tervezett stratégiai végcél vagy hatás elérése érdekében harcászati, hadművelleti és stratégiai szinteken egyaránt kiaknázásra kerül a katonai és nem katonai képességek teljes tartománya.”¹¹

Davis K. Paul „A hatásalapú műveletek: Az analitikai közösség előtt álló nagy kihívás” RAND Corporation Társaság által pub-

likált könyvében a következőképpen határozta meg a hatásalapú műveletek fogalmát: „Hatásalapú műveletként definiálható mindazon művelet, amely rendszer szemléletben kerül megfogalmazásra, tervezésre. Feltételezi a közvetlen, közvetett és egymást követő hatások teljes tartományát, és amely célja a katonai, a diplomáciai, a pszichológiai és a gazdasági eszközök alkalmazásával különböző valószínűséggel érhető el.”

Edward A. Smith a Boeing cég stratégiai kutatója az „A hatásalapú műveletek, a hálózatközpontú hadviselés alkalmazása békében, válságban és háborúban” címmel kiadott könyvében a következő meghatározást használja: „Hatásalapú mindazon művelet, mely keretében egy koordinált tevékenység sorozattal a baráti, az ellenséges és a semleges szereplők viselkedését kívánjuk befolyásolni békében, válságban és háborúban.”¹²

10 <http://www.zmne.hu/hadmernok/authorsguide.php> 2008-11-03

11 Keszthelyi Gyula: Effect Based Operation (a new method for operation planning) Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem NEW CHALLENGES IN THE FIELD OF MILITARY SCIENCE INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE 2006. november 7-8.

12 http://www.hm.gov.hu/files/9/8137/a_hatas_alapu_muveletek-keszthelyi_gyula_mk_ddtbk.pdf 2008-11-09

Más megfogalmazás szerint: „*Hatásalapú katonai műveletként határozhatók meg azok a tevékenységek, amelyeknek célja egy kiválasztott rendszer viselkedésének vagy képességeinek a megváltoztatása, vagy a befolyásolása; mely során a kitűzött politikai cél elérése érdekében a katonai művelet tervezése, végrehajtása és értékelése a műveleti környezet többdimenziós (holisztikus) értelmezésén és a rendelkezésre álló hatalmi eszközök integrált alkalmazásán alapul.*”¹³

A NATO Katonai Bizottsága a hatásalapú műveletekről a következő fogalmazást fogadta el: „*A katonai műveletek hatásalapú megközelítése a Szövetség tagállamai és a katonai műveletben érintett nem NATO országok részére rendelkezésre álló különböző eszközök koherens és átfogó alkalmazása olyan hatások kiváltására érdekében, amelyek nélkülözhetetlenek a tervezett feladatok és legfőbbképpen a NATO végső céljának eléréséhez.*”¹⁴

A szakirodalmi idézetek alapján levonható az a következtetés, hogy a hatásalapú katonai műveleteknek jelenleg még nincs általánosan elfogadott meghatározása. A különböző tudományos kutatóintézetek és kutatók eltérően írják le a hatásalapú katonai műveletek tartalmát, de az eltérő szövegezés ellenére a meghatározásokban fellelhetők azok a közös vonások, melyek jellemzik a megváltozott katonai vezetési, parancsnoki módszer lényegét. Ezek közül a legfontosabbak a meghatározott politikai cél, a hatalmi eszközök integrált alkalmazása és a rendszer szemlélet.

A hatásalapú műveletek elmélete abból indul ki, hogy az ellenfél tevékenységében a különböző erőközpontok meghatározó sze-

repet játszanak. Továbbá, hogy azok hierarchikus viszonyban vannak és kommunikációs, illetve logisztikai kapcsolat van közöttük. Amennyiben tehát az egyik tevékenységét befolyásoljuk, akkor ez kihát a többi erőközpont működésére is (például az innen várt információ nem érkezik meg). Ez a hatás láncreakcióként végigfut a rendszeren. Ha a közvetlen és közvetett hatásokat modellezni tudjuk, és a kívánt végcélból (végállapotból) vissza tudjuk vezetni a folyamatot, (a katonai művelet végrehajtásának súlypontjait) az elsődleges hatást kiváltó lehetséges katonai műveletekig, akkor ezek integrációjával a hagyományosnál kisebb erő és eszköz alkalmazása is elég lehet katonai céljaink eléréséhez. Ez a modellezés persze nem könnyű – komoly szellemi és informatikai háttérrel igényel a hadművelleti, hadszíntéri parancsnok törzsétől. A várható hatás elemzésekor viszont az is kiderülhet, hogy viszonylag „puha” eszközök alkalmazása is elegendő lehet az ellenség képességeinek gyengítésére vagy pusztítására. A módszer alkalmazásának természetesen feltétele, hogy az ellenségnek legyenek ilyen erőközpontjai és kapcsolatai, s ezeket legyünk képesek felfedni és elemezni – ez utóbbi lehet talán a legnagyobb kihívás.

A hatásalapú műveletek logikájának megfelelően célszerű a célcsoportokat és környezetüket „erőközpontokként” modellezni: a célcsoporton belül megkeresni azokat a kulcskommunikátorokat, akik véleménygyazdaként komoly befolyással lehetnek a csoport tagjainak viselkedésére (például Afganisztánban a vidéki hadurak, törzsi vezetők ilyen szerepet töltenek be). S akkor a célzott információközlésnek rájuk kell irányulnia. Ez már csak azért is előnyös lehet számukra, mert feltételezhetően nagyobb nyíltság, tájékozottság és talán megveltség jellemzi őket, mint a célcsoport átlagtagjait, tehát könnyebb lehet hozzájuk a megfelelő hangot, mondanivalót megtalálni.

13 Commander's Handbook for an Effect Based Approach to Joint Operations (Joint Warfighting Center Joint Concept Development and Experimentation Directorate, Standing Joint Force Headquarters 24 February 2006.)

14 MCM-0052-2006 dokumentum.

Ezért vált, illetve válik döntővé a jövőben is a hatásalapú művelési képesség, függetlenül a számításba vehető katonai művellet módjától, legyen az hagyományos alapon szerveződő, vagy a biztonságot veszélyeztető; modernbb fenyegetések, tényezők kiiktatását szolgáló. Ennek megfelelően szükséges megvizsgálni, hogy mikor beszélhetünk, illetve miként alakítható hatásalapúvá egy válságkezelő művellet, amelynek egyik lényeges komponense a katonai.¹⁵

A fegyveres szervezet meghatározóvá csak az elsődleges szerepjátszó politikai szervezetek felhatalmazása útján, széles körű jogi, gazdasági és médiatámogatással válhat úgy, hogy nem mellőzheti az érintettek együttműködési szándékát, a hatást kiváltó (alkalmazó) erők sokoldalú elfogadását illetően. Az ilyen irányú megközelítéssel ez a típusú „katonai művellet” túlmutat egy összefegyvernemi (összhaderőnemi) művelleten, amely egyben ráirányítja a figyelmet arra a tényre is, hogy nem elég a katonai ismeret, a fegyvernemi és szakcsapatok alkalmazása, hanem itt a civil foglalkozási profilok számos szakemberét (jogi, közigazgatási, területfejlesztési, média, kockázatelemző, szociológus, szakpszichológusok, kapcsolatépítési, környezetvédelmi, emberi jogi stb.) szükséges igénybe venni. Mivel e tevékenységek többsége művelleti területen folyik, célszerű olyan felkészült szakemberekkel, valódi specialistákkal megoldani ezt a feladatot, akik a szakterületük mellett kellő katonai ismeretekkel, jártassággal is rendelkeznek. A globális és a regionális békében érintett országok döntő többsége ezen, a feladatokra katonailag, valamint a speciális szakmai területre felkészített és készenlétben álló önkéntes tartalékos katonákat alkalmazzák – írja Pix Gábor.

15 A témával kapcsolatban bővebb információt találunk Pix Gábor doktori (PhD) értekezésében. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Könyvtára.

Mint azt korábban írtuk, a korszerű katonai műveletekben már megjelent az új elméletnek megfelelő gyakorlat, elsősorban a parancsnoki munkában és a különböző szintű törzsek munkájában, melyet *hatásalapú katonai művelletnek neveznek*.¹⁶ Ezen elmélet szerint a tervezők figyelembe veszik azt a láncreakcióhoz hasonlító folyamatot, miszerint a kezdeti közvetlen hatással (első csapással) törvényszerűen további közvetett károsító, korlátozó hatásokat lehet elérni, amelyek a teljes rendszerre különböző mértékű negatív hatást fejtenek ki. *Az előidézett hatások, vagyis az összhatás eredményének elemzése és értékelése képezi a hatásalapú katonai műveletek lényegét*. Mindezek alapján a hatásalapú katonai műveletek lényegét úgy fogalmazhatjuk meg, mint a hadművellet olyan formája, ahol a politikai és katonai végállapot elérése érdekében felhasználásra kerülnek mind a katonai, mind a nem katonai eszközök. Másrészt, egy szemléletmód, egy tervezési módszer, amely nem csak a közvetlen hatásokat veszi figyelembe, hanem a másodlagos és n-edik hatásokkal is számol a siker érdekében. Ezzel együtt a tervezés során, a törzsekben a nem kívánt hatásokat is elemzik.¹⁷

Az egyetem katonai vezetői szakán tanuló

16 A Kossuth Lajos Hadtudományi Kar évente megrendezendő zárógyakorlatán, a vezérkari tanfolyam törzsgyakorlatán a törzsek ezen elv ismeretében tervezik és szervezik a katonai műveleteket.

17 Berkovics-Krjanc: A légiő hadművellet elmélet alapkérdése: a célkiválasztás módszere. Előadás a Hadtudományi Doktori Iskola hallgatóinak 2008.

A témával kapcsolatban bővebben fejtette ki véleményét Szép József, aki részletesen elemzte a személyi és a technikai feltételeket is. http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsegi_szemle/a_nato_uj_kezdemenyezese_a_halozat_nyujtotta_kepessge 2008-11-15

hallgatók elméleti képzésében az ilyen képességek megszerzése és a gyakorlati jártasság elsajátítása a cél. Ez az új felfogás a térlátás-elvű szemlélet alkalmazását igényli, amelynek lényege, hogy egy rendszeren belül az alkotó elemek kölcsönösen hatnak egymásra. Ez még inkább így van a modern társadalomban és a korszerű haderőben, ahol a már említett információs hálózatoknak köszönhetően a különböző létfonosságú infrastruktúrák, rendszerek (katonai törzsek) egymással szoros kapcsolatban állnak, az egyik rendszer működése alapvetően függ egy másiktól (lásd pl. a távközlési- vagy az informatikai hálózatok és a villamos energia hálózat viszonyát).

A fellelhető, angol nyelvű szakirodalom alapján a hatásalapú katonai műveletek három főbb elemből állnak: hatásalapú-tervezés, végrehajtás, értékelés. Vizsgáljuk meg ezeket külön-külön:

Hatásalapú tervezés: a hatásalapú tervezés lényegében az összes diplomáciai, informatikai, katonai és gazdasági művelet (cselekmény) időben, térben, célban és szándékban történő egységbe foglalása a hadszíntéri, hadművelleti környezetben belüli kívánt hatás kiváltása érdekében. A tervezés, a kívánt hatás megvalósításán keresztül hangsúlyozza a hadszíntéri, hadművelleti szándék és a harcászati feladat művelési területen belüli összekapcsolását. A katonai törzs az erő kifejtés összhangjának megteremtésére törekszik és a kívánt hatás elérése érdekében egy egységes, átfogó tervbe foglalva összehangolja az összhaderőnemi, a többnemzeti és ez egyéb együttműködő szervezeteknek a diplomáciai, az informatikai, a katonai és a gazdasági hatalmi szférákhoz kapcsolódó tevékenységét. Más szóval, a hatásalapú tervezés során meg kell teremteni a művelési cél és a rendelkezésre álló eszközök közötti egyensúlyt, vagyis a politikai, gazdasági, katonai és más cél elérése érdekében ki kell választani a fegyveres erő és más eszközök felhasználásának leghatékonyabb módját.

Hatásalapú végrehajtás: a tervezés során a diplomáciai, az informatikai, a katonai és a gazdasági megfontolások és képességek egységbe foglalása képezi a végrehajtás összhangjának megteremtését. A parancsnok és törzse összeveti a katonai feladatokat a műveletekhez rendelkezésre álló katonai erővel és erőforrásokkal, majd harmonizálja a katonai erőfeszítéseket az egyéb (diplomáciai, informatikai és gazdasági) tevékenységekkel. Máskor a diplomáciai, informatikai és gazdasági tevékenységek támogatják a katonai műveleteket. A parancsnok törzse határozza meg a feladatokat, dolgozza ki a közvetlen katonai műveletre vonatkozó parancsokat és jelöli ki a végrehajtási felelősséget. A végrehajtás folyamán a parancsnok és a törzs folyamatosan elemzi a kívánt hatások elérésének az eredményét, a kialakuló helyzetnek megfelelően módosítják a katonai tevékenységet, integrálják a nem katonai kezdeményezéseket, valamint a hiányok mérséklése érdekében újraszámolják az erőforrásokat.

Hatásalapú értékelés: egy integrált és szigorú értékelési folyamat szerves része a hatásalapú műveleteknek. Az értékelés elsődleges célja a kitűzött célok elérésének irányába mutató fejlődés meghatározása egy adott időpillanatban. A hatásalapú értékelés a harctevékenység értékelésére épül és a feladat végrehajtásának, valamint a hatások elérésének értékelése céljából két elsődleges kritériumot használ: a teljesítmény mérését és a hatékonyság mérését.

A továbbiakkal a hálózatközpontú katonai műveletekkel foglalkozunk, felhasználva az angol- és orosz nyelvű szakirodalom, a korábban említett *Hadmérnök* című katonai folyóirat részletes és jól hasznosítható tanulmányait.

A fellelhető angol nyelvű szakirodalom alapján a hálózatközpontú hadviselés az Egyesült Államok szakértőinek elképzelése a jövő háborújáról. A hadviselés lényegét először William A. Owens, mint szerzőtárs fo-

galmazta meg 1996-ban, de szélesebb körben csak 1998-ban terjedt el a „Network Centric Warfare” című könyv kiadásával.¹⁸ Az első tanulmányt számos további követte, amelyben szinte valamennyi szakember a jövő hálózatközpontú katonai műveleteit „hálózatba rendezett erők” küzdelmének képzeli el. Más szóval, gyökeresen átalakul az együttműködő képesség (interoperabilitás)¹⁹ fogalma és tartalma. Munk Sándor tanulmánya alapján az együttműködő képesség rendszerszemléletű megközelítése a következő lehet: összekapcsolt rendszerek esetében az együttműködő képességnek vagy az információ megosztásnak két fő szintjét különböztethetjük meg: *funkcionális együttműködő képesség*: két vagy több rendszernek az a képessége, hogy egymás között adatot cseréljenek – azaz az információ a fogadó oldalon legalább az ember számára olvasható formában jelenik meg. *A szemantikus együttműködő képesség*: a rendszereknek az a képessége, hogy a megosztott információt formálisan definiált fogalmak szintjén értelmezni tudja – azaz az információ számítógép által értelmezhető és feldolgozható a fogadó oldalon.²⁰

A hálózatközpontú katonai művelet lényege, hogy egy rendszert alkot a felderítés, a döntés és a cél pusztítása a katonai műveletek végrehajtása teljes időtartamában.

18 Joseph S. Nye, Jr.-William A. Owens: America's Information Edge. Foreign Affairs 75 (March/April 1996) 23.

19 Interoperabilitás: az erők rendszerek, egységek azon képessége, hogy más erők, rendszerek egységek részére szolgáltatásokat biztosítsanak, illetve azok szolgáltatásait fennakadás nélkül fogadják, valamint az így kapott szolgáltatásokat felhasználva képesek hatékonyan együttműködni.

20 Munk Sándor: A Magyar Honvédség informatikai interoperabilitási politikája. Hadtudomány 2006. évi. 1-2. száma.

A hálózatközpontú képességek kialakítását korunk biztonsági környezete követelte meg. A különböző, szerteágazó és dinamikus biztonsági kihívásformákkal szemben nem alkalmazható a NATO katonai képességeinek egésze. A különböző intenzitású, más-más kihívások, válságok kezelésére a Szövetség képességeinek csak bizonyos elemeire van szükség. A hálózatközpontú képességek kialakításával lehetővé válik, hogy egy rendkívül magas szintű koordinációs rendszer alkalmazásával csak azok a modulszerű komponensek (alegységek, egységek) legyenek mobilizálhatók, amelyek szükségesek. A koordinációs rendszer legfőbb feladata, hogy az egységes cél elérése érdekében irányítsa az egyes NATO-képességeket úgy, hogy minden egyes mozzanat a többi sikerének elérése érdekében történjen.

A hálózatközpontú művelet lényege úgy is értelmezhető, hogy a fegyveres erő különböző haderőnemei, fegyvernemei, szakcsapatái rugalmasan együttműködnek (együttes tevékenységeket hajtanak végre) a műveleti körülményeknek megfelelően; a művelet időtartama alatt folyamatosan biztosított az információáramlás mind a katonai, mind a polgári elemek között.

A hálózatközpontú műveletben biztosított a saját erők megóvása a „baráti tüztől,” továbbá az ellenség felderítése. A hadszíntéri, műveleti parancsnok folyamatosan látja az „általános műveleti helyzetképet,” és biztosított a katonai művelet harci- és harci kiszolgáló támogatása.

A katonai műveletek hálózatközpontú módon történő megvívása kiváló képzettségű katonákat követel, akik a különböző információs, számítógépes eszközöket kezelik.

A hálózatközpontú katonai művelet sem helyettesíti viszont a parancsnokok és a katonák szakmai (katonai) tudását és felkészültségét. Más szóval, annyi információt továbbíthatunk csak a döntéshozóknak,

hogy pontosan megértsék a kialakult helyzetet, nem többet.

A hálózatközpontú katonai műveletek lehetővé teszik a szárazföldi haderőnem számára számítógépen keresztül az információcserét a többi haderőnemmel és más erőkkel. A parancsnokok állandóan valós képet kapnak a hadszíntéren folyó tevékenységekről, ez alapján a felderítés – célkiválasztás – csapás ideje lényegesen csökkenthető. Ugyanakkor a szakemberek a módszert számos kritikával is illették, az iraki és az afganisztáni műveleteket figyelembe véve.²¹

Felhasználva Haig Zsolt és Makkay Imre kutatási eredményeit, a hatásalapú műveletek analógiáján megállapíthatjuk, hogy amennyiben a támadó fél a társadalom elleni információs támadások megtervezésekor figyelembe veszi az információs rendszerek közötti igen szoros kapcsolódásokat, akkor a közvetlen első támadással elért hatás mind a konkrétan megtámadott rendszeren belül, mind pedig a rendszerek közötti kapcsolatokban másod, harmad és n-edik típusú és erősségű hatásokat vált ki.

Ennek felismerése azért is fontos, mivel ez rámutat arra a tényre, miszerint ezt az elvet felhasználva, a hálózatilag összekapcsolt társadalmi szervezetek (katonai rendszerek) rendkívüli mértékben sebezhetővé válnak. Az információs társadalom és annak védelmi rendszere olyan számítógép-hálózatokkal átszőtt hálózatos rendszerek együttese, amelyben e rendszerek biztonságos működése kölcsönösen függ a többi rendszer működésétől. Ennek következtében a rendszer bármelyik súlyponti elemének információs támadása, vagy védelme nemzetbiztonsági kérdés, amely védelmi síkon kihat az egész társadalomra. Elegendő egy kiválasztott, a társada-

lom gazdasági élete, vagy közlekedése szempontjából fontos infrastruktúrát, információs támadással működésképtelenné tenni vagy működésében korlátozni, az éppen a hálózatoknak köszönhetően negatívan befolyásolja más hasonló fontossággal bíró elemek működőképességét is.

A korszerű katonai művelet az előző korok hadviselési technikáit, információ továbbítási rendszereit jelentősen megváltoztatta. *A hálózatos koncepciók a katonai műveletben is kialakultak és a jövőben általánossá válnak.* A hálózatközpontú katonai művelet a különböző szinteken résztvevő elemeket (vezetés, parancsnokok, fegyvernemek, irányítók, végrehajtók, katonák, védelmi távközlés, logisztika, egyéb elemek) hálózati rétegeknek és egységeknek tekinti, és a közöttük levő kapcsolatokat a hálózat szerkezete, feladata és felépítése szerint határozza meg.

„A korszerű műveleti távközlési elképéléseket ennek megfelelően hálózatos szemlélettel is kibővítik a katonai művelet tervezésekor. A védelmi-harcászati távközlést mind a katonai műveletben alkalmazott távközlés csomópontjainak és protokolljainak hálózatos jellege és funkcionalitása, mind a topológia és rendszerkialakítás (infrastrukturális, eseti és vegyes) hálózatos szerkezete és működése jellemzi. Ezek a koncepciók együttesen: hálózatközpontú katonai művelet néven kerültek be a tagállamok katonai szótárába” – írják a szakértők.²²

A hálózatközpontú katonai művelet legfontosabb eleme az információk megszerzésének és felhasználásának radikálisan új

21 <http://www.stsc.hill.af.mil/crosstalk/2004/01/0401Raduege.html> 2008-11-15

22 HAIG Zsolt-KOVÁCS László-MAKKAY Imre-SEEBAUER Imre-VASS Sándor-VÁNYA László: Az információs társadalom veszélyforrásai. A kormányzat szerepe a védelem és ellentevékenység műszaki és szervezeti megoldásaiban. Tanulmány. MEH Informatikai Kormánybiztosság, 2002.

módja, amely gyökeresen átalakítja a haderő vezetési rendszerét is, hiszen lehetővé teszi, hogy minden információ a vezetés minden szintjén egy időben álljon rendelkezésre, és ennek megfelelően a döntések mindig a lehető leggyorsabban és a döntés szempontjából optimális szinten szülessenek.

A hálózatközpontú katonai művelet lényege, hogy egyetlen integrált rendszerbe foglalja az érzékelőket, a döntéshozókat és a fegyverrendszereket. Alkalmazása során kiemelkedő jelentőségű a koalíciós partnerek közötti minél jobb információ-megosztás, a döntéshozatal felgyorsítása, illetve az, hogy a megfelelő időben a megfelelő katonai eszköz kerüljön bevetésre.

A hálózatközpontú katonai művelet sokkal több, mint többfelfelszerelés: az optimalizált parancsnokságra, vezetési struktúrára, illetve átalakított kiképzési rendszerre helyezi a hangsúlyt, hogy a válasz gyors és a körülményeknek megfelelő legyen.

A következőkben vizsgáljuk meg, hogy a katonai műveletek „főszereplői” hogyan csatlakoznak a hálózatközpontú műveletekhez. A fegyveres küzdelemben résztvevő katonák megóvása érdekében a szövetség tagállamai évek óta kutatásokat folytatnak, amelyeknek lényege, hogy a harcoló katonát rendszerként vizsgálják és szereljük fel. A kutatás eddigi eredményeként már napjainkban, de elsősorban a jövőben, felszerelik és ellátják őket könnyű és hatékony fegyverrel, öltözettel és védőfelszereléssel, „hálósított” kommunikációs eszközökkel, korszerű erőforrásokkal, így megnövelik az emberi teljesítményt.²³ A hivatkozott cikk tanulmányaiban a különböző

tagállamok szerzői ismertetik a „*katona, mint rendszer*” kutatásában és fejlesztésében elért eredményeiket és terveiket.

Ennek lényegéről szólunk a következőkben, amennyiben az a tanulmányunk címében vállaltakhoz kapcsolódik. Tapasztalatok szerint a jövőben a fegyveres küzdelem többsége lakott környezetben kerül végrehajtásra, ahol a harckocsik és a páncélozott szállítójárművek és a harcjárművek alkalmazása korlátozott. A műveletekben résztvevő katonáknak, alegységeknek a feladat végrehajtásához ki kell szállni a járműből vagy a szállító helikopterből. A szakemberek véleménye szerint az említett esetekben a katonát, az alegységet „*harci alapegységnek*” kell felfogni és rendszernek – a korszerű harcjármű alrendszerének – tekinteni.

A rendszer képességének kialakításához öt területen kell fejlesztést, korszerűsítést végrehajtani: mozgékonyság, pusztító hatás, állóképesség, túlélőképesség, vezetés és ellenőrzés. Más megközelítésben: ruházat, felszerelés, kommunikáció és információ, fegyverzet és energiaellátás. Ezt az öt területet lényegében a fejlesztéssel foglalkozó tagállamok elfogadták.

A korszerű háborús és nem háborús katonai műveletekben ezek a rendszerek, alrendszerek kapcsolódnak a *Hálózatközpontú Hadviselés* (Network Centric Warfare – NCW) kifejlesztett elemeihez, így a katonának annak szabályai szerint tevékenykednie, hajtják végre a feladataikat. A „*katona-rendszerekhez*” kapcsolódó kutatások szinte minden tagállamban folynak és a szükséges eszközökkel, felszerelésekkel a fegyveres erők ellátása 5-10 éven belül várható – állítják a szakemberek.

A fejlesztéssel foglalkozó országok célként tűzték ki: egy korszerű, könnyen kezelhető, kimagaslóan hatékony, teljesen integrált egyéni rendszer kifejlesztését, beleértve a fegyvereket, a felszerelést, az öltözetet, a védőeszközöket, a hálósított kommunikációt és

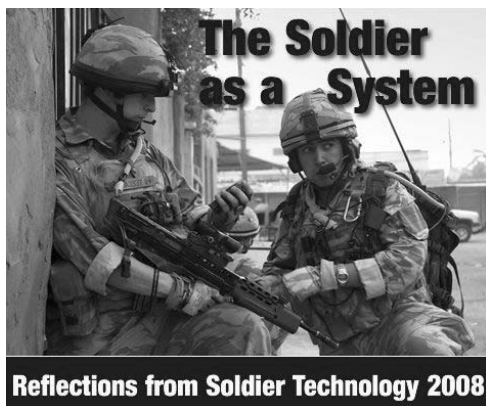
23 Future Soldier Systems. NATO's Nations and Partners for Peace. 2004. IV.-V. szám. 122-154., 76-95. oldalak, fordította: Szabó Ferenc. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Könyvtára.

<http://www.defense-update.com/topics/infantry/index.html> 2008-11-15

a szükséges erőforrásokat. A vezetés és az ellenőrzés feladataihoz követelményként szabták, hogy a rendszer elemei cserélhetőek legyenek, az egyéni-, raj- és szakaszparancsnok beosztásnak megfelelően.

A kutatással és fejlesztéssel foglalkozó szakemberek véleménye szerint a fegyveres küzdelemben, de a válságreagáló- és békeműveletekben is a rendszer alkalmazásával növekedni fog a műveletek hatékonysága minden szempontból: a pusztító hatás, a védelem és oltalmazás, a teherszállítás, az erőnlét megóvása, a megbízhatóság és a gyors orvosi ellátás. Ezek fontos szempontok lehetnek lakott környezetben, amikor elkerülhetetlen lesz a műveletekben a közelharc.

A kísérleteket, kutatásokat folytató országokban „*alap egységnek*” a 7-10 fős rajt tekintik, amelyben nagyon szoros az együttműködés a katonák között, de mindenkinek meg van a pontos, jól begyakorolt feladata. *Ennek alapján a katona az említett rendszer eleme. A legfontosabb követelmény: az így felfegyverzett, felszerelt, ellátott katona vagy alegység legyen képes a feladatát ellátni mind a háborús, mind a nem háborús katonai műveletekben, minden időjárási és terepviszonyok között.*

A katona, mint rendszer

Ez a követelmény, képesség a következő feltételek biztosításával érhető el: a katonát

ellátják egy többrendeltetésű, integrált fegyverrel. A fegyver képes a célok felderítésére, bemérésére, leküzdésére úgy, hogy optimális a lőszerfelhasználása és szélsőséges viszonyok között is alkalmazható. A katonák ruházata megóvja a test legérzékenyebb részeit, védelmet nyújt a lehető leghosszabb ideig a tömegpusztító fegyverek hatásai ellen. Viselése viszonylag kényelmes, még szélsőséges időjárási- és terepviszonyok között is. További követelmény, hogy a katona alapfelszerelése legyen könnyen kiegészíthető, a várható feladat ismeretében. A felszerelés elégítse ki a katonák ételmezési, pihenési és a feladatmegoldással összefüggő igényeit. Kiemelten fontos, az étel, a víz, a legszükségesebb gyógyszerek megléte a feladat végrehajtásának teljes időtartamára. Ezek egyrészt a katona magával viszi, másik része a harcjárműben van. Ugyanez a feltétel érvényes mindazokra az áramforrásokra is, amelyek a katona felszerelését működtetik. Végezetül biztosítani kell azt a lehetőséget, hogy a rendszer kikapcsolható (deaktiválható) legyen, amennyiben ez szükséges (foglyul esik), az adatok és más rendszerek megóvása érdekében. A szakemberek szerint erre már többféle elektronikus módszer létezik.

A katona, mint rendszer

A program befejezésekor, az átlagot számítva, az egy főre vetíthető költségek 32-35 ezer Euró-t fognak kitenni. Néhány országban, figyelemmel a viszonylag magas költségre, először a különleges erők katonáit és alegységeit kívánják felszerelni. Ezek után nézzünk néhány példát:

Olasz kutatók véleménye szerint a fegyveres küzdelemben a harcjárműből kiszállt katonák különböző képességeinek összhangba hozatalára van szükség, amelyben kiemelt jelentősége van a könnyebb vezethetőségnek, különösen akkor, amikor a rajok, szakaszok szintjén zajlik a művelet. Ugyanakkor szinte valamennyi típusú művelet végrehajtása feltételezi, hogy minden résztvevő azonosan értelmezi a műveletre vonatkozó törvényeket és a szabályokat.

Hasonló véleményen vannak a *német kutatók* is, akik a fejlesztés során az állhatatosságot, a szívósságot, a túlélőképességet, a vezetési- és ellenőrzési képességet és a mozgékonyt jelölték meg elérendő kutatási és fejlesztési célként. Ennek érdekében fejleszteni kívánják a gyalogos katona kommunikációs, célfelderítő, helymeghatározó rendszerét, védőeszközait, fegyverzetét és korszerűsítik a teljes ruházatát.

Dán szakértők szerint a katona fontos szereplője marad a háborús és nem háborús műveleteknek egyaránt. Ezt a megállapításukat az afganisztáni és az iraki eseményekkel igazolják. A katona fontosságát emelni fogja a lakott településeken folytatott műveletek száma, ahol a harcjárművek nehezen alkalmazhatók. Továbbá, a harcmezők nem lesznek összefüggőek, az alegységeknek önállóan kell tevékenykedniük. Alapkövetelmény, hogy a katona felszerelése feleljen meg a harcászati (hadműveleti) és az éghajlati jellemzőknek, körülményeknek. *Ugyanakkor ennél fontosabb, hogy a felszerelés, fegyverzet és minden más feleljen meg a háborús és nem háborús műveletek jellemzőinek. Más szóval,*

a katona fegyverzete és felszerelése legyen megfelelő a harctól a békeműveletek végrehajtásáig – hangoztatják a dán kutatók.

A hollandok a kutatás során olyan megközelítést választottak, ahol nem a technológia (felszerelés), hanem a katona tölti be a főszerepet. A felszerelés, a technológia nem öncél, hanem a sikeres feladatteljesítés eszköze. A fegyveres küzdelemben részt vevő-, a katonai műveletekbe vezényelt katonák a nehéz éghajlati és terepviszonyok között is sikeresen teljesítsék a feladatot. Minden helyzetben tudjanak választ adni a következő kérdésekre: hol vagyok; hol van a parancsnokom, és hol vannak a bajtársaim; hol van az ellenség; mi a feladatom?

A gyalogos katona felszerelésének-, fegyverzetének-fejlesztése, kutatása területén a legnagyobb eredményt *az amerikaiak* érték el. A „Land Warrior”-nak nevezett rendszer összekapcsolja a korábban kifejlesztett alrendszereket (védőöltözet, kommunikáció, szenzorok, energia, fegyver), így megnövelték a képességeket, jelentős súlytöbblet nélkül. Ez a rendszer megnöveli a katonák pusztító-, túlélő-, tájékozódó képességét, parancsnoki beosztásban, a vezetői képességet. Mind háborús, mind nem háborús műveletekben a rendszer segítségével a katona pontosan tudja, hol van, hol tartózkodik az ellenség, leküzdheti a célokat, és védve van a külső hatásoktól. A rendszer kialakításakor az amerikai szakértők felhasználták az afganisztáni és az iraki tapasztalatokat.

A felsorolt példák azt bizonyítják, hogy a szövetség számos országában folynak kutatások a katonák képességeinek fokozása érdekében. A fejlesztés és csapatpróbák alatt lévő különböző rendszerek biztosítják a pusztító- és túlélőképességek fokozását a fegyveres küzdelem valamennyi formájában és fajtájában a katonák részéről, elsősorban harcászati szinten, különleges körülmények között.

A rendszer egymáshoz kapcsolódó (kapcsolható) alrendszeréből (fegyver, sisak, számítógép, kommunikáció, védő, ellátó és az egészséget óvó) épül fel. A jövőben a katonákon kialakított harci- és védelmi rendszer, vagy annak elemei kapcsolhatók lesznek a szállító harcjárművekhez, a harcjárművekhez és a parancsnoki járművekhez, vagy azok egyes rendszereihez.

A felsorolt fejlesztéseken túlmenően a harc középpontjában továbbra is az ember, a katoná, „az ellenséggel közvetlen harcérinkezésben lévő harcos” marad. Ezért nagy figyelmet kell fordítani a katonák kiválasztására, fizikai, pszichológiai felkészítésükre, szakmai kiképzésükre. Ezt a feladatot viszont csak a korszerűen felkészített tisztek és tiszthelyettesek tudják eredményesen végrehajtani.

Vizsgáljuk meg az említett a fejlesztéseket a gyakorlat oldaláról is. Az Irakban szolgálatot teljesítő amerikai katonák egészségügyi ellátása többre kerül, mint amennyit a katonai műveletekre költöttek – ezt állapította meg egy bizalmas jelentés a kongresszus képviselői számára. A kutatás vezetőjének, Evan Kanter pszichiáternek a véleménye, hogy a költségek azért magasak, mert a katonák testét sokkal jobban védi a páncélozott harcjármű és a speciális öltözet. Más szóval kevesebb a halott, de nagyon sok a sebesült. Továbbá, nagyon sokba kerül a sérült katonák gyors kiemelése a műveleti területről. A sérülések többsége, éppen a védőöltözet miatt, koponya és végtag sérülés. A sérült katonák 20-25 százaléka maradandó agykárosodást szenved, ami tovább növeli a kezelés költségeit. A pszichiáter leírta továbbá, hogy a hazatérő katonák, ha nincs is sérülésük, közel 30-40 százalékuk súlyos lelki problémával küszködnek, amelynek gyógyítása éveket vesz igénybe.

Megállapítható, hogy a sebesült katonák időben történő hátraszállítása, kimentése a többi katonák számára komoly kihívás, hiszen ekkor ők is megsérülhetnek. Ekkor kiemelt

jelentősége van a tüzzel való biztosításnak.

Tapasztalatok szerint a városi harcban a gyalogos (gépesített lövész) katonák többsége sebesül vagy hal meg. Ugyanakkor a korszerű haderőben belőlük van a legkevesebb. Ez a kettősség úgy oldható fel, hogy az ő felkészítésükre, kiképzésükre nagyobb figyelmet és költségeket szükséges fordítani.

Az Irakban szerzett tapasztalatok alapján a városi harcban a katonáknak jól kell ismerniük az ellenség harcmódját, állandóan tájékozottnak kell lenniük annak helyzetéről. Ennek érdekében a felderítés valamennyi formáját és módját alkalmazni célszerű. A városi harc körülményei között jól alkalmazhatók a civil ruhás „fizetett” felderítők is. Soha nem lehet azonban elfelejteni, hogy a városi harcban az ellenség jobban ismeri a körülményeket, sőt folyamatos tájékoztatást kap a lakosságtól is. Ez az előny enyhíthető, a katonák és előljárók közötti folyamatos és megbízható összeköttetéssel, amely folyamatos tájékozódást biztosít számukra a kialakult helyzetről. A kijelölt figyelőknek állandóan tájékoztatni kell a parancsnokokat a katonák helyzetéről.

A városokban folyó harcban a technikai eszközök egy része nem használható, különösen az arab világ nagyvárosaiban, ahol nagy a zsúfoltság és több helyen rendezetlenség tapasztalható. Továbbá, a harc megvívását megkönnyítő technikai eszközök többsége az ellenség számára is könnyen beszerezhető az ellenőrizetlen fegyverkereskedelemben.

A szakemberek véleménye megoszlik a harcokcsik és a páncélozott harcjárművek hasznosságáról a városi harcban. Véleményünk szerint nagyon hasznosak, de el kell látni őket hatékony védelemmel.

A városokban, lakott településeken vívandó harc várható sikere érdekében a katonákat nagyon hatékony pusztító eszközökkel célszerű felszerelni, amelyekkel képesek lesznek 200-300 méter távolságra hatásos csapatot kifejteni az ellenség erőire és eszközeire.

Más szóval, a katonák minden körülmények között legyenek képesek megelőzni az elleneséget a tűzcsapás kiváltásában.

A 21. század kezdetén a katonai műveletekben továbbra is a páncélozott lövésrajok, a katonák lesznek a harc fontos (döntő) szereplői, akiknek képességei, a technikai lehetőségek függvényében, folyamatosan fejlődnek. A hálózatközpontú jellemzők lehetővé teszik a folyamatos vezetést, a kommunikációt, a harccsoport parancsnoka, a harcjármű, a raj és annak tagjai között; a felderítés, a célmegjelölés és a pusztítás tükrében. A hálózatközpontú katonai műveletekben a vezetésnek ezen a szintjén az információ és a kommunikáció központja a harcjármű, amelyből külön-külön csatlakoztatva, feltöltik a katonák személyi számítógépeit.

A jövő fegyveres küzdelmében a parancsnokok elvárják a katonáktól, hogy folyamatosan értékeljék helyzetüket, hozzanak döntéseket, összességében legyenek önállóak és kezdeményezők a harc teljes időtartama alatt.

A tanulmány címében jelzett téma széles körű vizsgálata szempontjából célszerűnek tartjuk Borisz Fedorovics Cselcov vezérezredes véleményének rövid ismertetését a hálózatközpontú műveletekről.²⁴ A szerző véleményét mond az Egyesült Államok és a NATO többi tagállamának fejlesztési terveiről, valamint ajánlásokat fogalmaz meg az Oroszországi Föderáció képességeinek fejlesztése érdekében.

24 B. F. Cselcov: Utocsnenyie podhodov k szozdanyiju szisztemi vozdušnoskoszmiczeszkoj oboronni goszu-darsztva b uszlovijah szetecentricsnih bojn budusego. Vojennaja Müszl 2008. szeptember. 3-8. oldal, orosz nyelven. A szerző a hadtudomány doktora, jelenleg Moszkvában a vezetésstudomány kutatásával foglalkozó automatizált műszertechnikai intézet igazgatójának első helyettese.

A századforduló első éveiben még kevesekben tudatosodott az a tény, hogy megváltoztak a fegyveres küzdelem megvívásának jellemzői, és megkezdődött a hadviselés új korszaka. Ennek első jelei a Jugoszlávia elleni háborúban, 1999-ben jelentek meg, ahol a katonai kutatások, a hadtudomány eredményeit a Szövetség a gyakorlatban próbálta ki az „adoptált műveleteket.” Az említett műveletben tervezés során meghatározták a csapásérés erőit és eszközeit. Teljes valósidejű helymeghatározással felderítették a pusztítandó objektumokat, elsősorban a légvédelmi rendszer fő elemeit, valamint a számítógépek felhasználásával (többszörű lefuttatással) kiválasztották a végrehajtás (pusztítás) leghatékonyabb módját.

A jövő katonai műveletei tervezése szempontjából hasznos tapasztalat az is, hogy a számítógépes modellezés alapján kapott „hatékonysági és veszteségi mutatók” megfeleltek a Szövetség politikai és katonai vezetői igényeinek. A légi hadművelet sikeres végrehajtása igazolta a számításokat, gyakorlatban bizonyította a tervezés és a szervezés új módszereinek helyességét. Más szóval, a Szövetség a műveletek célját a legrövidebb időn belül és minimális veszteséggel oldotta meg.

A szerző a következőkben az Öböl-háború (2003) műveleteiben a különböző bázison elhelyezett NATO légierő tevékenységét vizsgálta összhaderőnemi keretek között. Elemezte az eseti koalíció többnemzeti és összhaderőnemi jellemzőit: célok, feladatok, hely, idő, az egységes elgondolás és terv alapján végrehajtott csapások eredményességének tükrében. Vizsgálta továbbá a csapások eredményességét az iraki kommunikációs-, vezetési- és irányítási rendszerekben keletkeztetett károk (sérülések) alapján. Megállapította, hogy a hadművelet teljes időtartama alatt, a Szövetséges légierő parancsnokságain, folyamatosan értékelték a végrehajtott csapások eredményét és a pillanatnyi helyzetnek

megfelelően változtatták a csapások erejét és a pusztítandó objektumokat.

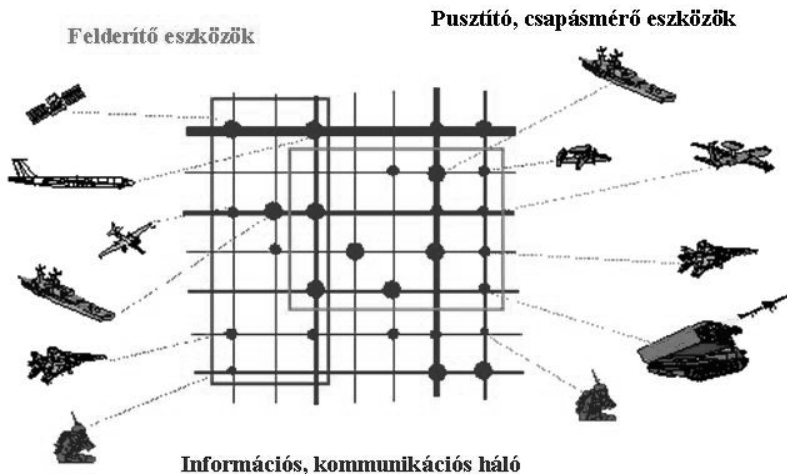
Cselcov vezérezredes elismerően szólt arról, hogy az összegyűjtött politikai és katonai (vezetési) tapasztalatokat az Egyesült Államok és a NATO bedolgozta a stratégiai és műveleti elveibe. A célkitűzésekben megjelentek a fegyveres erő fejlesztésének fő irányai, a haderő alkalmazásának módjai, meghatározták az erők és eszközök összetételének jellemzőit, amelyek szükségesek az ellenség feletti erőfölény eléréséhez a korszerű katonai műveletekben. Figyelemre méltó, állapította meg a szerző, hogy az erőfölényt nem az erők és eszközök túlsúlyával kívánja a Szövetség elérni, sokkal inkább korszerű hatásalapú- és hálózatközpontú elvek alkalmazásával. Az Egyesült Államok, az adatgyűjtés, az információfeldolgozás és szétosztás korszerűsítése érdekében, az Öböl-háborút követően azonnal megkezdte a globális katonai információs hálózat korszerűsítését, további kiépítését, amely a jövő hálózatközpontú hadviselésének alapját képezi.

A szerző véleménye szerint az ilyen katonai művelet lényege az információ feldolgozás teljes körű kiszélesítése, a szövetségi erőknek az információhoz való hozzáférése, a teljes ellenőrzés a feladat végrehajtás felett. Más szóval, politikai és katonai ellenőrzés a művelet végrehajtásának teljes időtartama alatt. Az így létrehozott „hálózat” egy új dimenziót nyit meg a korszerű katonai műveletben. *Nevezetesen, ebben a hálózatban a stratégiai elemek mellett megjelennek a politikai, hírszerzői, diplomáciai, gazdasági, műszaki-technikai és a média elemek is. A hadműveletek ebben a hálózatban csak, mint a „hálózati folyamat egyik eleme” jelennek meg. A korszerű katonai művelet mind katonai, mind polgári (politikai, gazdasági stb.) elemei egy rendszerben (hálózatban) integrálódnak – fogalmazott Cselcov vezérezredes.*

A hatásalapú és a hálózatközpontú katonai művelet, mint módszer minőségileg teljesen új alapokra helyezi a jövő fegyveres küzdelmének mind formai, mind tartalmi elemeit.

A hálózatközpontú hadviselés lehetőséget ad a vezetési folyamatok felgyorsítására

Az eszközök, rendszerek alkalmazása

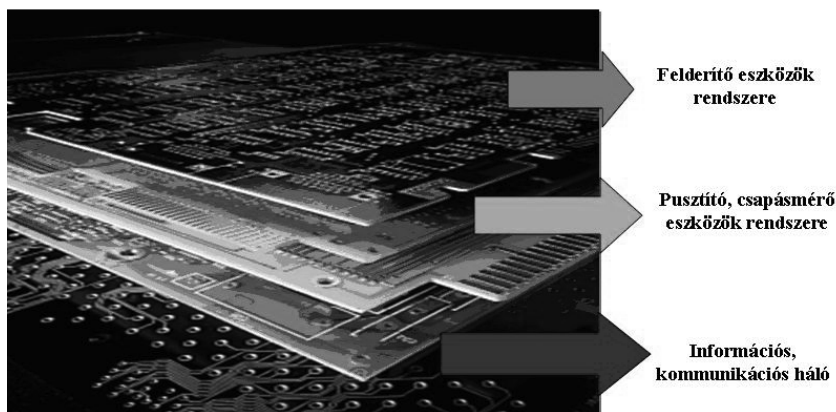
az új technikai eszközök alkalmazásával; felgyorsulnak a katonai műveletek; hatékonyan pusztíthatók az ellenség erői és eszközei; megnövekszik a saját erők túlélőképessége és minőségileg javul az együttműködés a hadrónemek és fegyvernemek között.

A hálózatközpontú módszer alkalmazásának legfontosabb célja az lehet, hogy a hatáslapú műveletek végrehajtását biztosítsa. Így fogalmazható meg az Egyesült Államok és szövetségeseinek várható tevékenysége a jövő háborús és nem háborús katonai műveleteiben. A szerző három sajátosságra hívja fel a figyelmet a legutóbbi katonai műveletek végrehajtásának tapasztalatai alapján. *Először*, a jugoszláviai és az iraki események bizonyították, hogy az információs technikai eszközökkel történő vezetésnek köszönhetően, lehetőség nyílt a csapásmérő erők és eszközök, a támogató és biztosító erők széttelepítésére a globális térben. A hadszíntér parancsnokoknak lehetőségük volt a legkorszerűbb ellátási, támogatói és biztosítási elveket sikeresen alkalmazni a gyakorlatban. *Másodszor*, a műveletekben résztvevő erők magasan képzettek voltak, jól ismerték a technikai eszközök lehetőségeit. A légi erők csapásmérő gé-

pei „vakon” szálltak fel, ami azt jelenti, hogy a felszállás után a repülési útvonalon kapták meg a repülőgép vezetők a pusztítandó objektumokra vonatkozó adatokat a fedélzeti számítógépeikben. Ezeket az adatokat az előretolt hadszíntéri irányító rendszereken keresztül, a csapás előtt pontosították, legutóbb már dandár és század szinten is. Ezek a rendszerek képesek voltak részletesen megjeleníteni a kialakult harchelyzetet a terepviszonyokkal együtt, a „valós idejű” információk alapján. *Harmadszor*, a hadszíntéren kommunikációs hálót hoztak létre, amely biztosította az erők és eszközök széttelepítését és ezzel együtt az összehangolt tevékenységet, a felelősségi körök elosztását, a légi- és tűzcsapások hatékonyságát. Ugyanakkor ehhez a sikerhez folyamatosan növelték a műholdcsatornák áteresztőképességét, a műholdak bérelésének számát.

A szerző véleménye szerint az ellenség részéről a rendszer hatékony pusztításához szükség van az alapvető elemek rombolására csapásméréssel, vagy a rendszerből való rövid idejű kiiktatására az elektronikai harc eszközeivel. Figyelembe véve a számítógépes ellátottságot és azok képességeit az elektro-

Az eszközök, rendszerek alkalmazása

nikai harc eszközeit tér, hely, idő és objektum alapján tömegesen kell alkalmazni. Ebben az esetben is csak időleges lehet az eszközök kiiktatása. Más szóval, így csökkenthető az információ megszerzéséből, elosztásából, a csapatok szétosztásából meglévő kezdeti előny. Ha a hálózatközpontú katonai műveletekben sikeresek akarunk lenni az ellenséggel szemben, akkor az orosz katonai felső vezetésnek három feladatot, kérdést kell megoldania a jövőben, hangsúlyozta Cselcov vezérezredes. *Először*, minden szempontból megbízható kommunikáció létrehozása, amely a számítógépes rendszereken alapul és beilleszti az Oroszországi Föderáció haderejét a globális információs hálózatba. *Másodszor*, a felderítő eszközöket úgy csoportosítani a globális térben, hogy azok megbízhatóan és folyamatosan működjenek az ellenség tevékenységétől függetlenül. *Harmadszor*, a számítógépes rendszereket úgy fejleszteni, hogy azok szoftverei biztosítsák a valós idejű információk komplex, többszintű, intellektuális feldolgozását. Ugyanakkor a jelfeldolgozó logika változtatásának lehetőségével, a mindenkori felderítő eszközök helyzetétől függően, biztosított legyen az információk megszerzése az ellenség csoportosításáról.

A hálózatközpontú katonai műveletek lényege azt sugallja a kutatók, szakemberek, tervezőmérnökök számára, hogy a légi-kozmosz védelem fegyverzetének és rendszerének a létrehozása sürgető feladat az orosz haderőben. Ennek érdekében fejleszteni szükséges a nagy érzékenységgű, felderítő, azonosító elemeket, eszközöket, amelyek biztosítják a csapás, a megsemmisítés, az elektronikai zavarás, lefogás feladatainak végrehajtását a katonai műveletek minden időszakában. Ugyanakkor az ellenség hasonló eszközeinek pusztítása érdekében fejleszteni szükséges a „virtuális és harci vírusokat”, amelyek véglegesen vagy korlátozott időtartamban akadályozzák az információ megszerzését a saját

erők helyzetéről. Az együttműködés folyamatos biztosítása érdekében korszerűsíteni szükséges a haderőnek, fegyvereknek különböző szintű parancsnokságai vezetési eszközeit és rendszereit.

A hálózatközpontú művelet, mint a korszerű katonai műveletek egyik jellemzője, azt jelenti, hogy hivatalossá vált és abszolút mértékű felügyelet van a hadművelet összes résztvevője felett mind a válságkezelés, mind a háború teljes időszakában.

Az így létrehozott hálózat az állam politikai és katonai vezetése számára folyamatosan biztosítja a felderített, feldolgozott, hitelesített, korábban szétosztott információkat az ellenségről, amelyet csak magasan képzett személyi állománnyal és korszerű technika, globális technológia alkalmazásával lehet megvalósítani, összegezhető Cselcov vezérezredes dolgozatának lényege.

Összefoglalva: *a hatásalapú megközelítés és a hálózatközpontú katonai művelet eredményességének és sikerének legfontosabb feltétele a döntési főlény kialakítása.* Döntési főlény akkor érhető el, ha a hadművelési területen, a hadszíntéren működő katonai erő valamennyi törzse képes a pontos és időszerű információk megszerzésére, azok biztonságos továbbítására, azonos elvek és eljárások szerinti értelmezésére. Ehhez a többnemzeti összhaderőnemi kötelék egységeinek egy minden részében együttműködő, integrált, közös hadművelési hálózatot kell alkotnia.

A katonai műveletek végrehajtásának és a csapatok vezetésének ez a módszere feltételezi az információs eszközök „forradalmát”, amely teljes mértékben megváltoztatja a fegyveres küzdelem tartalmát. Az információs technikai eszközök korszerűsödése „forradalmasítja a fegyveres erő vezetésének korábban alkalmazott módjait, különösen a hadművelet tervezése és a szervezése időszakában.

Véleményünk szerint a hatásalapú katonai műveletek egyre nagyobb teret nyernek

a korszerű műveleti tervezésben, és a jövőben az elmélet és a gyakorlat további korszerűsödése várható. Az általános alkalmazás a Szövetség katonai műveleteiben valószínűleg néhány évet még igénybe vesz, azonban a terjedés mértékétől és sebességétől függetlenül a hatásalapú műveletek a hadműveleti művészet jövőbeni továbbfejlesztésének fontos fázisát jelentik.

A jövőben a hatásalapú és hálózatközpontú katonai műveletben a siker legalább négy tényezőtől függhet: a technikai beruházások nagyságától, a katonai műveletek megvívása változásának megértésétől, a kezdeményező-képesség meglététől és a kiválóan felkészült, kiképzett állománytól.

Véleményünk szerint a hatásalapú és hálózatközpontú katonai művelet, ellentétben más szakemberek véleményével, nem csak technológia kérdése. Véleményünk szerint sokkal inkább együttműködési képesség a tagállamok katonái között, gondolati beállítottság.

A hatásalapú és a hálózatközpontú katonai művelet előnyeinek kihasználása lehetővé teszi a jövő katonai műveleteiben a hadászati és a hadműveleti szintű csapatok egyidejű végrehajtását az ellenség politikai, gazdasági, közgazdasági, információs és katonai célpontjaira.

Valószínű, hogy a jövő katonai műveletei alkalmazkodni fognak a politikai és stratégiai körülményekhez, a korszerű technikai eszközök hatással lesznek a műveletek megvívásának formáira és módjaira. A katonai műveletek megváltozott formáinak, módjainak mind az elméleti ismerete, mind a gyakorlatban történő alkalmazása magas követelmény támaszt a parancsnokokkal és a törzsekkel szemben.

Az egyre gyorsuló technikai fejlődés eredményeként a hatékony felderítő rendszerek, a jól működő kommunikációs eszközök és a pontos csapásmérés lehetővé teszi a katonai műveletek vezetésének fejlődését is. Más szóval, a most alakuló „hálózatos vezeté-

si módszer” általánossá válik a jövő katonai műveleteiben.

A hatásalapú és a hálózatközpontú katonai művelet megteremtette az egyidejű csapatok, a nagy kiterjedésű meglepések és a harctér valamennyi kiterjedésének (dimenziójának) felhasználását a műveletek végrehajtásakor. Ugyanakkor napjainkra bebizonyosodott, hogy a hadművelet és a harc szintjén a szárazföldi csapatok, a katona, a tüzérő – a megerősített harccsoportok – szerepe nem csökkent, sőt, inkább növekedett, és még jelentősebb lesz a jövőben.

A hatásalapú és a hálózatközpontú műveleti elmélet és gyakorlat áthatja az összhaderőnemi műveletek egészét. Mint módszer egyre elfogadottabb a műveleti vonal, a súlypontok és a végállapot világos megfogalmazása. A művelet egyes elemeinek, folyamatának rendszer szemléletű elemzése és valamennyi tevékenység szigorú értékelése.

Ha az idézett szerzők a kutatási eredményeit, a jelenleg folyó műveletek tapasztalatait elfogadjuk, akkor a katonai tanintézetekben növekedni fog a hadtudomány, a hadművészet elméleti és gyakorlati oktatásának a jelentősége.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BERKOVICS GÁBOR – KRAJNC ZOLTÁN: A légi-erő hadművelet-elmélet egyik alapkérdése: a célpontkiválasztás módszere. Előadás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskoláján 2008.

BERZSENYI DÁNIEL: A hálózatközpontú hadvívés és a hálózatközpontú harc megvívására képes hadsereg. Tanulmány, ZMNE Biztonság és védelempolitikai szak, 2008. november 12.

DONALD J. REED: Beyond the War on Terror: Into the Fifth Generation of War and Conflict. Studies in Conflict and Terrorism 31/ 2008. 684-722. oldalak.

HAIG Zsolt – VÁNYA László – VÁRHEGYI István: Hálózatalapú műveletek és céltervezésük elvi kérdései – témafeltáró bevezető tanulmány. Budapest, 2004.

HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.

HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István – VÁNYA László: A hatásalapú műveletek és céltervezésük elvi kérdései. Témafeltáró és bevezető tanulmány a Magyar Honvédség Légierő 2004. évi tudományos kutatási tervéhez. Budapest, 2004.

HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 327 391 9

HAIG Zsolt – KOVÁCS László – MAKKAY Imre – SEEBAUER Imre – VASS Sándor – VÁNYA László: Az információs társadalom veszélyforrásai. A kormányzat szerepe a védelem és ellentevékenység műszaki és szervezeti megoldásaiban. Tanulmány. MEH Informatikai Kormánybiztosság, 2002.

KESZTHELYI Gyula: Effect Based Operation (a new method for operation planning). Előadás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, 2006. november 7-8.

KESZTHELYI Gyula: A hatás alapú műveletek alapelvei és a logisztikai alkalmazás kihívásai. Katonai logisztika 2007. évi 1. száma 3-24. oldalak.

KISS Álmos Péter: Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola tanulmány 2008.

SZÉP László ezredes előadása a ZMNE által rendezett „A NATO feladatrendszerében az elkövetkező tíz évben várható változások” tudományos szakmai konferencia keretében, „A NATO ambíciósintenz változások, védelmi követelmények felülvizsgálata” címmel. 2006. szeptember 27.

SZÉP László – BÁRÁNY Zoltán: A magyar–olasz–szlovén Többnemzeti Szárazföldi Kö-

telék Multinational Land Force (MLF) Új Honvédségi Szemle, 2005/8. szám.

TÖMBÖL László: Összhaderőnemi gondolkodás, alkalmazás és szervezet. Honvédségi Szemle 62. évfolyam 1. szám 5-9. oldalak.

VÁRHEGYI István – MAKKAY Imre: Információs korszak, információs háború, biztonságkultúra. OMIKK, Budapest, 2000.

MELLÉKLET

A többnemzeti, összhaderőnemi műveletek jellemzői és tartalma

(Szerkesztette: Szternák György)

A) Feltételek

- 1) A NATO stratégiai koncepciója; a tagállamok biztonsági- és katonai stratégiája.
- 2) A hadszíntéri, hadművelleti tervezés korszerűsítése; elmélete és gyakorlata módszertanának-, eszközrendszerének fejlesztése.
- 3) Az előrejelzés, az információszerzés és a felderítés szervezetének eszközrendszerének fejlesztése; az adatfeldolgozás és továbbítás korszerűsítése.
- 4) A háborús- és nem háborús katonai műveletek törvényei és törvényszerűségei; a végrehajtás módjai és formái (doktrínák, művelleti utasítások, szabályzatok).
- 5) A tagállamok fegyveres erőinek kiképzése, felkészítése; fegyverrendszerei és más eszközei korszerűsítése.

B) Formák, módszerek

- 1) Többnemzeti, összhaderőnemi erők, művelleti törzsek tevékenysége.
- 2) Hadművelleti, harcászati szintű parancsnokok és törzsek együttműködése a nem kormányzati, polgári erőkkel és szervezetekkel.
- 4) Hatásalapú katonai műveletek.
- 5) Hálózatközpontú katonai műveletek.

C) Követelmények

- 1) Alkalmazható, bevethető erők és eszközök.
- 2) Szállítás.
- 3) Telepítés, működőképesség.
- 4) Műveleti hadrend, felépítés, készenlét.
- 5) Erők megóvása, a képességek fenntartása.
- 6) Hadszíntéri, hadműveleti vezetés és irányítás
- 7) Civil-katonai kapcsolatok, mint intézmény megléte, működtetése.

D) Jellemzők

- 1) Alkalmazhatóság, szállíthatóság, telepíthetőség, képesség.
- 2) Hadszíntéri, hadműveleti kezdeményezés, egyensúly.
- 3) Képességek folyamatos fenntartása.
- 4) Hatásalap- és hálózatközpontúság folyamatos fenntartása.

TAKÁCS ATTILA EZREDES – KOVÁCS FERENC MK. ALEZREDES: AMI NEM BÉKE, AZ HÁBORÚ

Napjaink változó, rohanó és folyamatosan átalakuló világában felmerülhet a kérdés: vajon a nagy katonai gondolkodók művei és a hadtudomány sarokpontjait képező alaptételek megállják-e a helyüket, használhatóak-e korunk információ-alapú társadalmi környezetében, a stratégiai terrorizmus, az atomfegyverek, és a hiper- elektronikus pusztító eszközök korszakában. Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy Carl von Clausewitz: A háborúról című művében megfogalmazott komplex összefüggések érvényesek-e napjainkban, és a könyv kiadása óta megvívott háborúk alátámasztják-e az ő általa leírt elméletet. Természetesen csak a fenti címre korlátoztuk a vizsgálódásunkat. A tanulmányunk két fő részre tagolódik: Az első rész a fogalmak értelmezése, az elnevezések tisztázása és az alapvető összefüggések megvilágítása. A második rész a különböző célok összefüggése és az azokból levonható sajátos következtetések ismertetése.

*A háború politikai-
és katonai céljának kapcsolata
Clausewitz: A háborúról című műve alapján.*

BEVEZETÉS

Lássuk azokat a kiindulási alapokat, amelyeket a vizsgálódásunk során feltétel nélkül elfogadtunk.

A.) Minden háborúnak van politikai és katonai célja is, és ezek szoros kapcsolatban állnak egymással.

„Háborút nem kezdünk, vagy legalábbis ésszerűen nem kellene elkezdenünk anélkül, hogy ne tudnánk, mit akarunk általa és benne elérni. Az elsőben rejlik a háború értelme, a másik a háború célja. E főgondolat szab meg minden irányt, ez határozza meg az eszközök terjedelmét, az energia fokát és kihat a tevékenység legkisebb részletére is.¹ Az idézet-

ben, a szerkesztő megjegyzése szerint a háború politikai és katonai célját érti Clausewitz, ami józanésszel végig gondolva, teljesen logikus és napjainkban is helytállóan kell tekintenünk, még a terrorizmus ellen indított háború esetében is.

B.) A politikai cél a háborúval elért akaratérvényesítés, a katonai cél pedig az egyes csaták megnyerése a végcélhoz vezető úton.

„A háború eredményéről kétféle elképzelésünk lehet aszerint, hogy annak abszolút formáját, vagy az ettől többé-kevésbé eltérő valódit tartjuk –e szem előtt.”²

A Clausewitz a háború abszolút formáját úgy értelmezte, hogy az egy egységes egész, és csak a végső cél elérése a lényeges. Míg a gyakorlatban lezajló háborúban a közbeeső stratégiai célok elérése teszi lehetővé a további célok elérését. A politika szempontjából a háború nem cél, hanem eszköz, és csak a

1 Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 410. oldal

2 Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 414. oldal

végeredmény számít: azaz a háború hatása az azt követő időszakra. Katonai szempontból pedig, a harcászati – hadműveleti – hadászati célok elérése nélkül nem lehet teljesíteni a KÜLDETÉST, tehát a háború menete mindig az adott körülményektől függ. Napjainkban érvényesnek tekinthetjük ezt is.

C.) Létezik korlátozott célú és teljes háború.

„A hadviselő (...) csak azt az erőt alkalmazza és a háború céljaként csak azt tűzi ki, ami politikai szándékának elérésére éppen elegendő.”³

A korlátozott célú háború sem céljaiban, sem intenzitásában nem törekszik a teljességre mivel valamilyen feltétel vagy képesség hiányzik hozzá. Az olyan háborúban, ahol a teljes győzelmet tűzik ki célul: ott le kell verni az ellenség haderejét, és meg kell szállni a területét; meg kell dönteni a kormányát és a politikai berendezkedését; valamint meg kell törni a népeisége akaratát a további ellenállásra. Gondoljunk csak a II világháborúra, a Ruandai népirtásra, vagy a Csecsenföldi háborúkra, ahol az aktuális férfigeneráció megsemmisítésével fojtották el a függetlenségi törekvéseket évszázadokon keresztül.

D.) Hadviselő fél lehet: egy állam **kormány**a (több állam szövetsége is) és annak rendelkezésére álló haderő valamint erőforrások, amelyet nem feltétlenül támogat a saját nemzete; vagy egy (esetleg több egymással szövetséges) **nemzet** is hadviselővé válhat.

„(...)1793–ban egy képzletünket felülmúló hadsereg tűnt fel. A háború hirtelen a nép, éspedig 30 millió ember ügyévé vált, (...)”⁴

A francia forradalom valóban új dimenziókat nyitott meg a hadviselésben és megalapozta Napóleon sikereit, valamint a tömeg-

hadseregeket, de nem jelenti feltétlenül azt, hogy a háborúkban ettől kezdve csak a „népek” vettek részt, mint hadviselő fél. A második világháború utáni helyi háborúkban nem egyszer olyan diktátorok váltak hadviselőkké, akik magukhoz ragadták a hatalmat és ilyen módon képessé váltak a hadviselésre. Napjainkban hadviselőkké válhatnak olyan személyek, csoportok, szervezetek, akik valamilyen módon hadviselési képességre tesznek szert, valamilyen hatalommal rendelkeznek.

A tanulmányban használt fogalmak értelmezése, az elnevezések tisztázása és az alapvető összefüggések megvilágítása

„(...) a háború a politika eszköze, szükségképpen annak jellegét viseli, és annak mértékével mér. A politika maga vezeti a fő vonalakban a háborút, de azért midőn a tollat karddal felcseréli, nem szűnik meg saját törvényei szerint gondolkodni.”⁵

Az abszolút háború Clausewitz szerint egyenlő a szembenálló hatalom teljes megsemmisítésével. Győzelem esetén az abszolút háború ismérvei között sorolja fel:

- az ellenség leverését (haderő);
- az ellenség országának megszállását és;
- az ellenség akaratának megtörését, pontosabban a saját akaratunk rákényszerítését az ellenségre.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy a szerző a háborúban résztvevő felek alatt szembenálló országot vagy egy országgal szembenálló szövetséges országokat ért, és mi is ebből indulunk ki. Nos a háború a gyakorlatban csak ritkán történt meg ebben az abszolút értelemben. Mielőtt kiteljesedett volna, egyéb okok miatt befejeződött. Akkor mit kell nekünk a vizsgáldás tárgyává tenni? Milyen cselekményeket értünk vagy értelmezzünk a háború alatt? Mi

3 Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 417. oldal

4 Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 427. oldal

5 Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 451. oldal

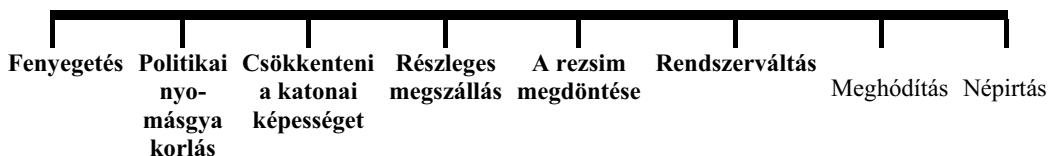
Elfogadható

Szélsőséges

A hadviselési spektrum

Politikai cél

Politikai cél

(1. sz. ábra)

arra gondoltunk, hogy a béke állapot és az abszolút értelemben vett háború lehet az a két szélsőérték, ami közé beszoríthatjuk a háborút. Ez azt is jelenti, hogy több fajta háború létezik. Visszatérve a két szélső értékre Clausewitz is úgy vélte, hogy a **béke** és a **háború** már önmagukban véve is abszolút fogalmak, hiszen nem lehet fokozni őket. Ez indokolja az általunk vizsgált spektrum (1. számú ábra) két szélső értékének a választását.

Azok a cselekmények, amelyeket mi vizsgálunk a hadviselés teljes spektrumán, a gyakorlatban háborúnak minősülnek, másképpen fogalmazva, ami nem béke az háború. Mivel az eredeti célkitűzés az abszolút háború volt, csak valami egyéb tényező miatt nem teljesedett ki.

„Minél mérsékeltébbé vállnak a hadműveletek, vagy inkább, minél gyengébbek lesznek a cselekvés indítóokai, annál inkább eltűrésé változik a cselekvés, annál kevesebb történik és annál kevésbé van szükség irányító alapelvekre. A hadművészet pusztán elővigyázatossággá változik, amely főként arra irányul, hogy az ingadozó egyensúly hirtelen hátrányukra ne billenjen, és a felemás háború valódi háborúvá ne váljon.”⁶

Úgy gondoljuk, hogy a béke és a háború között különböző állapotoknak kell lenniük,

amelyek lehetnek akármilyen széles spektrumúak, és természetesen tartalmazhatnak végtelen számú fogalmakat is. Az általunk megalkotott grafikon csak egy példa, ami végigkíséri a tanulmányunkat.

Az általános politikai életben beszélünk „elfogadható” és „szélsőséges” kockázati tényezőkről. De ezek az elnevezések nem mindig szolgálják a helyes katonai értelmezést, megértést. Mivel politikai célokról van szó és ezek katonai vetületéről ezért, az „elfogadható” politikai célok elnevezést cseréljük **korlátozott**ra, míg a „szélsőséges” elnevezést **teljes** politikai célok elnevezésére. (2. számú ábra)

Bármilyen politikai cél is játssza az elsődleges szerepet, „A politikai szempont alárendelése a katonainak esztelenség lenne, mert a politika hozza létre a háborút. A politika az értelem, a háború azonban pusztán eszköz, és nem megfordítva.”⁷

Így feltehetjük magunknak a kérdést, hogy találhatunk-e olyan ésszerű módot, amelyben a korlátozott és a teljes politikai célokat az adott spektrumban külön választhatjuk. Úgy gondoljuk az adott spektrumon biztosan található egy élesen kirajzolódó választóvonal. A

6 Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 444. oldal

7 Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 447. oldal

Korlátozott

Teljes

Politikai cél

Politikai cél

Fenyegetés	Politikai nyo- másgya korlás	Csökkenteni a katonai képességet	Részleges megszállás	A rezsिम megdöntése	Rendszerváltás	Meghódítás	Népirtás
------------	---------------------------------------	--	-------------------------	------------------------	----------------	------------	----------

(2. sz. ábra)

választóvonalat úgy kell elhelyeznünk, hogy az egyértelműen válassza el egymástól a két csoportot. De rögtön felmerül a következő kérdés, milyen szempont szerint csoportosítsunk? Véleményünk szerint azt kell figyelembe vennünk, hogy az adott szembenálló politikai berendezkedés **túléli**, vagy **nem éli túl** a saját politikai céljai által vezérelt háborút.

lejtenünk, hogy mindkét félnek törekedni kell az arányos erő alkalmazására. Clausewitz ezt így foglalta össze:

„(...) a végső erőfeszítésre irányuló szándék legtöbbször saját belső viszonyainkon hiúsulna meg. A hadviselő ilyenképpen ismét középpútra kerül, ahol az az alapelve, hogy csak azt az erőt alkalmazza és a háború cél-

TÚLÉLÉSI

A hadviselési spektrum

Korlátozott

Teljes

Politikai cél

Politikai cél

A szembenálló rezsिम **túléli** a háborútA szembenálló rezsिम **nem éli túl** a háborút

Fenyegetés	Politikai nyo- másgya korlás	Csökkenteni a katonai képességet	Részleges megszállás	A rezsिम megdöntése	Rendszerváltás	Meghódítás	Népirtás
------------	---------------------------------------	--	-------------------------	------------------------	----------------	------------	----------

Amikor politikai céljaink katonai eszközökkel történő megvalósítása eléri ezt a határt, akkor elméleti értelemben előfordulhat, hogy a szembenálló kormányzat eljut az öngyilkosságig és a politikusoknak szembe kell nézni az elkerülhetetlennel, ekkor hajlamosak rendszerint az utolsó katonáig harcolni. Így az ő korlátozott céljai átbillennek a teljes politikai célokba. Azonban nem szabad elfe-

jeként csak azt tűzi ki, ami politikai szándékának elérésére éppen elegendő.”⁸

Fordítsuk le ezeket a politikai célokat a katonák nyelvére, és határozzuk meg melyek lehetnek ezek alapján a katonai célok. Az elmúlt évszázadokban különböző kato-

8 Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 417. oldal

nai gondolkodók más és más elnevezésekkel jellemezték a korlátozott és a teljes katonai célokat. A korlátozott katonai céloknál ilyen fogalmak kerültek napvilágra: korlátozott katonai célok elérése, fenyegetni, megfélemlíteni, kifárasztani és felmorzsolni az ellenséget. Ezzel szemben a teljes katonai céloknál legtöbbször a lefegyverezni, megdönteni, kikényszeríteni, megfosztani a képességétől és a megsemmisíteni fogalmakkal találkozhatunk. Véleményünk szerint a clausewitz-i fogalmak állnak a legközelebb ahhoz, hogy a korlátozott és a teljes katonai célokat egy – egy szóval jellemezzük. A korlátozott katonai célokat a **kifárasztás**, míg a teljes katonai célokat a **megsemmisíteni** fogalmakkal fejezhetjük ki a legjobban. Bár a teljes katonai célok esetében a megfosztani a képességtől kifejezés is helyes értelmileg, de azt sugallja számunkra, hogy az ellenség fizikálisan életben marad. A harcoló erőket szét kell verni, azaz olyan állapotba kell hozni, hogy ne legyen képes folytatni a harcot. Amikor azt a kifejezést használjuk, hogy szétverni az ellenség haderejét, akkor határozzuk meg pontosan a teljes katonai célok lényegét, azaz abszolút háborút vívunk az ellenséggel, ami számára egyenlő a megsemmisüléssel.

De mit is értünk korlátozott, illetve teljes katonai célokon?

A korlátozott katonai célok elérésekor – álláspontunk szerint – az elsődleges szempont az, hogy meggyőzzük az ellenségünket arról, hogy a saját szemszögéből a béke megsértése túl veszélyes, túl fájdalmas. Ha már háborúban állunk, akkor az válik a legfontosabb szemponttá, hogy arra kényszerítsük az ellenséget, hogy jobbnak lássa befejezni az ellenünk vívott harcot. Ebből a két állításból az derül ki, hogy a korlátozott katonai cél lényege az ellenség „akaratára” hatni, mert arra kell készíteni, hogy ne folytassa a fegyveres küzdelmet. Tehát az ellenséget – clausewitz-i szóhasználatával élve – ki kell fárasztani.

A teljes katonai célok elérésekor – álláspontunk szerint – fő szempont nem más, mint az ellenség „katonai képességének” megszüntetése, azért, hogy ne tudja folytatni a háborút. Ezt igazolja Clausewitz állítása is, mikor azt írja: *„Hiszen, ha a háború nem egyéb erőszak alkalmazásánál, hogy az ellenséget akarataunknak alávéssük, akkor minden törekvésünknek leverésre, illetve védtelenné tételére kellene irányulnia”*⁹ A gondolatmenetet követve a fő cél nem lehet más csak az ellenség megsemmisítése, amely persze megvalósulhat ideiglenesen, hosszú távon vagy véglegesen.

Összegezve az előző két bekezdésben leírtakat a korlátozott katonai célok megvalósulásakor az ellenség „erőforrásait” kell felmorzsolni, míg a teljes katonai célok teljesülésekor az ellenség „katonai képességét” kell megsemmisíteni. Mindkét esetben az ellenség „akaratára” is szükséges hatni.

Azonban azt be kell látni, hogy a két különböző típusú katonai célt nem könnyű elválasztani egymástól, nem könnyű eldönteni, hogy katonai szempontból melyik a fontosabb, melyik a célravezetőbb.

Az eddigi fejtegetésünkéből kiderült, hogy katonai célok – legyenek azok korlátozottak, vagy teljeseek – elválaszthatatlan egységet képeznek a korlátozott, illetve teljes politikai célokkal. Azt is boncolgattuk, hogy az arányosság milyen fontos szerepet tölt be a politikai és a katonai célok kapcsolatában. Tehát itt merülhet fel a kérdés, hogy vajon igaz-e az, hogy a korlátozott politikai célok eléréséhez a legoptimálisabb a korlátozott katonai célok teljesítése és a teljes politikai célok eléréséhez a legmegfelelőbb a teljes háború megvívása? Véleményünk szerint nem!

De elérhetünk-e a korlátozott politikai célokat teljes katonai célok teljesítésével? Természetesen igen!

9 Carl von Clausewitz: A háborúról, I. kötet Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 59. oldal

Állításainkat gyakorlati példákon keresztül próbáljuk meg igazolni úgy, hogy közben bemutatjuk a politikai és katonai célok szoros kapcsolatát is.

A politikai és katonai célok összefüggése, és az azokból levonható sajátos következtetések.

Az előző részben kifejtettük, hogy a politikai és katonai célok is lehetnek korlátozottak, illetve teljesek. Ezek kapcsolatának könnyebb értéséhez egy ábrát szeretnénk segítségül hívni.

Az ábrából első ránézésre kiderül, hogy a politikai és katonai célok kapcsolata több variációs lehetőséget rejt magában, de haladjunk sorban, és a példákon keresztül próbáljuk meg igazolni a kapcsolataikat. Mielőtt egyenként végigmennénk a kapcsolatokon, nézzük meg mit is mond Clausewitz erről a kapcsolatról.

„De elképzelésünk kétszeresen szükséges, ha meggondoljuk, hogy az igazi háború nem oly következetes és a végletekig menő törekvés, mint amilyennek fogalma szerint lennie kellene, hanem egy félszeg dolog, egy önmagának való ellentmondás, s hogy az, mint ilyen, saját törvényeinek nem hódolhat, hanem csak egy egész részének tekintendő. És ez az egész: a politika...”¹⁰

Korlátozott politikai és korlátozott katonai célok

1995-ben az Egyesült Államok korlátozott katonai célok elérése érdekében korlátozott katonai erő alkalmazásával lépett fel Szerbia ellen azért, hogy rákényszerítse a szerb kormányt arra, hogy tárgyalóasztal mellett kössön megállapodást Horvátországgal és a boszniai muszlinokkal. Az Egyesült Államok politikai céljai a térségben korlátozottak voltak, amihez korlátozott katonai célok párosultak (nem akarta megsemmisí-

teni a szerb haderőt, nem akarta megszállni az országot).

		<i>Katonai célok</i>	
		Korlátozott	Teljes
<i>Politikai célok</i>	Korlátozott	Felmorzsolás Korea, 1953 Afganisztán, 1980 <u>Szerbia, 1995</u> Irak, 1990	
	Teljes		

Korlátozott politikai és teljes katonai célok

1846-ban az Egyesült Államok pár határ melletti tartomány területi jogáért indított háborút Mexikó ellen. Bár mind a politikai, mind a katonai céljaik korlátozottak indultak, de a körülmények hatására a katonai célok eszkalálódtak, így teljessé váltak, hiszen az Egyesült Államok lerohanta Mexikót teljesen megsemmisítve katonai erejét és elfoglalva fővárosát is.

A könnyebb megértés érdekében álljon itt egy olyan példa is, amely a mi értelmezésünkben rossznak bizonyult. 1812-ben, Napóleon Oroszországban korlátozott politikai célként azt próbálta elérni, hogy a cár működjön vele együtt az angolok elleni gazdasági blokádban. Teljes katonai célként, pedig megpróbálta meggyőzni a cárt, hogy oszlasa fel saját seregét és adja át neki Moszkvát. A történelemből tudjuk, hogy ez így nem működött, hiszen teljes katonai eredményt akart elérni korlátozott katonai célok kitűzésével.

10 Clausewitz: A háborúról, Göttinger Kiadó, Veszprém, 1999, 549.o.

A korlátozott politikai és teljes katonai céloknak lehetnek mellékhatásai is, amit az 1870-ben zajló porosz–francia háború is bizonyít. A franciák abban az időben megpróbálják haderejükkel való fenyegetéssel meggátolni a német egyesítést. A porosz hadsereg teljesen szétveri a francia hadsereget, de ennek a teljes vereségnek egy nem várt mellékhatása lett – amivel nem számolt a porosz politikai és katonai vezetés – a francia kormány összeomlott, ami egyenlő lett a teljes politikai cél elérésével.

		Katonai célok	
		Korlátozott	Teljes
Politikai célok	Korlátozott	<u>Felmorzsolás</u> Korea, 1953 Afganisztán, 1980 <u>Szerbia, 1995</u> Irak, 1990	<u>Lefegyverzés</u> Oroszország, 1812 <u>Mexikó, 1846</u> <u>Porosz-Francia,</u> 1870 Irak, 1991
	Teljes		

Teljes politikai és teljes katonai célok

A katonai gondolkodásban talán ez a legegyszerűbben értelmezhető kapcsolat, és ha vitára kerülne a sor ez az, amiben a leghamarabb egyetértésre lehetne jutni. Talán ebbe a kategóriába a legkönnyebb gyakorlati példát is találni. 1989-ben az Egyesült Államok katonailag és politikailag is teljesen megsemmisíti Panamát, és az ország élére új kormányt állít.

6. számú ábra

		Katonai célok	
		Korlátozott	Teljes
Politikai célok	Korlátozott	<u>Felmorzsolás</u> Korea, 1953 Afganisztán, 1980 <u>Szerbia, 1995</u> Irak, 1990	<u>Lefegyverzés</u> <u>Oroszország,</u> 1812 <u>Mexikó, 1846</u> <u>Porosz-Francia,</u> 1870 Irak, 1991
	Teljes		<u>Megsemmisítés</u> II. VH., 1941 II. VH., 1945 <u>Panama, 1989</u> Kuvait, 1990

Nézzünk most egy olyan példát, amikor a fent említett három kapcsolat keveredik egymással, mert véleményünk szerint ilyen is létezik.

Korlátozott politikai és ehhez kapcsolódó korlátozott vagy teljes katonai cél, illetve teljes politikai és katonai célok

Az Egyesült Államok politikai céljai korlátozottak voltak a vietnámi háborúban, és ehhez korlátozott katonai célokat kívánt felhasználni a háború elején, de a körülmények itt is közbeszóltak és a korlátozott katonai célok teljesbe mentek át. A dél-vietnámi erők viszont eleve teljes politikai és katonai célokat tűztek ki maguk elé azzal, hogy teljesen meg akarták semmisíteni az észak-vietnámiakat mind politikailag, mind katonailag. Tehát két állam stratégiai céljai egy közös ellenség ellen egy ugyanazon térben és időben jelent meg. Ismét azt kell mondanunk, hogy a történelem megadta a választ. De mit mondott erről Clausewitz az események előtt másfél évszázaddal?

„Ha azonban az idegen hatalmak haderőinek ilyen tökéletes egyesítése nem volna

lehetséges, ezeknek teljes különválasztása mindenesetre jobb, mint a félegyesülés, mert nincsen annál rosszabb, mint amikor különböző hatalmak független hadvezérei egy és ugyanazon hadszínhelyen működnek.”¹¹

Teljes politikai és korlátozott katonai célok

Ebben a kapcsolatrendszerben véleményünk szerint a katonai cél nem lehet meghatározó, hiszen teljes politikai céljaink eléréséhez a korlátozott katonai célokat bevetve új fogalmat kell tanulmányukban megemlíteni. Ez pedig nem más, mint az „elrettetés”, amely tipikusan nem clausewitzi, hanem 20. századi fogalom. A fogalmat a II. Világháború utáni időszak atomfegyverek bevetésének dilemmája hozta magával, így a legkézenfekvőbb példa a kétpólusú világrend hidegháborús korszaka. Napjainkban, az Iránban folytatott nukleáris és az Észak-Koreában végrehajtott rakétakísérletek szemléltetik a legjobban ezt a kapcsolatot. Ha ezt a gondolatmenetet tovább folytatjuk, akkor felmerülhet az olvasóban a kérdés, hogy ezt alkalmazhatjuk-e zavargások és terrorcselekmények esetében is? Véleményünk szerint igen, de ez már egy másik tanulmány témája lehet.

Összegezve: a korlátozott vagy teljes katonai célok szoros kapcsolatban állnak a korlátozott vagy teljes politikai célokkal. Mindkét katonai céllal elérhetünk korlátozott vagy teljes politikai célokat a körülményektől függően, de ne felejtjük el ezek katonai célok és nem módszerek, hiszen megsemmisíthetjük az ellenség katonai erejét egy hét alatt „vilálmháborúban” vagy ugyanezt elérhetjük egy négy éves vérfürdőben is. Céljainkat elérhetjük alacsonyabb költségekkel és veszteséggel, mint az ellenség, vagy egy az egyhez, esetleg még rosszabb arányban. Egy nagyhatalom egy gyengébb államot képes semlegesíteni úgy, hogy meg sem izzad, mint Panamában, de ennek az ellenkezője is igaz, hogy nem képes, mint Vietnámban. De előfordulhat az is, hogy megsemmisítjük az ellenség katonai erejét, és mégsem törjük meg az akarátát, mint Irakban, illetve megeshet az is, hogy az ellenség akarata megtörik, összeomlik, mielőtt megsemmisítenénk a katonai erejét akár súlyosabb veszteség nélkül. Ez mind a körülmények függvénye.

Katonai célok

		Korlátozott	Teljes
Politikai célok	Korlátozott	Felmorzsolás Korea, 1953 Afganisztán, 1980 <u>Szerbia, 1995</u> Irak, 1990	Lefegyverzés <u>Oroszország,</u> <u>1812</u> <u>Mexikó, 1846</u> <u>Porosz-Francia,</u> <u>1870</u> Irak, 1991
	Teljes	Elrettetés Hidegháború, USA – Kuba, Irán, Észak-Korea,	Megsemmisítés II. VH., 1941 II. VH., 1945 <u>Panama, 1989</u> Kuvait, 1990

¹¹ Carl von Clausewitz: A háborúról, II. kötet, Zrínyi kiadó, Budapest 1962, 481. oldal

MEZŐ ANDRÁS MK. ŐRNAGY: ÖNGYILKOS MERÉNYLŐK ÉS AZ ELLENÜK ALKALMAZANDÓ VÉDELMI RENDSZABÁLYOK

Az Afganisztánban folyó műveletek során a robbantásos merényletek okozták a legnagyobb veszteséget a szövetséges haderőnek. Az öngyilkos merényletek ezek közül is kiemelkednek pontosságuk, az áldozatok magas száma miatt és azért, mert nagyon nehéz megfelelő elhárítást kidolgozni.

A brit hadsereg a világ egyik legtapasztaltabb hadserege. A terroristák új eljárása a Közel-Keleten azonban őket is meglepte, de gyorsan „megtanulták a leckét”, és tapasztalataikat készek megosztani velünk.

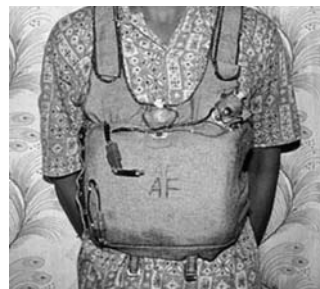
Célom az, hogy a magyar katonák számára olyan útmutatást adjak, mely nyomán gyorsan megtanulják felvenni a harcot ez ellen a megdöbbentő taktika ellen.

„Egy magyar katona könnyebben megsérült abban a robbanásban, amely az észak-afganisztáni Baglán tartomány székhelyén, Pol-e Khomri-ban történt hétfőn egy rendőrőrsön. A rendőrparancsnokság udvarán az eddigi vizsgálatok szerint egy álcázott öngyilkos merénylő robbantotta fel magát.

A HM közleménye szerint a robbanásban egy rendőröket kiképző civil csoport két tagja életét veszítette, egy pedig sérüléseket szenvedett. A kísérő magyar katonák közül egy könnyebben megsérült.” (MTI 2008. október 27. 11:39)

1. ábra Az öngyilkos robbanás utáni percek Baglanban

2. ábra Öngyilkos merénylő, robbanó mellénnyel

12 A cikk a brit „Taktika a Stabilizációs Műveletek során” szabályzat alapján készült. (Army Code: 71658, Army Field Manual Volume 1, Part 9. Tactics for Stabilizing Operation, 2005). E témában lásd: Mező András mk. őrnagy: A rögtönzött robbanó szerkezetek elhárításáról, Honvédségi Szemle, 2009. január, pp17-23.

Öngyilkos katonai támadások előfordultak a XX. századi – hagyományos – háborúkban is (pl.: a kamikaze pilóták a II. Világháborúban), de az öngyilkos merényletek új jelensége a terrorizmus történetében. Az első ilyen támadást 1983-ban követték el Bejrútban két laktanya ellen, megölve 300 katonát. A mézszárlás mérete olyan rémisztó volt, hogy az végül a francia és az amerikai csapatok kivonásához vezetett. Ez a „siker” a terror szervezetek körében széles körben elterjesztette ezt a harcmodort: a Tamil Tigrisek, a Hamasz, a Hezbollah, a Kurd Munkapárt, Palesztin Iszlám Dzsihád, Al-quaida, stb. alkalmazta az elmúlt évtizedekben ezt a harcmodort.

3. ábra Házkutatás során talált robbanó mellény

Az áldozatok hatalmas száma mellett, a politikai vezetők biztonságát is közvetlenül fenyegeti a veszély: 1991-ben Rajiv Gandhi indiai miniszterelnök megölése, majd a Sri Lanka-i elnök Ranasinghe Premadasa 1993-ban. Ezek a támadások azt jelzik, hogy ezek a terrorakciók nem csak közvetetten képesek befolyásolni a világpolitika alakulását, de közvetlenül is képesek nemzeti és nemzetköz-

zi folyamatokat, megbékélést, konszolidálódást, békeépítést megállítani, visszafordítani. Az éppen folyó afgán háborúban is világosan kivehető az öngyilkos merényleteknek az a válfaja, amikor az államigazgatás magas beosztású vezetőit, politikai, katonai és rendőri vezetőket támadnak meg.

4. ábra Dhanu, Rajiv Gandhi gyilkosa a kép bal szélén áll

A támadások hatékonysága, az áldozatok magas száma, az elkövetés módja és a lehetséges célpontok fenyegetettségének súlya miatt valamennyi öngyilkos merénylet hatalmas sajtó visszhangot kap, ezzel is a terrorszervezet céljait szolgálva. Másfelől pedig a terrorszervezetek is ügyelnek arra, hogy média szempontból „jó helyen” történjen a merénylet. Például a rögtönzött robbanó szerkezetek¹³ (a továbbiakban: RRSZ) Afganisztán-szerete megtalálhatóak, az öngyilkos merényletek helyszíne tipikusan a nagyvárosok, vagy a zsúfolt közutak.

Az öngyilkos merényletek száma ennek a „népszerűségnek” köszönhetően világszerte növekszik: 2001-ben 81 ilyen támadás történt

13 IED: Improvised Explosive Device

2005-ben már 460¹⁴! Afganisztánban az ilyen típusú merényletek eleinte megütközést keltettek, idegenek voltak az ország kultúrájától és ezért a lakosság körében idegenkedést váltott ki, általános volt a nézet, hogy csakis külföldi terroristák követhették el. Ez a vélekedés ma már megváltozott. 2001 és 2005 között mindössze öt öngyilkos merénylet történt, 2005-ben 17-re emelkedett ez a szám, 2006-ban pedig már 123 és 2007 augusztusig 103¹⁵!

A támadás szokatlansága miatt különleges figyelmet kell szentelni a csapatok felkészítésére és a fegyveres erőszak kezelésének szabálya¹⁶ kialakítására és alkalmazására.

Ez a dokumentum a brit doktrínát tükrözi, ezért elsősorban az ő taktikai eljárásaikhoz jelent útmutatást. A magyar szabályozók kialakítása ezen a területen még várat magára.

AZ ÖNGYILKOS MERÉNYLETEK

Az öngyilkos merénylet olyan terrorista módszer, ahol a támadó úgy akar ölni, vagy nagy rombolást végezni, hogy tudja: ő maga is bizonyosan, vagy nagy valószínűséggel meg fog halni. A támadás során a terrorista saját maga hozza működésbe az általa hordozott vagy viselt esetleg a közlekedési eszközben elhelyezett RRSZ-t.

Az öngyilkos merénylő tulajdonképpen egy nagyprecizitású fegyver. Maga a merénylő a garancia arra, hogy a fegyver a lehető legközelebb lesz a célhoz a robbanás pillanatában, és ha sikerül a merénylet, akkor maximális számú áldozat lesz, illetve

megöli a kiszemelt áldozatot. Ezért rendkívül nehéz az öngyilkos merénylő ellen tenni bármit is, ha már az útban van a célpontja felé. Még akkor is, ha sikerrel járnak a biztonsági erők és megállítják a merénylőt félúton a célpontja felé. A merénylő akkor is aktiválhatja a robbanószerkezetet és komoly veszteségeket okozhat.

További előnyt jelent a terrorista szervezeteknek, hogy az öngyilkos merénylet egyszerűbb megszervezni és kivitelezni, mint bármilyen más merényletet. A politikai merényletek egyik legkritikusabb pontja a merénylő menekülési útvonalának megtervezése és a menekülés kivitelezése. A merénylő elfogására általában hatalmas katonai és rendőri erőt mozgósítanak, ezért nagyon nehéz számára a tett helyszínének elhagyása és elbújtatása a szökést követően. Ráadásul az esetleges elfogása nagy kockázatot jelent a terrorista szervezet számára, hiszen kihallgatása során a szervezet más aktivistáit buktathatja le. Az öngyilkos merénylet esetén ilyen hátrányok nincsenek: a merénylő meghal a merénylet során, így nem kell gondoskodni meneküléséről, és vallomást sem fog tenni.

Célok

Az öngyilkos merénylők számára a következő célpontok „értékesek” és ezért potenciálisan fenyegetettek:

1. Nyilvánvaló és demonstratív katonai erők: katonák egyenruhában, katonai járművek nemzeti jelzéssel az oldalukon, civil járművek, melyeket katonai célokra használnak, katonai bázisok, ellenőrző-áteresztő pontok, járőrök, összekötők, civil-katonai kapcsolatok egységei¹⁷ és tevékenységei.
2. Nemzetközi közösségek: külképviseletek: nagykövetségek, konzulátusok, diplomáciai missziók, ENSZ és Nem Kormányza-

14 Wikipedia, letöltve 2008. augusztus 18.

15 Tom Koenigs: *Suicide Attacks in Afghanistan (2001-2007)*, Study, United Nations Assistance Mission to Afghanistan

16 ROE: Rules Of Engagement

17 CIMIC: Civil-Military Cooperation

ti Szervezetek¹⁸ képviselői, épületei, járművei és azokat kiszolgáló stáb.

3. Nemzeti és tartományi vezetők, kormányzati épületek.
 4. Civilek nyilvános helyeken, vásárokon, boltokban, bazársoron, kávéházban, tömegközlekedési eszközökön, stb. Valószínűleg ezek nem elsődleges célpontok, de számos hadszíntéren vannak olyan szélsőséges csoportok, melyek így hajtanak végre merényleteket.
- Az öngyilkos merényleteket általában ott hajtanak végre, ahol nagy koncentrációban vannak jelen katonák/nemzetközi szervezetek munkatársai, így maximalizálható a sebesültek és halottak száma. Ez nem jelenti azt, hogy kizárt ilyen típusú támadás magányos katonák vagy járőrök/őrök, vagy járművek ellen.

A merénylők taktikája és technikája

Az öngyilkos merénylők a célpontot megközelíthetik járművel (motoros csónak, teherautó, autó, motorbicikli, kerékpár, számár fogat, stb.), vagy gyalogosan. Bevett módszerük, hogy két egyidejű, vagy közel egyidejű támadást hajtanak végre egymáshoz közeli helyszíneken. Céljuk, hogy a célpont elérésekor robbantsák fel magukat. Ha a támadás lelepleződik, felismerik, feltartóztatják, megállításra felszólítják őket, akkor a célpont elérése előtt hozzák működésbe a szerkezetet.

Egy másik módszer az, amikor a merénylő a biztonsági erők helyi alkalmazottjaként vagy kereskedőként csempészi be a robbanó eszközt, esetleg csak a bázison szereli össze.

A robbanó eszközök jellemzői

Gyalogos elkövető esetében a robbanóanyag maximális mennyisége 50 kg, járművek esetében a jármű karakterisztikájától függően akár több tonnányi is lehet. A biztonsági

távolságok ezért minimálisan: autó bomba esetén: 200 m, gyalogos merénylő esetében: 100 m. A magyar elmélet és gyakorlat ennél lényegesen nagyobb távolságokat ír elő: 400 illetve 150m.

Általában a repeszhatás fokozása céljából csapágygolyókat vagy szögeket is felszerelnek a robbanóanyag köré. A repeszhatás abba az irányba a legveszélyesebb amerre a bombát magára szerelte (hasi ritkábban háti), ezért a merénylő háta mögötti terület többnyire biztonságosabb, kevesebb a repesz és a robbanás hatása sem olyan nagy.

Ha a robbanás előtt sikerül hasra kényszeríteni a merénylőt, akkor a rombolás jelentősen csökken és a nyomás hullám is függőleges irányú lesz.

Ismertető jegyek

A merényletet megelőző időszakban tesztelik a biztonsági erők reakcióit: váratlan, gyors, de valódi támadó szándék nélküli oda-futások, rohángálás, gyanúsak látszó tárgyak (kapcsolók, gyújtó szerkezetek) demonstratív megmutatása, a felszólításoknak és figyelmeztető lövésekre sem reagáló „ártatlan” civilek, stb.

Ezekkel a tevékenységekkel egyfelől elaltatják a katonák éberségét, szinte megszokottá teszik számukra ezt a fenyegető magatartást, másfelől kitapasztalják azokat a sztenderd reakciókat, melyek a támadás hatásait csökkentenék. Ha a katona ilyen jeleket tapasztal, azonnal jelentse és figyelmeztesse bajtársait a megnövekedett veszélyre.

Szokatlanul alacsony forgalom, vagy teljesen néptelen utcák terek, ahol egyébként mindig tömeg van. Előfordulhat, hogy a terrorista sejt vagy szervezet politikájával nem fér össze, hogy magas legyen az ártatlan civil áldozatok száma, ezért figyelmeztetik a környéken élőket, hogy ne járjanak arra. Ez szinte teljesen bevett gyakorlata volt a tálibok módszerében 2003-2005 között. Sajnos ma

18 NGO: Non-Government Organizations

Hordozása	Álcázása
Mellény, vagy hevederek segítségével a felső ruházat alatt	Leggyakrabban a mell vagy has részen, ritkábban a háton helyezik el. Általában a hadműveleti területen megszokott helyi népviselet jellegzetes és bő ruházata alatt.
Csomag vagy táska	Sporttáska vagy hátizsák.
Mindennapos használati tárgy	Pl.: Videó kamera, amint 2001-ben használták Afganisztánban, magukat TV stábnak álcázva.
Mankó, művégtag	A háborút követő nagyszámú nyomorék között könnyen elrejtőzhet, ráadásul szánalmat keltő megjelenése miatt a biztonsági erők ügyet sem vetnek rá.
Detonátor	
Billentyű vagy tömbler kapcsoló	Általában a zsebben hordja, ritkábban a kezében. Ha a kezében hordozza, akkor lehetséges, hogy a gomb felszabadításakor (elengedésekor) működik, így a szerkezet a merénylő semlegesítése után (is) robban.
Nyomó párna	Bárhol elhelyezheti a testén.
Időzítő	Az elkövető a cél elérése előtt aktiválja. Így nem kelt gyanút, nem szorongat semmit a kezében, nem turkál idegesen a zsebében, ráadásul a szerkezet a merénylő semlegesítése után (is) robban.
Távírányított	Távírányítású szerkezet (pl.: zsinór nélküli telefon) hozza robbantja fel a szerkezetet. Egy másik terrorista hozza működésbe a szerkezetet, aki figyeli az első tevékenységét. 2003. áprilisban Irakban találtak ilyen műszaki megoldást.

A robbanó eszközök jellemzői

már ilyen figyelmeztető jelek nincsenek, a civil áldozatok nem számítanak a jellemző hadműveleti területen.¹⁹

Péntekek, állami ünnepek, éjszakák: ilyenkor egyébként is alacsonyabb a forgalom, ezért könnyebb leszorítani a civil áldozatok számát.

Autóját egyedül vezető sofőr: az öngyilkos merénylő nagyon valószínű, hogy egyedül követi el tettét. Az autójában egyedül ülő ember, legyen mindig gyanús!

Egyetlenül, kiszámíthatatlanul mozgó autó: út mellett várakozik, hirtelen elindul, követi az oszlopot, váratlan kormány mozdulatok, kanyarodás, stb. Az önmaga megsemmisítésére készülő ember kiszámíthatatlan lelkiállapotát tükrözi az egyetlen vezetés, a döntések impulzivitása. Sajnos a hadműveleti területen a lakosság közlekedési morálja általában rossz, ezért az ilyen „rossz autóvezetők” egy idő után fel sem tűnnek.

Figyelők, „falazók”: a merénylethez is szükség van csapatmunkára, ezért a merénylőn kívül biztosan vannak még más terroristák is a helyszínen, akik figyelnek, figyelmeztetnek, riasztanak, irányítanak, vagy éppen a távírányítót kezelik. Figyelni kell a látszólag cél nélkül ögyelgőket, ácsorgókat, akik feszülten figyelnek, de valami másra. Észre

¹⁹ Általában sem lehet számítani arra, hogy az iszlám terroristák megpróbálják elkerülni a civil áldozatokat. Számukra minden muszlim társadalom romlott és ezért minden mohamedán is hitehagyott, aki nem harcol ellene.

kell venni a gyanús jeleket! Például a gyanús-nak tűnő személy nem a saját tevékenységére figyel, vagy újságjából gyakran felpillant, állandóan nézelődik, idegesen tekintgetve ácsorog. Vagy éppen egyáltalán nem a dolgát végző kereskedő, árus, stb.

Sajnos az öngyilkos merénylő profilját még nem sikerült megrajzolni. Lehet férfi, nő, sőt akár gyerek is. Lehet bármelyik etnikumból, vagy akár lehet európai külsejű is! Viselhet álruhát, egyenruhát, vagy talán segélyszervezetek ruháját, jelzéseit, használhat korábban elrögzített kormányzati vagy alapítványi járművet.

Az alábbi ismertető jegyek korántsem teljesek, egyáltalán nem 100%-osak, ezek olyan tényezők, amelyek utalhatnak öngyilkos merénylőre, de meglétük nem jelenti teljes bizonyossággal az elkövetőt.

1. Az adott területen és időjárási körülmények között szokatlan ruházat viselete. Pl.: meleg téli kabát miközben meleg az idő.
2. Bő, tömött ruha. Sajnos a Közel Keleten és Közép Ázsiában az ilyen viselet általános: burka, burnusz, stb. Ezek mind rendkívül alkalmasak bomba elrejtésére.
3. Napszemüveg viselete: ezzel az elkövető elrejtí tekintetét és ez magabiztosságot ad számára.
4. Izzadás, nyugtalanság, izgatottság: a fizikai félelem jele, amelyet a legfegyvelmeztettebb terrorista sem tud elrejtteni.
5. Furcsa darabos mozgás, mint egy robot: a felfokozott agyi tevékenység, a mentális fókusz eredménye, miután mozgását nem koordinálja a megszokott módon.
6. Éles tekintet, amely egy pontra mered, a merénylő számára teljesen eltűnik a külvilág, mintha transzban lenne. Ez az akciót megelőző teljes koncentráció jele.
7. Felajzottság, természetellenes boldogság, mintha részeg lenne: Istenével való egyesülés izgalma tölti el.
8. Motyogás, mormolás: valószínűleg imádkozik.

9. A nemi szervek takargatása: lehet, hogy a félelemtől bevizelt?
10. Frissen borotvált, rövid hajú: iszlám szélsőségesek a „mártírságra” felkészülés részeként gyakran minden testszőrüket leborotváltják.
11. Megváltoztatott külső: Pl.: hajfestés, mely nem illik egy valódi európaihoz sem, de ő azt hiszi, hogy ettől „nyugatiasan” néz ki, jobban álcázza magát.
12. Írásjelek a karon, ruházaton: valószínűleg korán idézetek.
13. Ökölbe szorított kéz, „valami” szerkezet a marokban: az elsütő szerkezet jelenlétére utal.
14. Ruha ujjából, táskából kilógó drótok: a kapcsoló és a robbanószerkezetet köti össze.
15. Vágások a ruhán (mellrészen) a táskán: ezek teszik lehetővé, hogy a robbanás minden akadály nélkül röpítse szét a repeszeket.

A parancsnoki felelősség

A parancsnokok felelőssége az, hogy a katonáknak legyen önbizalmuk és képességük az öngyilkos merénylők azonosítására és kezelésére, ha kell akár halállal végződő fegyverhasználatra is készen álljanak.

A nem megfelelően felkészített katona, aki bizonytalan, parancsnokai nem támogatják szolgálatának ellátásában, vagy nem ismeri a fegyverhasználatának gyakorlati rendszabályait, nem fogja megfelelő időben kellő határozottsággal megölni a terroristát és ezzel súlyos támadásnak teszi ki magát és bajtársait. Soha senki nem mondta ki, de az ilyen típusú merényletek miatt gyakran történnek téves riasztások és a felfokozott, agresszív reakálás miatt ártatlan áldozatok is meghalhatnak a biztonsági erők akciójának eredményeként.²⁰

²⁰ Lásd: 2005. július 22.-én a londoni metróban tévedésből kivégzett brazil vendégmunkás.

Ilyenkor a katonát meg kell védeni mind jogi értelemben, mind pedig a médiával szemben. Gondoskodni kell arról, hogy személyazonossága titokban maradjon és mind a kivizsgálás, mind a jogi eljárás során megfelelő képviselőt kapjon.

Előkészítés

Valamennyi katonát és parancsnokot gondosan fel kell készíteni öngyilkos támadások elhárítására: az éberségre, a gyors döntéshozatalra és a tevékenység végrehajtására. A siker kulcsa az öngyilkos merénylőre utaló jelek felismerése. A kiképzésnek arra kell irányulnia, hogy a katonák magabiztosakká váljanak, hogy késlekedés nélkül azonnal merjenek cselekedni, de megóvják őket a helytelen fegyverhasználatától és annak következményeitől. A Magyar Honvédségben – egyéb szabályozás híján – a Szolgálati Szabályzat fegyverhasználatra vonatkozó fejezete és a hadszíntéren érvényes Fegyveres Erőszak Kezelésének Szabályai érvényesek. A missziós felkészítések során valamennyi (!) katonának át kell esnie egy alapos és gyakorlatias kiképzésen, mely során ezeknek a szabályoknak a konkrét megvalósítását jártasság szinten tanulják meg.

Ellenrendszabályok

Felderítésnek és hírszerzésnek minden fajta terrorista cselekmény megakadályozásában nagy a jelentősége, de az öngyilkos merényletekkel kapcsolatos információink nagyon hiányosak. Ezért van nagy fontossága a legcsekélyebb információ morzsának is amelyik ilyen merényletre vonatkozik.

Defenzív taktika segít a merénylet hatásait a lehető legkisebbre szorítani. Ezeket a rendszabályokat minden körülmények között alkalmazni kell, ahol a merénylet jellemző céljai (lásd: Célok) előfordulnak. Tagoltság, szétszórtság, távközök, követési távolságok: mind a járműveket, mind a katonákat úgy kell

elhelyezni, hogy egy robbanás során a lehető legkisebb legyen a halálos áldozatok és sebesültek száma. A legsebezhetőbb a bázison kívül tevékenykedő gépjármű oszlop, amikor a csapatok le- vagy felszállnak, anyagokat rakodnak, ilyenkor nagy koncentrációban statikusan a legjobb célt nyújtják.

Az öngyilkos merénylő felismerése annak dacára, hogy a felismerési jelek bizonytalanok és ellentmondásosak, a legfontosabb az ellenrendszabályok közül. A felismerést követő bármilyen akció csak a fegyveres erőszak kezelésének szabályai, a Hadszíntéri Hatályos Műveleti Utasítás²¹ (HAMU) szerint történhet.

Meglepetés és félrevezetés: aktív megtévesztési rendszabályok bevezetése, a mindennapos rutin véletlenszerű változtatása, új utak, eljárások és szabályok rendszertelen bevezetésével kiismerhetetlenné kell tenni csapataink tevékenységét.

Rejtettség és álcázás: a bázis körüli figyelő pontok és őrhelyek rejtett elhelyezése, a felvezetés útvonalának rejtettsége vagy nehéz megfigyelése. A járőrök felszerelése és ruházata legyen egyszerű, ne utaljon nagy volumenű tábor vagy művelet közelségére.

Fegyverzet: azok a katonák, akik valószínűleg közelharcba fognak keveredni öngyilkos merénylővel legyenek pisztollyal ellátva.

Mesterlövészek: Legyenek mesterlövészek beosztva minden tevékenység biztosításához (pl.: őrség, konvoj).

Helyi közösség támogatása: Meg kell szerezni a helyi lakosság szimpátiáját és támogatását. A helyiek így könnyebben szívartogtathatnak ki ötleteket, tippeket. Azokra a területekre, törzsekre, falvakra kell koncentrálni, ahol az öngyilkos merényletek a legtöbb támogatót tudhatják maguk mögött, a legelölsebbek a NATO erőkkkel szemben. Lehet, hogy elvesztegetettnek tűnik minden erő-

21 SOP: Standing Operation Procedure

feszítés, de az információ amit így nyerünk sokkal pontosabb és megbízhatóbb lesz, mint az amit egy – a terroristákkal semmilyen kapcsolatban sem lévő- közösség adhat.

Mozgások: Ideiglenes korlátozásokkal (pl.: utak, terek, területek letiltása) el kell érni, hogy kiszámíthatatlan legyen a NATO erők tevékenysége.

Utak biztosítása: A megkerülhetetlen utak legsebezhetőbb részein biztosítás szervezése.²²

Fertőtlenített zónák: a bázis körül létre kell hozni egy teljes mértékben tiszta „fertőtlenített” területet, melyet folyamatos fegyveres megfigyelés és ellenőrzés alatt lehet tartani.

Szűrő rendszer: a bázis körüli az ellenőrzéseknek több szintjét, „szűrőjét” is létre kell hozni: a bázist körül kell venni helyi katonai és rendőri erőkkel, esetleg a helyi őrző-védő magántársaságok által működtetett EÁP-okkal. Ugyanakkor nem szabad csökkenteni a bázis egyéb biztonsági intézkedéseit sem.

A járművezetők és utasok előzetes ellenőrzése: minden járművet meg kell állítani 200 m távolságra a bázistól, a vezetőnek és utasainak jelentkezni kell ellenőrzésre a kapu őrszemélyzeténél, és csak ezután engedik a járművel megközelíteni a bázist.

Személyek átvizsgálása: minden ismeretlen azonosságú személyt teljes motozásnak kell alávetni, aki a bázisra be akar lépni. De még a bázis helyi alkalmazottait is, illetve járműveiket, munkahelyüket is rendszertelen időközönként át kell vizsgálni. Az átvizsgálásra ki kell jelölni egy területet, mely biztonságos távolságra van egyéb infrastruktúrától, ha a merénylő felrobbantja magát. A területen legyen épület vagy sátor, ahol az alapos átvizsgálást (levetkőztetés, testüreg vizsgálat) is végre lehet hajtani. A nők átvizsgálására nőket kell kijelölni. Először mindig a kezeket

kell ellenőrizni. Ha rendelkezésre áll, fémkereső műszereket kell használni: detektort, érzékelő kapukat. Alkalmazni kell kutyákat az épületek és járművek átvizsgálására.

5. ábra Kereső kutya és gazdája jármű átvizsgálásakor

Járművek átvizsgálása: Az EÁP teljes személyzete legyen mindig éber és tettere kész. Folyamatosan figyeljenek, nem csak az EÁP területén folyó tevékenységre, de az EÁP környezetére is. Így a gyanús mozgásokra, járművekre, figyelő, lödőrgő emberekre, vagy éppen hirtelen eltűnő sokadalomra, stb. A járművek átvizsgálásra tükröket kell használni, annyit, amennyi szükséges, akár többet is. Az EÁP-on fedett tüzelő állásokat kell kiépíteni, és körkörös kilövési és figyelési lehetőséget kell teremteni, ahol lehet.

Járműoszlopokban: el kell kerülni a forgalmas utakat, csomópontokat. Soha nem szabad az oszlopnak megállnia, mindig legyen hely a manőverekre, kitérésre, a helyzet elhagyására. Ha mégis dugóba kerül az oszlop, még a torlódás előtt vagy azonnal ahogy megállt a forgalom, le kell szállítani a személyi állományt. Azokon a pontokon, ahol sebezhető a járműoszlop, gyalogos járőr keljen át először.

Ha van rá lehetőség az oszlopot civil járművek is kísérik, amelyek az oszlop előtt, illetve mögött haladva, felderítik az utat, il-

22 EÁP: Ellenőrző-Áteresztő Pont, FIŐ: Figyelő Őrs, REFI: Rejtett Figyelő.

letve hátulról biztosítanak. Különösen fontos ez, ha nagy csapatmozgásokat, vagy elkerülhetetlen rutin jellegű utazást hajtunk végre. Kettő, vagy több biztosító jármű szorítsa le a támadót, illetve akadályozza meg az oszlop megelőzését, járművei közé befurakodást.

Lehetőleg kerülendő a nagyszámú gépjárműből álló konvoj. Ha mégis szükséges, akkor lehetőleg éjjel haladjon az oszlop, amikor kisebb a forgalom és könnyebben fel lehet ismereni a gyanús személyeket vagy járműveket. A parkoló gépjárművek mellett a lehetséges legnagyobb sebességgel kell elhaladni, de figyelemmel kell lenni a lehetséges balesetekre is.

Ha a hírszerzési források azt valószínűsítik, hogy öngyilkos merénylet készül, a fenti rendszabályokat ki kell egészíteni az alábbiakkal:

1. A fegyvereket készenléti helyzetbe kell helyezni: Fegyver töltve, biztosítva, a tusa (válltámasz) a vállgödörben, a fegyver csőve állandóan a várható tüzelés irányába esik.

6. ábra A fegyver készenléti helyzetben

2. A lehető legkisebbre kell korlátozni a csapatok tevékenységét, mozgását.
3. Fokozni kell a személyek és járművek átvizsgálásának intenzitását.
 - a. Hangosbeszélő segítségével nagy távolságra meg kell állítani az autókat és utasítani annak elhagyására, ajtók, csomagtartók, motorház kinyitására. Így távcső segítségével ellenőrizni lehet a jármű belsejét.
 - b. Nagy távolságról szintén hangosbeszélővel megállítani a személyeket, utasítani őket felsőruházatuk levételére és a csomagok kinyitására, a tartalom felmutatására.
4. Le kell zárni a területet, az utakat. A forgalmat teljesen meg kell állítani. Ezzel a járművel elkövetett merényleteknek elejét lehet venni. Ha lehet, akkor a rendőrséget vagy civil biztonsági cégeket kell igénybe venni ezekre a feladatokra, mert a túl sok blokádnak, intenzív katonai tevékenység éppén, hogy felkelti a terroristák érdeklődését.

Hasznos tanácsok azoknak, akik öngyilkos merénylettel kapcsolatos incidensbe keverednek

Elbánni egy öngyilkos merénylettel valószínűleg a legnagyobb kihívás, amivel egy katonának találkozhat: észre kell vennie a merényletet, meg kell látnia azokat a jeleket, amelyek alap-

ján a fegyverét jogosan használja, döntést kell hoznia életről és halálról, és cselekednie kell néhány másodpercen belül. Általában nagyon kevés ideje lesz gondolkodni és nem számíthat segítségre sem a társaitól sem a parancsnokától. A merénylő megállításának valószínűleg az egyetlen módja az, ha azonnal harcképtelenné teszi, azaz, megöli. A fegyverhasználatot megelőző felszólítás valószínűleg a bomba azonnali felrobbantását fogja eredményezni.

Az öngyilkos merénylőket úgy szemelték és képezték ki, hogy kihasználják képességeiket a feladat végrehajtására. Számos szakértő úgy véli, hogy az öngyilkos merénylő az akció kezdetén már halottként gondol magára.

Az alábbi útmutató azt a célt szolgálja, hogy megkönnyítse a fegyverhasználatot megelőző cselekmények áttekintését.

Eljárás csak gyanús személlyel

A fegyverhasználata mindig feleljen meg fegyveres erőszak kezelésének szabálya előírásainak. Továbbra is a katona felelőssége saját helyzetértékelése és az elhárítása.

A merénylőt időben észre veszik

A helyzet: A lehetséges célszemélyt bizonyos távolságból felismerik. Az „A” jelű katona aki felismeri a jeleket és arra a következ-

Ha vélelmezhető a gyanús személyről, hogy öngyilkos merénylő, aki azon van, hogy olyan cselekményt kövessen el, mely során emberélet kerül veszélybe és nincs más mód megmentésükre, ebben az esetben katona fel van hatalmazva – az emberi élet védelme érdekében – a halálos erő alkalmazására.

Felszólítás

Ha a katona tényleg öngyilkos merénylővel áll szemben, akkor éppen a felszólítás lesz számára a jel önmaga felrobbantására.

Ugyanakkor a fegyveres erőszak kezelésének szabálya értelmében fel kell szólítani őt mielőtt tüzet nyitna rá, hacsak nem gondolja azt, hogy a felszólítás súlyos veszélynek teszi ki saját magát és más személyeket is.

Fegyverhasználat

Ha lehetséges fedezékbe kell húzódnia, mielőtt tüzet nyitna! Ne szabad elfelejteni, hogy a lövések a bomba robbanását is eredményezhetik és a helyszínen tartózkodó katona az egyetlen, aki meg tudja ítélni a kockázatot! Tüzeljen a test közepébe és ne többet, mint amennyire feltétlenül szükség van a merénylő harcképtelenné tételéhez (megöléséhez)! Figyelmeztesse társait! Lehet, hogy ezzel kezdí a cselekvést és így társai is fedezékbe tudnak húzódnia, de ez a merénylő számára is figyelmeztetés lehet. Döntésével, hogy fedezék mögé ugrik, Ön került abba a helyzetbe, hogy megítélje a veszély relatív nagyságát, amelybe keveredtek.

Ne feledje!

A teherelvétel elvén működő kapcsolók akkor fogják működtetni a bombát, amikor a halott terrorista elengedi azt. A bomba lehet időzített, vagy távirányított is és a terrorista halála után később fog robbanni. Ne közelítse meg tehát!

További tevékenység

Figyeljen és keressen további merénylőket! Általában csoportban hajtják végre akcióikat. Mindenki húzódjon fedezékbe!

HA NEM BIZTOS, HOGY ÖNGYILKOS MERÉNYLŐVEL VAN DOLGA
Ha a az alábbiak végrehajtása során a gyanús személyről mégis csak kiderül, hogy öngyilkos merénylő, vissza kell térni az előző táblázat végrehajtására!
Felszólítás: Adja tolmács vagy idegen nyelvi kártyák segítségével a következő utasításokat: „Mutassa mindkét tenyerét, majd hajtsa fel a ruha ujját!” „Helyezze a földre táskáját, csomagját és távolodjon el mellőle!” „Feküdjön a földre arccal előre, kezek nyújtva, tenyér felfelé!” „Vegye le felső ruházatát!” Közben továbbra is célozzon rá!”
Ha valamiféle málha hevederek vannak a testén, de Ön nem hiszi, hogy robbanóanyagot tartalmazna, vetesse le vele! „Ürítse ki a táskáját és mutassa fel a tartamát!”
Ha a gyanúsítottnál nincs bomba, rendelje őt olyan helyre ahol biztonságosan tudja őrizni és később letartóztatni, ha kell!
Ne feledje: a bomba az után is felrobbanhat, hogy már elvette a terroristától, hiszen rádió-távírányítással és időzítővel is lehet szerelve!
További tevékenység Rendeljen mindenkit fedezékbe, vagy hátra! Figyeljen és keressen további merénylőket! Általában csoportban hajtják végre akcióikat. A fedezékbe húzódott katonák biztosítsák az intézkedést!

Eljárás csak gyanús személlyel

tetésre jut, hogy ember élet van veszélyben, ezért halálos lövést ad le. A járőrön kívül mások is vannak a helyszínen. Ha a gyanúsított elszalad és továbbra merénylőnek véljük, a halálos fegyver használata továbbra is fennáll, mint lehetőség (ha emberéletet továbbra is fenyeget), az üldözés mellett.

A merénylőt későn veszik észre

Helyzet: a merénylőt későn veszik észre a járőr (EÁP, FIŐ) tagjainak nagyon kicsi ideje van, vagy egyáltalán nincs ideje adekvát lépéseket tenni, ezért a bomba nagy valószínűséggel fel fog robbanni.

A merénylő mozgó autóban van

Helyzet: a merénylő egy viszonylag alacsony sebességgel közlekedő járművet támad meg, amelyiknek nincs páncél védettsége, nincsen védelme, van körkörös figyelési és kilövési lehetősége, ugyanakkor a merénylőnek van tere és sebessége a manőverezésre. A

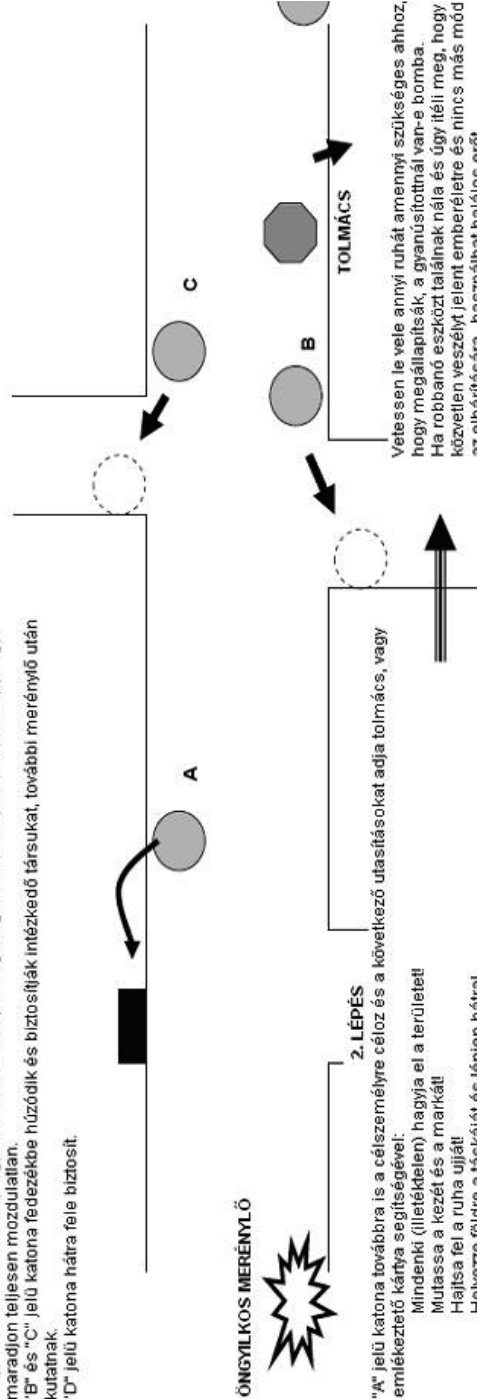
terrorista valószínűleg hosszában akar a jármű mellé húzódni. Ha az oszlop áll, akkor a terrorista bele fog hajtani a kiválasztott járműbe. A terroristák párban dolgoznak.

ÖSSZEFOGLALÁS

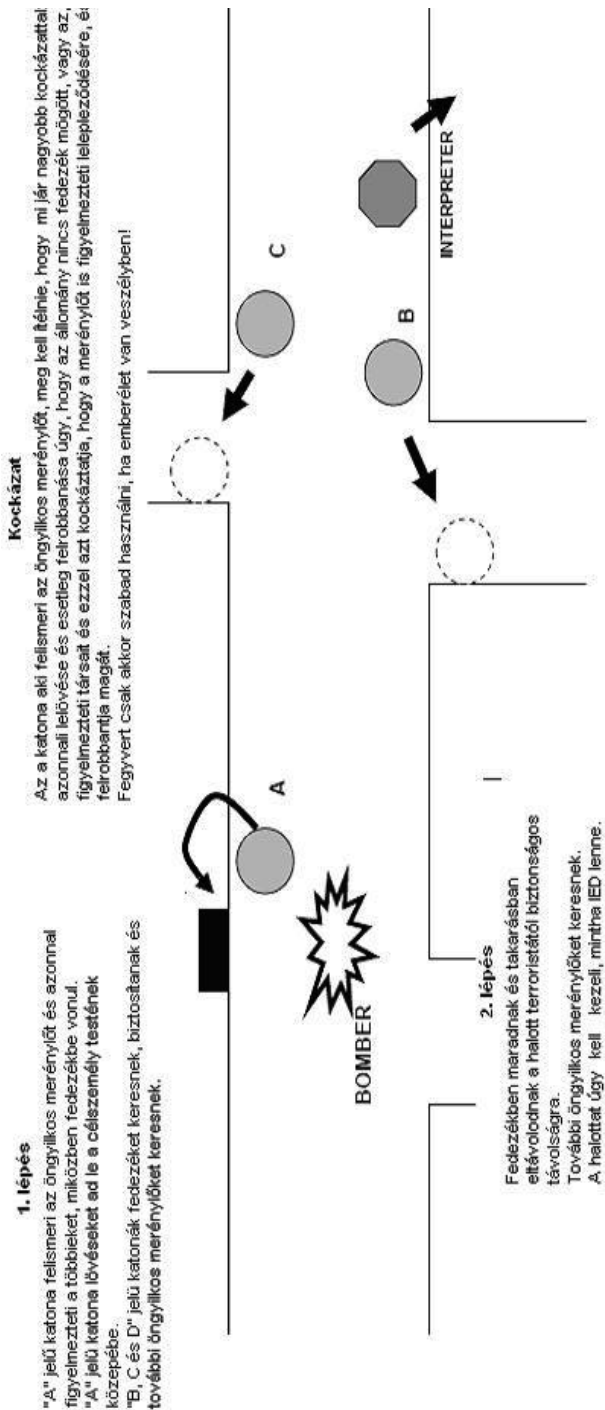
Ha a katonák megfelelően képzettek, ismerik az öngyilkos merénylők felismerési jeleit, begyakorolták a fegyverhasználatot és képesek az agresszív, gyors tűzkiváltására, éberek és figyelmesek, megfelelő tájékoztatást kapnak a készülők merényletekről, akkor képesek lesznek arra, hogy megmentsek saját maguk és bajtársaik életét. Az idő múlásával azonban ez a rutin egy fajta fáradságba és közönybe csaphat át. Vigyázni és figyelni kell ezekre a jelekre! A parancsnok ne engedje meg sem bajtársainak, sem magának, hogy figyelme ébersége lankadjon!

1. LÉPÉS

"A" jelű katona felismeri az öngyilkos merénylőt, feliszóllítja (ezzel a többi katonát is figyelmezteti) és fedezék mögé húzódik. Ő irányítja az incidenst.
 "X" jelű katona a tolmács, vagy emlékeztető kártyák segítségével feliszóllítja a célszemélyt, hogy maradjon teljesen mozdulatlan.
 "B" és "C" jelű katona fedezékbe húzódik és biztosítja az intézkedő társukat, további merénylő után kutatnak.
 "D" jelű katona hátra fele biztosít.

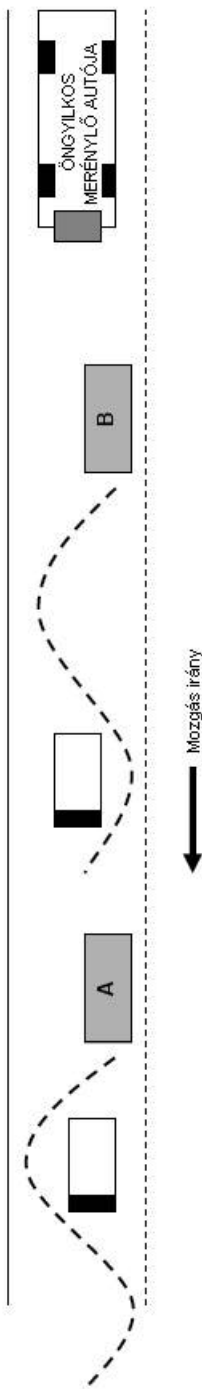
7. ábra A merénylőt nagy távolságról vették észre

8. ábra A merénylőt kis távolságról vették észre

1. lépés

- "A" és "B" járművek lépcsőzve és megfelelő követési távolságokkal haladnak. Mindkét járműből körülörsen figyelnek és tüzelhetnek.
- A személyzet figyeli a környező járműveket és besző beszélőn kommunikálnak egymással.
- A személyzet felfigyel a gyanús autóra, azonosítja és jelenti, figyelmezteti a többi járművet is.
- A személyzet használja fegyverét a ROE szerint.

2. lépés

Mozgásban lévő oszlop esetén:

- a járművezető kitérő manővert hajt végre: kanyarogni kezd a járművel, felgyorst
- másik járműtől fedezetet kér
- tűzzel mozgáséptelenné teszi a merénylő járművét
- ha emberéletet közvetlenül fenyeget a támadás fegyvert használnak a célszemély ellen
- távközlőket növelni, kell, hogy ne legyen "értékes" a célpont
- figyelők felállítása, forgalomszabályozása, esetleg leállítás
- 360 fokos figyelés és kilövés
- A megálló hely megfelelő kiválasztása: nem lehet az oszlop mellé hajítani

3. lépés

- Ha a merénylő félbeszakítja a támadást:
 - Jelentse a jármű mozgását
 - Aktion róla leírást minden rádió állomás részére
 - Zárják le a környező főbb utakat
 - Minden állomás tegyen aktív megelőző lépéseket

9. ábra A merénylő járművel támad

MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ ANDREA KÖZALKALMAZOTT: A DOKTRINÁLIS SZAKTERÜLET KAPCSOLÓDÁSA A HUMÁN TUDOMÁNYOKKAL (III. RÉSZ: PSZICHOLÓGIA)

BEVEZETÉS

Az az olvasó, aki az előző számokat tanulmányozta, látta, hogy a téma, amit fel kívánok dolgozni nem más mint különböző tudományok és a főnökségi kiadványok közös osztójának keresése. Eddig szoltam arról milyen fontos terminológiai munkát kell, hogy végezzen a megalkotó, hiszen egy-egy terminus legkönnyebben az írott kiadványok hatására kerül be a szakmai nyelvhasználatba. Egy helytelen terminológia ugyan lehet konvencionális, lehet egy kis csoport által egyöntetűen értelmezett, de mindenképp nehezíti egy nagyobb csoport kommunikációját, illetve a későbbi kutathatóságot. Felhívtam a figyelmet arra is, hogy milyen fordítási stratégiákat fogad el a nyelvtudomány, melyek azok, amelyek tudományosan megengedettek, elfogadottak és jól alkalmazhatók, illetve hoztam példákat arra, amelyek félrevezetik az olvasót.

Jelen cikkben azt kívánom taglalni, hogy milyen összefüggés van a szerkesztés és a szövegértés között. Fel kívánom hívni a figyelmet arra, hogy messze tévedünk akkor, ha abban a hiszemben élünk: a tartalom, az igényesen megfogalmazott mondataink, körültekintéssel megválasztott terminusaink, a helyes fordításunk elegendők ahhoz, hogy egy kiadvány közérthető legyen. Emellett betöltse eredeti funkcióját; iránymutatást adjon egy-egy szakterület munkájához. Gyakran emlegetjük a NATO csatlakozást

és az ezzel járó változások szükségességét a Magyar Honvédségen belül. Beszélünk arról, hogy más katonai kultúrára¹, vezetési elvekre, technikára, szemléletre van szükség ahhoz, hogy megálljuk a helyünket a Szövetségben. De talán még sosem beszéltünk arról, hogy bármennyire is objektíven kezelhető tudománynak tartjuk a hadtudományt, a NATO-ban különböző kultúrájú népek dolgoznak együtt. A kultúra nemcsak a morált, a szemléletet, a munkához való hozzáállást befolyásolja, amit egy parancsuralmi rendszer képes könnyedén áthidalni, hanem például az asszociációkat, a másodlagos jelentéseket, – azaz a gondolati síkon történő agyi folyamatokat –, vagy egy írott szöveg szerkesztését is.

Ennek bemutatására három témát kívánok taglalni: először – annak érdekében, hogy tudományosan alátámasszam a szerkesztés fontosságát és kultúrafüggőségét – rövid ismertetést kívánok adni a szövegértés – műfaj- szerkezet kapcsolatáról, illetve az olvasás folyamatáról. Ezt követően kitérek az egyik égetően sürgős feladatra, a doktrinairás szerkezeti kérdésre, bemutatam a „Hatályos Műveleti Utasítás” írásával kapcsolatos pozitív törekvéseket, majd hangsúlyozni kívánom egyéb szerkesztési tudnivalók lényegességét.

1 E témában lásd: Benkő Tibor altábornagy: Szolgálati kultúra a haderőreform tükrében, in. Sereg Szemle, 2009. II. negyedév

A SZERKEZET - MŰFAJ - SZÖVEG-ÉRTÉS KÖLCSÖNHATÁSA

Talán minden felnőtt olvasó átélt már olyan helyzetet, amikor maga előtt tartott egy magyar nyelven íródott szöveget, olvasta, próbálta értelmezni, de valójában hosszú „bön-gészés” után sem tudott kihámozni belőle semmit. Ennek több oka van. A pszichológia, pszicholingvisztika tudománya már megpróbálta felsorolni azokat a tényezőket, amelyek segítik az olvasott szöveg értését, illetve amelyek hiánya meggátolja azt. Tekintettel arra, hogy jelen alponthoz jobbra a szerkezetet érintő kérdéseket kívánom taglalni, ezeket a tényezőket csak röviden, az érdekesség kedvéért sorolom fel.

Nyilvánvaló a legtöbb olvasó a szakmai háttértudásra gondol, hiszen egy vakbélműtét, egy kémia reakció, egy pénzügyi tranzakció leírása nem minden esetben közérthető. A háttértudáson kívül azonban vannak más tényezők is, amelyek segítik, vagy gátolják az írott szövegértést (nyilvánvalóan műfajfüggetlenül), ezek a tolerancia, az empátia, az érzékenység, az egoizmus², a rövid idejű memória³, a társadalmi, politikai háttér⁴, az olvasó

vallása⁵, az olvasás helye, ideje⁶, az olvasó motivációja⁷.

Ezek a faktorok jobbra az olvasóra vonatkoztak. Vannak azonban szövegnek is olyan tulajdonságai is, amelyek hozzájárulnak a helyes érteshez. Köztudottan ide tartozik a közérthető, egyszerű mondat szerkesztés, a nyelvhelyesség, és a szerkezet. A pszicholingvisztika úgy fogalmaz, hogy az olvasóknak sémái alakultak ki. Azaz elképzelésük, konkrét háttértudásuk van arról, hogy az a műfaj, amit a kezükbe tartanak milyen elvek alapján van szerkesztve. Ez nagymértékben segíti a szövegben való tájékozódást, illetve a szöveg pontos megértését. Gondoljunk csak arra, hogy megvan a telefonkönyvnek, az étlappak, a gyermekünk ellenőrzőjének, az orvosi receptnek, a bankszámla kivonatnak, a miniszteri utasításoknak, a kézikönyveknek, stb. a rájuk jellemző, sajátos szerkezetük. Valószínűleg nehezebben menne a szövegértés, a szövegben való tájékozódás, ha a gyermekünk ellenőrzője nem jól átlátható táblázatokat, hanem csak egymást követő jegyeket tartalmazna aláírásokkal. A telefonkönyvben sem tudnánk eligazodni, ha nem alfabetikusan, hasábokba szedve lennének a nevek, hanem egymás után, ötletszerűen felsorolva. Használhatatlan lenne az a kézikönyv is, ami nem logikára, vagy időrendi sorrendre építve írta le egy tevékenységi folyamatot, hanem

- 2 Az olvasót az önzése nagyon gyakran megakadályozza abban, hogy azt értse, amit a szerző valóban mondani akart. Ez jobbra az utasítások, kritikák esetében fordul elő.
- 3 Memória nélkül nem lehet olvasni, hiszen ha az olvasó gyorsan elfelejti, amit olvasott, akkor a szöveg egésze nem lesz értelmezhető számára.
- 4 Egy-egy politikai töltetű szó az olvasóban (negatív) asszociációkat kelt, ami megakadályozhatja a szöveg helyes értelmezésében.

- 5 A politikai érzülethez hasonlóan a vallási hovatartozás, vagy hova- nem- tartozás negatív érzelmeket válthat ki az olvasóból.
- 6 A különböző szövegek komoly, értelmező olvasásának meg kell adni a módját. Zajban, pár perc alatt (metrón, két megálló között) nem lehet érdemi szellemi tevékenységet végezni.
- 7 Krashen megállapította, hogy a kellő belső motiváció nélkül az olvasás nem töltheti be a funkcióját. Csak az az olvasó lesz képes a szöveget helyesen értelmezni, aki ezt valóban szeretné is.

például a tevékenységeket alfabetikus módon taglalná. Egy HM utasítás is értelmezhetlenné válna, ha nem tartalmazná azokat a részeket, hogy mire terjed ki, mi a célja, meddig hatályos, stb.

Minden írott munka megértéséhez igen aktív agyi tevékenységre van szükség. Soha senki nem értene meg egy olyan írást, aminek a szerkezete és a témája is előtte teljesen ismeretlen. Az olvasónak bizonyos háttérinformációkra feltétlen szüksége van ahhoz, hogy az olvasni kívánt művet megértse. Emiatt állíthatjuk azt, hogy az olvasás kölcsönhatás a nyelvi ismereteink és a világról alkotott tudásunk között.

A cím, az alcímek elolvasása után az olvasó aktíval bizonyos háttérismereteket, amelyek segítenek neki abban, hogy megértse az előtte lévő szöveget. Ezért kell mindig nagyon pontosan fogalmaznunk a címek megadásakor, és törekednünk arra, hogy a cím valóban azt takarja, amiről a fejezet szól.

Az olvasás egyfajta (ugyan egyoldalú) kommunikáció, illetve egy aktív agyi tevékenységet igénylő gondolkodási folyamat, amelyet a szerző oly módon könnyíthet meg, hogy épít az olvasója háttértudására. Ily módon a már kialakult sémák aktivizálása automatikusan történik, azaz egy jól ismert szerkezetben megírt dokumentum esetében a szerkezetben való eligazodás már nem igényel külön erőfeszítést.

AZ OLVASÁS FOLYAMATA

A fentiekből is láthattuk, hogy az olvasás nem egyszerű, mechanikus folyamat, hanem komoly szellemi tevékenység. Az olvasónak nem elég felismerni a betűket, hanem a szerzői szándékot is értelmezni kell. A betűfelismerés, és a szöveg valódi értelmének megértése közt azonban vannak fázisok. Míután az olvasó felismerte a betűket, felismeri (dekódolja) a szavak jelentését, feltárja a nyelvtani

szerkezeteket, majd értelmezi az egész szöveget. Mindezzel szimultán feltárja a szöveg vázát (szerkezetét), különbséget tesz a lényeges és lényegtelen gondolatok közt, a szöveg logikai hiányosságait kiegészíti, felismeri a hivatkozásokat. Az olvasás tehát egy gyors, célra törő tevékenység, amiben a szöveg szerkezete nem elhanyagolható szerepet játszik.

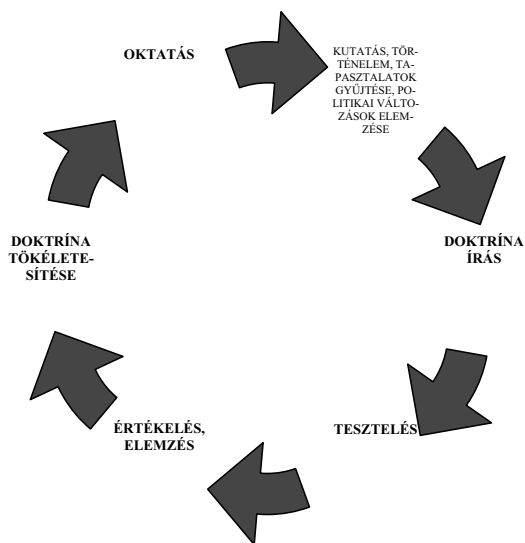
A DOKTRÍNÁK ÉS SZERKEZETÜK

A NATO csatlakozás szükségszerű velejárója volt a honvédség dokumentumainak újragondolása, átdolgozása. A fegyveres erők alkalmazását, szervezését, felkészítését egy háromszintű koncepciórendszer szabályozza, aminek egyik szintje a nemzeti biztonsági stratégia, másik a katonai stratégia, és a harmadik szintet alkotja a katonai doktrínák rendszere.

A „doktrína” szó a latin *doctrina* kifejezésből származik, eredetileg „tanítás”, „tanulás” értelemben. A különböző jelentésbővülések, változások eredményeképpen ma konvencionálisan tudományos elméletek, elvek, nézetek jelentéssel használatos.⁸ Az első doktrína a 16. századi Angliából származik, amiben a hadihajók bevetései során alkalmazható elveket, gyakorlati tapasztalatokat alapuló javaslatokat, tanácsokat gyűjtötték egybe. A doktrína tehát nem cselekvési program, hanem a katonai műveletek tervezőinek, végrehajtóinak gondolkodásmódját, szemléletét tartalmazó ajánlás. Mivel a tapasztalatokra épít folyamatosan felül kell vizsgálni, korszerűsíteni kell. Ennek alapján a doktrínairás egy soha véget nem érő feladatnak tűnik. Közvetlenül a NATO csatlakozás után még beszél-

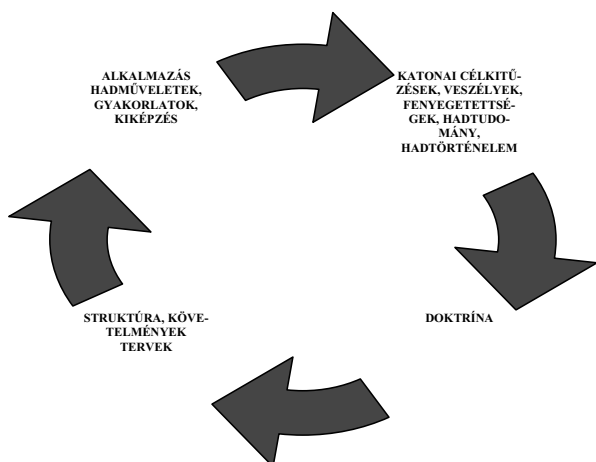
8 102/2008. (HK 19.) HM utasítás 2.§ (6) pontja alapján a doktrína a katonai erőket a célkitűzéseik elérésében támogató irányító alapelvek leírása. Felhatalmazó jellegű, de az alkalmazásához külön megítélés és döntés szükséges.

tünk doktrinális ciklusról, ami ezt a folyamatot jól érzékelhetően bemutatta, mára azonban már nem alkalmazzuk ezt a terminust. Ennek alapján a doktrína kidolgozási folyamat az alábbi ábrával volt szemléltethető:

1. ábra A doktrinális ciklus

A 2008-as elképzelés szerint a kidolgozás folyamatábrája leegyszerűsödött, nem biztos, hogy ezzel az előnyére változott.

2. ábra A doktrinairás folyamatábrája

A doktrínák megírása tehát elengedhetetlen feladattá vált⁹. A doktrínák esetében szerencsésnek mondható a szakma, mert van intézkedés, amely tartalmaz irányelveket a szerkesztésre vonatkozóan.¹⁰

Az AAP-3 az alábbi részeket tartja szükségesül megírandónak egy doktrína esetében¹¹:

- borító (kötelező);
- címlap (kötelező);
- tartalomjegyzék (kötelező);
- felhasznált irodalom (szükség esetén);
- előszó (fakultatív);
- fogalmak, meghatározások (fakultatív);
- szövegtörzs, (kötelező);
- melléklet, függelék (szükség esetén);
- szószedet (fakultatív);
- ábrajegyzék;
- rövidítések;
- alfabetikus tárgymutató (szükség esetén).¹²

9 198/2001. (HK 9.) MHPK intézkedés 46. pontja szerint „a Magyar Honvédségben a NATO doktrinális hierarchia rendszerével kompatibilis, arra épülő egységes doktrinális rendszert kell kialakítani, fejleszteni, illetve ennek érdekében azonos elvek szerint felépülő doktrinákat és szabályzó okmányokat kell kidolgozni.”

10 A 101/2001. (HK 12.) HVK HDM CSF intézkedés ad útmutatást: 4.1 df.) „A doktrinális és szabályzó okmányok szerkesztésekor a munkacsoport vegye figyelembe a NATO országokban kialakított doktrinák alakai, szerkezeti formáit, az AAP-3 szövetségi kiadványban a doktrinával szemben támasztott követelményeket.”

11 E szerint a dokumentum szerint, egy doktrinának még az alábbi részekkel is rendelkeznie kell, de ez Magyarországon nem elfogadott:

- NATO levél a nemzeti elfogadásról (kötelező);
- Nemzeti elfogadás (szükség esetén);
- Változtatások jegyzéke (Record of Changes) (kötelező);
- Nemzeti fenntartás jegyzéke (Record of National Reservation) (kötelező).

12 Kettes számú függelékben eredetiben közölve

Ezek az elvárások könnyen teljesíthetők. Nagyobb problémával nézünk szembe a konkrét szerkesztést illetően. A szakmai alapkoncepció szerint meg kell felelni a NATO elvárásainak¹³. A NATO dokumentumok oldalszámozása, és fejezet számozása messze ellentétben van azzal, amit a magyar szakember megszokott, úgymond, beépült a séma rendszerébe. Az első alpontnál említést tettem arról, hogy mekkora jelentősége van annak, hogy egy kiadvány szerkezet az olvasó előzetes elvárásainak megfelelően. A már előre megtanult, jól ismert szerkezet könnyebb tájékozódást biztosít a kiadványban. A NATO-ban az oldalszámozás két számból áll, az első a fejezet számát tartalmazza, a második, a fejezetben lévő oldal számát. Például a 3-24 a harmadik fejezet 24. oldalát jelenti. Ezzel szemben a magyar tudományos életben egyöntetűen a folyamatos oldalszámozás került be a gyakorlatba. Ha meg szeretnénk felelni az intézkedésnek, akkor kötelező lenne átvenni ezt az újfajta oldalszámozást. El kell azonban azon gondolkodni, hogy a nemzeti jelleg ebben az esetben nem őrizhető-e meg, és valóban szükséges –e, hogy az újonnan megírt doktrínáink már ilyen oldalszámmal kerüljenek kiadásra¹⁴.

13 101/2001. (HK 12.) HVK HDM CSF intézkedés 5.1 df.) A doktrinális és szabályzó okmány szerkesztésekor a munkacsoport vegye figyelembe a NATO országokban kialakított doktrínák alakí, szerkesztési formáit, az AAP-3 szövetséges kiadványban a doktrínákkal szemben támasztott követelményeket.

14 A doktrínák esetében a NATO oldalszámozása logikusabbnak tűnik. Ők ugyanis a doktrínákat „lapcserével” módosítják. Abban az esetben, ha folyamatos az oldalszámozás ez kivitelezhetetlen, mert egyetlen lapot átcserezve minden oldal található szöveg csúszik. Míg a lapcserés verzióknál, csak azt a fejezetet kell kicserélni. Ugyanakkor látni kell, hogy a lapcsera a Magyar Honvédségben ügyvitelileg sem lenne megoldható.

A másik megfontolásra érdemes szerkesztési elv a bekezdések számozása. A NATO doktrínák minden alfejezetet és bekezdést számoznak. Az alfejezet első száma mindig 0 (értelemszerűen a tizedik fejezetig), ezt követi a fejezet száma, majd az alfejezet száma. Ennek megfelelően a 0103 az első fejezet 3. alfejezete. A magyar tudományos életben az alfejezetek számozása ezzel ellentétben úgy történik, hogy az első szám adja a fejezet számát, a második a fejezetben elfoglalt alfejezet számát. Ennek megfelelően a 2.7 a második fejezet hetedik alfejezetére utal.

A bekezdések számozása a NATO dokumentumokban minden alfejezetben újra kezdődik 1-től kezdődően.¹⁵

Sajnálatos módon a magyar doktrínák megírásakor nem volt egyöntetű a szakma, és a már megírt kevés doktrína, is különböző szerkesztési elvek figyelembe vételével készült. Van, ami a megszokott, konvencionálisan használt magyar tudományos igényeket elégíti ki, azaz nem számozza a bekezdéseket, és az alfejezeteket a fejezet szám alapján adja (1.1; 1.2; 2.1;2.2; stb.).

Ellenben találunk olya doktrínát is, ami számozza az alfejezeteket és a bekezdéseket is, de nem összhangban a NATO-val. Ez a doktrína ugyanis minden alfejezetet folyamatosan számoz fejezetenként újrakezdve. (Emiatt teljesen hivatkozhatatlanná válik, mert több első számú alfejezetet is tartalmaz a kiadvány.) Ebben a doktrínában a bekezdések is számozva lettek, de nem 01-gyel, hanem 1-gyel kezdődően folyamatosan. Látjuk, hogy ez sem a NATO szabványnak, sem a hazai szabványnak nem felel meg, hiszen az alfejezeteket kellett volna 01-gyel kezdődően folyamatosan számozni, a bekezdéseket, pedig minden alfejezetben 1-gyel kezdve folyamatosan.

A doktrínahierarchia rendszer hiányzó doktrínáink megírása még feladatként áll a

15 Lásd 3-as számú függelék

Magyar Honvédség előtt. Ezzel kapcsolatban fel kívánom hívni a figyelmet arra, hogy a szerkezetet tekintve egyöntetűsége kell törekedni, hiszen ez egy olyan műfaj, ami a NATO csatlakozásig hiányzott a hadtudományból. Mint fentebb láttuk az olvasóban kialakult séma segíti a szövegértést. A szerkezetre vonatkozóan most kell kialakítani a sémákat, előfeltevéseket. A konzekvens szerkesztés alapkövetelménye a tudományos igényességnek.

Saját meglátásom szerint a doktrína bekezdései nem szorulnának számozásra. A magyar hadtudományban folytatott gyakorlat szerint számozva a szakutasítás illetve utasítás, jogszabály bekezdései vannak. Amint már fentebb többször hangsúlyoztuk a doktrína elveket fogalmaz meg, és nem utasításokat ad. Erre vonatkozóan azonban a szakmának kell egy szakmai indokokkal alátámasztott, egységes álláspontot kialakítania, és azt egybehangzóan betartania. Annak az eldöntésére, hogy igazodjunk-e a NATO szerkesztési elveivel, vagy alakítsuk ki a mi önálló nemzeti elveinket figyelembe kell venni Kaplan 1966-os kutatásait. Ő a kutatásai során arra a következtetésre jutott, hogy minden kultúra eltérő mintát alkalmaz az írott szövegeiben, azaz eltérő módon érvel, következtet, kapcsol össze gondolatokat, és természetesen másféleképpen szerkeszt. A legjobb önkifejező esszé, a legelegánsabb írás, a legvilágosabb írásos kommunikáció is lehet értelmetlen, ha kívül kerül egy bizonyos retorikai, kulturális körön. Ennek értelmében a hazai kulturális szerkesztési hagyományokat kell figyelembe venni, egy hazai olvasóközönségnek írt kiadvány esetében.

A doktrínához lehet előszót, illetve bevezetést írni, de a tudományos szerepe miatt ez nem szükségszerű.

Célszerű az első fejezetben a doktrína hierarchia rendszerben betöltött helyét leszögezni. Ezenkívül hasznos megadni a doktrína

célját, tartalmát, általános alapelveit, általános feladatait, megadni a doktrínát kidolgozó szakmai szervezet nevét.

Ezek a szerkezeti egységek nem kötelezők, de érdemes megállapodni abban, hogy a hadtudomány kíván-e velük élni, vagy sem. Fontos ez a jövő olvasója szempontjából is, hiszen, ha beépül az olvasó sémájába, háttértudásába, hogy ezekkel a szerkezeti egységekkel kell-e találkoznia, vagy sem, akkor az olvasás közbeni értést meg fogja könnyíteni az aktivált séma, ami lehetővé teszi, hogy megjósoljuk mi fog következni.

HATÁLYOS MŰVELETI UTASÍTÁS (HAMU)¹⁶

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság **(a továbbiakban: MH ÖHP)** kidolgozott egy, az MH ÖHP-ra vonatkozó, Hatályos Műveleti Utasítás szerkezeti útmutatót. Ennek alapján valamennyi műveleti utasításnak tartalmaznia kell az alábbi részeket:

- minősítés;
- ügyviteli kellékek, jóváhagyás;
- az utolsó pontosításra vonatkozó adatokat;
- referenciákat (hivatkozások);
- mellékletek (függelékek);
- oldalszámozás;
- záradék.

Mindezek mellett meghatározták a betűméretet, sorközt, és iránymutatást találunk a tartalomra nézve is. Az ilyen fajta törekvések nagyban segítik a kidolgozói és szerkezeti egységesítési munkát. Nemrégiben jelent meg egy útmutató a szolgálati könyvek és főnökségi kiadványok¹⁷ szerkesztését segítő funkcióval. Nagyban előlendítette volna a szerkesztési problémák megoldását az, ha eb-

16 Standing Operazion Procedure: SOP

17 Útmutató a szolgálati könyvek és főnökségi kiadványok kidolgozó munkáihoz és kiadásához (Segédlet), 2. átdolgozott kiadás.

ben a kiadványban iránymutatást találunk a különböző műfajok specifikusságaira nézve.

EGYÉB KIADVÁNYOK SZERKESZTÉSI KÖVETELMÉNYEI

Sajnálatos módon egyéb kiadványi műfajok nincsenek definiálva utasításban, és azok szerkezetére vonatkozóan sem találunk útmutatást. Ennek alapján a hagyomány, és más tudományokból átvett elveket tarthatunk csak szem előtt egy-egy kiadvány megalkotásakor.

Amint fentebb említettem a szakutasítás bekezdéseit a hagyomány szerint számozni kell. Ugyanez azonban nem vonatkozik a segédletre, kézikönyvre. Minden kiadványnak kötelezően tartalmaznia kell egy tartalomjegyzéket és felhasznált irodalmat. Amíg az előbbi elmaradására csak ritkán látok példát, a felhasznált irodalom meglehetősen gyakran hiányzik a kiadványokból. Ez nehezíti a tudomány fejlődését, hiszen az az olvasó, aki szívesen tudna meg többet a témáról, vagy kész arra, hogy különböző kiadványok által képviselt álláspontokat ütköztessen, az meg van fosztva eme lehetőségétől. Félrevezetjük az olvasót azzal is, ha a kiadványunkban nem hatályos utasításra hivatkozunk.

A tudományosság megköveteli azt is, hogy az alfejezetek kapjanak számot¹⁸ és címet. A cím azonban nem garancia arra, hogy az olvasó pontosan tudja, hogy miről fog olvasni. Ezért célszerű minden alfejezetet a megszokott „bevezetés-tárgyalás-befejezés” részre osztani. Bármilyen nehéz is megírni egy alfejezetet, például azért, mert egy eseménysort szeretne leírnia szerző, és az egyik momen-

tuma túl triviálisnak tűnik (például egy menet végrehajtása), akkor sem állhat alfejezet cím szöveg nélkül, vagy nem helyettesítheti a szöveget egy kép. Az olvasó szellemi munkáját könnyíti az is, ha egy alfejezet nemcsak felsorolásból áll, hanem némi kiegészítő szöveg is tartozik hozzá.

A fejezet-, alfejezet címek és a felsorolások szerkesztése esetén, mindig törekedni kell az egyöntetűsége. A szerző szabad akaratára döntheti el, hogy milyen módon kívánja a felsorolásait, illetve a címeit formázni, azt a módot azonban következetesen az egész kiadvány terjedelmén keresztül követnie kell.

Nagyon gyakori feladata a megalkotónak az, hogy egy-egy fogalmat definiálni kell. A megalkotott definíció legyen a lehető legexaktabb. Ne legyen kérdés, amire a definiálni kívánt szakszó a válasz. Figyelni kell arra, hogy az általános definíciók önellentmondáshoz vezetnek, a nagyon szűken meghatározott definíciók esetén pedig fennáll annak a veszélye, hogy túl sok lesz a kivétel. A definíciók megalkotásakor a lehető legnagyobb precizításra kell törekednünk, és a legnagyobb körültekintéssel kell eljárni. Amennyiben észre vesszük, hogy a definíció túl tág, vagy túl szűk, mindenképp meg kell adni a kivételeket is.

ÖSSZEGZÉS

Az írott szöveg helyes értelmezése mindig nagyobb feladat elé állítja az olvasót, mint a hallott beszéd megértése. Verbális kommunikáció során a megértést alapvetően és nagyban segítik a nem verbális eszközök, azaz az intonáció, a hangsúlyok, a gesztusok, a szünetek. Egy kísérlet szerint mondanivalónknak mindösszesen 30%-át közöljük verbálisan, a többi a nem verbális eszközök teszik meg, amelyek a hallgatóban, vagy tudatosulnak, vagy nem.

18 Egy alfejezetre vonatkozó számból csak egy lehet egy kiadványban. Az elképzelhetetlen, hogy valamilyen logika folytán 2-3-4 db. 2.2-es alfejezet kerüljön be a munkába.

Az írott szöveg olvasása esetén ezek a nem verbális eszközök nem állnak rendelkezésre, ami megnehezítheti a megértést. A megalkotónak tehát figyelembe kell vennie mind a szakmai igényeket, mind az olvasó elvárásait annak érdekében, hogy a közreadott munkája betöltse a funkcióját, és egy szakma által valóban használható legyen. A fenti cikkben arra kívántam felhívni a figyelmet, hogy a tartalom és a forma szorosan összefonódnak, és nem elegendő csak a tartalomra koncentrálnunk, amikor egy kiadványt készítünk.

A napi életben élénk tóduló kihívásoknak való megfelelés nem kis feladat elé állítja a ma katonáját. Ugyanakkor tudatában kell lennünk annak is, hogy az utasításra vagy önként megírt kiadványok a tudományt bővítik, nemcsak bizonyos tapasztalatok gyors közreadására szolgálnak. Minden megalkotónak nyelvészeti tevékenységet is kell folytatnia. Ennek segítése érdekében adtam közre az elmúlt számokban a fordítástudomány és a terminológia jelenleg érvényben lévő koncepcióit. Ugyanakkor nemcsak azzal segítjük az olvasót, ha helyes, közérthető, könnyen memorizálható szakszavakat adunk meg, hanem azzal is, ha konvencionálisan elfogadott szerkezetbe rendezzük a mondanivalónkat. Mindezek együttesen a szakmai színvonal mellett garantálják a tudományosságot, ezért kell törekednünk arra, hogy ezeket az alapelveket ne csak elfogadjuk, hanem alkalmazzuk is a kiadvány író munkánk során.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AAP-3(I) Directive for the Development and Production of NATO Standardization Agreements (STANAGS) and Allied Publications (APS)
- Bárdos Jenő: *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. 2000. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Lengyel Zsolt: *Bevezetés a pszicholingvisztikába*. 1997. Veszprém.
- Gósy Mária: *Pszicholingvisztika*. 1999. Corvina Kiadó, Budapest.
- Kaplan, Roger: *Cultural Thought Patterns in Intercultural Education*. In: *Language Learning 1966/16*
- Krashen: *Writing: Reserch, Theory and Applications*. 1984. Oxford Pergamon Institute of English
- Molnárné László Andrea: *Dialektikus anankológia és a Biblia értése*. Könyv és Nevelés V. évfolyam, 2003/1 p.5-12
- Ruttai László -Krajnc Zoltán: *A katonai doktrínákról*. In: *Nemzet és Biztonság 2008. 6.*
- Tomolya János: *A tapasztalatok hasznosítása és a katonai szaknyelv fejlesztése*. In: *Hadtudomány 2004. 2.*

1. A doktrína tartalma az AAP-3 szerint

An AP is comprised of the following components:

- a. Binder (Cover)(mandatory).
- b. Title Page (under the binder or cover) (mandatory).
- c. NATO Letter of Promulgation (mandatory).
- d. National Promulgation (if required).
- e. Record of Changes (mandatory).
- f. Record of National Reservation (mandatory)
- g. Table of Contents (optional).
- h. Text.
 - (1) Related Documents (if required)
 - (2) Preface (optional).
 - (3) Terms and Definitions (optional).
 - (4) Body (mandatory).
 - (5) Protection of Proprietary Rights (if required).
- i. Annexes and Appendices (if required).
- j. Lexicon (optional).
- k. Alphabetical Index (if required).

2. minta egy NATO dokumentumból

0110. Consensus

1. It is a TA's responsibility to determine which STANAGs/APs require consensus prior to promulgation. At present, all level 1 AJP's and all new terminology definitions require consensus prior to promulgation. MPs do not require consensus on the parent AP, however, they require consensus on their releasability as an unclassified extract of that classified AP. TAs may determine other STANAGs /APs require consensus based on impact upon NATO in the event all nations do not adopt the STANAG/ AP.

2. In the event that consensus can not be reached by a TA, responsibility for resolution is vested in the next senior NATO Committee.

0111. Areas of Responsibility

1. The development of NATO standards is the direct responsibility of TAs. The responsibility includes the management, harmonization and updating of all their STANAGs and APs; the identification, formulation and agreement of new standards

and recording of national/SC ratification, implementation details, comments and reservations. Promulgation of agreed NATO standards is a DNSA responsibility.

2. Nations are responsible for the ratification and implementation of NATO standards and may identify requirements for standardization as necessary through either 'top-down' or 'bottom-up' processes.

3. The SCs are responsible for the implementation of those STANAGs within their area of responsibility which affect NATO assigned forces, taking into account national reservations, for identifying Military Standardization Requirements in Force Proposals, for indicating their priority scores and the required levels of standardization. They are, in close co-ordination with NATO HQ staff, also responsible for initial formulation of standardization requirements in draft Partnership Goals.

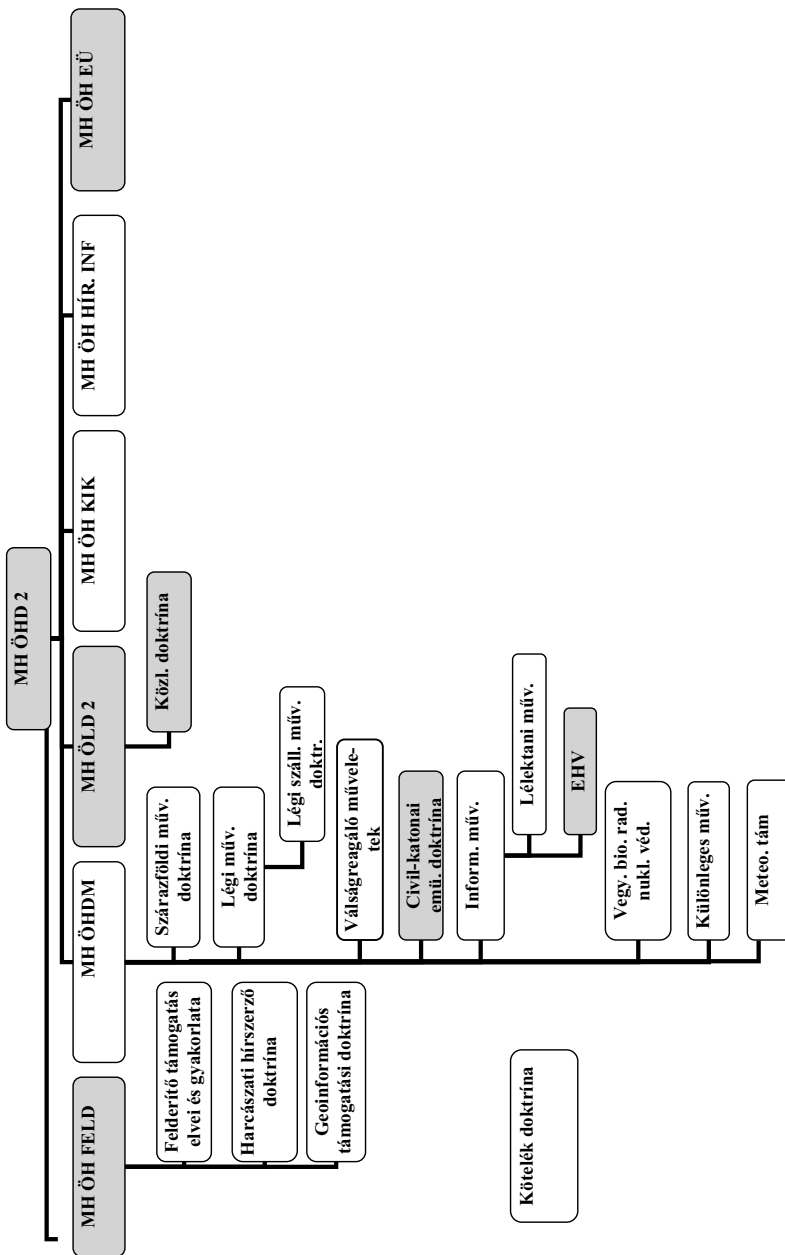
4. The NATO Committee for Standardization (NCS, includes NCS Reps) is the principal NATO committee on standardization working on behalf of the North Atlantic Council. Co-ordination among the TAs is normally accomplished through the NATO Standardization Staff Group (NSSG).

FÜGGELÉK

3. Doktrína hierarchia rendszer

Függelék
3. Doktrína hierarchia rendszer

DR. VASAS JOACHIM: A HONVÉDELMI NEVELÉS, A VÉDELEM ÉS BIZTONSÁGPOLITIKA NÉHÁNY KÉRDÉSE NAPJAINKBAN

A honvédelmi nevelésről beszélni mindig aktuális, mert állandóan vannak új, időszzerű feladatai. A honvédelmi nevelést sohasem tekinthetjük késznek, lezártak, befejezettek. Ennek több oka van. Egyrészt állandóan mozgásban vannak, változnak azok a nemzetközi és nemzeti feltételek, körülmények, amelyek között a nevelés folyik. Másrészt az ember, az emberi viszonyok fejlődése is indokolja a honvédelmi nevelés napirenden tartását.

Itt elegendő csupán arra utalni, hogy az ifjúság felnövekvő generációi valamilyen módon találkoznak a honvédelem fogalmával, tartalmi elemeivel, s nem lehet közömbös, hogy azok milyen érzelmi, hangulati és egyéb hatásokat váltanak ki a fiatalokban.

Mindezeket ismerve, mindig aktuális feladat tehát a felnövekvő ifjúság útját figyelemmel kísérni, segíteni a hazához, a hon védelméhez.

Teljesen természetes, hogy a különböző korosztályok más-más úton, különböző tapasztalatok révén jutnak el a haza fogalmához, annak értelmi, érzelmi és tettekben megnyilvánuló igenléséhez, gyarapításához és óvásához, védelméhez minden fenyegetéssel szemben.

A rendszerváltás óta a nemzetközi helyzetben gyökeres változások következtek be, melyek révén a bennünket körülvevő világ bonyolultabb, összetettebb lett, a bizonytalansági tényezők és a fenyegetettségi érzetünk minőségileg átalakult. Csak néhány tételeg gondolatot említek részletezés nélkül: a szocialista világrendszer felbomlott; megszűnt a Varsói Szerződés Szervezete; hazánk 1999-ben NATO tag lett; 2004 nyarán az EU teljes jogú tagjává váltunk; az USA-t 2001. szeptember 11-én súlyos terrortámadás érte; a Magyar Honvédség katonáállománya hivatásos- és szerződéses katonákból áll, békeidőszakban megszűnt a hadkötelezettség, stb.

Ezek – és számtalan meg nem említett tényező – elemi erővel jelzik, hogy a honvédelmi nevelés minőségileg új követelmények, kihívások elé került, s új, elfogadható, meggyőző válaszokat kell adni ezen a területen

jelentkező kérdésekre. Új honvédelmi kultúra kimunkálása és művelése elkerülhetetlen. Ez jól felfogott, elemi nemzeti érdekünk.

A honvédelmi nevelés nem különálló, s elkülönült nevelési feladat, hanem a nevelés szinte minden területén érvényesítendő határozott irányultság, amely az eszmeiség egyik sajátos vetülete. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy nincsenek pontosan meghatározható, körülírható konkrét feladatai a nevelőmunka egészében.

A honvédelmi nevelésben olyan komplex személyiségformálásról van szó, amely révén az egyén a haza építésére és védelmére minden vonatkozásban képes, érzelmileg és akaratilag felkészült legyen. Tudjon aktívan és eredményesen – nemzeti és nemzetközi vonatkozásban – dolgozni, küzdeni, harcolni mindaz ellen, ami lassítja, hátráltatja a haza előrehaladását, és ha szükséges, fegyverrel is helyt tudjon állni a hon védelméért.

Mindezekből logikusan következik, hogy a honvédelmi nevelést nem szabad leszűkíteni a katonai nevelésre. A katonai életre nevelés fontos, nélkülözhetetlen eleme a honvédelmi nevelésnek, de egyenlőségjelet a kettő közé tenni nem lehet.

A honvédelmi nevelésre ható tényezők közül a legfontosabb az objektív valóság, s a mondandó és az élményanyag, a tapasztalat közötti összhang. Fontos az a széleskörű nevelő tevékenység is, amely a hazafiságot, a honvédelmet objektívizálja a közgondolkodásban, különösen a felnövekvő generációkban.

Erre a témakörre is igaz az a közismert gondolat, hogy a jelen társadalmi valóságát nem lehet megérteni a múlt ismerete nélkül. Minden nép, ország magában hordja történelmi múltját, annak értelmi, érzelmi, hangulati és oksági viszonyait, következményeit. Éppen ez adja egyik oldalról azokat a sajátosságokat, amelyekkel a jelen nevelési folyamatában is számolni kell.

A honvédelmi nevelésben a múlttal együtt, progresszív elemeit megtartva kell alkalmazkodnunk a jelen követelményeihez, a múltat jelenre váltani úgy, hogy az a jelenen keresztül jövőbe mutató, jövőbe vezető legyen.

A műveltségi szint is befolyásolja a honvédelmi nevelőmunkát, tehát az a közeg, amelyben a tevékenység folyik. A műveltebb, képzetesebb ember többet, a lényegibb vonásokat ismeri a hazáról, annak biztonságával, védelmével összefüggő kérdésekről összefüggéseiben is képes ítéletet alkotni. De az is igaz, hogy a nagyobb műveltség, a gazdagabb információkkal rendelkezés, a világ fő folyamataira a hitelen „rálátás” új nevelési kihívást is jelent.

Mindezekből világosan kitűnik, hogy egy korszerű honvédelmi kultúra kidolgozása, továbbá a honvédelmi nevelés a kérdések igen széles körét érintik, amelyek egymásra hatva, egymást felerősítve, vagy hatásait csökkentve jelen vannak a közgondolkodás formálásában. Szorosan kapcsolódik a testi neveléshez, az er-

kölcsi nevelésen belül a hazafiságra és a szolidaritásra neveléshez. Szinte megszámlálhatatlan szállal kötődik a sportmozgalomhoz is.

E rövidre szabott tanulmányban képtelenség tehát valamennyi, egy új honvédelmi kultúra, a honvédelmi nevelés szempontjából fontos kérdésekre kitérni. Több lényeges összetevőről, a nevelésre ható tényezőkről nem szólok, így például a család helyéről, szerepéről sem.

A honvédelmi nevelés során gyakran felidézzük történelmünk jeles eseményeit, s talán legtöbbször az 1848-49-es forradalmat és szabadságharcot említjük. Ez a nevelőmunkában nélkülözhetetlen, ez helyénvaló!

De az is tapasztalható, hogy időnként többet beszélünk a kor adott színvonalának megfelelő és alkalmazott eszközrendszerekről (harci cselekményekben bevetett technikákról), cselekvésmechanismusokról, mint arról az eszmeiségről, elkötelezettségről, amelyek érdekében azokat felhasználták, s amelyek az adott eseményeket a nemzet tudatában arra a rangra emelték, ahol vannak.

Az 1848/49-es forradalmat és szabadságharcot a nemzetközi katonai túlerő leverte, majd következett a megtorlás, és 1849. október 6. Arad, a 13 tábornok, s Budapesten a volt miniszterelnök kivégzése.

Ez időtől, egészen 1956-tal bezárva a sort, lényegében vesztés csatákról emlékezünk. Ezek a nemzeti próbálkozások jelképeké váltak előttünk. Nem csupán a fájdalom és keserűség jelképeivé, hanem a lehetetlen megkísértésének példájává is.

Történelmi múltunk progresszív eseményeiből jövő üzenet alapvető értelme, tartalma abból az elévülhetetlen eszmeiségből fakad, hogy voltak, akik felismerték, vállalták és – akár reménytelen helyzetben is – helytálltak abban a küzdelemben, amely hazánkat a haladás élvonalába igyekezett juttatni.

Történelmünk során már többször megkíséreltük – a kor adott feltételei között – a

társadalmi haladás élvonalában történő bekerülést. Tartósan ottmaradni azonban nem sikerült. Most kínálkozik lehetőség arra, hogy a társadalmi haladás élvonalához tartozó országokkal együtt fejlődjünk (EU tagság) és velük haladjunk.

Úgy gondolom, hogy a nevelőmunkában általában, a honvédelmi kultúránkban, a honvédelmi nevelésben pedig különösen fontos – egyéni, családi, nemzeti értelemben és mértékben is – annak a gondolatkörnek, eszmeiségnek és cselekvésmechanizmusnak a helyes értelmezése, tudatosítása, amely a kor adott feltételei között a társadalmi haladás felismerését, vállalását és mindezekért a helytállást jelentik.

Történelmünkéből számtalan példát lehet hozni arra, hogy felelős vezetők, a politikai elit tagjai nem ismerték fel a társadalmi haladás fő irányit. Voltak olyanok, akik felismerték, de nem vállalták a felelősséget.

Legtöbbször azokra emlékezünk, akik felismerték, a haza előrehaladása érdekében vállalták a felelősséget és igyekeztek helytállni a felismert és vállalt felelősségért, de a küzdelemben elbuktak, a túlerő legyőzte őket. (Aradtól 1956-ig sok példát találunk.) A honvédelmi kultúra és nevelés azonban nem lehet „csak” a történelmi múltból táplálkozó és csak a múltba tekintő!

Meggyőződésem, hogy már most is nagyon fontos és az Európai Unióban egyre jelentősebb szerepe lesz a hazához történő személyes kötődésnek, a hazához, a szülőföldhöz, a néphez, nemzethez kapcsolódó friss élményeknek, új ismereteknek, értékeknek, a magyarság által létrehozott alkotásoknak.

A tapasztalati bázist kell minél szélesebbre kell tárni, mert az egyre szélesedő tapasztalati bázison válhat sokrétűbbé, gazdagabbá a honvédelmi nevelőmunkánk, ezáltal javulhat érzékenységünk és reagálókészségünk a bennünket fenyegető, biztonságunkat zavaró tényezőkkel szemben.

Gazdagabb tapasztalati bázison a honért érzett felelősség és helytállás talán könnyebben tudatosodik, értelmileg és érzelmileg is egyértelműbbé válhat, hogy ki, hol, mit véd, amit féltetni kell!

A nemzetközi életben és a hazai viszonyokban közel 15 éve bekövetkezett változások nyomán a honvédelmi nevelésben – a tradicionális nevelési tényezők megtartása mellett – mind tartalmában és elnevezésében is, új elemek, hangsúlyok jelentek és jelennek meg.

Nevelőmunkánkban egyre nagyobb hangsúlyt és jelentőséget kellene, hogy kapjon a védelempolitika, a biztonságpolitika nem csupán nemzeti értelemben és mértékben, hanem európai és világméretben egyaránt. Megítélésem szerint erre az új kihívásra a pedagógus társadalom döntő többségét még nem készítették fel.

Fontos lenne annak megértése és átlátása – s az ehhez szükséges dokumentumok, adatok ismerete és feldolgozása –, hogy milyen nemzetközi és hazai tényezők alakították ki és formálják a jövőben is azt a magyar biztonságpolitikát, védelempolitikát, amit követünk.

A pedagógusoknak meg kell ismerkednie azokkal a védelempolitikai tényezőkkel, mozgásterekkel és lehetőségekkel, amelyek közül választanunk kellett. A tények sokoldalú elemzésével, a történelmi előzmények és mozgásterек hiteles bemutatásával, összehangolt tanári munkával lehetséges jó színvonalú védelem és biztonságpolitika oktatása és az ezekre történő nevelés!

Tekintettel azonban arra, hogy a védelem és biztonságpolitika tudomány – melyet egyik oldalról a politikatudomány, másik oldalról a hadtudomány határol – ezért művelése tudományos módszerekkel és tudományos eszközök felhasználásával történhet. Mindezeket mérlegelve a védelem- és biztonságpolitikával kapcsolatos oktatás, nevelés sem nélkülözheti a tudományt, mindenekelőtt a neveléstudományt.

A védelmi és biztonságpolitika mind történelmi előzményeit, mind jelen és kiszámítható jövőbeli tényezőit ismerve interdiszciplináris – nem egy diszciplinára épülő – ezért tanítása, oktatása sokoldalúan összehangolt, interstudiális munkát igényel. Ebben a tevékenységben döntő jelentőségű a pedagógus felkészültsége, különösen fontos a megalapozott, magabiztos szakmai tudása, jó színvonalú pedagógiai, módszertani felkészültsége, kultúrája és a pedagógiai kreativitása.

Ha a témára vetítve ennek a három képességnek, tényezőnek az egyidejű jelenlétét keresem a jelenleg tevékenykedő pedagógus társadalomban, akkor enyhén szólva is elszomorító a kép.

A pedagógusok képzésük során nem, vagy csak nagyon kis mértékben tanulták a globalizálódott korunk történetét. A védelemtől, a hazai és nemzetközi biztonságpolitikáról, annak lényegéről, szervezeteiről, folyamatának, mozgásirányainak változásairól pedig szinte semmit nem tanultak.

Ma már nem lehet csak területekért, ás-

ványkincsekért, piacokért, munkaerőért s más hagyományos materiális osztozkodásért való küzdelemnek tekinteni a védelmi és biztonságpolitikát. Igen komolyan kell venni az úgynevezett globális kihívásokat, így pl. az ökológiai veszélyeket, a terrorizmust, az emberiség létét veszélyeztető tényezőket, amelyeket már nem lehet a védelem hagyományos nemzeti eszközeivel kivédeni. Az új kihívások új szemléletmódot, új gondolkodásmódot, új koncepciót, új kultúrát és új eszközöket, továbbá soha nem látott mértékű nemzetközi összefogást igényelnek.

Megítélésem szerint új honvédelmi kultúra kialakításához, továbbá az érdemi és eredményes védelmi és biztonságpolitika oktatásához, neveléséhez kulcskérdés a pedagógusképzési hiányok mielőbbi pótlása, az új tanárgenerációk képzésének kiegészítése a védelem és a biztonságpolitika kérdéskörével. Ez nem csupán oktatáspolitikai, honvédelmi, nevelési követelmény, hanem egyéni, családi, nemzeti értelemben és mértékben végiggondolt, jól felfogott érdekek is.

SZOMBATI ZOLTÁN MK. EZREDES: AZ MH 93. PETŐFI SÁNDOR VEGYIVÉDELMI ZÁSZLÓALJ RÖVID TÖRTÉNETE 2000-2008 KÖZÖTT

2000-ben egyre több jel mutatott arra, hogy a haderőreform komoly változásokat hozhat a kiskőrösi vegyivédelmi ezred életében. A szárazföldi vezérkar főnök helyettese 2000. július 05-én bejelentette Kiskőrösön az ezred felszámolását, állományából egy vegyivédelmi zászlóalj megalakítását és annak áttelepülését Székesfehérvárra. A fenti feladat megkezdésére 2000. október 01-jét, befejezésére 2001. június 30-át határozták meg.

Az átszervezés érdekében leltározták az anyagi készleteket, majd a zászlóalj állománytáblájának megérkezése után sor került a személyi beszélgetésekre is. Az ezred 106 hivatásos és szerződéses tisztjéből, tiszthelyetteséből 36 fő került a zászlóaljhoz.

A zászlóalj szervezetébe vezető szervek, törzstámogató század (törzsszakasz és logisztikai szakasz), egészségügyi központ és három azonos szervezetű vegyivédelmi század (törzs, rádióállomás, laboratórium, adatgyűjtő és tájékoztató részleg, vegyi-, sugárfelderítő szakasz, vegyi-, sugármentesítő szakasz) tartozott.

A rendszeresített békelétszám 150 fő volt (27 tiszt, 66 tiszthelyettes, 30 szerződéses és 27 sorkatona). A személyi feltöltés lassú ütemben folyt.

A Székesfehérvárra történő átköltözést a zászlóalj 2001. március 20-án és 27-én két katonavonattal hajtotta végre. Átszállítottak 18 db harcjárművet (VSBRDM), 58 db különböző típusú tehergépkocsit, 15 db vontatót (pótkocsi, utánfutó) és 8 db múzeumi járművet (a Fegyvernemi Szakgyűjtemény eszközeit).

A személyi feltöltést nehezítette, hogy a beosztásba tervezett katonák közül többen a régebbi alakulatuk felszámolásában vettek részt (a 2000. évben kezdődő szervezési feladat a Magyar Honvédség egészét érintette, ami több katonai szervezet megszűnését, és szinte kivétel nélkül mindegyik szervezeti átalakítását jelentette), ami elsőbbséget élvezett a megalakítással szemben.

Ennek ellenére a zászlóaljnál az év végére 18 fő tiszt (81 %), 57 fő tiszthelyettes (95 %), 10 fő szerződéses legénységi állományú (33 %) és 25 fő sorállományú katona (93 %), összesen 110 fő (79 %) szolgált. Az év során 5 tiszti beosztást „zároltak”.

Azt hihetnénk, hogy a zászlóalj új helyen, új szervezetével végre megkezdhetné a szoros értelemben vett szakmai munkát, az új szakmai kihívásokra való megfelelő válaszok kidolgozását, de nem ez történt. Állománytáblájának 2002. évi módosítása során 8 tiszthelyettes beosztása megszűnt, illetve 2 fő zászlós beosztása alacsonyabb lett. Ők a zászlóaljon belül kaptak új beosztás. Az év fő feladatát tehát – ismét, miként az utóbbi években megszoktuk – az új szervezeti struktúrára történő áttérés, a zászlóalj helyzetének stabilizálása, a béke-működési rend, valamint az együttműködés kialakítása az MH 43. Nagysándor József Híradó Zászlóaljjal képezte. Ez utóbbit szükségessé tette a zászlóalj alacsony létszáma, a logisztikai alegység összetétele, emiatt hadtáp-területen teljes egészében, haditechnikai vonalon részlegesen ellátásra utalt alakulat volt az említett híradó zászlóaljhoz.

Természetesen a nehézségek ellenére 2002-ben is folyt szakirányú tevékenység. Májusban egy 15 fős cseh vegyivédelmi szakasszal közös vegyivédelmi szakkiképzést hajtottak végre.

A vegyivédelmi alegységek állománya a 25. gépesített lövészdandár, az 5. gépesített lövészdandár, a 62. gépesített lövészdandár, a 101. tüzérdandár és az 1. könnyű vegyes ezred vegyivédelmi katonáival együtt június 10-21. között összevont szakkiképzésen vett részt tábori körülmények között a Bakonyban, az ún. Csörlőház területén. Ugyancsak júniusban került sor a (összefegyvernemi, fegyvernemi) zászlóalj vegyivédelmi tiszthelyettesek, a másodlagos vegyivédelmi szakképzettségű század vegyivédelmi tiszthelyettesek és a másodlagos beosztású vegyi-, sugárfelderítő katonák szakkiképzésére.

Szeptember 03-27. között a „SZABLYA-2002” gyakorlaton a vegyivédelmi zászlóaljtól 100 fő és 32 db technikai eszköz vett részt. Ennek keretében a zászlóaljtorzs az előljárók által levezetett torzsfoglalkozáson vett részt, míg az 1. vegyivédelmi század összekovácsoló kiképzést, toronyfegyver lögyakorlatot és századgyakorlatot hajtott végre.

Az év során összesen 26 fő került a polgári életből, illetve más katonai szervezettől a zászlóalj állományába, míg 13 fő leszerelt, vagy más alakulatnál folytatta pályafutását.

2003-ban megkezdődött a Védelmi Felülvizsgálat megállapításai alapján a zászlóalj perspektivikus állománytáblájának (a 2013-ra elérendő új struktúra) kidolgozása.

Az önkéntes haderőre történő fokozatos áttérés keretében a sorkatonai beosztások száma 10-re csökkent, míg a szerződéses katonai státuszok száma 47-re emelkedett, így a sorkatonai beosztások aránya a zászlóalj összlétszámához viszonyítva 18 %-ról 7 %-ra csökkent. Tulajdonképpen a sorkatonák aránya már a zászlóalj felállításának időszakában

sem játszott meghatározó szerepet, a változtatás után pedig az állománykategóriák között az utolsó helyre csúszott. (Tiszt: 18 %, tiszthelyettes: 44 %, szerződéses legénységi: 31 %, sorkatona: 7 %.). A 10 fő meghagyására is voltaképpen a 24 órás szolgálatok ellátása, a szerződéses állomány ilyen irányú leterheltségének csökkentése érdekében került sor.

Az év során jelentős technikai fejlesztések valósultak meg. Megkezdődött a VSBRDM-2 harcjárművek korszerűsítése, melynek keretében összesen 9 db eszközt újítottak fel a gödöllői Currus Rt-nél. A modernizált változat a VSBRDM-2M nevet kapta. A harcjárművek szakfelszerelése teljesen kicserélődött: új sugázmérő műszereket (IH-95, IH-99), vegyifelderítő eszközöket (CAM-2, GID-3, kimutató készlet), meteorológiai felszerelést (TVS-3), rádiót (R-173) és mentesítő készletet (DS-10) kaptak.

1. kép: VSBRDM-2M harcjármű útvonal felderítés közben (Fotók: Bődő Viktória ka)

Ezen túlmenően egy új eszközzel, az IH-99L fedélzeti adatgyűjtővel ismerkedhettek meg a vegyi-, sugárfelderítő szakasz katonái. Az egység a rajparancsnok munkahelye előtt lévő monitoron a beépített sugázmérő (IH-99), a vegyifelderítő (GID-3), a helymeghatározó (GPS) és a tábori meteorológiai felszere-

lés (TVS-3) adatait jelenítette meg. Az eszköz másik üzemmódja lehetővé tette a NATO csapatok egységes jelentési rendszerének elemét képező NBC (NUC, CHEM, BIO, ROTA) jelentések összeállítását és leadását.

2. kép: IH-99L harcjármű fedélzeti adatgyűjtő (a felső sorban az IH-99, alatta a GID-3, a harmadik sorban a GPS, az alsó sorban a TVS-3 által mért adatok láthatók)

A teljes békeállományt új típusú egyéni vegyvédelmi eszközökkel láttak el (93M gázálarc, 93M védőkészlet, a vegyi-, sugármentesítő katonák 96M védőruha).

A 93M védőruha szűrő típusú védőruha, azaz a levegőt átengedi, de a két szövetréteg között lévő aktív szén tartalmazó réteg megvédi viselőjét a mérgező harcanyagok gőzei ellen. Impregnált külső rétege lepergeti a vizet és a mérgező harcanyag cseppeket. A légmentes csomagolásból kivéve 30 napig megőrzi védőképességét és szennyezett környezetben 24 óras védelmet biztosít a viselőjének. Színösszeállítás, szabása megegyezik a rendszeresített egyenruháéval, a védőképessége elvesztése után gyakorló ruházként viselhető.

A 96M védőruha a vegyi-, sugármentesítő alegységek rendszeresített védőeszköze. Szi-

getelő típusú védőruha, gumírozott szövetanyaga elzárja viselőjét a külső környezettől. Nyáron 4 óráig, télen 6 óráig hordható egyhuzamban. A baloldalon viselt légzésrsegítő megkönnyíti a levegővételt, a beszívott levegőt a testfelületre fújva védi a viselőjét a túlhevüléstől. A beszívott levegőt a négyzet alakú feltétel takart túlnyomás szelepeken engedi ki a szabadba. A mentesítő katonáknak huzamos idejű védelmet biztosít. Rendszeresítését indokolta, hogy a folyamatosan olajos, vizes, mérgező és/vagy sugárzó anyagokkal szennyezett környezetben dolgozó mentesítő katonáknak magasabb szintű védelmet kell biztosítani.

A vegyi-, sugármentesítő szakasz az egyéni védőeszközökön túl végrehajtotta egy új típusú mentesítő eszköz, a német gyártmányú DECOCONTAIN-3000 ELS csapatpróbáját. A konténer a tervek szerint a vegyi-, sugármentesítő alegységek alapvető szaktechnikai eszköze lenne.

Ebben az évben kezdődött az eredetileg a gépesített lövész zászlóalj mentesítő rajai számára tervezett Zászlóalj Mentésítő Berendezés (ZMB) kialakítása.

A tervezett és végrehajtott technikai korszerűsítések, a megjelent új eszközök magasán képzett rajparancsnoki és kezelő állomány meglétét feltételezték. A sorkatonák 6 hónapos szolgálati ideje és nagyfokú szolgálati leterheltségük már nem tette lehetővé az új eszközök kezelésére, alkalmazására történő kellő szintű felkészítésüket, ezért ezen alegységek állománya már csak hivatásos és szerződéses katonából állt. Az év felkészítési, kiképzési feladatai is az ő begyakoroltatásukat szolgálták.

A „BAKONYI CSAPÁS-2003” gyakorlaton szeptember 17. és október 15. között 7 fő tiszt, 27 fő tiszthelyettes, 25 fő szerződéses, 8 fő sorkatona, összesen 67 fő és 20 db technikai eszköz vett részt. Az 1. vegyvédelmi század összekovácsoló kiképzést, századgyakor-

latot és toronyfegyver lögyakorlatot hajtott végre, valamint külön foglalkozáson mutatott be az új típusú vegyi-, sugárfelderítő harcjárművet és a mentesítő konténert.

3. kép: BTR-80A harcjármű mentesítése
DECOCONTAIN-3000 ELS mentesítő konténerrel
(a mentesítő anyagot folyékony
szappan helyettesíti!)

2004-ben a Védelmi Felülvizsgálat eredményei és a prágai NATO csúcserkeztelen tett nemzeti vállalás (a Magyar Honvédség atom-, biológiai- és vegyivédelmi (ABV) képességének növelése) alapján a zászlóalj új szervezeti formára tért át. Állományába vezető szervek, támogató szakasz, egészségügyi központ, ABV felderítő század és két azonos szervezetű ABV mentesítő század tartozott. Létszáma 326 főre emelkedett (89 tisztt, 99 tiszthelyettes, 188 szerződéses légénységi katona). Míg a tiszti, tiszthelyettesi létszámkeret számszerű feltöltése – kivéve a speciális képzettséget igénylő beosztásokat, pl. pszichológus – nem okozott problémát, a hirtelen nagymértékben megnövekedett szerződéses létszám feltöltése nem sikerült az év során.

Az átszervezés során más katonai szervezetektől, illetve tanintézetektől 15 fő tisztt, 30 fő zászlós és tiszthelyettes érkezett, valamint 43 fő légénységi szerződéses tisztt vettek fel a polgári életből, ezzel szemben 3 fő tisztt, 3 fő zászlós és tiszthelyettes, valamint 1 fő légénységi szerződéses került ki az állományból (többségük áthelyezéssel).

Szakmai szempontból az év fő feladatát a NATO Response Force (NRF) 4. váltására felajánlott ABV felderítő szakasz állományának kiválasztása, kiképzése, az anyagi készletek megalakítása, és a feladat végrehajtására történő készenlét elérése képezte. Ennek érdekében a németországi Trauen gyakorlóterén részt vettek a „GOLDEN MASK-2004” gyakorlaton az előljáró kötelék, a német vegyivédelmi zászlóalj állományában.

2004. 07. 01-től az MH Szárazföldi Parancsnokság állományába távozó Tajti Miklós őrnagy helyett Miklovicz János őrnagy vette át a zászlóalj törzsfőnöki teendőket.

2005 tavaszán Csehországban az NRF feladatban érintett szakasz állománya a „SÁR-ARANY MEZŐ-2005” gyakorlat keretében újra éles (valódi) mérgező harcanyagokkal hajtott végre kiképzést. Az év második felében a „BEVETÉSI IRÁNY-2005” gyakorlaton pedig bemutatták az ABV felderítő raj tevékenységét, a DECOCONTAIN 3000 ELS konténert mentesítési feladat végrehajtása során, valamint kollektív védőeszköz¹ készlet működtetését.

2006. évben a zászlóalj személyi feltöltöttsége ismét kedvezőtlen irányban változott. Az év során 1 fő tisztt, 1 fő tiszthelyettes és 2 fő szerződéses katona érkezett az alakulathoz, viszont 1 fő tisztt, 3 fő tiszthelyettes és 14 fő (!) szerződéses katona távozott. Az elmenők közül a tiszttet és 1 fő szerződéses katonát kineveztek,

1 A közvetlen védelemnek olyan eszköze, amely egyidejűleg több embernek is védelmet nyújt a nukleáris robbanások és katasztrófák sugárzó anyagai, a mérgező harcanyagok és a biológiai aeroszolok hatásai ellen. Hadtudományi Lexikon A-L (főszerkesztő: Szabó József, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995), 707. o. Kollektív védőeszközök például a szívó-szűrő berendezéssel ellátott óvóhelyek, fedezékek, harc- és gépjárművek, valamint az ilyen kiegészítő felszereléssel rendelkező sátrak.

illetve áthelyeztek más katonai szervezethez, a többiek leszereltek. Az előljáró az év fő feladataiként meghatározta: az NRF 7. váltásába egy vegyi-, sugárfelderítő szakasz biztosítását a „GOLDEN MASK-20006”, a „SÁRARANY MEZŐ-2006” és ABV RIÉR rendszergyakorlatokon való részvételt, a téli vegyívédelmi szakkiképzés és a nyári vegyívédelmi rendszergyakorlat, valamint a légi-, sugárfelderítő kiképzés eredményes végrehajtását.

Március 23–április 4. között a kijelölt vegyi-, sugárfelderítő szakasz a meghatározott feladatait teljesítve, a németországi Bergen térségében részt vett a „GOLDEN MASK-20006” gyakorlaton, amely az NRF CBRN² zászlóalj minősítő zárógyakorlata volt. A gyakorlaton a szakasz részére az alábbi szakfeladatokat határozták meg:

- átcsoportosítás végrehajtása összevonási körletbe
- terület sugárfelderítése egy ROTA³ esemény után,
- gépjárművek radiológiai átvizsgálása ellenőrző-áteresztő ponton,
- vegyi támadás utáni útvonal felderítés
- EÁP telepítése és működtetése

Sajnos a másik külföldre tervezett gyakorlat, a „SÁRARANY MEZŐ-2006”, amely tárgya hasonló lett volna az előző évben végrehajtottak, a csehországi szervezési feladatok miatt elmaradt.

A téli vegyívédelmi szakkiképzés február 13–17 között laktanyai körülmények között,

míg február 20–24-ig a Bakony Harckiképző Központ Csörlőházi gyakorlóterén került levezetésre.

2006. május 22–június 02. között a Magyar Honvédség Szárazföldi Haderő vegyívédelmi alegységei (A MH 93. Petőfi Sándor Vegyívédelmi Zászlóalj alegységei, a MH 5. Bocskai István Könnyű Lövészdandár, a MH 25. Klapka György Könnyű Lövészdandár, a MH 64. Boczonádi Szabó József Logisztikai Ezred vegyívédelmi alegységei, illetve a MH 5. Bocskai István Könnyű Lövészdandár, a MH 25. Klapka György Könnyű Lövészdandár és a MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki dandár mentesítő rajai) a MH Bakony Harckiképző Központ gyakorlóterén végrehajtották a nyári összevont vegyívédelmi rendszergyakorlatot.

2006. június 26-30-ig az alakulat állományából létrehozott ABV Központ eredményesen végrehajtotta az MH GAVIK által vezetett ABV RIÉR Rendszergyakorlatot. Ezen a végrehajtó állomány az ABV RIÉR különböző, váratlanul bekövetkező tömegpusztító fegyvercsapásokból, illetve ABV eseményekből adódó előrejelzési, riasztási, értesítési, valamint a valós helyzet felmérési, értékelési és jelentési feladatok végrehajtását gyakorolta a szárazföldi csapatok alközpontjainak bevonásával.

A Magyar Köztársaság elnöke csapatzászlót és a hozzá járó zászlószalagot adományozott az MH 93. Petőfi Sándor Vegyívédelmi Zászlóaljnak. A csapatzászlót az alakulat parancsnoka, Szombati Zoltán alezredes május 4-én ünnepélyes keretek között vette át Székesfehérvár főterén Makk László dandártábornoktól, a Köztársasági Elnöki Hivatal katonai főosztályvezetőjétől. A zászlóátadási ünnepségen – amelyet Szent Flóriánnap, a fegyvernem védőszentjének napján rendeztek – jelen volt Mikita János mérnök altábornagy, a HM Honvéd Vezérkar főnökének helyettese, Győrössy Ferenc altábornagy, a

2 Chemical, biological, radiological and nuclear.

3 Nem csapásból származó szennyeződés, azaz nem vegyi, vagy atomcsapásból, hanem hagyományos fegyverrel mért csapás következtében kialakuló vegyi-, vagy sugárszennyezettség. Ilyen lehet például egy veszélyes anyagokat használó ipari üzemre, raktárra, vagy nukleáris létesítményre mért csapás után kialakuló szennyezettség.

szárazföldi erők parancsnoka, Szabó Gábor, a Fejér Megyei Közgyűlés elnöke, illetve a vegyivédelmi zászlóalj jogelőd alakulatainak képviselői.

2007. évben az alakulat részére megszabták:

- Jelölje ki és készítse fel az NRF 9., NRF 10. váltásokba felajánlott vegyivédelmi alegységeket.
- Kiemelt feladatként kezelje a téli és a nyári vegyivédelmi rendszergyakorlatok megtervezését, végrehajtását.
- A kijelölt erőivel, alegységeivel készüljön fel a „BEVETÉSI IRÁNY-2007.” gyakorlat eredményes végrehajtására, a szakmai feladatok NATO szabványok szerinti végrehajtására.
- Folytassa a Magyar Köztársaság NATO és EU kötelezettségeivel összefüggő, folyamatban lévő haderő fejlesztési feladatokkal, a NATO prágai képesség-fejlesztési kötelezettséggel (PCC), a NATO Reagáló Erőkkel (NRF), kapcsolatos feladatok a nemzetközi béketámogató, béketeremtő és humanitárius feladatokra való felkészítés végrehajtását.
- Készüljön fel nemzetközi béketámogató, béketeremtő és humanitárius feladatokban történő részvételre.

A zászlóalj viszonylag alacsony személyi feltöltöttsége és a rendelkezésre álló haditechnikai eszközök korlátozott száma miatt igen nehéz feladatot állított az alakulat elé a két egymást követő NATO Reagáló Erőkbe történő felajánlás teljesítése. Ezért ezek a szakaszok szemben a 4. váltással, csak 4 rajból (és egy logisztikai rajból) álltak.

A Magyar Honvédség 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj a szervezeti átalakítás II. ütemében volt érintett. Ennek keretében a zászlóalj átadás átvétele a MH Összhaderőnemi Parancsnokság (MH ÖHP) részére január 23-án történt meg. Az új állománytábla megérkezése után – a kiadott elől-

jároi intézkedésnek megfelelően - február hónapban lezajlottak a személyi beszélgetések. Március 01-től az új állománytábla hatályba lépését követően végrehajtásra került a MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj szervezeti korszerűsítése. Ennek keretében az összlétszám kismértékű (4 fős) emelése mellett az ABV felderítő század, valamint a 2. ABV mentesítő század felszámolásra került, anyagi készleteinek átcsoportosítása, az 1. és a 2. ABV támogató századok megalakítása megtörtént. A törzs és a többi alegység szervezete jelentősen nem módosult. Az 1. ABV támogató század a századtörzsből ABV felderítő szakaszból, kettő kollektív védőeszköz üzemeltető szakaszból, mintavevő laboratóriumból és adatgyűjtő és tájékoztató rajból áll. A 2. ABV támogató század három egyforma szervezetű, ABV felderítő rajokból, ABV mentesítő rajból és kollektív védőeszköz üzemeltető rajból álló szakaszból épült fel.

Az átszervezés nemcsak egyszerű névváltoztatást takart, ennél sokkal fontosabb volt a funkcióváltás. Kiemelt feladatként jelentkezett a gépesített lövész zászlóaljak és a dandár ABV támogatásából a szakalegységekre háruló feladatok ellátásának a biztosítása. Az új alegységek ezt a célt szolgálták.

Az átszervezés természetesen igen nagy humán mozgást eredményezett, amely során a kiáramlás miatt a zászlóalj jelentős „személyi veszteségeket” szenvedett. Összesen 12 fő tiszt (!), 15 fő zászlós és tiszthelyettes távozott a zászlóaljtól, míg 5 fő szerződéses katona leszerelt. A tisztek túlnyomó többsége 6 fő a megalakuló MH Összhaderőnemi Parancsnoksághoz, 2 fő az MH Görgei Artúr Vegyivédelmi Információs Központ, 2 fő más katonai szervezet állományába került. A zászlósok és tiszthelyettesek nagy része, 7 fő szolgálat nyugállományba került, a többiek általában más alakulatnál folytatták katonai pályafutásukat. A jelentős számú távozóval szemben 5 fő tiszt, 12 fő tiszthelyettes

érkezett, zömmel felszámolást végző katonai szervezettől és 11 kő legénységi szerződéses került más katonai szervezettől, illetve a polgári életből a zászlóaljhoz.

A fenti feladatok mellett 2007. május 11. és 26. között a MH Bakony Harckiképző Központ gyakorlóterén végrehajtott nyári összevont vegyivédelmi rendszergyakorlat során összekovácsolásra kerültek a megalakult új alegységek. A törzs feladatainak begyakorlására a szeptember 24. és 25. között végrehajtott törzsgyakorláson került sor.

Február hónapban a katonai attasé testület tett látogatást a zászlóaljnál. Az MH Bakony Harckiképző Központ csörlőházi gyakorlóterén a parancsnok tájékoztatóját követően technikai, majd szakharcászati bemutatót tartottak részükre.

A jogelőd katonai szervezet megalakulásának 40. évfordulója alkalmából a MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj a Honvédelmi Miniszter úrtól a csapatzászlóajára zászlószalagot kapott, melyet Dr. Vadai Ágnes Honvédelmi Államtitkár asszony kötött fel az Alba Regia laktanya alakulóterén, Dr. Csapó Csilla alpolgármester és Balsay István a Fejér Megyei Közgyűlés alelnöke jelenlétében. Az ünnepségen részt vett Tömböl László mérnök altábornagy, az MH Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka.

A haditechnikai modernizációs program keretében a zászlóalj több új RÁBA gyártmányú gépjárművet kapott és megkezdődött a BTR-80 alapú új vegyi-, sugárfelderítő harcjmű csapatpróbjája.

4. kép: A VSBTR prototípusa a laktanya udvarán

Az év során, különböző helyszínen összesen 22 fő szolgált külföldön, valamely misszió kötelékében.

2008. évben a zászlóalj az I. félévében az NRF 10. váltásában biztosította a kijelölt egy ABV felderítő szakasz készenléti szolgálat ellátását és megkezdte a 13. váltásra felajánlott másik ABV felderítő szakasz felkészítését.

Folyamatosan biztosított egy ABV támogató szakaszt a gépesített lövész zászlóalj harccsoport modul elemeként. A kijelölt állománya részt vett az ABV RIÉR rendszergyakorlaton és a „BEVETÉSI IRÁNY-2008.” gyakorlaton. ABV felderítő szakasz és rajparancsnoki állománya, az MH Görgei Artúr Vegyivédelmi Információs Központ és az MH Összhaderőnemi Parancsnokság alárendelt alakulatainak kijelölt szakállománya végrehajtotta a „SÁRARANY MEZŐ-2008.” gyakorlatot.

A zászlóalj összességében „megfelelő” értékelést kapott az MH ÖHP átfogó parancsnoki ellenőrzésén. A létszám az év folyamán gyakorlatilag nem változott: 26 fő érkezett és 23 fő távozott az alakulattól.

2009-2010. év során a zászlóalj szaktechnikai eszközparkjának gyökeres korszerűsítése szükséges. A VSBTR-2M harcjmű több mint 20 éves és a Magyar Honvédségben a BRDM alapjárművet már csak a tatai dandár páncéltörő alegysége használja (ők is csak kis darabszámban), ezért az alkatrészellátás általában akadozik. A harcjmű üzemanyaga (benzin) a NATO egységes üzemanyagának bevezetése óta főként műveleti területen gondot okozna. Jellemző módon az NRF feladatok végrehajtása során a CBRN zászlóalj vezető nemzeti sohasem a jármű szakmai képességeit kifogásolták, hanem a hajtóanyag típusa miatti ellátási problémákat említették. A fentiekben túl a harcjmű igen szűk belső térrrel rendelkezik, ezért nehézséget okoz a raj részére előírt anyagi készletek málházása. Az előző évben csapatpróbozott, a Magyar Hon-

védségben alapjárműként használt BTR alapú ABV felderítő harcjármű rendszerbe állításával és a VSBRDM-ek leváltásával a felsorolt alkalmazást gátló tényezők megoldódnának. Ezáltal a szakmai képességek növelésével (a vegyi azonosító képesség és a biológiai felderítő alapképesség megteremtésével) a következő évtizedre megoldódna a zászlóalj ABV felderítő harcjárművének modernizálása.

Az 1968-ban rendszeresített, immár több mint 40 éves FMG-68 folyadékos mentesítő gépjármű cseréje tovább már nem halogatható. A jármű, amely a maga korában egy élenjáró fejlesztés volt és katonák több generációját szolgálta ki, végleg elavult. Üzembentartása a javító kapacitás elégtelensége, az alkatrész ellátási problémák és a jármű életkorából adódó megbízhatatlan működése miatt csak igen nagy nehézségek árán és egyre kisebb darabszámban biztosítható. A múlt évezred hatvanas éveinek követelményei alapján felépített gépjármű a forgalomban tartás mai, lényegesen szigorúbb műszaki feltételeknek már alig feleltethető meg. Tervezett cseretípusainak, a Zászlóalj Mentесítő Berendezésnek és a DECOCONTAIN 3000 ELS mentesítő konténernek a csapatpróbája befejeződött.

A mentesítő konténer a téli üzemeltetés feltételeinek megteremtése után (a svéd hadsereg által rendszeresített változat feltehetően már ilyen) alkalmas az ABV mentesítő század alapeszközének. Az alegység a mentesítő konténerekkel történő ellátás után valóban a kor (és itt nem a középkorra gondolunk!) színvonalának megfelelő technikai háttérrel rendelkezhet. A Zászlóalj Mentесítő Berendezés miután hasonló modulokból áll (kisebb teljesítőképességű, de mozgékonyabb), mint a mentesítő konténer a családeltv megvalósításának jó példája.

A felsoroltakon túl fontos feladat a személyi feltöltöttség, elsősorban a légénységi szerződéses állomány számának növelése, a szervezeti keretek kitöltése. A kiképzésük, az új szaktechnikai eszközök alkalmazására történő felkészítésük után a Magyar Honvédség egy korszerű, a szövetségi elvárásoknak megfelelő és a NATO felajánlások teljesítésére képes vegyvédelmi zászlóaljjal rendelkezne. Ez az alakulat egy olyan szakterület képviselője, amelyben a szövetségi kapacitáshiánnyal bír.

Kérdés, lesz-e 2011-ben ilyen zászlóaljunk? A magunk részéről bízunk abban, hogy **IGEN!**

SZÍVOS ISTVÁN: „SOK NEMZET, EGY NÉPE ISTENNEK” 51. NEMZETKÖZI KATONAI ZARÁNDOKLAT (PMI) 2009. MÁJUS 15-17

Szokatlan látványosság fogadta május közepén a dél-franciaországi Lourdes városába látogatókat. Közel 13 ezer, különböző nemzetiségű katona lepte el a város utcáit, tereit. A vatikáni Svájci Gárda színpompás egyenruhájától a balkáni KFOR kontingens terepszínű ruhájáig, a hagyományos mentőtől a legmodernebbig sokféle öltözetet mutatott a város. Ezekben a napokban zajlott az 51. Nemzetközi Katonai Zarándoklat (51° *Pèlerinage Militaire International, PMI*) a híres zarándokhelyen. *Mintegy 30 nemzet 12966 katonája vett részt a zarándoklaton. Legnagyobb létszámban a házigazda franciák (4200 fő), az olaszok (3700 fő) jelentek meg, képviseltette magát a legtöbb európai ország Írországtól Ukrajnáig, de voltak résztvevők Amerikából, és Afrikából is. Mi magyarok, 78 fővel képviseltettük magunkat a zarándoklaton. A magyar delegáció egyházi vezetője Bíró László tábori püspök, katonai vezetője Juhász István vezérőrnagy volt.*

„Sok nemzet, egy népe Istennek” - ez volt a jelszava a zarándoklatnak, és valóban, valamennyien egyként éltük meg az élményt, és egyként hatotta át a résztvevők szívét a szent hely misztériuma.

Május 15-én délután, a zarándoklat színpompás megnyitójára katonás rendben vonultak végig a városban a küldöttségek, és sorakoztak fel a rövid ünnepségre, ahol a házigazda, mgr. Patrick Le Gal francia tábori püspök nyitotta meg a zarándoklatot. A hősi emlékmű megkoszorúzását követően a katonák zárt rendben vonultak a X. Pius Földalatti

Bazilikába, ahol a delegációk vezetői szemlélték meg a nemzetek küldöttségeit.

A magyar zarándokcsoport közel 30 órás utazás után, alig néhány órával a nyitőünnepség előtt érkezett a városba. Május 16-án, szombaton délelőtt volt csoportunk nemzeti programja. Ennek első része a nemzeti keresztút volt, amit Bíró László tábori püspök vezetett. A stáció X. állomásán – amit 1912-ben a magyarok építettek föl – Juhász István vezérőrnagy megemlékezett a szolgálatteljesítés közben elhunyt magyar katonákról, és valamennyien mécseset gyújtottunk tiszteletükre. Ezt követően a katonai tábor kápolnájába vonultunk, a magyar misére. A szertartást Bíró püspök úr végezte. Szentbeszéde központi gondolata az együvé tartozás volt.

A zarándoklat egyik legfelemelőbb pillanata a szombat esti gyertyás körmenet volt. Sötétedés után több ezer katona vonult végig a közeli mezőről a Rózsafűzér Bazilika lábánál lévő barlang előtt – ahol egykor a Szűzanya megjelent Bernadette Soubirous-nak – a bazilika előtti Rózsafűzér sétányra. Csodálatos élmény volt látni, amit a felcsendülő „Ave Maria” hangjaira több ezer gyertyát tartó kéz emelkedik a magasba. Az élményt az sem rontotta, hogy a feltámadó erős szél elfújta a gyertyákat, és a körmenet egy óra elteltével félbeszakadt.

Május 17-én 10.00 órakor a X. Pius Földalatti Bazilikában elkezdődött a nemzetközi mise, amit a résztvevő nemzetek tábori püspökei kíséretében Le Gal tábori püspök celebrált. Az impozáns méretű bazilikában több ezer ember gyűlt össze. Feledhetetlen élmény

az a sokszínűség, ami a katonák jelenlétének volt köszönhető. A szertartás vezérfonala latin nyelven folyt, amit angol, francia, német és szláv nyelvű felolvasások egészítettek ki. A hatalmas méretű kivetítőkön a feliratokon több nyelven – többek között magyarul is – olvashatók voltak a szertartás főbb gondolatai.

A szertartások, és szervezett programok mellett jutott idő a barátkozásra, a más nemzetek katonáival való találkozásra is. A délutáni órákban katonazenekari fesztivál, este szabadprogram volt.

Mi magyarok, hamar megtaláltuk a magyar származású katonákat, a szomszédos országok hadseregétől a francia idegenlégióig. Egyenruhánk jó ismertetőjel volt. Sokat segített a nyelvtudás is, csoportunkban sokan beszéltünk idegen nyelveket.

Az 51. Nemzetközi Katonai Zarándoklat május 17-én vasárnap délután zárult.

Lourdes – a zarándokok városa

A lourdes-i történet

Lourdes-nak, ennek a Pireneusok lejtőjén meghúzódó, a dél-franciaországi Gave folyó partján épült különleges szépségű kisvárosnak messze földön híre van. A később szentté avatott 14 éves Bernadette Soubriusnak, az egyházi krónikák szerint – először 1858. február 11-én, majd ezt követően többször, összesen 18 alkalommal jelent meg a Szűzanya a közeli Massabielle sziklabarlangnál. A barlangban ekkor fakadt forrás vize pedig sok reménytelen betegnek hozott csodás gyógyulást. Ma Lourdes a világ legnagyobb Mária-búcsújáró helye, a reménység forrása, ahol még ma is sok ember meggyógyul az itt fakadó víztől, a tudomány pedig nem talál erre magyarázatot.

A katonai zarándoklat rövid története

Két katolikus tábori lelkész, L. Steiger (német) és A. Besombes (francia) 1958-ban

elhatározta, hogy katonáikkal Lourdes-ba zarándokolnak. A közös céljuk az volt a zarándoklattal, hogy egymás jobb megismerésével elősegítsék a nemzeteik közötti megbékélést. A következő évben már olasz, dán és norvég katonák is csatlakoztak a két lelkes kezdeményezéséhez, majd az osztrák, valamint a svájci katonák is követték őket. Az elmúlt évtizedek során nem rendszeresen még a távoli kontinensekről – Indiából, Madagaszkárból – is érkeztek a nemzetközivé vált zarándoklatra. A magyar katonák 1991-ben vettek részt először a lourdes-i zarándoklaton.

BESENYŐ JÁNOS: NYUGAT-SZAHARA, PUBLIKON KIADÓ PÉCS, 2009.

Afrika talán kicsit egzotikus vidék az európaiak számára, mindenesetre nem állíthatjuk, hogy túlinformáltak lennénk e területtel kapcsolatban, a könyvesboltjaink nem hemzsegnék Afrikáról szóló leírásoktól. A Publikon Kiadó által kiadott könyv több szempontból is egyedülálló, egyben hiánypótló. Besenyő János hivatásos katonatiszt, aki a Szaharában hosszabb időt kiküldetésben eltöltve, gyűjtötte össze tapasztalatait, és rendezte kiadványba. A könyv azonban nemcsak katonai szempontokra fókuszál. Nemcsak azoknak íródott, akik részt fogtak venni az afrikai misszióban, és a sikeres feladat végrehajtáshoz szükségük van interkulturális ismeretekre, beleértve az ország történelmét is. Bárki, aki valamilyen módon kapcsolatba kerül Afrikával, és információt kell szereznie, nyugodtan veheti kezébe ezt a kiadványt. De azoknak is, akik csak érdeklődnek a téma iránt nagy élvezetet fog jelenteni a könyv. Kuriózum még, hogy angolul jelent meg. Ez egyszerre lehet az előnye és hátránya is. Szomorú, hogy egy ilyen magas színvonalú kiadvány nem magyar nyelven került az olvasók kezébe. Ugyanakkor a nemzetközi elismerését kétségtelen, hogy az angol nyelven történt megírása teszi lehetővé.

Besenyő János könyve tulajdonképpen három nagy részre tagolható. Egyfelől bemutatja Nyugat-Szahara földrajzát, növény- és állatvilágát, ásványkincseit. Ezt követően az olvasó egy részletes, térképekkel, fényképekkel illusztrált történeti áttekintést kap, majd bepillantást nyerünk a menekülttáborok életébe.

Az író teljes körű tájékozottságára utal az első rész is, amelyben elmondja például, hogy 209 madárfaj található Nyugat-Szaharában, illetve említést tesz arról, hogy csak egyetlen mérgező állattal találkozhatunk ez nem más, mint a „Coluber algirus” latin névre hallgató kígyó. Ezenkívül Besenyő felsorolja még, hogy találkozhatunk többek között arany sakállal, sivatagi rókával, antiloppal, gazellával, de foltos hiénával is.

A könyv részletes elemzését tartalmazza az éghajlatnak is. Megtudhatjuk, hogy Nyugat-Szaharában a kontinentális éghajlatnak az a típusa uralkodik, ahol hideg és száraz a tél, forró a nyár, a páratartalom pedig nagyon nagy, sőt a hőmérséklet elérheti az 50°C-ot árnyékban. Az író felhívja a figyelmet a homokvihar okozta egészségügyi problémákra (bőrirritáció, valamint szemgyulladás), és javasolja sál viseletét. Ami az eddig feltárt ásványkincseket illeti információt szerezhet az olvasó arról, hogy a vidék gazdag uránban, titánban, földgázban, olajban és vasércben.

A gazdasági életet meghatározó halászatról is részletekbe menő, ugyan nem naprakész adatokat találhatunk. A szerző figyelmé még arra is kiterjedt, hogy a halászatához szükséges hajókat kategorizálja, és kimerítően elemesse.

A társadalmi élet ismertetésekor alapos bepillantást nyerünk a különböző törzsekbe, osztályzásukba, feladataikba. Bővíthetjük az ismereteinket olyan tényekkel, mint, hogy az arab törzsek büszkéek arabságukra, vagy hogy létezik úgynevezett „könyves törzs”, akiknek tagjai a Koránt tanulmányozzák.

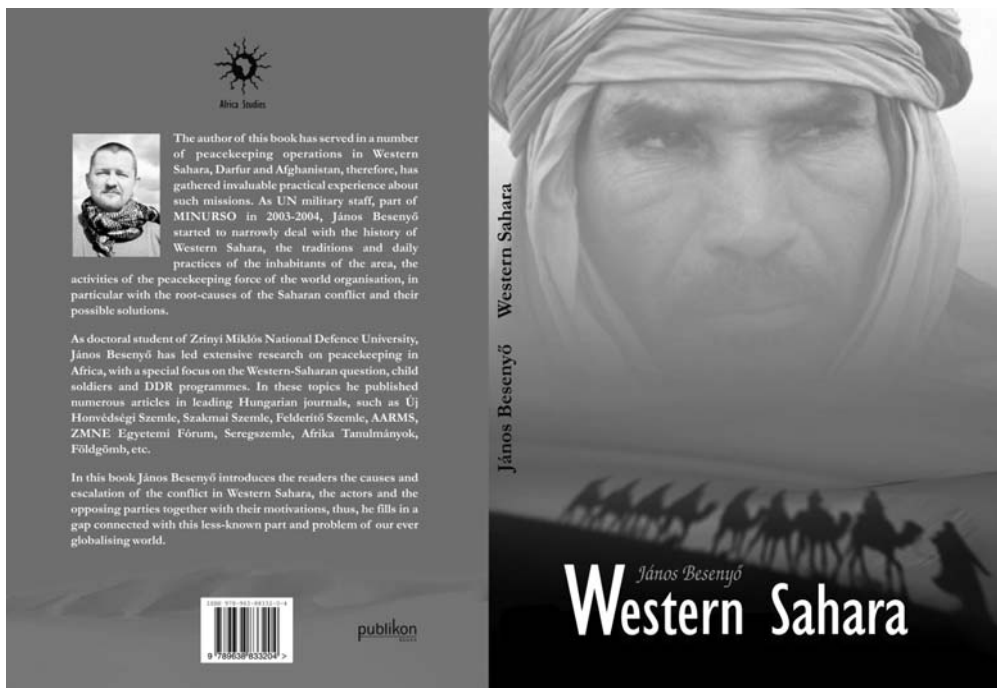
A könyv nagy hányadát a történelmi áttekintés teszi ki. Az író az európaiak megjelenést megelőző történelmet, a spanyol uralmat, majd a függetlenség éveit is alaposan számba veszi. Mindezeket térképekkel, diagrammokkal teszi élvezhetőbbé, közérthetőbbé. Tekintettel arra, hogy Nyugat-Szahara története nem szűkölködött harcokban, háborúkban, szinte minden harcnál információkat kapunk a fegyverzetről, a tevék és lovak számáról, sőt a katonák nemzeti összetételéről is. Besenyő nem feledkezett meg arról, hogy megemlítsé Antoine de Saint Exupéry nevét, aki francia repülő-hajózóként részt vett az afrikai hadműveletekben 1927-28-ban, amiről írt novellája aztán irodalmi hírnevet jelentett számára. Antoine de Saint Exupéry irodalmi pályafutása ezzel kezdődött.

A legutolsó konfliktus után, 1975-76-ban számos menekülttábor létesült az algírmarokkoi határtól mintegy 30 km-re. A könyv

utolsó fejezete a menekülttáborban élők borzalmait tárja fel előttünk. Besenyő 2004-ben járt Tindoufban (egy a menekülttáborok közül) utoljára, amikor még mindig a kezdeti gondokra próbálták a megoldást megkeresni, ez pedig nem más, mint az élelmiszerellátás. A 140.000 – 160.000 ember ellátása a mai napig gondot jelent, még akkor is, ha sokan már nem sátorban, hanem kis – maguk fabrikálta – házakban élnek, amit kis kert övez. Az emberek óriási szegénységben, reménytelenül, kilátástalanul élnek, és őszintén vágnak elhagyni hazájukat a jobb megélhetés érdekében. Bár ezt a kormány minden erővel igyekszik meggátolni.

Besenyő János lenyűgöző, hibátlan angolsággal megírt, minden részletre kiterjedő könyvét ajánlom mindazoknak, akik szeretnék kimerítő információt kapni Nyugat-Szaharáról.

Molnárné Dr. László Andrea

ABSTRACT**HUSZÁR, JÁNOS, COLONEL
- PESZT, LAJOS, LIEUTENANT-
COLONEL: TRAINING
MODERNIZATION**

The professional Hungarian military forces, which is capable to meet the present requirements should be high standard. The soldiers should prove their professionalism in quickly-changing security, operational, and political circumstances. On the effect of the new threats it should fulfill the requirements in more complex operational environment, that is to say in missions.

The authors' aim is to inform the public, and soldiers on the actual questions, and to ask advice for the work. They stress that the clever conceptions and proposals are much more important than listing the experiences and faults.

**LIPPAI, PÉTER, LIEUTENANT-
COLONEL: THE SELF CONFIDENT
COMMANDER AND THE TRAINING**

A commander's self confidence is inseparable from the training system and its mechanism. The first step is to examine the factors which are necessary for being self confident – writes the author. The self confident man strongly believes that he is able to solve the problems effectively. The self confidence is not aptitude, although its base is the personality. At the same time the self confidence can be improved, in which the education has got main role. The interrelationship between the person and his environment is also very important. In the life of a soldier the most significant task is the training, especially in peace

time, whose system is the soldier's environment.

**SÁRI, GÁBOR, LIEUTENANT
COLONEL: CONCEPTIONS ABOUT
THE FUTURE OF LOGISTIC
TRAINING FOR NCOS**

The experiences of the past time show that the training of noncommissioned officers (NCO) can not provide the sufficient training neither from quantitative nor from qualitative point of view.

It is provable that during only one year it is impossible to prepare the youth to command and control subunits, train and motivate the subordinates, direct the every day duties, form the fighting spirit and fulfill the tasks requiring great experiences. The author says that this one-year training can not grant the socialization background which is indispensable to form a civilian into a noncommissioned officer. The author gives details about the problems of flying engineer. In his opinion realizing his conceptions needs complex examinations of resources.

**FARKASNÉ, DR. ZÁDECZKY
IBOLYA PHD: OFFICER
EDUCATION FROM OUTSIDE.**

The author reviews the history of the Hungarian officer education, not going into details because of place restriction. She shows the fight for the establishment of first Hungarian institute so called Ludovika Academy. She outlines the improvement of Ludovika Academy, the integration of Hungarian edu-

cational system, the requirement of dualism. The author overlooks organizational structure of officer education between the two world wars, justifies that the Academy was integrated into Hungarian higher education as the students were prepared even to self education and researching on the field of the military science.

1967 was a significant year when the three military college started to work. The author elaborates the procedure which has resulted that Hungary nowadays has only one military university. By the help of the critiques against the education and the university's reaction given for them the author proves that ZMNE (National Defence University named after Zrínyi Miklós) can meet today's requirements, and fulfill its functions in high standard.

OROSZ, ZOLTÁN, MAJOR

GENERAL: "HELICOPTERS – KEY TO MOBILITY". (EXPERIENCES, IDEAS ABOUT A CONFERENCE)

Every year the European Defence Agency organises a Conference, which focuses on an important theme for EDA's activities in that year. The 10th March 2009 Brussels EDA Conference was dedicated to "Helicopters – Key to Mobility". Increasing the availability of helicopters in NATO and EU has been identified as one of the priority actions for the European Defence Agency. The 2009 Annual Conference was organised to enhance the support for EDA's work on helicopters, to generate concrete activities and indicate possible solutions. The Conference highlighted key contextual issues surrounding the need for helicopters and outlined the challenges that need to be collectively overcome, in the short, medium and longer-term.

DR. SZILÁGYI, ZSUZSANNA PH.D., COLONEL, DOCTOR (ET. ALL.): FITNESS EXAMINATION SYSTEM OF THE SOLDIERS WHO ARE PLANNING TO TAKE PART IN MISSION.

In 1995 there was a big change in the history of peace keeping. It was the first time the Parliament had contributed Hungarian contingent fulfilling military police tasks, to assist within the framework of Multinational Forces and Observers in the Sinai peninsula.

At the same time, on 14th Nov. 1995. a Hungarian peace keeping platoon started its service in UN Forces in Cyprus.

Afterwards, when the first Hungarian battalion started to operate in combat zone there was a claim to work out an effective medical-physical requirement system. The institute (Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ Preventív Igazgatóság Alkalmasság Vizsgáló Intézet) completes these examinations, carries out 10.000 examinations annually. The fitness examination system went through big changes during the last years especially examinations of the soldiers planned for mission. The authors go into details about the examination fields illustrated by diagrams, graphics, and statistics. At the end of their paper the authors make conclusion that the examination system used by them meet today's requirements.

BESENYŐ, JÁNOS, MAJOR – JAGADICS, PÉTER, FIRST LIEUTENANT : THE POSSIBLE TASK OF HUNGARIAN PURIFICATING COMPANY IN AFRICA

At a conference organized by Operational Centre the fact that Hungary – in 2011 as EU president - should have greater part in EU

peace support operations in Africa was stated. Until now no one knows the methods, the „hows” of these operations, but Somalia, Democratic Republic of Congo, Sudan-Darfur, in the end Chad were mentioned as possible places. The authors show the prospect for offering the Hungarian purificating capability. They examine the Hungarian Defence Forces’ possibility how to make the most of the purificating capability having been offered to NATO for four years. Although it should be stressed that neither political nor military decision has been made yet. This study is a hypothetical conception about the probable place and role. First the general, geographical, hydrographical, facts connected with the country can be read, then the company’s Table Of Equipment and activities are explained. In the case of making a decision on taking part in peace support operation in Africa, a more detailed country and task study should be constituted.

**KOÓS, GÁBOR – SZTERNÁK,
GYÖRGY: CONCEPTIONS ABOUT
THE EFFECT-BASED AND
NETWORK-CENTRIC MILITARY
OPERATIONS**

The well educated commanders and soldiers will get the main role in the 21st century. At the same time the development of the technical devices has provided the possibility to shorten obtaining the information, making decision, and striking, which has changed the method and form of military operations, and quicken its cycle.

The effect-based and network-centric military operations have been researched in different foreign and national institutes for years. The people interested in this topic can find numerous papers dealing with it. The authors’ aim was to inform us about results of foreign and national researches.

**TAKÁCS, ATTILA, COLONEL –
KOVÁCS, FERENC, LIEUTENANT
COLONEL: WHAT IS NOT WAR IS
PEACE**

Nowadays when everything is changing the question can occur whether the works of great, brilliant authors can be actual within our information based social background, and in the time of strategic terrorism, nuclear, hyper – electronic destructive weapons. The authors’ aim is to answer the question whether the complex conceptions in the book „About the War” written by Carl von Clausewitz are actual even today, whether the wars have taken place since the publishing justifies Carl von Clausewitz’s principles or not. Their study comes down to the title. In this paper the authors elucidates the terms, definitions, inferences, and summarizes the special conclusions.

**MEZŐ, ANDRÁS, MAJOR:
SUICIDE TERRORIST**

During the operations in Afghanistan the attacks which was committed by explosive devices made the biggest harm for the Alliance. The suicide terrorists are the most dominant among them, as the great number of victims, and it is complicated to counter them. The British Armed Forces is one of the most experienced in the world. The new method of terrorists surprised even the British, but they quickly „learned the lesson”, and ready to share their knowledge with us. The author’s aim is to inform the Hungarian soldiers by translating the English experiences, and he hopes the Hungarian will be able to learn quickly how to fight against this shocking tactics.

**MOLNÁRNÉ, DR. LÁSZLÓ ANDREA
CIV.: THE INTERFERENCE
BETWEEN THE DOCTRINAL FIELD
AND HUMAN SCIENCES
(III. PSYCHOLOGY)**

Those readers who followed the previous papers on this topic could make the conclusion that she was willing to prove the interference between the doctrinal field and the human sciences. Until now she has stated that the authors of different books should make a very serious terminological work, as the easiest way by means of which a new term gets into the professional terminology are the handbooks. A wrongly used term can be conventional, but it makes the communication hard for a bigger group, and it can be an obstacle to research the military science effectively. She called the attention to the strategies which are acceptable in the eyes of translators, and agreed even by the linguists.

In this paper the author shows the interference between the text structure and the reading comprehension. The author emphasises that the correct terms, the well formed sentences can not grant the text to fulfil its original function, to give order, if the right structure is missing

**DR. VASAS, JOACHIM: A FEW
IDEAS ABOUT HOME DEFENCE
EDUCATION, NATIONAL SECURITY
POLICY.**

Talking about the home defence education is always actual, because it has new up-to-date tasks. The home defence education never can be considered ready, or finished. It has some reasons. On the one hand the international and national conditions are always changing. On the other hand the social structure's improvement explains the discussion about home defence education.

The way how the youth relates to home defence, and how it effects them cannot be neutral.

Knowing it, it is significant to pay attention to youth and to help them to be aware of home defence.

**SZOMBATI, ZOLTÁN, COLONEL:
THE HISTORY OF THE 93RD NBC
DEFENCE BATTALION BETWEEN
2000-2008**

The 93rd NBC Defence Battalion was established on 1st November 2000 in Kiskörös from the personnel and technical equipments of the NBC regiment. In spite of few personnel the unit was dislocated to Székesfehérvár. Some of its soldiers took part in numerous national and international exercises. („SZABLYA-2002”, „BAKONYI CSAPÁS-2003”, „GOLDEN MASK-2004, 2006, 2007”, „BEVETÉSI IRÁNY-2005, 2006.”, „SÁRARANY MEZŐ-2006”, etc.). The organization was restructured twice, in 2004 and in 2007, its peace time establishment is increased. Its main task was to participate in NBC Defence support of Army Command and in Civil Protection.

The author shortly shows the history of the unit's organizational and technical improvement. This paper is an addition to the memories written for the tenth anniversary of the battalion.

**SZÍVOS, ISTVÁN, LIEUTENANT
COLONEL: „A LOT OF NATIONS –
ONE GOD” 51ST INTERNATIONAL
MILITARY PILGRIMAGE 15-17 MAY
2009**

**BOOK REVIEW: WESTERN SAHARA
(ENGLISH VERSION)**

TARTALOMJEGYZÉK

HUSZÁR JÁNOS EZREDES–PESZT LAJOS ALEZREDES:	
A kiképzés korszerűsítése	5
LIPPAI PÉTER ALEZREDES:	
A magabiztos parancsnok és a kiképzés	17
SÁRI GÁBOR MK. ALEZREDES:	
Gondolatok a logisztikai tiszthelyettes és zászlósi képzés jövőbeni irányairól	23
FARKASNÉ DR. ZÁDECZKY IBOLYA PHD:	
A tisztképzésről oldalnézetben	27
OROSZ ZOLTÁN VEZÉRŐRNAGY:	
Helikopterek – kulcs a mobilitáshoz	43
DR. SZILÁGYI ZSUZSANNA O. EZDS (ET AL.):	
A missziós állomány és a speciális beosztások szűrővizsgálata, rendszere	51
BESENYŐ JÁNOS ŐRNAGY – JAGADICS PÉTER FŐHADNAGY:	
A Magyar Honvédség víztisztító századának lehetséges szerepvállalása az afrikai kontinensen	75
DR. KOÓS GÁBOR–PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY:	
Gondolatok a hatásalapú- és a hálózatközpontú katonai műveletekről	93
TAKÁCS ATTILA EZREDES – KOVÁCS FERENC ALEZREDES:	
Ami nem béke, az háború	115
MEZŐ ANDRÁS MK. ŐRNAGY:	
Öngyilkos merénylők	123
MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ ANDREA KA. FŐELŐADÓ:	
A doktrinális szakterület kapcsolódása a humántudományokkal III. rész	137
DR. VASAS JOACHIM:	
A honvédelmi nevelés, a védelem és biztonságpolitika néhány kérdése napjainkban	147
SZOMBATI ZOLTÁN MK. EZREDES:	
Az MH 93. Petőfi Sándor Vegyvédelmi Zászlóalj rövid története 2000-2008 között	151
SZÍVOS ISTVÁN ALEZREDES:	
„Sok nemzet, egy népe Istennek” 51. Nemzetközi Katonai Zarándoklat (PMI) 2009.május 15-17.....	159
KÖNYVAJÁNLÓ:	
Besenyő János: Nyugat-Szahara	161

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Huszár János ezredes, főnök, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, kiképzési főnökség,

Peszty Lajos alezredes, kiemelt főtiszt (mb. főnök),

MH Összhaderőnemi Parancsnokság, kiképzési főnökség,

Lippai Péter alezredes, mb. törzsfőnök-helyettes, MH 5. Bocskai István Lövészandár, Debrecen

Sári Gábor mk. alezredes, kiemelt főtiszt, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, logisztikai főnökség,

Farkasné Dr. Zádeczky Ibolya PhD

Orosz Zoltán vezérőrnagy, törzsfőnök (parancsnokhelyettes), MH Összhaderőnemi Parancsnokság,

Dr. Szilágyi Zsuzsanna o. ezredes, igazgató (pk.h.) MH HEK Preventív Igazgatóság

Besenyő János őrnagy, osztályvezető, HM Katona-egészségügyi Kiválósági Központ, partnerségi és együttműködési osztály, ZMNE PhD hallgató

Jagadics Péter főhadnagy, beosztott tiszt,

HM Katona-egészségügyi Kiválósági Központ, kiképzési osztály,

Dr. Koós Gábor előadó, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem,

Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, dékáni hivatal

Prof. Dr. Sztternák György nyá. ezredes, egyetemi tanár, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Takács Attila ezredes, főnök (tőf.h.), MH Összhaderőnemi Parancsnokság, hadművelési főnökség

Kovács Ferenc mk. alezredes, parancsnokhelyettes, 12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred, Győr

Mező András mk. őrnagy, főtiszt, MH Művelési Központ Válságkezelési és Elemző-értékelő osztály

Molnárné Dr. László Andrea közalkalmazott, előadó,

MH Összhaderőnemi Parancsnokság haderőtervezési főnökség

c. Prof. Dr. Vasas Joachim, kandidátus, igazgató, Mátra Erdészeti,

Mezőgazdasági és Vadgazdálkodási Szakképző Iskola és Kollégium

Szombati Zoltán mk. ezredes, parancsnok, MH 93. Petőfi S. Vegyvédelmi zászlóalj

Szívós István alezredes, kiemelt főtiszt (fh.),

MH Összhaderőnemi Parancsnokság, személyügyi főnökség

Éles Lajos közalkalmazott, előadó, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, haderőtervezési főnökség.

Bödő Viktória közalkalmazott, MH 43. Nagysándor József Híradó- és Vezetéstámogató ezred

Cikkek, tanulmányok közlési feltételei (technikai információk a kézirat elkészítéséhez)

A szerzők a cikkek szövegét A4-es lapokra, azok egy oldalára gépélik (30 sor, egy sorban 62 leütés), másféle sortávolsággal. A kézirat terjedelme lehetőleg ne haladja meg a 20-22 gépelt oldalt (max. 40 ezer karakter). A cikkek alap betűtípusa a Times New Roman, mentési formátuma pedig .rtf vagy .doc legyen. Amennyiben tanulmányukat fotókkal, ábrákkal kívánják illusztrálni, azokat ne a szövegbe beágyazva, hanem mellékelve küldjék be, formátuma pedig .jpg legyen. Kérjük, hogy a szövegszerkesztés során törekedjenek a helykímélésre, a szöveg szétesésének elkerülésére és a tipográfiai visszafogottságra.

A szerzők a beküldött cikkhez, tanulmányhoz készítsenek 10-12 soros annotációt, amely hűen tükrözi az írása tartalmát. Külön mellékelten lapon (vagy a kézirat végén a hivatkozások után) tüntessék fel teljes nevüket, katonai rendfokozatukat (amennyiben van), valamint irányítószámukkal ellát-

tott lakcímüket, munkahelyi címüket, esetleg telefonszámukat.

A cikkeket, tanulmányokat, véleményeket, javaslatokat és olvasói leveleket közvetlenül a Sereg Szemle folyóirat szerkesztőségének címére (8000, Székesfehérvár, Zámolyi út 2-6. Postacím: 8001 Pf.: 151.), vagy Dr. Földesi Ferenc felelős szerkesztő belső levelező (INTRANET: FF0GAVBB@hunmil.local), illetve e-mail címére (seregszemle@regiment.hu) küldjék el.

A szerkesztőség a kéziratokról – folyóiratunk szakmai színvonalának emelése érdekében – véleményt kér egy vagy két, a témában jártas szakembertől.

A cikk elfogadása esetén a kézirat közlési ideje 3-6 hónap, tekintettel a folyóirat negyedévenkénti megjelenésére. A beérkezett írások megjelenési idejének, sorrendjének meghatározása a felelős szerkesztő illetékességi körébe tartozik.

Szerkesztőség

